

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 10

ΕΧΑΜΟΓΕΛΑΣΕΣ!..

Τὸ Μπιζάνι ἔπεσε! Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τροπαιοφόρος καὶ λεοντόθυμος ἐκπορθητὴς τοῦ ἀπορρήτου Μπιζανίου, μετὸν Ὑψηλὸν καὶ μεγαλοφυᾶ Ἀρχηγόν του, τὸν Διάδοχον τοῦ ἀπ' αἰώνων ὀνειροποληθέντος Μεγάλου Ἑλληνικοῦ Θρόνου, ἀπὸ τῆς Αὐγῆς τῆς ἀγιασμένης παρελθούσης Πέμπτης, 21ης Φεβρουαρίου, σᾶς πατεῖ, σᾶς κατέχει, δορυάλωτα, κτῆμα τοῦ πολέμου, ἔπαθλον ἀλησιμονήτου ἀνδρείας, τίμιον λάφυρον ἐπικοῦ ἀγῶνος, σᾶς πατεῖ ἑλληνικὸς στρατὸς, ὦ φίλτατα Γιάννινα!

*

Πόλις προσφιλὴς καὶ πολυπικραμένη, πόλις τῶν πενθῶν καὶ τῶν δακρύων, πόλις τῶν ὀδυρμῶν καὶ τῶν βασάνων, πολυβασανισμένη σκλάβα τῶν δημίων καὶ τῶν Νερῶνων, ἀγνὴ καὶ μέτῳ χιλιῶν διωγμένων καὶ ταξιδευμένων Ἑπειρωτῶν — φίλτατα, χρυσᾶ, ὡραῖα Γιάννινα, ὁ Διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου μετὰ τὰ νικηφόρα χέρια Του, ἃ ὁ τῆς 21ης Φεβρουαρίου σᾶς ἀφῆρεσεν ἀπὸ τὸ αἵματωμένον μέτωπόν σας τὸν ἀκάνθινον στέφανον μαρτυρίου πεντακοσίων ἔτων καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς σπᾶ ἀπὸ προχθὲς τὰς πέδας τῶν βασάνων καὶ τῶν ὀδυρμῶν σας!

ὦ πόλις προσφιλὴς καὶ πολυπικραμένη, ποῖος νὰ διηγηθῇ τὴν χαρὰν

καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν σου ἐπάνω εἰς τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν πατέρων μας, νὰ ἐξυπνήσουν καὶ αὐτοὶ νὰ χαροῦν τὴν ἀγίαν καὶ ἱερὰν αὐτὴν χαρὰν;

*

Πεντακόσια ὀλόκληρα χρόνια, πεντακόσια λυπημένα Χριστούγεννα καὶ πεντακόσια θλιβερά Πάσχα Ἑπειρώτης δὲν ἔχαρη τὸ ψωμί ποὺ ἔτρωγε καὶ φαρμάκι τοῦ ἐγίνετο τὸ νερὸν εἰς τὰ χεῖλη, ἐφ' ὅσον σὲ ἐννοιῶθεν Σένα, ὦ φιλότατη καὶ κλαμένη πόλις, φαρμακερὰ νὰ δέησαι εἰς τὸν Ἑσταυρωμένον νὰ Σοῦ λυπηθῇ τέλος πάντων τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν θρήνον! Πεντακόσια ὀλόκληρα χρόνια δὲν ἔκλεισεν εἰρηνικά τὰ μάτια του κανένας πρόπαππός μας καὶ κανένας πατέρας μας δὲν ἔχαρη πεντακόσια χρόνια τὰ παιδιὰ του... Τώρα ἐλευθερωμένον καὶ ἀγαπητὸν χῶμα ἐξύπνησε καὶ ἀνάστησε τοὺς ἀποθαμένους γονεῖς μας! Καὶ εἰς ὡραῖαν ἱερὰν καὶ μεγάλην πομπὴν ὠδήγησε, ὦ πόλις φιλότατη, τὰς ψυχὰς τῶν πατέρων μας, μετὰ δάκρυα χαρᾶς πλέον εἰς τὰ μάτια νὰ φιλήσουν τὰ χέρια τοῦ Ὑψηλοῦ Ἑλευθερωτοῦ καὶ νὰ ἐναγκάλισθοῦν τὸν γενναῖον ἑλληνικὸν στρατόν Σου!

Ἡ κυανόλευκος παίζει ἀπαλὰ καὶ ὑπερήφανος μετὸν θρασκιὰν τῆς Παμβώτιδος ἐπάνω εἰς τὸ κάστρον, ὅπου

οἱ Ἀληδες καὶ οἱ Βεληδες σὲ ἐσταύρωσαν 500 ὁλόκληρα χρόνια !

Καὶ ἐγέλασαν τέλος πάντων καὶ τὰ ἰδικά σου χεῖλη, ὦ πόλις ἀγαπητὴ καὶ πολυβασανισμένη !

*

Ἀπὸ τὴν Αὐγὴν τῆς 21ης Φεβρουαρίου, πόλις σεμνὴ ποῦ ἔκλαιεν ὄλος ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἐθρῆνουν οἱ Ἑπαιρῶται — Γιάννινα ὥραϊα μὲ τὸ αἷμα-τωμένον μέτωπον καὶ τοὺς μωλωπισμένους κροτάφους, εἰσθε ἐλεύθερα καὶ γελοῦμενα !

Ὁ ἀέρας σας χαμογελάει, ὁ οὐρανὸς σας ἀπλοῦται εἰς γαλανὸν αἶνον τὰ σπήτια κοιμοῦνται πλέον ἥσυχα μὲ θύρας ἀνοικτάς καὶ ἡ καρδιά σας γελάει καὶ ὑπερηφανεύεται ! Ἐχαμογέλασαν τέλος πάντων καὶ τὰ ἰδικά σας χεῖλη !

*

Στρατὸς ἑλληνικὸς, νικητὴς καὶ ἡμερος, λέων εἰς τὴν μάχην καὶ σεμνὴ παρθένος μετ' αὐτήν, κραδαίνων ὀήτητον χθὲς λόγχην εἰς τὸ Μπιζάνι καὶ σήμερα εὐγενὴς καὶ γαντοφορῶν πολιτισμένος στρατὸς, περιφερόμενος εὐσταλὴς εἰς τοὺς δορυαλώτους δρόμους σας ἐδίωξε καὶ τὸν τελευταῖον βασιβουζοῦκον καὶ βάνδαλον τοῦρκον ζαπτιέν, τοῦ ὁποῖου πέντε αἰῶνας τώρα ἠοθάνθησαν οἱ πάπποι μας τὴν ἀγριότητα καὶ τοῦ ὁποῖου ἐπὶ τέσσαρα τώρα ἔτη ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων ἐδιηγῆθημεν εἰς ὄλον τὸν πεπολιτισμένον Κόσμον τὸν βανδαλισμὸν καὶ τὴν ὠμότητα !

Εἶσαι ἐλευθέρα καὶ ὑπερήφανος διὰ τὴν Μητέρα Σου Ἑλλάδα, ὦ κόρη βασανισθεῖσα καὶ προσφιλὴς !

Διότι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς σοῦ φέρει δύο μεγάλα τρόπαια ἑπαθλα τῆς ἀλώσεώς Σου — δύο τρόπαια, τῶν ὁποίων ὅλοι οἱ Αἰῶνες θὰ ψάλλουν τὴν Δόξαν :

Τὴν νικηφόρον λόγχην καὶ τὸν γαντοφόρον πολιτισμὸν. Εἰς τὸ Μπιζάνι, ἥρως ἐδίωξε τὸν Τοῦρκον διὰ λόγχης. Εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀμνησίκακος, ἵπποτικός, γενναϊόψυχος, ὥς ἀξίζει εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς γενναίους, ἐλησμόνησε πᾶν ἄλλο καὶ ὁ ἀκάθεκτος λέων στρατιώτης τοῦ Μπιζανίου, ἡμερος καὶ ἀληθὴς χριστιανὸς καὶ γενναῖοκαρδος Ἕλλην ἐπεδείξατο παραδειγματικὴν εὐγένειαν καὶ συμπάθειαν πρὸς τὰς μυριάδας τῶν παραδοθέντων Τούρκων αἰχμαλώτων !

Καὶ ἡ καρδιά σας γελάει καὶ ὑπερηφανεύεται, ὦ πόλις πολυπαθὴς καὶ φιλότιμη.

*

Εἶσαι ἐλευθέρα πλέον !

Ἀναπνέεις, ζῆς, κινεῖσαι, αἰσθάνεσαι, ἀνέστης καὶ σύ ! Ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, δορυαλώτων σὲ κατέχει. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς χαίρεται τοὺς δρόμους Σου !

Καὶ σύ, πόλις προσφιλὴς καὶ φιλότιμη ἐλευθερωμένη πλέον ἀπὸ τὰ βασανιστήρια, χομογελάς εἰς τὴν κυανόλευκον καὶ ἡ ψυχὴ Σου τὰ βράδυα, ὅταν πλέον κοπάσουν αἱ ζητωκραυγαὶ καὶ οἱ ἐνθουσιασμοὶ τῆς ἀγαλλιάσεως σκύβει εἰς τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν πατέρων μας καὶ ψιθυρίζει κάτι, ποῦ εἴμπορεῖ ν' ἀναστήσῃ καὶ νεκρὸν Ἑπαιρώτην καὶ ἀποδώσῃ ζωὴν καὶ εἰς πεθαμένον Γιαννιώτην :

— Ὁ Διάδοχος τῆς Ἑλλάδος εἶνε στὰ Γιάννινα νικητὴς !

— Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶνε μέσα στὰ Γιάννινα τροπαιοφόρος !

— Τὰ Γιάννινα εἶνε ἐλεύθερα !

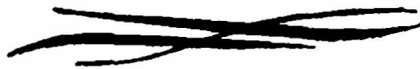
Καὶ οἱ τάφοι σου ζητωκραυγάζουν κι' αὐτοί :

— Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος !

— Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς !

Γ. ΧΑΤΖΗΣ

(Ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα Γιαννίνων «Ἑπαιρος», φύλλο τῆς 3ης Μαρτίου 1913, τὸ πρῶτο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Ἀρχεῖο Δ. Σαλαμάγκα).

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Γελάει ἡ Στεριά κι ἡ θάλασσα καὶ χαίρεται ὅλη ἡ Πλάση,
κι ἀπανωθὶδὸ στοὺς Οὐρανοὺς, τοὺς πρασινογαλάζιους,
βαροῦνε τ' ἄργα βαρυνά, βιολιά, φλογέρες, ντέφια
καὶ γένεται ἓνα ἀθάνατο, μεγάλο πανηγῦρι!

Πέρα στοὺς τόπους τοὺς καλοὺς, στῆς ἔμορφιάς τοὺς τόπους,
πῶχουν μιὰ πόλιν ὠμορφη κι Ἑλληνοξακουσμένη,
μὲ λίμνη γαργαρόνερη καὶ κάστρα ἀρματωμένα,
χορὸς μεγάλος γένεται χαροκοπιὰ μεγάλη.

Ὁ Πίνδος σέρνει τὸ χορὸ μὲ τὸ ξερβὶ του χέρι
κι' ὀπίσωθὲ του ἀκολουθοῦν ὅλα τὰ κλεφτοβούνια.

Ὁ Ἑλνμπος κι ὁ Κίσσαβος, ὁ Σμόλιγγας κι ἡ Γούρα,
ὁ Παρνασσὸς μὲ τ' Ἀγραφα κι ἡ Γκιώνα μὲ τὰ Χάσια,
καὶ τὰ Βαρδούσια τὰ ψηλὰ μὲ τ' ὠμορφο Βελοῦχι,
καὶ γένεται ἓνα ἀθάνατο πανώρηο πανηγῦρι!

Γύρω, τριγύρω στὸν χρὸ, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια
οἱ κλέφτες καὶ οἱ Ἀρματωλοί, στὰ δλόχρυσά ντυμένοι.

Ἄλλοι ντουφέκια ρίχνουνε πὸ πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους,
κι ἄλλοι γιουρούσι κάνουνε μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια
καὶ φεύγουν Τοῦρκοι, σὰν κοπὲς λυκοκυνηγημένες,
στοῦ Ζήντρου τὸ ξεσπάθωμα, στὴ ντουφεκιά τοῦ Δίπλα
καὶ τὸ φτεροπερπάτημα τοῦ Ἀντώνη Κατσαντώνη.

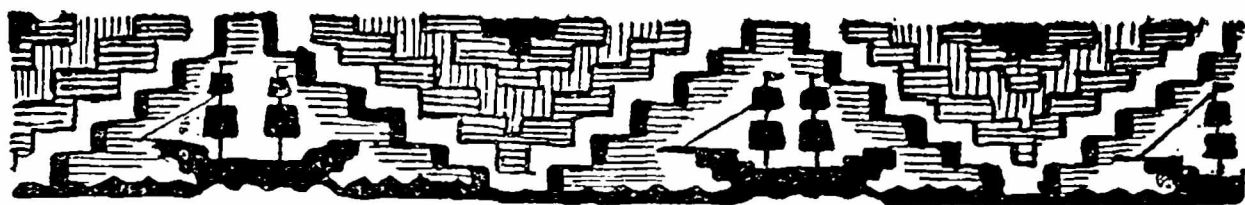
Ξέχωρα ἀπ' ὅλους πολεμοῦν οἱ ἀθάνατοι Σουλιῶτες
ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, γερόντοι καὶ παπάδες
κι ἀπάνω τους σὰν νὰ ἦτανε γιγαντωμένοι βράχοι,
συντρίβεται ἡ Ἀρβανιτιά μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ της
καὶ γένεται ἓνα ἀθάνατο κι ἀντρεῖο πανηγῦρι!

Χορεύουν τὰ ψηλὰ βουνὰ μὲ τὰ πυκνά τους λόγγα
χορεύουν κι ἀντρειεύονται καὶ ψιλοτραγουδοῦνε
τριγύρω στὴν πανέμορφη καὶ ξακουσμένη Πόλι
πῶχει τὴ λίμνη στὸ πλευρό, στὴν ἀγκαλιὰ τὰ κάστρα.

Κι ἀπάν' στὴ δίπλη τοῦ χοροῦ, στοῦ τραγουδιοῦ τὸν ἦχον
ἓνας καθάριος Σταυραητὸς μέσ' ἀπ' τὰ μεσουράνια
ρωτάει τὰ ψηλὰ βουνὰ ποὺ τραγουδοχορεύουν.

—Βουνά μου, γιατί χαίρεστε, κ' ἔχετε πανηγῦρι;
μὴν ἦρθε πρῶϊμη ἡ Ἀνοιξη πρῶϊμο τὸ Καλοκαῖρι;
Κι ὁ Πίνδος ὁ περήφανος ἀντιλογιὰς τοῦ δίνει,

—«Δὲν ἦρθε πρῶϊμη ἡ Ἀνοιξη, κι οὐδὲ τὸ Καλοκαῖρι,
«χαιρόμαστε, χορεύουμε καὶ ψηλοτραγουδοῦμε
«γιατὶ λευτερωθήκανε, Ἀητέ, τὰ Γιάννινά μας!»

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΜΙΑ ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΚΕΙΝΩΝ

—ΠΟΥ ΕΖΗΣΑΝ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ—

Πῶς ἐπέρασαν οἱ τελευταῖοι τέσσαρες μῆνες τοῦ πολέμου διὰ τὰ Ἰωάννινα ; Ὅλη ἡ ψυχὴ καὶ ὅλος ὁ νοῦς τῆς πόλεως εἶχε συμμαζευθῇ εἰς μίαν ἀγωνιώδη λαχτάραν, εἰς ἓνα ὑπέρτατον δοξολόγημα, εἰς ἓνα γονατισμένον αἶνον καὶ μίαν ἱκεσίαν καὶ παράκλησιν. Κάθε σπῆτι, κάθε γωνιά —κάθε ζωντανὸς ἄνθρωπος, ὡς καὶ τὰ παιδάκια ἀκόμη μὲ σταυρωμένα χέρια δὲν εἶχον ἄλλην προσευχὴν καὶ ἄλλην δέσιν :

— Θεέ μου εὐλόγησε τὰ Ἑλληνικά τὰ ὅπλα ! Βοήθα τοὺς γενναίους πολεμιστάς, πὺν ἐπάνω στὰ βουνὰ καὶ στὰ χιόνια χά-
νουν αἷμα καὶ ζωὴν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἥπειρον.

— Βοήθα τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν !

Κάθε βράδυ πὺν χιόνιζεν, ἢ ἔβρεχεν, ἢ ἔκαμε κρύον τὰ σπῆτια ἦσαν σκυθρωπότερα, οἱ ἄνθρωποι θλιβερώτεροι καὶ ὁ νοῦς των χαμένος σὲ μίαν μόνον ἔγνοιαν καὶ μίαν μόνον σκέψιν :

— Κρυνώνουν τ' ἀδέλφια μας, ὑποφέρουν οἱ ἰεοντόκαρδοι ἐκεῖ ἐπάνω στὰ βουνά . . . Βοήθα τοὺς Θεέ μου !!

Καὶ τὰ μάτια τῶν γυναικῶν ἐδάκρυζαν, τὰ κορίτσια ἔκλαιον, οἱ ἄνδρες ἦσαν συλλογισμένοι καὶ σιωπηλοί, σὲ τραπέζι δὲν εἰμποροῦσε νὰ σιγουρευθῇ κανένας, οὔτε ψωμί καὶ φαγητὸν νὰ νοιώσῃ.

Ὅλη ἡ ἀγωνία, ὅλη ἡ τροφή, ὅλη ἡ σκέψις, ὅλη ἡ καρδιά τῆς πόλεως εἶχε μαζευθῇ εἰς ἓνα ἀγωνιώδες ἐρώτημα μόνον :

— Ὁ Ἑλληνικὸς στρατός ; Τί εἰδήσεις ὑπάρχουν ; Πολεμοῦν σήμερον, ἐνίκησαν χθές ;

Καὶ αἱ ἡμέραι ἐνύχτωνον καὶ ἐξημέρωνον ἔτσι ἀγωνιώδεις καὶ ἀνυπόμονοι.

Ἀφ' ἐτέρου τὸ ἑλληνικὸν κανόνι κάθε

μέρα ἔσειε τὰ γυαλιὰ τῶν σπιτιῶν. Καὶ ἡ χαρὰ τοῦ κόσμου, ἦτον ἀνεκλάλητος κάθε νέαν φορὰν πὺν τὰ βαρεῖα τοπομαχικὰ τῆς Κανέτας καὶ τῆς Μανωλιάσσης ἐκτυποῦσαν τὸ Μπιζάνι καὶ τοὺς Τούρκους.

— Κάψε τοὺς Παναγιά μου ! Κάψε τοὺς κι' ἄς καοῦμε κι' ἐμεῖς ὅλοι ! Δόξασε τὰ ὅπλα τὰ ἑλληνικά καὶ κάψε τοὺς τοὺς δημίους !

*

Τρομοκρατία

Καὶ ἡ εὐχὴ αὕτη ἐγίνετο πλέον θερμὴ καὶ πλέον ἐγκάρδιος κάθε τόσον πὺν νέα τουρκικὰ ὄργια ἐμανθάνοντο καὶ θηριωδία ἐτρομοκρατοῦν τὸν κόσμον. Ἐξω χωρία ὁλόκληρα ἐκαίοντο καὶ ἐληστεύοντο καθημερινῶς ἀπὸ τὸν τουρκικὸν στρατόν, γυναῖκες ἐβιάζοντο καὶ ἔπειτα ἐτυφλοῦντο, ἄνθρωποι ἐδέροντο μέχρι θανάτου, ἱερὰ σκευὴ ἐκκλησιῶν ἐλαφυραγωγοῦντο καὶ ἐπωλοῦντο ἔπειτα εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ Λιάπηδες καὶ στρατιώτας καὶ διεπράττοντο τερατουργήματα δυνάμενα νὰ κινήσωσι τὴν φρίκην.

Μέσα ἡ πόλις ἔπλεεν εἰς τὸ δέος καὶ τὸν τρόμον. Ἄγριον, βάρβαρον, ἀτιμον καὶ παρὰ πάντα νόμον καὶ πολιτισμὸν σκληρὸν στρατοδικεῖον ἔθνε καὶ ἀπώλυνε. Πέντε—ἕξ χαφιέδες ἀστυνόμοι καὶ μερικοὶ Τουρκογιαννιώται ἔγραφον καὶ ἐπέδιδον ζουρνάλια κατὰ τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ἄλλου νυχθημερόν. Μία κρεμάλα εἶχε στηθῇ εἰς τὸ στρατοδικεῖον, ἄλλη εἰς τὴν πλατεῖαν, ἄλλη ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἠκούοντο ἀπ' οἷσια κτυπήματα καρφίων τὴν νύκτα. Καὶ τὸ πρωτὶ περίτρομοι καὶ κρύβοντες τὰ δάκρυά των οἱ Ἕλληνες κάτοικοι ἐμάνθανον ;

— Σήμερα ἐκρέμασαν ἕξ χριστιανούς. Αὐριον κρεμοῦν ἄλλους . . .

Καὶ τὸ ἀπαίσιον σχοινὶ ἐδοῦλενε καὶ οἱ ἀπαίσιοι δῆμιοι στρατοδίκαι ὅλιν τὴν νύκτα ἐμαγείρευον τὸ μάνον φαγητὸν διὰ τὴν τουρκογιαννιώτικην ὄρεξιν.

— Κρεμάλα στουὺς χριστιανοίς !

* *

Αἱ συλλήψεις ἐγίνοντο ἀθρόαι . . .

Σωρηδὸν πολῖται καὶ χωρικοὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰς φυλακὰς κατόπιν βασάνων καὶ κακώσεων ἀνεκδιηγῆτων. Αἱ φυλακαὶ ἐγέμισαν ἀπὸ στένοντας ἀνθρώπους. Τὰ μπουδρούμια τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ δὲν ἐχώρουν πλέον ἄλλους. Καὶ τοὺς ἐπετοῦσαν σὺν σκύλους εἰς τὸ γκαλντερίμι τοῦ μπουδρουμίου, ἔξω στὸν διάδρομον ὅπου τὸ κρῖνον ἀπετελείωνεν ὅ,τι δὲν ἴσχυσεν ὁ ἀτελειώτος δαρμὸς νὰ τελειώσῃ. Ἐνα νεκροκράββατον καὶ ἕνας θλιβερός καὶ σιωπηλὸς παπᾶς ἀνεβοκατέβαινε κάθε μέρα τῆς φυλακῆς τὴν παλιὰν σκάλαν μ' ἕνα νεκρόν. Κι' ὅμως οἱ φυλακισμένοι, μ' ὅλα αὐτὰ τὰ βάσανα καὶ θεάματα, ἀκμαῖι τὸ φρόνημα καὶ γελούμενοι τὴν ψυχὴν, δὲν ἐρωτοῦσαν οὔτε ἂν θὰ κρεμασθοῦν κι' αὐτοί, οὔτε ἂν θὰ ζήσουν, οὔτε ἂν ἀποθάνουν.

Ἡ φροντίδα τῶν ἐπετοῦσεν ἐπάνω εἰς τὰ χιονισμένα βουνά, ἠκροῶντο τῶν κανονίων τὸν κτύπον ὅλην τὴν νύκτα, μὲ τ' αὐτὶ στηριγμένον εἰς τὸ χῶμα τοῦ μπουδρουμίου, καὶ τὸ πρωτὶ-πρωτὶ ἔσκαζαν νὰ φανῇ κάποιος, μ' ἕνα νόημα, μὲ μίαν χειρονομίαν νὰ τοὺς φέρῃ μίαν εἴδησιν γιὰ τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν.

— Τί γίνονται τὰ παιδιὰ μου, ὦρὲ Χρῆστο ; Φώναζε μιὰ φωνὴ μέσα ἀπὸ τὰ κάγκελα τοῦ κελλίου του.

— Καλὰ καὶ χρυσᾶ, Μῆτρο, ἀπελογεῖτο ἄλλη φωνὴ ἔξω καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴν φυλακὴν. Ἐψὲς ἐτσόλιζαν καλαμπόκι . . .

Τὰ παιδιὰ ἦταν ὁ ὄνειρευμένος Ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ «τσόλισμα τοῦ καλαμποκιοῦ» τὸ σύνθημα διὲν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐδρεπανίσθη καὶ ἐθερίσθη τὴν προηγούμενην νύκτα.

*

Ἡ πείνα

Ἔτσι ἐπερνοῦσαν αἱ ἡμέραι καὶ αἱ νύ-

κτες ἐνῶ ἡ πολιορκία ἐσφίγγετο περισσότερον καὶ ἡ πείνα, κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα δεινά, ἤρχισε νὰ δέρνη τὴν πόλιν. Μία ὁκᾶ ψωμί εἶχε καταντήσῃ χρυσάφι. Τὰ εἶδη ὅλα τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης ἐσπάνισαν καὶ ἀκρίβηναν τρομερά. Ἦλθαν ἡμέραι ποὺ ἐνεθύμιζον τὴν ἄλλην πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὅτε ἕνα αὐγὸ ἐφθασε νὰ τιμᾶται ἕνα φλουρί. Οἱ πωληταὶ καὶ οἱ μπακάληδες καὶ οἱ ψωμάδες δὲν εἶχον πλέον νὰ πωλήσωσιν τίποτε. Κι' ἂν κανένας εἶχε κρύψῃ κατὶ ἐννοοῦσε νὰ πωλήσῃ τὸν τσίντζιραν γιὰ ἀηδόνι.

Κι' ὅ,τι ἀπέμεινε ἔξω ἢ ἐντὸς τῆς πόλεως τὸ ἤρπαζεν ἡ Κυβέρνησις, τὸ ἐλήστευε, τὸ ἐλημούριαζε χωρὶς οὔτε νὰ πληρώνη οὔτε νὰ ἐρωτᾷ. Κι' ἂν ἐζήτει κανένας καὶ πληρωμὴν τὴν ἐλάμβανεν εἰς . . . φύλον καὶ φυλακὴν ! Ἡ πείνα ἤρχισε καὶ φαίνεται ἀγρία. Οἰκογένειαι πτωχαὶ καὶ ἄλλαι καλύτεραι ἐνύχτωνον δίχως ψωμί.

Καὶ ὅμως μὲ μίαν εὐχάριστον εἴδησιν ὅτι ἐνῖκα ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐχώρταινον ὅλοι καὶ κανένα βάσανον δὲν ἦτο ἱκανὸν νὰ πνίξῃ τὸ διαρκὲς ἐρώτημα :

— Πολεμοῦν ; ἔλφσε τὸ Μπιζάνι ; τὸ πῆραν οἱ Ἕλληνες ;

— Τὸ πῆραν — διέδιδε κάποιος, ἔχων ἀπόλυτον πίστιν εἰς τὸ ὅτι τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα θὰ τὸ πάρουν.

Καὶ τότε τὰ πρόσωπα ἐγέλων, πᾶν δεινὸν ἄλλο ἐλησμονεῖτο, ἡ πείνα ἦτο ὑποφερτὴ καὶ τὸ βράδυ ὁ οἰκογενειάρχης ἐπήγαινε χαρούμενος σπῖτι του :

— Ψωμί—τοῦ ἐφώναζον τὰ παιδιὰ του—Οἱ Ἕλληνες πῆραν τὸ Μπιζάνι τοὺς ἀπαντοῦσε. Καὶ τὰ παιδάκια μὲ τὸ δάκτυλον εἰς τὸ στόμα ἀπεκοιμῶντο νηστικά ἀλλὰ χαρούμενα καὶ ψιθυρίζοντα :

— Οἱ Ἕλληνες πῆραν τὸ Μπιζάνι.

*

Ἡ ἐπίθεσις

Καὶ τὸ Μπιζάνι εἶχε γίνῃ θρύλος καὶ ἔπος πλέον εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν. Καθένας εἴξερε τὰ 100 κανόνια του, τὰ φοβερὰ προχώματά του, τὰ τεράστια ὀχυρωματικὰ ἔργα του καὶ καθ' ὅσον αἱ ἡμέραι ἐπερνοῦσαν, τὸ Ἑλληνικὸν κανόνι ἐβρόντα καθημερινῶς ἀλλὰ εἰς τὰ ἴδια σύνορα, χωρὶς

νὰ γίνεται ἡ τελειωτικὴ ἐπίθεσις, ἡ κατήφεια καὶ ἡ θλίψις ἤρχισε νὰ ἀπλοῦται εἰς τοὺς μᾶλλον ψυχραίμους ὀρθολογιστάς, κολητικὴ ὅπως ὅλαι αἱ λύπαι.

Καὶ τὴν παραμονὴν τῆς Μεγάλης καὶ Ἱστορικῆς ἡμέρας τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως, 20 Φεβρουαρίου, αἱ συγκινήσεις αὐταὶ ἐτάραττον τὴν ψυχὴν τῶν ἑλληνικῶν Ἰωαννίνων.

Οἱ ἄνθρωποι οἱ μεμνημένοι ὅπως οὖν εἰς τὴν πρὸ τοῦ πολέμου ἐπαναστατικὴν ἐν Ἡπείρῳ ὁργάνωσιν καὶ ἐπικοινωνοῦντες ὅπως δῆποτε δι' ἀγγελιαφόρων μετὰ τοῦ Στρατοῦ ἦσαν πληροφορημένοι ὅτι ἡ ἐπίθεσις θὰ ἐγίνετο τῇ 20 Φεβρουαρίου καὶ ἀνεζωπύρουν καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν ἄλλων.

Ὅντως δὲ οἱ κανονιοβολισμοί, οἱ ὁποῖοι συνετάρασσον τὸν ἄερα, ἀπὸ τῆς 18ης ἤδη, τῇ 20ῃ ἐλύκνωσαν, ἀστραπιαία δὲ ἔφθασεν ἡ εἶδησις τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως καὶ τῆς καταλήψεως τῆς Τσούκας εἰς Ἰωάννινα.

Τότε ὁ πάνδημος μυστικὸς αἶνος καὶ ἡ ἱκετήριος δέησις μυριόστομος ὑψώθη καὶ ἡ ὅλη ἀναπνοὴ τῆς πόλεως, δὲν ἀνάσαινε παρὰ μίαν παράκλησιν :

— Βοήθα, Χριστέ, τὰ Ἑλληνικά ὅπλα!..

*

Ἔπεσε !!

Ἀργὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Τετάρτης ἡ κατήφεια τῶν Τούρκων καὶ οἱ πρῶτοι—πρῶτοι πειναλέοι στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἄνευ ὅπλων ῥακένδυτοι καὶ συρόμενοι ἐκτύπουν τὰς θύρας ζητοῦντες ἐκμὲκ (ἄρτον) ἐπιστοποίησαν εἰς τὴν ἀγωνιῶσαν πόλιν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε πάντα τὰ προχώματα καὶ νικητὴς εἰσέρχεται εἰς Ἰωάννινα—τῶν Τούρκων ἀτάκτως φευγόντων.

Ὅντως ἀπὸ τῆς 6ης ἤδη μ.μ. καὶ οἱ Τοῦρκοι ὡμολόγησαν πλέον ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ κισμέτ (πεπρωμένον) καὶ ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ἡ Δουρούτη, ἡ Ραψίστα ἔπесαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι ὁ στρατὸς ὁδεύει πρὸς Ἰωάννινα. Τὸ μεγαλοφίεσ σχέδιον τοῦ Διαδόχου ἐπέτυχε καὶ ἡ κύκλωσις ὀλοτελῶς εἶχε συντελεσθῇ τὰ Γιάννινα δὲ πλέον ἦσαν λεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὁ πανικὸς

Καὶ τότε ἡ ἀλησμόνητος ἱστορικὴ ἑσπέρα ἐνεδύθη τὴν τραγικωτέραν στιγμὴν τῆς ἱερᾶς χαρᾶς ἀναμίκτου μὲ ἀόριστον ἀνησυχίαν.

Ὁ Ἑσσὰτ Πασσᾶς εἶχεν ἔλθῃ εἰς Ἰωάννινα, φῆμαι παντοῖαι καὶ ἀδέσποτοι ἐτριγύριζον, ὁ ἡττημένος στρατὸς, ἄνευ οὐδενὸς χαλινοῦ ὀπισθοχώρει, οἱ πλέον φανατικοὶ Τοῦρκον καίτοι ἐκρύπτοντο εἰς χριστιανικὰς οἰκίας διέδιδον χίλια δύο περὶ σφαγῆς καὶ ἐμπρησμοῦ τῆς πόλεως,—προαιώνιοι Ἰωαννίτικοι θρύλοι περὶ πυριτιδαποθήκης τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ ἀνατινάξεως τῆς πόλεως ἀνέζων, κανεῖς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τοὺς δρόμους ἀπὸ τὰ ἄτακτα πλήθη τοῦ ὑποχωροῦντος στρατοῦ καὶ ἠρκέσθη ὁ καθεὶς νὰ περισυλλέξῃ τὴν οἰκογένειάν του περὶ αὐτόν, νὰ ἀνασύρῃ ἐκ τῆς κρύπτης τὸ κρυμμένον, ἐκ τοῦ φόβου τῶν ἐρευνῶν, ὅπλον καὶ νὰ ἀποφασισθῇ ν' ἀμυνθῇ μέχρις ἐσχάτων εἰς πᾶσαν βιαιοπραγίαν, ἕως ὅτου ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν.

*

Ἡ παράδοσις

Ταυτοχρόνως περὶ ὥραν 8ην μ.μ. ὁ Ἑσσὰτ Πασσᾶς καλέσας τοὺς κ.κ. Προξένους καὶ τὸν Μητροπολίτην ἀνεκοίνωσε πλέον ὅτι μετὰ τὴν κατάληψιν ὅλων τῶν προχωμάτων καὶ τὴν τελείαν κύκλωσιν, θεωρεῖ ματαίαν πᾶσαν ἀντίστασιν καὶ παρακαλεῖ νὰ μεσολαβήσωσιν ἵνα παραδώσῃ τὴν πόλιν, ἐξασφαλιζομένης τῆς ζωῆς τιμῆς, τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καὶ περιουσίας τῶν Μουσουλμάνων κατοίκων.

Τότε συνετάγη καὶ τὸ ἱστορικὸν ἔγγραφον τῶν κ.κ. Προξένων, ἔχον ὥς ἐξῆς :

Ἐψηλότατε,

Ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι Πρόξενοι υποβάλλομεν μετὰ σεβασμοῦ εἰς τὴν Ἐμετέραν Ἐψηλότητα τὰ ἐξῆς :

Ὁ διοικητὴς τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων Ἐξοχώτατος Ἑσσὰτ Πασσᾶς, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἀσκοπον αἱματοχυσίαν μᾶς ἐπεφόρτισεν ὅπως παρέμβωμεν καὶ διευκολύνωμεν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως. Παρακαλοῦμεν ὅθεν

ὅπως διατάξητε νὰ παύσουν αἱ ἐχθροπραξίαι. Ἀνάλογοι διαταγαὶ ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑσσάτ. Οἱ ὑπογεγραμμένοι θὰ ἦσαν ἰδιαιτέρως εὐγνώμονες, ἐὰν ἐγνώριζεν ἡμῖν ἡ Ὑψηλότης σας διὰ μέσου κηρύγων τὰς ἀποφάσεις της.

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν προξένων Ρωσσίας, Αὐστρίας, Ρουμανίας καὶ Γαλλίας).

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁ ἀρχιστράτηγος τὸ ἀπέστειλε διὰ τῶν ἀξιωματικῶν Ρεοῦφ Βέη, ἀνεψιοῦ του, καὶ Ταλαὰτ Βέη, ὑπαπιστοῦ, οἵτινες μετὰ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἐπιτρόπου ἔφθασαν δι' ἀμάξης ἐφ' ἧς ὑψοῦτο λευκὴ σημαία εἰς τὰς προφυλακάς. Ἐκεῖθεν, παραληφθέντες δι' αὐτοκινήτου, συνοδείᾳ τοῦ ὑπάρχοντος Σταΐκου, μετεφέρθησαν εἰς τὸ Στρατηγεῖον Ἐμὶν Ἀγὰ τὴν 3ην πρωϊνὴν.

Ὁ Διάδοχος, ἀπαντήσας διὰ τῶν ἰδίων προξένων εἰς τὸν Ἑσσάτ, ἐδήλωσεν ὅτι δέχεται τὴν παράδοσιν ὑπὸ τὸν ὄρον τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ὑψοῦντα λευκὴν σημαίαν νὰ παραδίδωνται εἰς τὰ Ἑλληνικὰ προχωροῦντα.

*

Οἱ ἐμπρησταὶ-Πρωτοφανεῖς σκηναὶ

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ πόλις διειδέει ἀνάστατος καὶ ἔντρομος.

Οἱ φυγάδες Ἀλβανοὶ καὶ Τοῦρκοι στρατιῶται, ἀνευ οὐδεμιᾶς σκιᾶς ἐξουσίας εὐρεθέντες ἐρρίφθησαν ὡς ἀγρία ἀκρίς εἰς τὴν πόλιν λεηλατοῦντες τὴν ἀγορὰν, θραύοντες τὰ καταστήματα καὶ ληϊζόμενοι βανδαλικῶς.

Ἀπαισία στήλη φλογὸς ἐφώτιζε τὸ τελευταῖον κακούργημά των ἐν Ἰωαννίνοις ἐκ πυρκαϊᾶς, δι' ἧς οἱ ἐμπρησταὶ στρατιῶται ἐπυρπόλησαν ὀλόκληρον τὸ παρὰ τὴν Ἱ. Μητρόπολιν τετράγωνον, ἐνῶ ραγδαῖοι πυροβολισμοὶ θόρυβος, πανδαιμόνιον καὶ κτύποι πελέκεων καὶ ἀκτηρίδων ὅπλων ἀνεστάτων τὴν ἀγορὰν ὅλην.

*

Καὶ εἰς τὰς συνοικίας

Ἀλλὰ καὶ αἱ συνοικίαι, εἰς τὴν ἰδίαν κρίσιμον εὐρέθησαν στιγμὴν ἐμπρησμοῦ. Κατὰ δεκάδας—δεκάδας τάγματα ὀλόκλη-

ρα ὑποσυντεθειμένα μὲ δάδας ἀνημμένας ἐπειρῶντο νὰ πυρπολήσωσι τὰς οἰκίας.

Ἡ συνοικία ἰδίως Μνημάτων, παρὰ τὴν ὁποίαν διέρχεται ἡ λεωφόρος δι' ἧς ὁ ὑποχωρῶν στρατὸς ἔφευγε πρὸς Λυκόστομον ἐκινδύνευσεν ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους σοβαρῶς. Οἱ στρατιῶται μὲ πυρεῖα καὶ ἀνημμένους δαυλοὺς κρούοντες τὰς θύρας προσεπάθουν νὰ θέσωσι πῦρ. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἄγρυπνοι ὅπισθεν τῶν παραθύρων, ἐν ἐσχάτῃ ἀπογνώσει εὐρεθέντες δι' ἰαχῶν καὶ φωνῶν καὶ πον διὰ πυροβολισμῶν τοὺς ἀπέτρεπον. Εὐτυχῶς ὁ παραλυθεὶς στρατὸς καίτοι εἰς τὴν τελευταίαν κακουργίαν φερόμενος μῆτε κανὲν θάρος μῆτε καμμίαν ἰσχὺν εἶχε. Καὶ αἱ ἰαχαὶ τῶν γυναικῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν ἀνδρῶν τὸν ἔτρεπον εἰς φυγὴν καὶ ἔφευγε διαρκῶς ἔφευγε.

Καὶ ἠκούετο τότε ἡ φωνὴ κάποιας γυναικούλας ψηλὰ ἀπὸ ἡμίκλειστον παραθυρόφυλλον :

— Στὰ γκρεμοτσακίσματα θηρία ! Στὴν κατάρα τοῦ Θεοῦ φονιάδες.

*

Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας—Ἕνας ἥρως

Ἡ ἀγορὰ ὅμως διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον διώσεως καὶ πυρκαϊᾶς. Τὰ τουρκαλβανικὰ στίφη ὠργιάζαν κατ' ἀμετρήτους ἑκατοντάδας. Γενναιότεροι τινές, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν νὰ ἐξέλθουν πρὸς περισσῶσιν τῶν καταστημάτων των καὶ μὲ κίνδυνον ζωῆς ἠμποδίζοντο ὑπὸ τῶν θρηγνύων οἰκείων των.

Καὶ τότε κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν πάλιν μία μορφή εὐγενῆς καὶ γενναίας συμπαθεστάτης δ' ἀποβᾶσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν Ἰωαννίνων διὰ τὸ ἀκραιφνὲς ἐνδιαφέρον της καὶ τὴν ἐνεργὸν μεσολάβησίν της ὑπὲρ ἑλλήνων εἰς τὰς ἀγρίας τουρκικὰς ἀρχάς, κατὰ τὸ θλιβερόν πεντάμηνον—ὁ συμπαθέστατος ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας κ. Dussap μετὰ τῆς εὐγενεστάτης κυρίας του καὶ τοῦ διερμηνέως τοῦ Γαλλικοῦ προξενείου κ. Ἱ. Λάππα ἀπετόλμησε νὰ φανῇ, εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς τῆς ἀγριωτέρας δηώσεως.

Ἕνας Ἀλβανὸς ἤρπασε τὸ ἐπώμιον τῆς κυρίας του ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ καβάση.

Ὁ εὐγενὴς ὅμως πρόξενος σπρώχνων ἀπωθῶν, σπρωχνόμενος, φωνάζων, ἀπειλῶν, νουθετῶν, παραμερίζων ἐντὸς δαιμονιώδους κυκεῶνος φωνῶν καὶ θορύβων κατῳρῶσε ἡρωϊκά.

Ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου ἄλλος ἄφοβος καὶ ριψοκίνδυνος, συνειθισμένος εἰς τοιαῦτα τουρκικὰ ὄργια ἀπὸ τὰς σφαγὰς τῶν Ἀρμενίων, ὅτε ἠύρισκετο μετὰ τοῦ Γάλλου προξένου κ. Καρλιέ—ὃ ἤδη καβάσης τοῦ Ρωστικοῦ Προξενείου κ. Παναγιώτης Καλλίγερος ἐπετέλει ἄλλους πλέον ἐμπράκτους ἡρωϊσμούς.

Μὲ τὸ περιστροφον εἰς τὰ χέρια, ραπίζων, πυροβολῶν, ἀναποδογυρίζων τοὺς ἀποκτηνωθέντας καὶ ἀφιλοτίμους ἐμπρηστὰς τοὺς ἀπώθει ὡς ἀγέλην ζώων καὶ ἀδεκάδας, κλωτῶν αὐτοὺς εἰς τὰ ὀπίσθια καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς πλήττων διὰ μαστιγίου κατῳρῶσε ν' ἀνακόψη τὴν λύσαντων.

*

Ἡ ἐπίλοιπος νύξ

Τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτὸς διέρρευεν ἐν σχετικωτέρᾳ γαλήνῃ. Κανεὶς ὅμως δὲν εἴξευρε τί συμβαίνει, τί γίνεται. Ἡ παράδοσις ἤδη εἶχε συντελεσθῇ καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ 3ου πεζικοῦ Συντάγματος κ. Ἰωάννης Γιαννικίτσας μὲ 2 τάγματα τοῦ Συντάγματος του, δύο τοῦ 1ου πεζικοῦ Συντάγματος καὶ 2 εὐζωνικά, διορισθεὶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως ὑπὸ τῆς Α.Υ. τοῦ Διαδόχου φαλαγγάρχης εὑρίσκετο ἤδη ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου εἰς Ἅγιον Ἰωάννην Μπουνίλας εἰς τὴν ἐσπευσμένην δὲ ταύτην ἀφιξίν του χρεωστεῖ ἡ πόλις κατὰ μέγα μέρος τὴν περίσωσίν της.

Διότι πλέον ὁ φεύγων ἀτάκτως στρατὸς αἰσθανόμενος σχεδὸν εἰς τὰ ὀπίσθια τῶν μηρῶν του τὴν ἀνηλεῆ εὐζωνικὴν λόγχην ἤλθεν εἰς κατάστασιν παραλύσεως τοιαύτην, ὥστε ἀπέμενε μὲ τὰ κακοῦργα ἔνστικτα μόνον δίχως νεῦρα νὰ εἰμπορῇ νὰ τὰ ἐκτελέσῃ.

*

Ἡ ἀύγῃ

Καὶ ἐξημέρωσεν οὕτω ἡ ἀγία καὶ ἀλησμόνητος αὐγὴ τῆς 21ης.

Εἶχε ψιθυρισθῇ καὶ περὶ παραδόσεως

ὅμως κανένας δὲν εἴξευρε τίποτε θετικόν. Ὀλίγοι μάλιστα κανονιοβολισμοὶ ἐκ Ραψίστης ἀκουόμενοι περὶ τὸν ὄρθρον ἔκαμαν πάλιν τὴν πόλιν νὰ ἀμφιβάλῃ περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς παραδόσεως καὶ νὰ εὑρίσκεται ἐν ἀγωνίᾳ ἀληθινῇ.

Καὶ ὅμως τὸ Ἑλληνικὸν ἱππικὸν ἦδη μετὰ τοῦ κ. Στάϊκου καὶ Μελά εὑρίσκοντο ἐντὸς τῆς πόλεως, ὁ συνταγματάρχης κ. Σοῦτσος, ὁ τέως Γενικὸς Πρόξενος κ. Α. Φορέστης, ὁ κ. Τροπάκης καὶ ὁ κ. Λαουτάρχης κατέφθانون νὰ παραλάβωσιν τὴν πόλιν.

*

Φρενίτις

Τί ἐγίνε πλέον ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης οὔτε καμμία πέννα, εἰμπορεῖ νὰ ζωγραφίσῃ, οὔτε κανένας ἄνθρωπος νὰ διηγηθῇ οὔτε καμμία μνήμη νὰ συγκρατήσῃ. Μιὰ οὐρανομήκης κραυγὴ ὑψώθη ὡς τὰ πόδια τῶν οὐρανῶν πάνδημος καὶ μυριόστομος.

— Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς! Ζήτω ὁ Διάδοχος! Ἐνῶ χιλιάδες ἀνθρώπων ἔρρίπτοντο εἰς τοὺς τραχήλους τῶν ἵππων καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ φιλήσωσι τοὺς γενναίους ἱππεῖς κατησπάζοντο τὰ φάλαρα καὶ τοὺς χαλινούς, ὡς ἀγιασμένα κειμήλια. Κλαίοντες ἐξ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ οἱ πολῖται, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, ἐνηγκαλίζοντο ἀλλήλους, γυναῖκες ἐγονυπέτουν ἐν μέσῃ ὁδῷ κλαίονσαι καὶ γονυπετοῦσαι, ἐνῶ ἑκατομμύρια πυροβολισμῶν ἀπὸ κάθε γωνίαν καὶ σπῆτι καὶ ζητωκραυγαὶ πλατύστομοι ἐχαιρέτιζον τὴν ἀνύψωσιν τῆς Κυανολεύκου εἰς τὸ Διοικητήριον καὶ τὸ φρούριον.

Τὰ Γιάννινα ἦσαν Ἑλληνικὰ ἐλεύθερα πλέον!

*

Εἰς τὰς φυλακὰς

Ὅμως ἔμειναν κάποιοι ἀδελφοὶ ἀκόμη μὴ ἐλευθερωθέντες, τῶν ὁποίων ἡ τύχη ἦτο ἄγνωστος. Οἱ Τοῦρκοι διέδιδον ὅτι θὰ τοὺς σφάξουν, ὅτι κι' ἂν πέσουν τὰ Γιάννινα θὰ τοὺς πάρουν μαζί των αἷμα λώτους καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ πλήθους τοὺς ἐνεθυμήθη.

— Εἰς τὰς φυλακάς, στὰ μπουδρούμια τ' Ἀλῆ Πασσᾶ.

Μαζὶ μὲ τὸ ἱππικὸν εἶχον καταφθάσῃ καὶ ἀνταρτικὰ σώματα καὶ ἡ ἡλιοκαῆς καὶ γενειοφόρος ὄψις τῶν ἀνδρῶν των μὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀδρὰ κορμιά των ἐνεθουσίαζε τὸ πλῆθος.

— Ζήτωσαν οἱ ἀντάρται !

— Ζήτωσαν οἱ κομιτατζήδες !

— Στὰς φυλακάς ! στὰ μπουδρούμια !

Ἕνας ξιφήρης ἔφιππος ἡλιοκαμμένος λεβένταρος, ὁ καπετὰν Παντελῆς Πάσχος, εἰσελθὼν καὶ αὐτὸς πρῶτος μαζὶ μὲ τὸ ἱππικὸν καὶ μὲ πέντε δέκα παλληκάρια του καὶ ἄλλους τόσους εὐσταλεῖς ἱππεῖς διευθύνονται πρὸς τὰς φυλακάς τοῦ φρουρίου.

— Ζήτω ἡ Μεγάλῃ Ἑλλάς !

— Ζήτω ὁ στρατός !

— Ζήτωσαν οἱ ἀντάρται !

Καὶ τὸ πλῆθος φρενητιωδῶς ζητωκραυγάζον ἀκολουθεῖ ὀπισθεν διευθυνόμενον εἰς τὰς φυλακάς :

— Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς Θρόνος !

— Ζήτω ὁ Διάδοχος !

— Ζήτω ὁ Στρατός !

— Ζήτω ὁ Βενιζέλος !

— Ζήτω ἡ Ἑλευθερία !

Τὸ ἱππικὸν καὶ οἱ ἀντάρται καὶ τὸ πλῆθος ἔφθασαν πρὸ τῶν φυλακῶν.

Τί ἐγένετο τότε κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εἶνε ἀπερίγραφτον. Ἡ Τουρκικὴ χωροφυλακή, ἡ ὁποία νύκτωρ ἐδραπέτευσεν, ἐδιπλοκλείδωσε τὴν ἀπαισίαν ἐξώθυραν. Μόνον πρὸ τοῦ πλατάνου τῶν φυλακῶν ἕνας τοῦρκος ἀνθυπολοχαγὸς καὶ 2 λοχίαι ἀνέμενον νὰ παραδώσωσι τὰς φυλακάς εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Οἱ ἐγκάθειρκοι, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ ὄρθρου εἶδον λευκὴν σημαίαν εἰς τὸ φρούριον καὶ τουρκάλες μὲ μπαούλα νὰ φεύγουν ἔπλεον εἰς τὴν ἀμφιβολωτέραν χαρὰν καὶ ἀοριστίαν. Κάτω ἡ πόλις ἐφλέγετο ἀπὸ πυροβολισμοὺς καὶ ἀνεσηκώοντο τὰ σπήτια ἀπὸ φωνάς, εἰς τὸν ὠραῖον ἥλιον ἐκινῆτιζον χιλιάδες σημαιῶν καὶ αἱ ἑκατοντάδες τῶν φυλακισμένων κρατημένοι

ἀπὸ τὰ σίδερα τῶν παραθύρων διέσειον ἐκ θεμελίων τὰς φυλακάς :

— Ζήτω ἡ Ἑλλάς !

— Ζήτω ὁ Στρατός !

— Ζήτω ὁ Διάδοχος !

Ἀνοῖξε

Ἡ φυλακὴ ὅλη ἐσειέτο, κατάκοιτοι ἀσθενεῖς ἐσηκώοντο μὲ ἀφάνταστον φωνὴν ζητωκραυγάζοντες καὶ ἐτοιμοθάνατοι ψυχορραγοῦντες ἕως γῆς ἀνέζων, ἀνέζων, ἐσήκωνον τὰς μαύρας ψάθας τῆς στρωμνῆς των καὶ περιεπάτουν καὶ ἐζητωκραύγαζον :

— Ζήτω ἡ Ἑλλάς !

— Χριστὸς ἀνέστη !

*

Ἡ ἐξοδος

Ἐπὶ τέλους ἡ ἀπαισία κλειστὴ θύρα ἀνοίγεται, ἔφιππος καὶ ξιφήρης ὁ Πάσχος μὲ τοὺς ἱππεῖς εἰσορμᾷ, οἱ βαρεῖς μοχλοὶ ἀνασύρονται καὶ τὰ μαῦρα σίδερα τῶν μπουδρουμίων λυγίζονται καὶ θραύονται.

Ἡ ἄγρια φυλακὴ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἀντηχεῖ ἀπὸ πλατυστήθους ζητωκραυγὰς, γλυκὺ φῶς ἐλευθερίας χύνεται ἀπὸ τὰ ἀνοίγντα παράθυρα, καὶ οἱ ἱππεῖς καὶ οἱ ἀντάρται φαντάζουν ὥς ἐλευθερωταὶ ἄγγελοι εἰς τὸ φῶς τῆς μειδιώσης ἡμέρας διὰ τοὺς δυστυχεῖς ἐγκαθειρόντους, οἱ ὁποῖοι συνωθοῦνται ἀσφυκτικῶς πρὸ τῆς ἐξωθύρας, ζητοῦντες ὅλοι διὰ μιᾶς νὰ ἐξέλθουν καὶ ζητωκραυγάζοντες ἑξάλλα καὶ μεθυσμένα.

Λάμπει ἥλιος θεῖος, ξάστερος, ἑλληνικὸς ἥλιος ἐλεύθερος, γλυκὺς, γλυκύτατος, πλέον γλυκὺς δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μῆνες τὸν ἐστερήθησαν. Καὶ εἰς τὸν χρυσὸν αὐτὸν ἥλιον παιγνιδίζουσα ἀπαλά, ὑφέρπουσα εἰς τὸν γαλανὸν φόντον τοῦ οὐρανοῦ, κυματίζει ἡ ἀγία σημαία καὶ ὑψηλά, πέρα μακρυνά, πρὸς τὸ Διοικητήριον, τὸ πρῶτον θεῖον φῶς ποῦ κτυπᾷ τὰ μάτια τῶν φυλακισμένων εἶνε ὁ Σταυρὸς τῆς Κυανολεύκου !

Κάθε κραυγὴ τότε σιωπᾷ, ἡ καρδιὰ γίνετο ὕμνος τὰ μάτια ὑγραίνονται, τὰ δάκτυλα ἐνοῦνται τὰ γόνατα λυγίζουν ἀσυ-

νείδητα εἰς γονυκλίσιαν καὶ μύρια χέρια κάμουν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ :

Νῦν ἀπολύεις τοὺς δούλους σου Δέσποτα !

*

Εἰς τὴν πλατεῖαν

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Διοικητηρίου ἀδύνατον πλέον νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὸ τί ἐγίνετο. Ἕνας ἐνθουσιασμὸς εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀλλοφροσύνης φθάνων, ἑξαλλος, ἀσυγκράτητος γεμίζει τὸν ἀέρα ἀπὸ ἰαχὴν ἀτελείωτον.

Ὅλοι οἱ πνεύμονες τῆς ἀσφυκτιώσης ὥς χθὲς πόλεως καὶ ὅλοι οἱ ἀπὸ πεντακοσίων ἐτῶν πλακωμένοι ἐνθουσιασμοὶ μὲ μιᾶς ἀνέπνεον κι' ἐπερναν ζωὴν.

Τὸ ἑβδομον πεζικὸν Σύνταγμα κατέφθανεν εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ ἡ ὄψις τῶν εὐζώνων σκονισμένων, εὐσταλῶν, θεωρῶντων δυνάμωεν τὸ μεθύσι τοῦ κόσμου.

— Ζήτησαν οἱ εὐζωνοί.

— Ζήτησαν ποὺ κοιμοῦνται στὰ χιόνια ! — φωνάζει ἓνας κλαίων κᾶτασπρος, γηραλέος πετάζων τὸν κοῦκκον του στὸν ἀέρα.

— Ζήτησαν !!

Αἱ χιλιάδες τοῦ πλήθους κινοῦνται ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, ὥς θάλασσα καὶ πόντος ἔξυπνήσας ἀπὸ φύσημα δυνατῆς θυέλλης. Καὶ ἐνῶ ἡ ἀτμόσφαιρα εἶνε νήνεμος, ἡλιόλουστος καὶ γαληνιαία, αἱ χιλιάδες τῶν ἑλληνικῶν σημαιῶν κυματίζουν ἐλαφρά :

— Ἡ πολυπαθὴς πόλις ἀναπνέει καὶ ἡ ἀναπνοὴ της τὰς λικνίζει μὲ προσφιλεῖς ἄσμα· καὶ αἱ σημαῖαι ἀπαλὰ χαμογελοῦν καὶ παίζουν μὲ τὴν χαρὰν τῆς φιλότητος πόλεως . . .

Ποῦ εὐρέθησαν αἱ τόσαι χιλιάδες τῶν σημαιῶν αὐτῶν ;

Ὡς ἱστορία εἰλικρινὴς καὶ παθητικὴ ποίησις ! ὅταν θὰ γράψῃς τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰωαννίνων, μὴν ξεχάσῃς σὲ μιά σου σελίδα ν' ἀναφέρῃς ὅτι πέντε μῆνας, ποὺ ἐκροτοῦσε τὸ Ἑλληνικὸν κανόνι, αἱ Γιαννιώτισες καὶ Γιαννιωτοποῦλες, κρυφά, — κρυφά εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ σπητιοῦ, ἐπερνοῦσαν τὰς μακρυνὰς τσῦ χειμῶνος νύκτας μὲ τὸ βελόνι στὰ χέρια νὰ κεντοῦν τὸν τίμιον Σταυρὸν στὸ γαλανόλευκον

ὑφασμα καὶ νὰ δέωνται μπροστὰ στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας δακρυσμένοι μὲ μίαν δέξιν καὶ μίαν παράκλησιν :

— Βοήθα τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα ! Δυνάμωσέ τους ποὺ κοιμοῦνται καὶ ξενοχτοῦν γιὰ μᾶς ἐπάνω στὰ χιόνια !

*

Ἡ ἀφιξὶς τοῦ Διαδόχου

Τὴν ἑσπέραν τῆς Πέμπτης κανεὶς εἰς τὴν πόλιν μας δὲν ἐκοιμήθη.

Αἱ θύραι τῶν σπητιῶν ἦσαν ἀνοικταί, αἱ αὐλαὶ πρόσχαροι ἐδέχοντο τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ὁ κόσμος πλέων εἰς τὴν ἱερωτέραν εὐδαιμονίαν δὲν εἶχε παρὰ μίαν φροντίδα : Πῶς ὁ καθένας νὰ φιλοξενήσῃ περισσοτέρους καὶ πῶς ἐγκαρδιώτερον νὰ τοὺς περιποιηθῇ. Ἡ πολύμηνος πυλιορκία εἶχεν ἐξαντλήσῃ τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀγορὰν καὶ ἀπὸ τὰ σπήτια, ὅμως ὁ καθεὶς ὁ ὅποιος τόσους μῆνας δὲν εἶχε φροντίσει τόσον οὔτε διὰ τὰ παιδιὰ του, τότε, ἐκείνην τὴν ἑσπέραν, περιχαρὴς, ἐνθουσιασμένος προσεπάθει ν' ἀνακαλύψῃ πᾶν περισωθὲν εἰς τὰ βάθη τῶν καταστημάτων χάριν τῶν φιλτάτων φιλοξενουμένων. Κόττες, περιστέρια, κοτσυφάκια, κᾶπου κᾶπου μιὰ πέρδικα κλεισμένη σὲ κλουβάκι, ὅ,τι εἶχε τὸ σπῆτι τέλος πάντων ἐθυσιάσθη διὰ τὸ χαρμόσυνον τῆς ἁγίας ἡμέρας. Παντοῦ χαράι, παντοῦ παννύχια τραγοῦδια πυροβολισμοὶ χαρᾶς — μία πόλις πλέουσα εἰς τὴν ὄνειροποληθεῖσαν ἀπὸ 500 ἐτῶν εὐτυχίαν καὶ ἐνθουσιασμόν, διότι αὐτὴ ἡ εὐτυχία της ἦτο ζωντανὴ πλέον εἰς τὰ χέρια της καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τὰ σπήτια τους μέσα φιλοξενούμενος νικητῆς καὶ τροπαιοφόρος.

Καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἦτο τόσος καὶ τόση ἡ εὐφροσύνη ποὺ κανεὶς δὲν θὰ ἐπίστευε πλέον ὅτι ἦτο δυνατόν, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐνθουσιώδη τρικυμίαν τῆς Πέμπτης ν' ἀπομένῃ καὶ ἄλλῃ ἐκδήλωσις εἰς τοὺς κουρασθέντας ἀπὸ ζητωκραυγὰς πνεύμονας καὶ εἰς τοὺς ξηρανθέντας ἀπὸ τὰς φωνὰς λάρυγγας.

Καὶ ὅμως εἰς τὰ ἀκένωτα βάθη τῶν αἰσθημάτων τῆς πόλεως ἔμειναν νέαι ἀκμαὶ καὶ νέαι δυνάμεις καὶ ἡ πόλις ὅλη ἀπὸ χαρὰς πανοικαί, νεάζουσα, μειδιῶσα,

κάτω ἀπὸ μίαν θείαν ἡμέραν γαλανὴν καὶ μειδιῶσαν εὐρέθῃ ἐπὶ ποδός :

— Ἔρχεται ὁ Διάδοχος σήμερα !

Ἡλεκτρισμοὶ νέοι ἐγαλβάνισαν τὰ κορμιά καὶ τὰς ψυχάς, τὰ σπῆτια τῶν συνοικιῶν ἠρημώθησαν καὶ μιὰ ἀσφυκτικὴ κοσμοπλήμμυρα, ἀνδρῶν, γυναικῶν, γερόντων, γραιῶν, παιδιῶν ὡς καὶ ἀρρώστων σηκωθέντων ἀπὸ τὰ κρεββάτια των ἐξ ὑπερτάτης ἐνέσεως δυνάμεων θείων κατέκλυσε τὴν πλατεῖαν τοῦ Δ οἰκητηρίου καὶ ὅλας τὰς ὁδούς. Οἱ ἐξῶσται τῶν οἰκιῶν ἐλύγιζον ὑπὸ τὸ βάρος καὶ τὰ πολύχρωμα καπελῖνα τῶν γυναικῶν ἔδιδον εἰς αὐτοὺς τὴν ὄψιν πελωρίων κλάδων φορτωμένων καὶ λυγιζόντων ἀπὸ ἐξωτικῶν μεγάλους καρπούς. Αἱ θύραι, τὰ παράθυρα τὰ γεῖσα τῶν οἰκιῶν, αἱ στέγαι — παντοῦ ὅπου μιὰ γωνιά καὶ μία σημαία.

Ἀτελείωτος διπλοῦς στοῖχος στρατοῦ ἐκατέρωθεν καὶ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ὀπότεν θὰ διήρχετο ὁ Διάδοχος, εὐσταλεῖς, ροδαλοὶ ἀξιωματικοί, ὡς ἀπὸ χορὸν καὶ οὐχὶ ἀπὸ ἐπικὸν ἀγῶνα ἐλθόντες καὶ πλήθος λαοῦ ἐξάλιζαν τὰ μάτια καὶ κατέκλυζον τὴν πλατεῖαν καὶ τὰς παρόδους ἕως τὴν θέσιν τῶν ρωμαντικῶν «Λευκῶν», ὅπου θὰ ἐγίνετο ἡ ἐπίσημος ὑποδοχή.

*

Ἐκεῖ ὁ Μητροπολίτης μετὰ τῶν σωματείων του καὶ ἀρχηγῶν προκριτῶν τῶν ἄλλων κοινοτήτων, οἱ κ.κ. Πρόξενοι μετὰ τῶν διερμηνέων των ἀνέμενον τὴν Α.Β. Ὑψηλότητα μετὰ πλήθους κόσμου πάσης φυλῆς καὶ θρησκείματος.

Ἐπὶ τέλους σῶμα προπορευομένων ποδηλατῶν ἀγγέλει τὴν ἄφιξιν.

Καὶ ὠραῖος, μυθικός, ὀνειρευμένος ἐπιβαίνων θυμοειδοῦς ἵππου, ἐνδεδυμένος μὲ τὴν αἵγλην φωτοστεφάνου, τὸν ὅποιον ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους σύμπαντος καὶ ἡ δόξα τῶν κατορθωμάτων του τὸν ἐστόλισε — εὐθυτενὴς καὶ ὠραῖος ὁ ἔνδοξος — νικητῆς Διάδοχος ἐπιφαίνεται.

Ἐνα παρατεταμένον :

— Ζήτω ὁ Διάδοχος ! Τὸν ὑποδέχεται ἐνῶ ὁ κ. Φορέστης παρουσιάζει τὸν Μητροπολίτην ὅστις τὸν προσφωνεῖ ἐκ μέρους τῆς πόλεως μὲ ὀλίγα λόγια ἐφιππον ὄντα.

Κατὰ σειρὰν εἴτα παρελαύνουσι, συνιστώντος τοῦ κ. Φορέστη, οἱ κ.κ. Πρόξενοι, ἀρχηγοὶ τῶν ἄλλων θρησκευμάτων καὶ πολλοὶ πρόκριτοι καὶ ἡ Α.Υ. ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ ἐπιτελείου Της εἰσέρχεται εἰς τὴν πόλιν.

Κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν, εἰς τὴν ὠραιωτέραν ἑξαρσιν τοῦ πλήθους ὑψηλὰ ἀπὸ τοὺς ἀέρας τὸ ἀεροπλάνον του φιλιτάτου συμολίτου κ. Ἀδαμίδου, δι' ὃν σεμνύνεται καὶ καυχᾶται ἡ πόλις μας ἀκούεται, ὥσει κροῦον τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ ὅλας ἵνα εἰσέλθῃ ὁ αἶνος καὶ ἡ ζητωκραυγὴ τῆς πόλεως ἕως τὴν καρδίαν τῶν οὐρανῶν :

— Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος !

— Ζήτω ὁ Νικητῆς !

— Ζήτω ὁ Διάδοχος !

(Ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα Γιαννίνων «Ἡπειρος», φύλλο τῆς 3ης Μαρτίου 1913, τὸ πρῶτο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Ἀρχεῖον Δ. Σαλαμάγκα).

ΚΩΣΤΑ Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ο ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (ΕΚΘΕΣΕΙΣ-ΑΝΑΦΟΡΑΙ-ΕΓΓΡΑΦΑ)

Ἐνῶ οἱ προπαρασκευές γιὰ τὴν κατάληψιν τῶν Γιαννίνων προέβλεπον μέχρι τῆς 15]2]1913 ἐπίθεσιν ἀπὸ τὸ δεξιόν, ἔξαφνα τὸ σχέδιον ἄλλαξε καὶ ἀποφασίστηκε ἡ ἐπίθεσις νὰ ἐνεργηθῇ ἀπὸ τὸ ἀριστερόν τὴν 20]2]1913 μὲ τρεῖς φάλαγγες.

Ἡ δευτέρα φάλαγγα ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ 1ο Σύνταγμα (τάγματα 8ον καὶ 9ον), τὸ 3ον καὶ τὸ 15ον Σύνταγμα, κινήθηκε διὰ τῆς στενωποῦ Μανωλιάσσης καὶ ἀφοῦ κατέλαβε τὴν κοιλάδα τῆς Δωδώνης ἔφθασε στὸν Ἅγιον Νικόλαον (Δωδώνης) καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔξακολούθησε τὴν προέλασίν της πρὸς Ραψίστα (Πεδινή).

Ἐκεῖ συνάντησαν μικρὴ Τουρκικὴ ἀντίστασις ποὺ ἀνατρέπουν καὶ τὴν ἀναγκάζουν νὰ ζητήσῃ τὴν σωτηρίαν πρὸς τὰ Γιάννινα. Ἀν καὶ τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τοὺς εἶχαν πετύχει, ὅμως γιὰ νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὸν πανικὸ τῶν Τούρκων, συνεχίζουσιν τὴν καταδίωξιν καὶ κάτω στὴν πεδιάδα παρὰ τὴν διαταγὴν (ποὺ δὲν ἔλαβαν ἐγκαίρως) τοῦ Φαλαγγάρχου ποὺ τοὺς διέτασε νὰ ἐγκατασταθοῦν περὶ τὴν Ραψίσταν.

Ἡ τολμηρὴ αὐτὴ ἐνέργεια τῶν διοικητῶν τῶν δύο ταγμάτων Ἰατρίδης (8ου) καὶ Ἰ. Βελισσαρίου (9ου) εἶχε κάτι προσηγυμένο. Ὁ ἐπιτελάρχης τῆς 2ας Φάλαγγος λοχ. Ζαφειρίου μᾶς τὸ ἀναφέρει στὴν ἐκθεσὶν του.

«... Ἡ 2α φάλαγγε εἶχεν ἐπιτύχει τοὺς ἀντικειμενικοὺς αὐτῆς σκοποὺς ἀπὸ τῆς μεσημβρίας. Οὐδένα ἄλλον περαιτέρω ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ὥριζε ἡ διαταγή. Μία ὅμως ἄμεσος] καταδίωξις θὰ συνεπλήρου ἀμέσως τὴν πλήρη τελικὴν ἐπιτυχίαν. Εἰς τοιαύτας

περιστάσεις τὸν πρῶτον ρόλον παίζει ἡ προσωπικὴ πρωτοβουλία τῶν ἡγητόρων τῶν ὑποτεταγμένων μονάδων. Εἰς τὸν αἰμνῆστον Βελισσαρίου ὑπέμνησα τὸ παρ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφρασθὲν ἄλλοτε πολυκροτον σύγγραμμα τοῦ στρατηγοῦ Von der Goltz περὶ πρωτοβουλίας τῶν ὑποτεταγμένων Ἀρχηγῶν. Σκεφθεὶς ὀλίγον ὁ Βελισσαρίου μοῦ λέει. «Καλὰ. Κράτησέ μου τίς πλάτες ἐναντι τοῦ Φαλαγγάρχου καὶ θὰ ἴδῃς» τοῦ εὐχομαι καλὴν ἐπιτυχίαν καὶ καλὴν ἀντάμωσιν αὐρίον λίαν πρῶτ' στὰ Γιάννινα καὶ φεύγω ἐπανελθὼν εἰς Σ.Δ. τῆς Φάλαγγος...».

Μὲ ἐξησφαλισμένες κάπως «τίς πλάτες» ὁ ἡρωϊκὸς ἀξιωματικὸς Βελισσαρίου ἀπὸ πιθανὴ τιμωρία γιὰ τὴν παράτολμον ἐνέργειαν, ρίχνεται στὴν καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ ποῦ ἔφευγε μέσα στὴν βαλτώδη πεδιάδα τῆς Ραψίστας καὶ μαζὺ μὲ τὸν Ἰατρίδην τὸ βραδάκι φτάνουν στοὺς λόφους τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μπουνίλας (προσ. συνοικ. Ἀνατολὴ) 499—524,5 καὶ 515,7.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἐξακριβώθηκε πὼς τὸ Τουρκικὸ στρατηγεῖο ποὺ ἦταν ἐγκατεστημένο στὸ λόφο 499 κοντὰ στὸ δημόσιον δρόμον, εἶχε ὑψώσει λευκὴ σημαία, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἐγίνε ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὸ Βελισσαρίου καὶ Ἰατρίδην ἐξ αἰτίας τοῦ σκότους.

Μόλις ἐγκαταστάθηκαν στοὺς λόφους αὐτοὺς ὁ Ἰατρίδης ἔστειλε τὴν ἐξῆς ἀναφοράν.

Ἀριθ. 1450. Ἅγιος Ἰωάννης 20]2]1913

Διοικητὴν Συντάγματος Εὐζώνων
Παπαδόπουλον

Ἀναφέρω ὑμῖν ὅτι τὸ Σύνταγμα μᾶς εὐρίσκεται ἐξωθεν τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ἐγ-

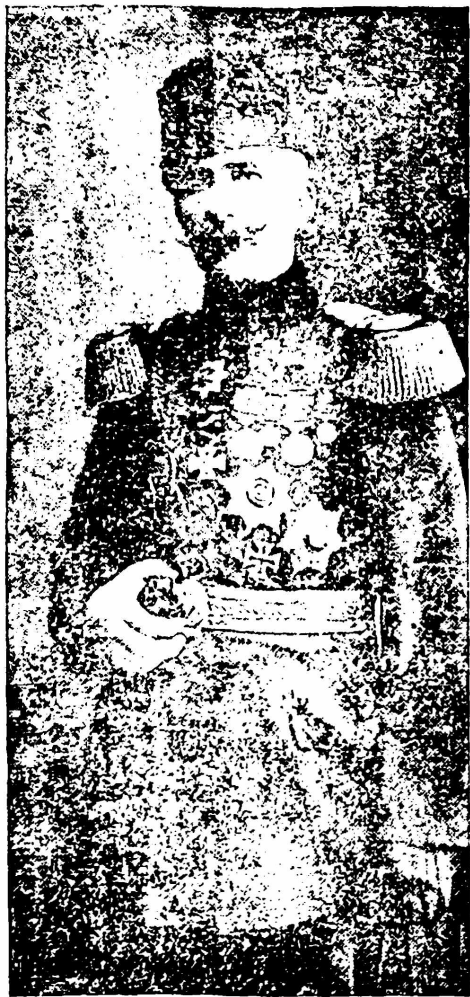
κατέστησε προφυλακὰς. Ἀπέχει ὀλίγον τῆς εἰσόδου (Νοτίας παρυφῆς) 5 λεπτά.

8ον Τάγμα Εὐζώνων

Γ. Ἰατρίδης Ταγ]ρχης

Υ.Γ. Φάλαγγες ἐχθρικαὶ προσέρχονται ἐκ τοῦ δεξιοῦ τῆς ὁδοῦ εὐρισκόμεναι ἤδη ἐγγύς.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν σύντομη αὐτὴ ἀναφορά, ἐπακολούθησε ἐκτενέστερη πού πε-

Ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ Μπιζανίου
Ἑσάτ Πασσάς

ριέχει ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων τοῦ τομέως του λεπτομερῶς.

Ἀριθ. 1451α

Ἰωάννινα 24]2]13

1ον Σύνταγμα Εὐζώνων

Ἐνταῦθα

Λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρω ὅτι τὴν 7ην π.μ. τῆς 20ῆς Φεβρουαρίου τὸ τάγμα ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς χαράδρας Μανωλιάσας

ἀκολουθοῦν τὸ προπορευόμενον τάγμα τοῦ 17ον Συντάγματος Πεζικοῦ, ὅπερ ἐξέκλινε ἀριστερὰ καὶ ἠγγήθη τὸ Τάγμα μου. Κατὰ τὴν προχώρησιν ὑπέστη πυρὰ πεζικοῦ ἐκ τῶν Β Δ. κλιτύων τοῦ λόφου βῦμα 750 ἀλλ' ἐξηκολούθησε προχωροῦν μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς χαράδρας, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς μικρὸν τι δάσος καὶ ἀνενόχλητον διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐγκαταληφθείσης θέσεως Ἀγίου Νικολάου ἐπροχώρησε πρὸς τὸ χωρίον Ραψίστα ἐκ τοῦ ὁποῦ εἶδε πολυάριθμα τμήματα ἐχθρικοῦ Στρατοῦ καθ' ὧν ἐβαλλε καὶ ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ τὰ κατεδίωξε δι' ἀκαθέκτου ὁρμῆς διὰ τῶν τελμάτων καὶ τῶν τάφρων, ἐν αἷς ἐδυθίζοντο οἱ ἄνδρες μέχρις ὁσφύος καίτοι ἐδάλλετο ἀραιῶς ὑπὸ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, ἠνάγκασε δὲ ταῦτα καὶ ἑτέραν πολυάριθμον φάλαγγα ἰσταμένην εἰς τοὺς στρατώνας νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν καὶ ἐνσπείρῳσιν τὸν πανικὸν εἰς πόλιν. Κατὰ τὴν ἐκ Ραψίστης προχώρησιν διετάχθη ὑπὸ τοῦ κ. συν]ρχου Γιαννακίτσα νὰ ὑποχωρήσω καὶ συγκεντρωθῶ εἰς Ραψίστα, δὲν ἦτο ὁμως δυνατόν νὰ ἐκτελέσω τὴν διαταγὴν ταύτην διότι εὐρισκόμενος ἐν ἐκαπῇ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ καταδιώκων τοῦτον, καθ' ὃν ἀνωτέρω εἴρηται τρόπον, εἶχον πεισθῇ ὅτι ἡ κατάληψις τῆς πόλεως ἦτο ἐξησφαλισμένη· πράγματι, τοῦτο καὶ ἐγένετο, διὰ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως κατὰ τὴν 6 μ.μ. ὥραν καθ' ἣν ἐνεκατέστησα προφυλακὰς μάχης διὰ 2½ λόχων ἐπὶ τῆς παρυφῆς τῶν Ἰωαννίνων καὶ 4½ λόχων πρὸ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Πρεβεζῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου ὅπως ὤμεν προπεφυλαγμένα ἀπὸ τὰ ὑποχωροῦντα ἐχθρικά τμήματα, συλλαμβάνομεν ταῦτα καὶ τὰ φυλάσσομεν ἐν τῇ περιβάλλῃ τῆς ἐκκλησίας. Πρὸς τοῦτοις τίθεμεν ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἀνὰ δύο πολυβόλα πρὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸ Μπιζάνι. Ἐκόψαμε τὰ σύρματα τοῦ τηλεγράφου καὶ τοῦ τηλεφώνου, ὡς ἐκ τούτου ὁ Ἑσάτ Πασσάς μὴ λαμβάνων εἰδήσεις ἐκ Μπιζανίου καὶ ἰδὼν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, οὕτινος τὴν δύναμιν δὲν ἠδυνήθη ὡς ἐκ τῆς ἐπελθούσης νυκτὸς νὰ ἐκτιμήσῃ προήλασε μέχρις Ἰωαννίνων, περιέπεσεν εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἐπεμψε τὴν 11ην μ.μ. ὥραν διὰ τοῦ Πρωτοσυγγέλου τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ ἀξιωματι-

κῶν Ταλαὰτ καὶ Ρεοῦφ πρωτόκολλον τεθεωρημένον ὑπὸ τῶν Προξένων τῶν Μ. Δυνάμεων. Ὡς ἀρχαιότερος ἔμεινα Διοικητὴς τῶν 7 λόχων ἦτοι τοῦ Τάγματός μου καὶ τριῶν λόχων τοῦ 9ου Τάγματος τῶν Εὐζώνων ὁ δὲ ταγματάρχης κ. Βελισσαρίου ἀνέλαβε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἀπεσταλμένους εἰς τὴν Α. Β. Υ. τὸν διάδοχον εἰς Ἑμὶν Ἀγᾶ. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα περιεφέροντο περίπολοι καὶ ὁ ἀνθυπασπιστὴς Μπάφας ὅπως συνδεθῶμεν καὶ μᾶς ἀποσταλῶσι ταχέως ἐνισχύσεις. Τὴν 6ην π.μ. ὥραν τῆς 21ης τρ. μ. ἀφίκοντο εἰδοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Μπάφα ὁ ἀντισυνταγματάρχης κ. Παπαδόπουλος Δ., ὁ 3ος λόχος τοῦ 9ου Τάγματος τῶν Εὐζώνων καὶ ἓν Τάγμα τοῦ 17ου Συντάγματος τοῦ Πεζικοῦ, ὅπερ ἀνέλαβε τὴν φύλαξιν τῶν κατὰ τὴν νύκτα συλληφθέντων αἰχμαλώτων, 37 ἀξιωματικῶν καὶ 935 ὁπλιτῶν. Ὁ ἐχθρὸς κατὰ τὴν φυγὴν τοῦ ἀφῆκε εἰς χεῖρας ἡμῶν πυροβόλα, πολυβόλα, πυρομαχικά, κτήνη καὶ παντοῦς ἄλλου εἶδους ὑλικόν. Κατὰ τὴν μάχην ἐπληρώθησαν μόνον 14 ὁπλῖται.

Ἰατρίδης

Παραθέτουμε τώρα καὶ τὴν ἐκθεσὴ τοῦ ἠρωικοῦ Βελισσαρίου:

Ἀριθ. 14513

Ἀπόσπασμα ἐκθέσεως

9ου Τάγματος Εὐζώνων

ταγάρχου Βελισσαρίου Ἰ.

... Τότε ἐσταμάτησα μὴ θεωρῶν φρόνιμον νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπεδόθη ἐν τὴν λήψιν προφυλάξεων πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως πρὸς δυσμὰς ταύτης καὶ πρὸς Κατσικᾶν τάξας παρὰ τοὺς τρεῖς λόχους καὶ ἀνὰ δύο πολυβόλα, μεθ' ὃ διέταξα καὶ τὴν ἀποκοπὴν τῶν τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν συρμάτων μεταξὺ πόλεως καὶ Μπιζάνι. — Καστρίτσης καὶ μετὰ ταῦτα ἔστειλα πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ κ. Ἰατρίδου, ἵνα συμπληρώσωμεν τὰς προφυλάξεις καὶ πρὸς τὸ Μπιζάνι, ὅπερ καὶ ἐγένετο τάξαντες τὸν ἀφιχθέντα ἡδη 4ον λόχον μου μετὰ δύο πολυβόλων. Ἐπίσης ἀπέστειλα τὸν ἀνθυπασπιστὴν τῶν πολυβόλων κ. Μπάφαν ἔφιππον πρὸς τὴν ὁδὸν Φιλιπιάδος τὸ πρῶτον καθόσον ἡ τῆς Ραφίστης διὰ μέσου τελματώδους πεδιάδος ἦτο δύσκολον τὴν νύκτα, ἵνα πληροφορήσῃ πᾶν ἡμέτερον στράτευμα περὶ τῆς ἐκεῖ παρου-

σίας μας καὶ μὲ τὴν παράκλησιν νὰ πλησιάσουν. Ἀλλ' ἐπέστρεψεν ἀπρακτος μετ' ὀλίγον διότι ἡ ὁδὸς ἐκείνη ἐρρουρεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Μπιζάνι. Μετὰ ταῦτα τὸν ἀπέστειλα πρὸς Ραφίσταν παρὰ τῇ κ. Διοικητῇ παρ' ᾧ παραμένει ὁ 3ος λόχος μου καὶ τὸ Τάγμα τοῦ 17ου Πεζ. Συντ/τος. Οἱ ἄνδρες

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Φρουρίου Μπιζανίου

Βεχ ή π Π α σ σ α ς

(Φωτογραφία τοῦ ἀρχείου Β. Κρυστάλλη)

διάδροχοι ἐκ τῆς διαβάσεως τῶν τελμάτων ἔμεινον ἀγρυπνοῦντες μὲ τὸ ὅπλον ἀνὰ χεῖρας, συχναὶ δὲ περιπολῖαι συνέδεον τὰ διάφορα τμήματα Κατσικᾶ καὶ Μπιζάνι, ἰδίως δεχόμεναι ὁμάδες αἰχμαλώτων, οὓς ἐνεκλείομεν ἐττός τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ὅτε περὶ τὴν 11ην ἑσπέρας διακρίναμεν ἐκ τοῦ τελευταίου ὃν ἐπιθεωρήσαμεν μετὰ τοῦ κ. Ἰατρίδου δύο παμμεγέθεις φανοὺς ὀπισθεν τῶν ὁποίων ἠκολούθη ὁμὰς ἀνθρώπων. Ἐπλησιάσαμεν καὶ ἐμφανίζεται πρὸ ἡμῶν ὁ Ἅγιος Δωδώνης, ὅστις μᾶς παρουσίασε δύο ἀξιωματικούς

ὕπολογαδὸν Ρεούφ καὶ ἀνθυπ. Ταλαὰτ ἀπεσταλμένους τοῦ Ἑσσὰτ καὶ κομιστὰς τῆς γνωστῆς ἐπιστολῆς τῶν Προξένων Ἰωαννίνων ἀνοικτῆς καὶ Γαλλιστὶ συντεταγμένης, ἣν ἀναγνούς, ἐξουσιοδοτηθεὶς, εἶδον τὸ περιεχόμενον.

Τότε λέγω πρὸς τὸν κ. Ἰατριδὴν ὅτι εἰς ἓκ τῶν δυὸ μας ἀνάγκη νὰ τοὺς συνοδεύσῃ εἰς Ἑμὶν Ἀγᾶ, ὅπως διευκολύνῃ τὴν ταχυτέραν διὰ τῶν προφυλακῶν διέλευσίν των ἀνευ βραδύτητος λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς κρίσεως θέσεώς μας, (ἔχομεν ὀπίσω μας καὶ δεξιὰ τὸν ὄγκον τῶν Τυρκικῶν στρατευμάτων), καὶ πρὶν ἢ ἐξημερώσῃ καὶ τὴν ἀντιληφθούν.

Ἀπεφασίσθη νὰ τοὺς συνοδεύσω ἐγὼ ἐπιβὰς τῆς ἣν εἶχον ἀμάξης μετὰ τῶν λοιπῶν τριῶν.

Ἀφικθέντες εἰς τὰς προφυλακὰς τοῦ Μπιζάνι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐγινόμεθα δεκτοὶ διὰ πυροβολισμῶν παρ' ἀγρίου σκοποῦ πυροβολοῦντος καὶ κραυγάζοντος «ντοῦρ» ὅταν 4 σφαῖραι ἐσφύριζαν εἰς τὰ ὦτα μας, τότε κατέρχεται ὁ ὑπολ. Ρεούφ προχωρῶν μόνος καὶ μὲ κόπον ἐπιτυχῶν νὰ πείσῃ τὸν σκοπὸν νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐλθόντος ἐν τέλει τοῦ ἀρχιφύλακος διηκολύνθη ἡ διέλευσις, ἀφοῦ ἐξηγγήθη αὐτῷ ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς καὶ οὕτω ἀνενό-

χληται πλέον ἀφίχθημεν εἰς τὰς ἡμετέρας τοῦ Αὐγοῦ προφυλακὰς ἐνθ' ἐτηλεφώνησα εἰς Ἑμὶν Ἀγᾶ ζητήσας καὶ αὐτοκίνητον πρὸς ταχυτέραν μετάδασιν ὁποῦ καὶ ἐγένετο.

Καθ' ὁδὸν οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ μὲ ἡρώτων περὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων στρατευμάτων κατεχομένων θέσεων εἰς ὃ ἀπήντησα ὅτι ἡ ἐκ 3 Συνταγμάτων φάλαγξ τῆς Μανωλιάσσης κατῆλθεν εἰς τὴν πεδιάδα, ἡ ἐπίσης ἐκ 3 Συνταγμάτων φάλαγξ τοῦ Ἀγίου Νικολάου εἶναι εἰς Ραψίσταν, ἡ τῆς Τσοῦκας ἔχει κατέλθει τὸ εἰς Δουρεῦτη, προσέτι δὲ καὶ ἡ δεξιὰ μας φάλαγξ Λοζέτσι προελαύνει πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὅτε ἐπετρέφομεν τὴν πρωΐαν καὶ ἦτο ἡμέρα πλέον οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ ἀνεζήτουν νὰ ἴδουν τὰ προμνησθέντα στρατεύματα, οἷτινες μάτην ἀναζητοῦντες δὲν τὰ ἐβλεπον μὲ ἡρώτησαν ποῦ εἶναι καὶ ἐγὼ τοὺς ἀπαντῶ «ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων». «Μὰ δὲν μᾶς ἐλέγατε τὴν νύκτα ὅτι εἶχον κατέλθει εἰς τὴν πεδιάδα; «μοὶ προσέθεσαν. «Ὁχι, τοῖς λέγω, εἰς τὴν πεδιάδα μόνον ἡμεῖς εἰχομεν κατέλθει». Τότε οἱ ἀξιωματικοὶ προσδύσαντες ἀλλήλους καὶ κατανοήσαντες τὸ πάθημά των, ἔδωξαν τὰ χεῖλη καὶ μοὶ λέγουν εἰτα: «κ. Ταγματάρχα πρέπει νὰ γνωρίζητε ὅτι ἡ τιμὴ τῆς παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων ὀφείλεται εἰς

ὁμᾶς». Περὶ τὴν 8ην πρωΐας τῆς 21ης ἐπανενκάμφαμεν εἰς τὰς πρὸ τῶν Ἰωαννίνων θέσεις μας ὁποῦ εἶχεν ἤδη ἀφίχθῃ καὶ ὁ κ. Διοικητῆς μετὰ τοῦ 3ου Λόχου μου καὶ τοῦ Τάγματος τοῦ 17ου. Ὁ ἀνθυπασπιστὴς κ. Μπάφας ὅστις ἐστάλη εἰς Ραψίσταν πρὸς συνάντησιν τοῦ κ. Διοικητοῦ περὶ προσκλήσεως τῶν στρατευμάτων ὁπως πλησιάζωσι

Ὁ ἡρωϊκὸς ταγματάρχης Βελισσαρίου μὲ τοὺς εὐζώνους του

(Φωτογραφία ἐκ τοῦ ἀρχείου Β. Κρυστάλλη)

μετέδῃ καὶ μετέδωκε τὴν παράκλησίν μου.

Ἰω. Βελισσαρίου

(Πολεμικὴ ἐκθεσις Γ.Ε.Σ., Τόμ. Β' Παράρτημα
σελ. 676).

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν παράδοσιν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ τὸ Σύνταγμα Ἰππικοῦ Ἡπείρου πέρασε στὶς 9 ἡ ὥρα ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην καὶ μπῆκε μαζὺ μὲ τὸν στρατιωτικὸ Διοικητὴ Σοῦτσο στὰ Γιάννινα καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ποὺ ὑπέγραψαν τὸ πρωτόκολλον παραδόσεως μὲ τοὺς Τούρκους ἀντιπροσώπους.

Ἀριθ. 1527 Ἰωάνινα 6.3.1913 (ν.ῃ.)
21.12.1328 (Τουρκ. ἡμ.)

Πρωτόκολλον

Μεταξὺ τῶν ὑπογεγραμμένων Λοχαγοῦ Μεταξᾶ καὶ Λοχαγοῦ Στρατηγοῦ πληρεξουσίων τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου καὶ τοῦ Βεχῆπ βέη Ἀντῆχου καὶ Διοικητοῦ τῆς ὠχυρωμένης τοποθεσίας τῶν Ἰωαννίνων συνεφωνήθησαν τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ ὠχυρωμένη τοποθεσία τῶν Ἰωαννίνων παραδίδεται εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατόν.

2) Τὰ στρατεύματα ἅτινα εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὴν ὠχυρωμένην τοποθεσίαν παραδίδονται ὡς αἰχμάλωτα πολέμου.

3) Ἀπαν τὸ ὑλικὸν πολέμου δπλα, σημαῖαι καὶ ἴπποι ἀνήκοντα εἰς τὸν στρατὸν θὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς οἷαν κατάστασιν εὐρίσκονται σήμερον.

4) Πάντες οἱ ἀξιωματικοί, στρατιῶται, τραυματαῖι καὶ ἀσθενεῖς ὑπαχθῆσονται εἰς τὸν νόμον τοῦ πολέμου.

Βεχῆπ, Ἰ. Μεταξᾶς, Ε. Στρατηγός

(Ὅμοίως σελ. 708).

*

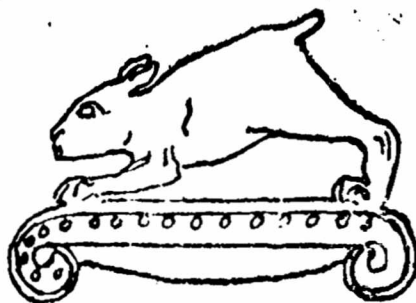
Οἱ ἐκθέσεις τῶν δύο ἡρωϊκῶν ἀξιωματικῶν παρουσιάζουν ἀνάγλυφον τὴν συμβολὴν των στὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ φυσιογνωμία ὅμως τοῦ Βελισσαρίου προβάλλει πρὸ ἔντονον, μέσα ἀπὸ τὴν σεμνότητα καὶ τὴν δρμὴ του. Εἶναι δὲ γεγονὸς καὶ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν παραβολὴν τῶν δύο ἐκθέσεων πῶς ὁ Βελισσαρίου παρέσυρε καὶ τὸν Ἰατροίδην ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἐκθεσὶν του συμπεριλαμβάνει καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν τριῶν Εὐζωνικῶν λόχων τοῦ 9ου Τάγματος τοῦ Βελισσαρίου.

Τοῦτο δὲν μειώνει βέβαια τὴν συμβολὴν του ἢ ὅποια διὰ τῆς ἀνυπακοῆς του πρὸς τὴν διαταγὴν συμπτύξεως ἐξασφάλισε μαζὺ μὲ τὴν δρμὴ τοῦ Βελισσαρίου τὴν συντομώτερον ἀπελευθέρωσιν τῆς πόλεως τῶν θρύλων.

Δίκαια λοιπὸν ὁ λόφος τοῦ Ἐθνικοῦ Οἰκοτροφείου Θηλέων Ν. τῆς πόλεως, φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Βελισσαρίου, μικρὸ δεῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πόλεως πρὸς τὸν ἡρωϊκὸ ἀξιωματικὸ ποὺ πρῶτος πάτησε τὸ πόδι του στὴν παρυφὴ τῆς σκλαβωμένης πόλεως.

Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

(Οἱ ἐκθέσεις, οἱ ἀναφορὲς καὶ τὰ ἐγγράφα ἐλήφθησαν ἀπὸ τὴν ἐπίσημην πολεμικὴν ἐκθεσὶν τοῦ Γ.Ε.Σ., τόμος Β').

Ι, ΠΟΛΕΜΗ

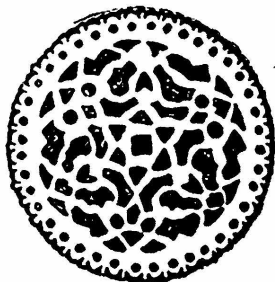
ΟΤΑΝ ΠΕΣΑΝΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Βαθειά· οί πνιγμένοι ανάσαναν κ' ἐκόχλασε τὸ κῦμα
κ' ἐκρινοβόλησαν οἱ ἄφροί· τὸ ὑγρὸ τῆς λίμνης μνημα,
κρινόσπαρτος παράδεισος τῇ νύκτ' ἐκείνη ἐγίνη
κι' ἀνέβηκαν ἢ δεκαφτὰ μὲ τὴν κυρὰ Φροσύνη.

Σῦρε, Φροσύνη, τὸ χορό! Σφιχτὰ χειροπιασμένες
σ' ἀκολουθοῦν ἀχώριστες ἢ δεκαφτὰ Παρθένες,
λαλοῦν ἀθώρητα βιολιά κι' ἀναγαλλιᾶζ' ἢ λίμνη
κι' ὁ φλοῖσβος τῆς ἀκρολιμνιάς εἶναι τραγούδιᾶ κι' ὕμνοι

Εἶναι πικρὲς ἢ ἐνθύμησες καὶ σιάζουνε φαρμάκι·
μὰ στρέψε, ἰδέες, καταδιωχτοὶ φεύγουν οἱ βουνολάκοι·
ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπὸ κοντὰ μὲ μιὰν ὀχιά γὰρ ζώνη
τραβᾷ τὰ γέρικα μαλλιά, τὰ γένια ξεριζώνει.

Κι' ἂν σὲ ρωτήσ' ἢ λίμνη σου: —Γιατί, Φροσύνη, νοιώθω
στὰ στήθη μου ἀναγάλιασμα στὰ βάθη μου χαρά;
Πές της: ἢ γαλανόλευκη, μὲ τὸν αἰώνιο πόθο
ἔφερε Φώτων τὸ Σταυρὸ π' ἀγιάζει τὰ νερά.

ΑΛΕΞ. ΛΙΒΑΔΕΩΣ

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ 1912-13

Β'

*"Εντοπλος δράσις τῶν Ἑπειρωτῶν
κατὰ τὸν ἀγῶνα*

Ἄμα τῇ διακοπῇ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, πολεμικὸς πυρετὸς διατρέχει τὴν Ἑπειρον, ἤλθεν ἡ Μεγάλη Ὥρα, ἀναζοῦν αἱ πολεμικαὶ παραδόσεις τῆς χώρας, ἱερεῖς μὲ τὸν Σταυρὸν ἀνὰ χεῖρας καὶ τὰς φυσιογνωμίας χλωστὶ τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συγχωριανῶν τῶν διὰ νὰ ἐκδιώξουν τὸν προσιώνιον ἐχθρόν.

Ἐκτακτὸς ἀπεσταλμένος ἐκ Βαρὶ ὠφθάνει εἰς Πράμαντα καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν διοικητὴν τοῦ Γ' ἀνεξαρτήτου τάγματος Τριαντάχην ὅπλισμόν. Ἐπιτροπὴ τῶν χωρίων Σκλίβανης — Τερόβου κλτ. διαπερᾷ τὰς ἐθνικὰς γραμμάς, ἐμφανίζεται εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον καὶ ζητεῖ ὅπλα διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ καὶ σώσουν τὰ κινδυνεύοντα γυναικόπαιδα.

Ἀπὸ τὴν Ἑπειρωτικὴν γῆν ἀναπηδοῦν ἄθροοι οἱ πολεμισταί, συγκροτοῦν ἀνταρτικὰ σώματα καὶ τίθενται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Στρατηγεῖου. Τὰ ἀνταρτικὰ ταῦτα σώματα ἀνῆλθον εἰς 50 δυνάμειος 3.000 ἀνδρῶν περίπου, μέρος τούτων συνεκροτήθη εἰς τὴν ὑπόδουλον, μέρος δὲ εἰς τὴν ἐλευθέραν, ἐκ τῶν δυναμικῶν στοιχείων τὰ ὅποια φεύγοντα τὴν δίωξιν τοῦ κατακτητοῦ εἶχον καταφύγει ἐκεῖ καὶ παρόντων ἐν ἀναμονῇ τῆς πρώτης πρὸς ἐξόδον εἰς τὴν ὑπόδουλον εὐκαιρίας.

Τὴν 16ην Ὀκτωβρίου 1912 ὁ παρὰ τῷ Στρατηγεῖῳ πολιτικὸς σύμβουλος Πρεσβευτῆς Σαχτούρης, ἀναφέρει εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦσαν συγκεκροτημένα 11 ἀνταρτικὰ σώματα δυνάμειος

840 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 340 εἰς τὴν περιφέρειαν Λάκκας Σουλίου καὶ ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Σουλίου ἀναμένεται ἐντὸς 4 ἡμερῶν νὰ φθάσῃ τοὺς 1.000.

Ἄπαντα τὰ Ἑπειρωτικὰ σώματα, πλὴν 4 — 5 διετέθησαν εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς πα-

Ὁ Στρατηγὸς Δαγκλῆς, Πρόεδρος τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑταιρίας εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου

(Φωτογραφία ἐκ τοῦ ἀρχείου Β. Κουστάλλη)

ρατάξεως ἐν ἀρχῇ μὲν, ἀπὸ τῆς 15)10)12, ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλιώτου Ὑπολοχαγοῦ τοῦ Μηχανικοῦ Δημητρίου Μπότσαρη καὶ ἀπετέλεσαν μεθ' ἑνὸς λόχου ἐξ 160 Εὐζώνων τὴν ἀριστερὰν πλαγιοφυλακὴν τοῦ στρατοῦ, ἀπαλάσσουσιν αὐτὸν τῶν ἀτάκτων σιφῶν τῶν Ἀλβανῶν, κινουμένων ἐκ Τσαμουργιάς, μετὰ δὲ τὸν

τραυματισμὸν τοῦ Μπότσαρη, ἀπὸ 16)11)12, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐπίσης Σουλιώτου Ἀντ)ρχου τοῦ Μηχ)κοῦ Κίτσου Μαλάμου.

Εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, τόσον τοῦ ἀριστεροῦ ὅσον καὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς παρατάξεως, ἤρχοντο περὶ τοὺς δισχιλίους ἔνοπλοι χωρικοί, οἵτινες ἔσπευδον νὰ ἐνισχύσουν τοὺς μαχομένους καὶ παρέσχον αὐτοῖς πολύτιμον συνδρομήν. Τὸ σημαντικὸν τῆς συνδρομῆς ταύτης διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐκκλήσεως τοῦ Στρατηγοῦ Σαπουντζάκη τῆς 31)12)12 πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς τῶν χωρίων Σέλλιανης, Ἐλευθεροχωρίου, Ποπόβου, Βερνίκου, Σαλονίκης, Λαμπανίτσας, Παλαιοχωρίου καὶ Σκάπετα, δι' ἧς παραγγέλλονται οὗτοι νὰ συγκεντρώσωσιν ὅσους δύνανται περισσotέρους ὀλοφόρους καὶ νὰ ἐνισχύσωσι τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντισυν)ρχην Ἡπίτην σῶμα, τιθέμενοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς του.

Τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεως ἐφρουρήθη ἐπιμελῶς καὶ διὰ πολλῶν θυσιῶν ὑπὸ τῶν Ἑπειρωτικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκράτησαν τὴν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ ἐκάστοτε πλευροῦ τοῦ προελαύνοντος στρατοῦ, ἀρχικῶς ἀπὸ Λελόβου, βραδύτερον ἀπὸ Βαργιάδων καὶ Ζωρίστης καὶ τελικῶς ἀπὸ Μπαουσιούς μέχρι τῆς θαλάσσης. (Ἀριστερὰ ὄχθη Ἀχέρωνος—Καναλάκι—Γλυκὺ—Νεμίτσα).

Εἰς ὅλας τὰς διαβάσεις τῆς μακρᾶς ταύτης γραμμῆς, οἱ Ἑπειρωταὶ ἐπολέμησαν ἀνδρείως κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν Τσιάμηδων, συμπραττόντων συνήθως μετὰ τακτικοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἡσφάλισαν τὰ πλευρὰ τῆς στρατιᾶς ἐναντίον πολλῶν ἐπιθέσεων, αἵτινες ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀποκοπὴν κυρίως τῶν συγκοινωνιῶν τῆς, καὶ ἐνίοτε καὶ τὴν κύκλωσιν αὐτῆς.

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ δράσις τῶν σωμάτων τούτων, ὥστε, ὅταν τὴν γενικὴν Ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Ἑπίρῳ Ἀγῶνος ἀνέλαβεν ὁ αἰμνῆστος Κωνσταντῖνος, καὶ διέταξε τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1913 τὴν ἄμεσον διάλυσιν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, ἐξαίρεσιν ἔκαμεν διὰ τὰ Ἑπειρωτικὰ σώματα, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐνέκρινε διὰ τῆς διαταγῆς τῆς 27)1)13 τὴν στρατολογίαν καὶ συγκρότησιν καὶ ἄλλων ἡπειρωτικῶν σωμάτων. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἔχει ὡς ἀκολούθως:

«Φιλιππιάς, 27)1)13

» Ἀντισυνταγματάρχην Μαλάμον,

» Ἐγκρίνεται στρατολογία Ἑπειρωτῶν καὶ παροχὴ ὀπλισμοῦ καὶ διατροφῆς, οὐχὶ ἱματισμοῦ, μὴ ὑπάρχοντος τοιούτου. Πληροφορίαι περὶ προχωρήσεως Τούρκων πρὸς Πρέβεζαν ἐλέγχονται ἀνακριβεῖς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ»

Τόση ἦτο ἡ ἐκτίμησις τοῦ Μεγάλου Ἐκείνου Πολεμάρχου πρὸς τὰς πολεμικὰς ἀρετὰς τῶν Ἑπειρωτῶν.

Αἱ συγκρούσεις εἰς ἃς ἔλαβον μέρος τὰ Ἑπειρωτικὰ σώματα ἦσαν καθημεριναί, αἱ κυριώτεραι τούτων, ὡς καὶ αἱ ἄλλης πολεμικῆς φύσεως ὑπηρεσίαι βεβαιούμεναι ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

Τὴν 18)10)12 ὁ ὀπλαρχηγὸς Ξηροβουνίου Βασιλείου ἀναφέρει ἐκ Μολιανῶν εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον ὅτι ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τὸ χάνι Καρβασαρά καὶ ὅτι κατέλαβε τοῦτο διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνταρτῶν.

Τὴν 19)10)12 ὁ ταγματάρχης Σπηλιάδης ἀναφέρει ὅτι διὰ τὴν κατὰ Πρεβέξης ἐπιχείρησιν διετάχθη νὰ μετάρχη καὶ τὸ ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Ζαχαράκη ἐθελοντικὸν σῶμα.

Τὴν 25 καὶ 27)10)12 ὁ πολιτικὸς Διοικητὴς Φιλιππιάδος Μαυρίκης, ἀναφέρει ὅτι τὴν 22αν μεταξὺ Γαρδίκι καὶ Γλυκὺ ἀπόσπασμα τοῦ σώματος Παπαδιᾶ ὑπέστη ἐπιθέσιν 1.000 Τσιάμηδων, οἵτινες τὸ ἐξετόπισαν φονεύσαντες 30 ἡμετέρους, διεσώθη ὁ ὑπαρχηγὸς Κωνσταντίνου μετὰ 9 ἀνδρῶν, ἐπυρπολήθη τὸ χωρίον Γλυκὺ. Εἰς ἐνίσχυσιν ἔσπευσαν τὰ σώματα Παπαδιᾶ, Ζαχαράκη καὶ ἔνοπλοι χωρικοί, οἵτινες ἀπώθησαν τοὺς Τσιάμηδες. Τὰ ἀνωτέρω γεγονότα βεβαίῳ καὶ ὁ ἀρχηγὸς Σαπουντζάκης διὰ τῆς ἀπὸ 26)10)12 πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν ἀναφορᾶς του.

Τὴν 23)10)12 ὁ λοχαγὸς Ἀδριανὸς δι' ἀναφορᾶς του πρὸς τὸ τρίτον τάγμα βεβαίῳ ὅτι τὴν στενωπὸν τοῦ χωρίου Παπαδάτες φυλάσσουν ἔνοπλοι χωρικοί.

Τὴν 24)10)12 ὁ Μπότσαρης ἀναφέρει ὅτι διέταξε τὴν κατάληψιν τῆς Σκάλας Παρμυθιάς ὑπὸ 200 ὀλοφόρων χωρικῶν

καὶ ὅτι διέταξεν ἐπίσης τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἄλλων χωρικῶν περὶ τὸ Κουκλέσι, ἣτις περατωθήσεται τὴν ἐπομένην.

Τὴν 25)10)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι τὴν 22)10)12 συνήφθη σφοδρὰ συμπλοκὴ περὶ τὴν Μουσιοτίσαν μεταξὺ Τουρκικοῦ στρατοῦ δυνάμεως 500 ἀνδρῶν καὶ ἀνταρτῶν ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Β. Κολοβὸν καὶ Φουρτούναν, βοηθουμένους ὑπὸ ὀπλοφόρων χωρικῶν· ἡ συμπλοκὴ διήρκεσεν μέχρι τῆς 2 μ. μεσημβρίας τῆς 23ης, τοῦ ἐχθροῦ ἐγκαταλείψαντος τὰς θέσεις του μὲ πολλὰς ἀπωλείας.

Τὴν 31)10)12 ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὅτι τὴν 30)10)12 τὰ σώματα τῶν ἱερέων Παπαγιάννη καὶ Παπαδημήτρη ἐπετέθησαν κατὰ Τουρκικῆς συνοδείας μεταβαινούσης εἰς Κοπάνην, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συμπλοκῆς, ἦτο σύλληψις 61 ζώων, τραυματισμὸς Τούρκων καὶ διασκορπισμὸς συνοδείας. Ἐπίσης ὅτι τὴν εἰς Φανάριον κατὰ Τσιάμηδων ἄμυναν ἀνέθεσεν εἰς τοὺς ὀπλαρχηγούς Τζώρτζην καὶ Παπαδιάν.

Τὴν 5)11)12 ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὅτι ἀπὸ τῆς 28)10)12 ἀπέστειλε τὸ ὑπὸ τὸν Φουρτούναν σῶμα ὅπως ἐπιτηρῇ τὴν Μανωλιάσαν καὶ ὅτι οὗτος ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνταρτῶν Κοσιφάκη, Κρητῶν Μάνου καὶ διμοιρίας Εὐζώνων Γρανίτσα κατέλαβεν τὴν Μανωλάσαν. Τὴν πρωΐαν ἐγένετο συμπλοκὴ μετ' ἰσχυρῶν δυνάμεων ἐχθροῦ ἀποκρουσθέντος. Τὴν νύκτα ἡμέτεροι ὑπεχώρησαν εἰς Ἀγ. Θεοδώρους Κοπάνης. Εἰς Σπαρτίτση σῶμα Κελοβοῦ καὶ διμοιρία Εὐζώνων συνεπλάκησαν μὲ Τούρκους δυνάμεως ἐνὸς καὶ ἡμίσεος λόχου βοηθουμένους ὑπὸ πυροβολικοῦ. Τὴν 3)11)12 Τούρκοι ἀπεπειράθησαν αἰφνιδισμὸν εἰς θέσιν Ἀγ. Θεόδωροι Σπαρτίτση γενικευθείσης τῆς μάχης πρὸς Βαργιάδες διὰ τῆς διμοιρίας Ἀνθυπολοχαγοῦ Λεοντίου καὶ ἄλλων μικρῶν σωμάτων χωρικῶν. Τούρκοι πανικόβλητοι ἀπεχώρησαν. Νεκροὶ περὶ τοὺς 100, ἡμέτεροι νεκροὶ 2, τραυματῆαι 2.

Τὴν 1)11)12 ἀνθυπολοχαγὸς Λεόντιος ἀναφέρει ὅτι πρὸς περιοχὴν Παραμυθιάς ἐτάχθησαν ὀπλαρχηγοὶ Κουτούπης καὶ Καρράς, διὰ δὲ τὴν κατάληψιν Ἐλευθεροχωρίου καὶ αὐχένος Δύο Βουνῶν ὀπλαρχηγὸς Βράττος μετὰ χωρικῶν.

Τὴν 6)11)12 ὁ Βασίλειος Μπάλκος ἀναφέρει ἐκ Πρεβέζης ὅτι τὴν 2)11)12 Κρητικὰ σώματα μετὰ Ἑπειρωτικῶν ὑπὸ Τζώρτζην, Τριάντην, Χαραλαμπόπουλον, συνεπλάκησαν μετὰ Τσιάμηδων εἰς Χοϊκαν. Πετὰ πολύωρον μάχην Τσιάμηδες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὑπεχώρησαν Γαρδίκι, ἀμυνόμενοι ἐκ τῶν οἰκιῶν.

Τὴν 7)11)12 ὁ Μπότσαρης ἀναφέρει ὅτι λόχος Εὐζώνων τοποθετεῖται Βαρυάδες ἀνταρτικὰ σώματα καὶ χωρικοὶ συμπράξωσι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἀσφαλείας Μικρᾶς Ὀλύτσικας.

Τὴν 11)11)12, ὁ διοικητικὸς ἐπίτροπος Πρεβέζης Βελιανίτης, ἀναφέρει διάταξιν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἔχουσαν οὕτω :

Εἰς Βαλανιδόρραχον Τζήμας ἔχων ἀντιμετώπους Τσιάμηδες εἰς Μεσίρι καὶ Σπλάντζαν ἐκ Καζᾶ—Μαργαριτίου, εἰς Καναλάκη Ζάλογγος ἔχων ἀντιμετώπους Τσιάμηδες ἐκ Καστρί, εἰς χωρίον Καρβουνάρι εἰς Νεμίτσαν σώματα Κρητῶν καὶ Ζαχαράκης ἔχουν ἀντιμετώπους εἰς Γλυκὴν Τσιάμηδες Παραμυθιάς καὶ Μαργαριτίου.

Τὴν 12)11)12 ἀστυνομικὸς Γεωργαντᾶς ἀναφέρει ἐκ Κερκύρας ὅτι Τούρκοι ἔκαυσαν μέρος Πλησιβίτσης ἐκδιωχθέντες ὑπὸ κατοίκων ἐγκλεισθέντων εἰς Ἑκκλησίαν καὶ ἀντιταξάντων ἄμυναν.

Τὴν 23)11)12 ὁ ὑπολοχαγὸς Τεριακίδης ἀναφέρει ἐκ Ποπόβου ὅτι ἀφίχθεις ἐκεῖ τὴν 20)11)12 μεθ' 100 Εὐζώνων, εὗρεν τοὺς ὀπλαρχηγούς Δεληγιαννάκην μὲ 26 Κρητὰς καὶ τοὺς Ἑπειρώτας Βάρφην μὲ 10, Γεωργιον Καρράν καὶ Ἀδελφὸν μὲ 150, Νικόλαον Κουτούπην μὲ 80 Ποποβήτας καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς καὶ ἱερεῖς τεθέντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Ἀριθμὸς προσερχομένων ἐνόπλων χωρικῶν ἀκαθόριστος κυμαινόμενος μεταξὺ 200—300, προσθέτει δὲ «Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸν μέγα ἀριθμὸν συγκεντρωμένων ἀνδρῶν διατάξατε ἐπίθεσιν κατὰ Πλέσσικας καὶ Παραμυθιάς».

Τὴν 26)11)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι μετὰ μάχην διαρκέσασαν ὅλην τὴν ἡμέραν, κατέλαβε τὴν Σκάλαν Παραμυθιάς, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν Κουτούπη, Βάρφη, Κρομμύδα μεθ' 75 ἀνδρῶν καὶ 100 χωρικῶν ὥς καὶ τὸ ὑπερκείμενα 2

φρούρια. Λάφυρα, 100 ὅπλα Μάουζερ, 40 Μαργίν, αἰχμάλωτοι 40, νεκροὶ μόνον ἐντὸς τῆς στενωποῦ Σκάλας 80, εἰς πεδιάδα Παραμυθιάς ἄπειρα πτώματα Τούρκων. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἔτεσαν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι οἱ μυθικῆς ἀνδρείας ὅπλαρχηγοὶ Κουτούπης, Ζαρχάδας καὶ τὸ ἡρωϊκὸ παλληκάρι τῶν Ἰωαννίνων Γ. Μακαρώνας. Περὶ τοῦ Κουτούπη ὁ πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς τῆς «Ἀκροπόλεως» ὁ ὁμώνυμος Θαλῆς Κουτούπης εἰς τὸ φύλλον τῆς 18)12)12 ἐξυμνῶν τὴν ἀνδρείαν τοῦ παλληκαριοῦ τούτου, γράφει μεταξὺ τῶν ἄλλων τὰ ἑξῆς: Ἀποκαλεῖ τὸν Κουτούπην «θυρικὸν ἄρματων παλαιῶν χρόνων» καὶ προσθέτει «ὅτι θὰ ἐθεώρει μεγάλην του τιμὴν ἐὰν ἡ ὁμωνυμία διεπίστωνε καὶ συγγενικὸν δεσμόν». Τὴν ὑπὸ τῶν Ἑπειρωτῶν τηρουμένην τακτικὴν προσομοιάζει πρὸς τὴν τῶν Σουλιωτῶν τοῦ 1821.

Τὴν 1)1)12 ὁ Μέραρχος τῆς 2ας Μεραρχίας Καλλάρης εἰς διαταγὴν ἐπιχειρήσεων σημειοῖ: «Τὰ ὑπὸ τὸν Συν)ρχην Μαλάμον σώματα διὰ Πλέσιας καὶ Μπέρκου θέλουσι καταλάβει τὰ Β.Α. τοῦ χωρίου τούτου ὑψώματα τῆς Τσούκας».

Κατόπιν τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς τοῦ

Καλλάρη, ὁ Μαλάμος ἀναφέρει τὴν 4)12)12 ὅτι τὴν 2)12)12 τὰ σώματα τῶν Κρητῶν Ἀντωνίου καὶ Μάρκου Μάντακα ἐνισχυόμενα ἀπὸ τὰ σώματα Τζήμα καὶ Ράδου ἐκ Τόσκεσι προσέβαλον τὸν Ἀγ. Νικόλαον, προσήγγισαν τὸ πυροβολικὸν καὶ ἀψησόλησαν αὐτὸ μέχρι τῆς ἐσπέρας ἐπανελθόντα τὴν πρωΐαν τῆς 3)12)12 εἰς τὰς θέσεις των. Ἐπίσης τὰ Ἑπειρωτικὰ σώματα τῶν ὀπλαρχηγῶν Τσέγκου, Κολοβοῦ, Χρήστου Ἠλία, Τζαβέλλα καὶ Δρόσου ἔλαβον μέρος εἰς τὰς μάχας τῆς 2ας καὶ 3ης Δ)βρίου καὶ κατέλαβον τὴν Δωδώνην ἀναστειλάντα τὴν πορείαν ἐχθρικοῦ τμήματος μετὰ μεταγωγικοῦ διευθυνομένου εἰς Μανωλιάσαν. Ἐπίσης τὸ σῶμα Σταμάτη ἐνισχυθὲν ὑπὸ Κοσιφάκη ἐστάλη εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ἀνωτέρω πρὸς φύλαξιν.

Τὴν 5)12)12 ὁ ὀπλαρχηγὸς Κώστα Τζωρτζῆς ἀναφέρει ἐκ Νεμίτσης τὰ τῆς μάχης τοῦ Ἀσπροπύργου, καθ' ἣν ἐπολέμησεν τὸ σῶμα τοῦ ὑπὸ τοὺς ὑπαρχηγούς Χρηστον Μαβζάνην καὶ Β. Ἀναγνωστόπουλον, ὡς καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Χαράλαμπος Οἰκονόμου ἐκ Γλυκῆς καὶ Πεπόνης ἐκ Ζερμῆς μετὰ χωρικῶν συνέπραξαν καὶ ὀλιγόριθμοι Κρητες. Ἀποδίδει τὴν ἀποτυχίαν

τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς πρόωρον διάβασιν τοῦ Ἀχέρονος ὑπὸ τῶν Κρητῶν.

Τὴν 9)12)12 ὁ Μαλάμος ἀναφέρει τὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων κατὰ τῶν χωρίων Δραμεσινοῦς ὅπου ἐστρατωνίζοντο οἱ Κρητες καὶ Τσαρκοβίστας ἐνθα ἐστρατωνίζοντο οἱ Ἑπειρωταὶ οἱ τελευταῖοι προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατελθόντος ἐκ Δωδώνης ὅστις ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τοῦ πυ-

Ἡ ὑπὸ τῶν Ἑπειρωτῶν Ἀδελφῶν Στεφάνου δωρηθεῖσα Πυροβολαρχία «Νέα Γενεά» πρὸ τοῦ Μπιζανίου (Φωτογραφία ἐκ τοῦ ἀρχείου Β. Κρητιάλλη)

ροβολικοῦ τοῦ Ἀγ. Νικολάου καὶ ἐπροχώρει μετὰ θάρρους· οἱ ἡμέτεροι καταλαβόντες ἐπικαίρους θέσεις τὸν ἀπέκρουσαν διὰ σφοδροῦ πυρὸς καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν.

Τὴν 12)12)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρει εἰς τὸ ἀρχηγεῖον ὅτι κατέχει τὸ χωρίον Πλέσια δι' ἐθελοντῶν, ὅτι εὐρίσκεται εἰς Μπαουσιούς καὶ ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι ἀρίστη.

Τὴν 13)12)12 ὁ Στρατηγὸς Σαπουντζάκης εἰς διαταγὴν τοῦ πρὸς τὴν ἑλληνικῆν πληροφοροεῖ ταύτην ὅτι, Τσιάμηδες καὶ Τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβον τὸ Γλυκὺ μὲ πρόθεσιν καθόδου πρὸς τὴν ὁδὸν Φιλιπιάδος—Πρεβέζης. Ὅτι τὰ ἐθελοντικὰ σώματα ἀντίστανται μέχρι τῆς στιγμῆς ἐπιτυχῶς καὶ διατίσσει ἀνιχνεύσεις πρὸς τὰς διαβάσεις Σουλίου.

Τὴν 18)12)12 ὁ Μαλάμος ἀναφέρει ὅτι πρὸς φύλαξιν τῶν διόδων Δυὸ Βουνὰ διέθεσεν δύο διμοιρίας ἐθνοφρουρῶν μετὰ τῶν χωρικῶν τοῦ χωρίου Τσερίτσανα.

Τὴν 24)12)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸ Ἀλποχώρι συνήφθη μάχη μετὰ Τούρκων καὶ Ἀνταρτῶν, οἱ Τούρκοι ἐπυρπόλησαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀλποχωρίου.

Τὴν 25)12)12 οἱ ἐπιτελεῖς τῆς IV Μεραρχίας ἐνεργήσαντες ἀναγνώρισιν πρὸς ἐπίθεσιν ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ἀναφέρουν ὅτι ὡς ἔχει ἡ ὁδὸς εἶναι ἀδύνατος ἡ διάβασις τῆς IV Μεραρχίας μετὰ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ἤρξατο ὅμως πυρετώδης ἐργασία ὑπὸ τῶν χωρικῶν τῶν πέριξ χωρίων καὶ τοῦ ἀποσταλέντος λόχου Μηχανικοῦ, καὶ ὅτι τάχιστα ἡ ὁδὸς θὰ εἶναι ἐτοιμὴ διὰ τὴν διάβασιν τῆς μεραρχίας (πρόκειται περὶ τῆς ὁδοῦ ἐκ Γρατσανῶν πρὸς Πλέσια δι' ἧς ἐγένετο βραδύτερον ἡ ἐπίθεσις τῆς IV Μεραρχίας καὶ ἡ ἄλωσις τῶν Ἰωαννίνων).

Τὴν 27)12)12 ὁ ὑπολ)γὸς Τεριακίδης ἀναφέρει τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνακατάληψιν τῆς Σκάλας Παραμυθιάς τὴν 24)12)12, ὅτι ὁ ἐχθρικός στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν ταγμάτων, 500 ἀτάκτων, ὃ πυροβόλων, καὶ δύο μυδραλιοβόλων. Ἐπετέθη ἀποφασιστικῶς, δύνاميς ἀμυνομένων 65 ἄνδρες τακτικοῦ στρατοῦ, Μάρκος Δελγιαννάκης μετὰ 30 Κρητῶν, Σ. Κρομμύδας μετὰ 70 ἀνδρῶν καὶ χωρικοὶ τῶν χωρίων Σέλιανη, Λαμπανίτσα, Σαλονίκη καὶ

Ποπόβου. Πρὸ ὑπεροχῆς ἐχθροῦ ἡμέτεροι ἐγκατέλειψαν Σκάλαν μετ' ἀπωλειῶν.

Τὴν 4)1)13 ὁ Μαλάμος ἀναφέρει ὅτι κατέχει Μελιγκούς, Ἀλποχώρι, Τσορκοβίσταν καὶ Δραμεσιούς δι' ἐθελοντῶν καὶ ἄλλας θέσεις διὰ τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ βεβαιοῖ ὅτι καλύπτει τελείως τὸ ἀριστερὸν τῆς IV Μεραρχίας.

Τὴν 9)1)13 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι διέταξε τὴν ἐπίθεσιν κατ' Ἀγ. Νικολάου, τῶν ἡμετέρων πλησιασάντων τὰ ὄχυρά μέχρι 400 μέτρων, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεμία ἐξεδηλώθη πίεσις κατὰ τῆς Μανωλιάσσας τῆς IV Μεραρχίας, ἐθελοντικὰ σώματα ἐπανήλθον εἰς τὰς θέσεις τῶν. Τὴν ἰδίαν διαταγὴν ἐπανελάβε καὶ τὴν ἐπομένην, καὶ βεβαιοῖ ὅτι τὰ ἀνταρτικά σώματα εἶναι ἔτοιμα νὰ καταλάβουν τὰ ὄχυρά τοῦ Ἀγ. Νικολάου.

Τὴν 13)1)13 ὁ φαλαγγάρχης Ἡπίτης ἀναφέρει ἐκ Νεμίτσας ὅτι τὸ χωρίον Δράγανη κατεῖχeto ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν Βάρφη, Κώστα Τζώρτζη, καὶ Ζαχαράκη καὶ τῶν Κρητῶν Γύπαρη καὶ Σκουτρημετὰ 50 ἀνδρῶν, προσβληθέντων τῶν ἐθελοντικῶν σωμάτων ὑπὸ ἰσχυρᾶς Τουρκικῆς δυνάμεως ἐφονεύθη ὁ Ζαχαράκης καὶ ἐτραυματίσθησαν ἐλαφρῶς οἱ Γύπαρης καὶ Βάρφης, τὰ τμήματα ὑπεχώρησαν εἰς Γαρδίκι.

Τὴν 17)1)13 ὁ ταγματάρχης Τζοῦρος ἀναφέρει ἐκ Ποπόβου ὅτι τὸ χωρίον Πετούσι κατέχεται ὑπὸ στρατοῦ καὶ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Κρομμύδα, ἅτινα ἐξασφαλίζουν τὰ νῶτα καὶ τὸ ἀριστερὸν τοῦ Μαλάμου.

Τὴν 8)2)13 ὁ ἀντισυνταγματάρχης Ἡπίτης ἀναφέρει τὴν διάταξιν τῶν δυνάμεων τῆς περιοχῆς καὶ ὅτι τὰ Ἑπαιρωτικά σώματα Βάρφη καὶ Τριάντη φρουροῦσι εἰς Κοῦγκι καὶ Κάστρον Σουλίου.

Ἡ σπουδαιότερα ὁμως ἐπιχειρήσεις ἦν ἐνήργησαν τὰ σώματα τῶν Ἑπαιρωτῶν εἶναι ἡ καταστροφὴ τῶν μύλων Βελτσιότης—Ἀραχωβίτης· περὶ αὐτῆς ὁ Μαλάμος ἀπηύθυνε εἰς τὸ Γεν. Στρατηγεῖον τρεῖς ἀναφοράς, διὰ τῶν ὁποίων ἐκδέτεται ἐν λεπτομερείᾳ τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἐκφράζεται ἐνθουσιωδῶς διὰ τὴν συμβολὴν τῶν χωρικῶν εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν ταύτην· περιλήψιν τῶν ἀνωτέρω ἀναφορῶν καταχωρίζομεν κατωτέρω.

Τὴν 12)2)13 ἀναφέρει ὅτι τὴν 8)2)13 ἀπέστειλε τὰ σώματα τῶν ὀπλαρχηγῶν Β.

Κολοβοῦ καὶ Σ. Κρομμύδα ἐνισχύσας ταῦτα δι' ἐπιλέκτων ἀνδρῶν καὶ ἄλλων σωμάτων —κατὰ τὰς πληροφορίες ἃς ἔχομεν ἐκ στόματος Β. Κολοβοῦ· ἡ ὀλικὴ δύναμις ἀνῆλθεν εἰς 300 ἄνδρας, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς περιφερείας Κουρέντων καταγομένων μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μυλωθροὶ κατ' ἐπάγγελμα— μὲ τὴν ἐντολὸν νὰ καταστρέψωσι πάσῃ θυσίᾳ τοὺς μύλους· ἡμέραν ἐκτελέσεως ὥρισε τὴν 10ην τοῦ μηνός. Τὴν ἡμέραν ταύτην ἀνεχώρησαν καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Πύλιο Τζήμας καὶ Κώστας Σταμάτης μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἑφεδρον Ἀνθυπολοχαγὸν Γρανίτσαν, καὶ κατέλαβον τὸν Γκρέμιθαν ἐξ οὗ ἐπετήρουν τὴν ὁδὸν Ἰωαννίνων—Βελτισίτης, ὡς καὶ τὴν ἐκ Τσούκας καὶ Ἀγ. Βλασίου τοιαύτην. Ἡ καταστροφὴ ὑπῆρξε πλήρης 23 μυλωπετρῶν (23 μάτια). Ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Δραγουμὴν ὅπου συγκρουσθέντες μὲ τὴν Τουρκικὴν φρουρὰν ἐφόνευσαν 18 στρατιώτας, δύο χωροφύλακας καὶ 2 ἀξιωματικούς, ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐφονεύθη ὁ Γιάννης Γύφτος ἐκ Τόσκεισι καὶ ἐπληρώθησαν βαρέως τρεῖς ἐκ τοῦ σώματος Κολοβοῦ. Προσθέτει δὲ «ἄξιοι εὐφημοτάτης μνείας εἶναι οἱ χωρικοὶ τῶν ἄνω χωρίων καὶ πρὸ παντὸς οἱ ἰδιοκτῆται τῶν μύλων, οἵτινες ὅχι μόνον ἐβοήθησαν παντοιοτρόπως τὰ ἐνεργήσαντα τμήματα, ἀλλὰ καὶ κατέστρεψαν μόνοι των τοὺς μύλους των περιφρονήσαντες τὴν περιουσίαν των καὶ καὶ τὴν ζωὴν των κατὰ τρόπον ὑπερτιμῶντα τὴν Ἑλληνικὴν φιλογένειαν καὶ τὸν Ἑπειρωτικὸν πατριωτισμόν».

Τὴν 17)2)13 ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὅτι τὴν 15ην τοῦ μηνός 800 Τοῦρκοι μετὰ 5 πυροβόλων ἐπετέθησαν κατὰ τῶν σωμάτων Κρομμύδα—Κολοβοῦ κατεχόντων τὴν ὁδὸν Ἰωαννίνων—Φιλιατῶν παρὰ τὸ Σουλόπουλον. Ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ὑπῆρξεν ἡ ὑποχώρησις τῶν Τοῦρκων οἱ ὅποιοι ἀφῆκαν 50 νεκροὺς μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν διοικητὴν τῶν ὡς ἄνω δυνάμεων. Ἐξ ἄλλου 500 Τοῦρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Μονῆς Λυκοστάνης μετὰ 2—3 πυροβόλων δι' ὧν βάλουν συνεχῶς κατὰ τῆς Μονῆς. Οἱ ἐν τῇ Μονῇ ἡμέτεροι κρατοῦν τὰς θέσεις των μολονότι δὲν ὑπερβαίνουνσι

τοὺς 80· ἡ μάχη ἀρξαμένη χθὲς ἑξακολουθεῖ καὶ σήμερον.

Τὴν 18)2)13 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι ἡ δύναμις τῶν 500 Τοῦρκων προέρχεται ἐκ Τσούκας καὶ Ἀγ. Νικολάου, ὅτι κατέβησαν εἰς Κοβίλιανην, Πογδοράν, καὶ Σπήλιο καὶ ἐκεῖθεν βοηθουμένη διὰ πυροβόλων καὶ πολυβόλων ἐπετέθη κατὰ τῆς Μονῆς Λυκοστάνης ἀποτελούσης κέντρον τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν πρὸς Γραμμενοχώρια συγκοινωνίαν. Ἡ μάχη διήρκεσεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα, σήμερον μέρος τοῦ ἐχθροῦ ὑπεχώρησεν, κατὰ τῶν ἀπομεινάντων ἐπιτίθενται οἱ ἡμέτεροι ἀπὸ πρωΐας. Ὁ ἐχθρὸς ὑπέστη πολλὰς ἀπωλείας λόγῳ τῆς ἐκ τοῦ πλευροῦ ἀπροόπτου ἐπιθέσεως τοῦ Κρομμύδα, ἥτις καὶ ἐπέφερε τὴν ὑποχώρησιν μέρος τοῦ ἐχθροῦ.

Τὴν 19)2)13 ὁ Συνταγματάρχης Δελαγραμμάτικας ἐν τῇ ἡμερησίᾳ αὐτοῦ διαταγῇ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτὸν φάλαγγα, ἥτις καθορίζει τὰς λεπτομερεῖας τῆς τελικῆς κατὰ τῶν Ἰωαννίνων ἐπιθέσεως ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ, εἰς τὴν παράγραφον 5 καθορίζει: «τὸ πρῶτον σύνταγμα διὰ μιᾶς αὐτοῦ διλοχίας καὶ τοῦ ἐθελοντικοῦ σώματος θέλει ἐνεργήσῃ ταυτοχρόνως κατὰ τῶν ὀχυρῶν Δουρούτης».

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἰωαννίνων ἐξηκολούθησαν παρέχοντα τὰς ὑπηρεσίας των τὰ σώματα τῶν Ἑπειρωτῶν, οὕτω:

Τὴν 25)2)13 ὁ Διοικητὴς τοῦ Μεραρχικοῦ ἱππικοῦ τῆς III Μεραρχίας ὑπίλαρχος Πανουτσόπουλος ἐνεργούσης ἐκ Κορυτσᾶς πρὸς νότον ἀναφέρει πρὸς αὐτὴν: «Ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου τῆς χθὲς μέχρι πρωΐας ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι ἐγένοντο πρὸς ἀνατίναξιν τῶν γεφυρῶν, πλὴν χάρις εἰς τὸ σῶμα τοῦ Καπετὰν Δ. Μπατσοντίνου ἐματαιώθησαν».

Ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεως. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ δεξιὸν οἱ Ἑπειῶται προσέφερον σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγωνιζόμενον στρατόν, ἰδίᾳ οἱ χωρικοί, καθ' ὅσον τὰ ἀνταρτικὰ σώματα ὡς προείπομεν ἦσαν μικρὰ καὶ ὀλιγάριθμα.

Κατὰ πληροφορίες τοῦ φίλου δικηγόρου κ. Κ. Σιαφάκα, ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ

πολέμου ἔλαβε χώραν τὸ ἀκόλουθον ἀξιωμακτικὸν ἐπείσοδιον :

Ἀνταρτικὸν σῶμα ὑπὸ ἄγνωστον ἀρχηγὸν βοηθούμενον ὑπὸ τῶν ἐνόπλων ὁμάδων τῆς Γοτίστης ἐπετέθη κατὰ τοῦ εἰς θέσιν «Μπαμπᾶ» Τουρκικοῦ φυλακίου, φονεῦσαν ὁλόκληρον τὴν φρουράν.

Αἱ Τουρκαὶ ἀρχαὶ ἀπέστειλαν ἐξ Ἰωαννίνων δύναμιν 300 χωροφυλάκων, ἥτις τὴν νύκτα τῆς 15ης πρὸς 16ην Ὀκτωβρίου ἐστρατοπέδευσε εἰς Μπαλντούμαν. Οἱ ἐν Ἰωαννίνοις παρήγγειλον τοῖς Γοτιστηνοῖς νὰ παραμείνουν εἰς τὰ χωρία τῶν ἐκτὸς τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, οἷτινες νὰ ἀπέλθουν. Οἱ Τοῦρκοι τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης κατέλαβον τὰς δύο Γότιστας, ἐπυρπόλησαν μέρος τῶν οἰκιῶν, συνεκέντρωσαν ὅλους τοὺς κατοίκους, ἐδέσμευσαν 19 ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ προηγοῦνται τῆς φάλαγγος πρὸς κατάληψιν τοῦ Μεγάλου Μπροσγκολίου, ὅπου ὑπελόγιζον ὅτι κατέφυγον οἱ ἀντάρται, διὰ τῆς στενωποῦ «Σκάλα Γαρδέτσι». Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου Παπαβασίλης, θέλων νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τοὺς εἰδοποιηθέντας ἤδη Μπροσγκολίτας περὶ τῆς πορείας τῶν Τούρκων, νὰ ἀναχωρήσωσι, κατέλαβε τὴν Σκάλαν Γαρδέτσι μὲ τὰς ἐνόπλους ὁμάδας τοῦ χωρίου του καὶ ἐπεβράδυνε διὰ τῶν πυρῶν του τὴν προέλασιν. Οἱ Τοῦρκοι νομίσαντες ὅτι ἐνέπεσαν εἰς ἐνέδραν ἐτυφέκισαν ἐπὶ τόπου τοὺς Γοτιστηνοὺς, οἷτινες παρέμενον ἄταφοι μέχρι τῆς νυκτὸς τῆς 17ης, ἐνταφιασθέντες ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν συγγενῶν των.

Τὴν 12)10)12 ὁ ἀρχηγὸς Σαπουντζάκης ἀναφέρει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ὅτι διαρκούσης τῆς μάχης τῶν Κοιμζιάδων οἱ Τοῦρκοι συνέλαβον τοὺς νέους τοῦ χωρίου περὶ τοὺς 25 καὶ δέσαντες αὐτοὺς, τοὺς ὠδήγησαν νύκτωρ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὅπου τοὺς ἐτυφέκισαν ἐκ τῶν ὀπισθεν, διεσώθησαν δύο ὑποκριθέντες τὸν νεκρὸν τὰ γυναικόπαιδα τοῦ χωρίου ἐνεκλείσθησαν ἐντὸς μιᾶς οἰκίας ὅπου ἐβασανίσθησαν φρικωδῶς. Ἀγνοεῖτε τύχη των.

Τὴν 10)11)12 ὁ Ἀντισυν)ρχης Μήτσας Διοικητῆς τῶν δυνάμεων Μετσόβου, ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν μάχην Βοτονόσι—Χρυσοβίτσας ἔλαβον μέρος καὶ ἐντόπιοι ἐνόπλοι,

Τὴν 14)11)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρων τὴν διάταξιν τῶν δυνάμεων του πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Μετσόβου, μνημονεύει ὅτι τὰ Ἑπειρωτικὰ σώματα Νώντα Μπατσονίκου, Κασαγιώργη καὶ Περιστέρη ἐτάχθησαν εἰς Φλαμπουράρι.

Τὴν 26)11)12, ὁ σύνδεσμος τῶν Ἑπειρωτῶν τοῦ δεξιοῦ Ἀριστοτέλης Χρηστίδης (ὁ Γύλυπος τῆς Η.Ε.) ἀναφέρει πρὸς τὸν πολιτικὸν σύμβουλον τοῦ Στρατηγεῖου Ἀγγελον Φορέστην, τὰ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ζυγοῦ—Κοντοβράκι καὶ προσθέτει «κάτοικοι συμπολεμοῦν» (πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Κράψης—Συρράκου—Μπροσγκολίου—Γοτίστης).

Τὴν 14)12)12 ὁ ἴδιος ἐκ Πραμάντων ἀναφέρει πρὸς τὸν Φορέστην ὅτι ἡ γέφυρα Παπαστάθη φρουρεῖται μόνον ἀπὸ χωρικούς καὶ ζητεῖ κατεσπευσμένως ἀποστολὴν φυσιγγίων ὧν στεροῦνται.

Τὴν 14)12)12 ὁ Χήτα Στ. Ρόϊμπας προεστὼς τῆς περιφερείας Παλαιοχωρί—Συρράκου ἐξέχον στέλεχος τῆς Η.Ε. καὶ ὁ ἀνθυπασπιστῆς Σαρρῆς ἀναφέρουν ὅτι οἱ Τοῦρκοι μετ' ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ ἐβάδισαν κατὰ Κράψης—Παλαιοχωρίου, ὅτι οἱ κάτοικοι μετὰ 60 μόνον στρατιωτῶν ἡμύνθησαν ἐπιτυχῶς καὶ ἀπέκρουσαν τὸν ἐχθρὸν. Μέρους τῶν ὁμάδων Κράψης εὐρίσκεται μακρὰν κατέχουσαι τὰ ὑψώματα Σκάλας—Μπροσγκολίου, ζητοῦν πυρομαχικὰ καὶ ἐνίσχυσιν, καθόσον ἀμφιβάλλουν ἂν τὴν ἐπομένην θὰ δυνηθῶν νὰ ἀνθέξουν εἰς ὑπερέρας δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀναφορὰν γίνεται μνεῖα περὶ τῆς Σκάλας Μπροσγκολίου· πιθανώτατα ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι σχετική μὲ τὸ ἀκόλουθον ἐπείσοδιον, βεβαιούμενον ἀπὸ ἀξιοπίστους μάρτυρας.

Οἱ Τοῦρκοι θέλοντες νὰ ἐκκαθαρίσουν ὅλον τὸν ὀρεινὸν ὄγκον μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μπαλντούμα καὶ Ἀράχθου, ἐπετέθησαν συγχρόνως κατὰ τῆς γεφύρας Παπαστάθη καὶ τῆς Σκάλας Μπροσγκολίου· τοῦτο μετέδωκε τὸν πανικὸν εἰς τὰ πέριξ χωρία. τὰ γυναικόπαιδα τῶν ὁποίων ἐτράπησαν πρὸς τὰ χιονοσκεπῆ ὄρη. Τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ὁ ψυχραῖμος καὶ γενναῖος ἱερεὺς τοῦ Μπροσγκολίου Παπαβασίλης, ὅστις κραυγάζων πρὸς τοὺς φεύγοντας

«ποῦ πᾶτε μωρέ, θὰ σᾶς φᾶν οἱ λύκοι» συνεκέντρωσε ὅλους τοὺς ἐνόπλους χωρικοὺς καὶ κατέλαβε τὴν Σκάλαν, ἄφισε τοὺς Τούρκους νὰ πλησιάσουν καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς ἀπόστασιν 200 μέτρων ἤρξατο σφοδροῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐπιτυχία τῶν ἀντιστάντων, ὥστε ὅταν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰωαννίνων Τοῦρκος ἀξιωματικὸς μετασχῶν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπληροφορήθη, ὅτι οἱ ἀμυνόμενοι ἦσαν ἐνοπλοὶ χωρικοί, κατεπλάγη· τόσον εὐστοχα καὶ πειθαρχημένα ἦσαν τὰ πυρὰ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Σκάλας (ἐκ στόματος τοῦ μακαρίτου Δικηγόρου Τζῶν Κυπριώτη).

Τὴν 24)11)12 σώματα Ἡπειρωτῶν τοῦ Ὑπομοιράρχου Καρύδη ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ λοχαγοῦ Τρυπογιώργου ἀπελευθέρωσαν τὸ Συρράκον καὶ τὴν περιοχὴν Δοβίσδιανα, Μιχαλίτσι. Ἡ «Ἀκρόπολις» τῆς 25)12)12 περιγράφει τὸ ἐπισόδιον ὡς ἀκολούθως: «Ἡ μάχη διήρκεσεν ἐπὶ 4ωρον, 120 Τοῦρκοι ἦσαν κεκλεισμένοι ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπυροβόλουν σχεδὸν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, ἡ γενναιότης καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν ἐπέβαλε σιγὴν εἰς τὰ τουρκικὰ ὅπλα. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐτραυματίσθησαν 23 μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Ὑπομοίραρχος Καρύδης καὶ

ὁ ὀπλαρχηγὸς Γεώρ. Λεπενιώτης. Ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν πολλοί, 37 δὲ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι».

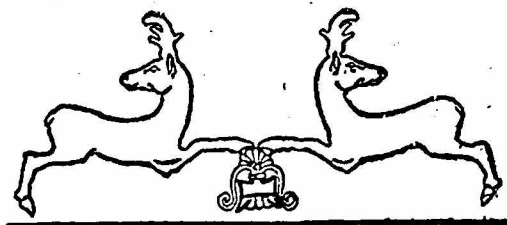
Τὴν 22)12)12 ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Μήτσας εἰς διαταγὴν ἐπιχειρήσεων ἀναφέρει ὅτι τὰ διάφορα τμήματα διὰ καταλλήλων χωρικῶν καὶ ἀγγελιαφόρων θέλουσι τηρῆ στενὸν σύνδεσμον πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς αὐτόν.

Τὴν 15)12)12 ὁ Γάλλος συνταγματάρχης τῆς Ὀργανωτικῆς Ἀποστολῆς Μπορντὼ πληροφορεῖ ἐκ Μετσόβου τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ὅτι ἡ ὑπηρεσία τῶν πληροφοριῶν καὶ καταδόσεων λειτουργεῖ κανονικῶς.

Τὴν 29)1)13 ὁ Μήτσας ἀναφέρει ὅτι τὴν 27ην ὁ ἐχθρὸς ἐπεχείρησεν ἐπιθετικὴν ἀναγνώρισιν πρὸς Δόλιανην, ἀποκρουσθεὶς ὑπεχώρησε εἰς Λιασκοβέτσι, συνέπραξε τὸ σῶμα Καραγιώργη.

Αὕτη ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ ἡ δρασίς τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τὸ κύριον μέτωπον τοῦ Ἀγῶνος.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο τμῆμα τῆς Ἡπειρωτικῆς Γῆς οἱ Ἡπειρώται ἐπολέμησαν ἀνδρείως καὶ συνέβαλον εἰς τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὴν ἀκροτάτην τῆς Χώρας περιοχὴν, εἰς τὴν ἡρωϊκὴν Χειμάρραν.

Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΗ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Πέσετε Γιάννινα, ἐλαφρὰ νὰ κοιμοιθῇτε τῶρα
μὲ παραδείσια ὀνείρατα, χωρὶς σκλαβιάς βραχνᾶ !
Ἄγιο φτερό τῆς Λευτεριᾶς, μὲ τ' ἄλλα του θεῖα δῶρα,
μὲ ρόδων ραίνει πέταλα τὸν ὕπνο σας ἀχνά.

Μὲς τὶς Ταρτάρους τὶς σπηλιὰς τῆς Στρίγγλας στρίψε πέρα,
τῆς Χάμκως φάσμα κόκκινο, ματοβαμμένη φρίκη !
Κόρη ἀκριβὴ τῆς Κόλασης, τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μητέρα,
δὲν τρέμει πιά τὸν ἴσκιό σου τὸ ἐλεύθερο Γαρδίκι.

Πήγαινε ! κι ἄλλους δαίμονες σὶν Ἀδὴ γεννοβόλησε
κι ἄς χύνουν γάλα τίγρινο οἱ μαῦροι σου οἱ μαστοί !
Τώρα ἡ Γαλάζια, τοῦ Σουλιοῦ τοὺς ἄγριους βράχους στόλισε
καὶ νέους φυτρώνουν ἥρωες τῆς Δέσπως οἱ βλαστοί !

Λευκὲς ψυχὲς τῶν Δεκαφτά, τριγύρω ἀπὸ τὴ Λίμνη,
μὲ τὴν Κυρά σας σὲ χορὸ πιαστῇτε ἀγγελικό !
Μ' ἓνα τῆς φύσημα ἡ θεὰ κ' οἱ μαγικοί τῆς ὕμνοι
κι' ἀπὸ τὸ νέκταρ τὸ νερὸ θὰ κάνουν πειὸ γλυκό.

Χορεύετε ! Δὲ βλέπετε τοῦ Μάγου μὲ τὴ λύρα.
πῶς ἡ ἀχτινόβολη μορφὴ τινάχτηκε ἀπ' τὸ μνημα ;
Τοῦ Βάρδου ἐκείνου ποὺ ἔψαλλε τὴν τραγικὴ σας μοῖρα,
νὰ σᾶς φτερώγῃ ἀνάλαφρα τὸ ἀνέρό σας βῆμα ;

Χορεύετε καὶ ψάλλετε στ' αὐγερινὸ τ' ἀστέρι,
νὰ ἰδοῦν κι' ἀκούσουν τ' ὄνειρο τὰ στήθη τὰ βαρειά.
Πᾶψε Βορειά, πᾶψε Θρασικιά ! Τώρα ἀπαλὸ τὸ ἀγέρι
Ἀντιλαλεῖ τραγούδια του σὲ κῦμα καὶ στεριά.

Γύρετε, Γιάννινα, ἐλαφρά ! Καὶ στῆς ψυχῆς σας τ' ἀστρα,
Μὲ τ' ἄλλα ἡ λάβρη Λύρα του νὰ λάμπῃ ἀστραφτερά,
Γιατὶ μ' αὐτοὺς ποῦ ἐγκρέμισαν τὰ φοβερά σας κάστρα
Κι' οἱ στίχοι του ἐπολέμησαν μὲ σπαθωτὰ φτερά !

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΑΓΑΡΗ

ΕΝΑ ΠΡΟΔΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕ κατωτέρω ἄγνωστο μέχρι σήμερα ὑπόμνημα τοῦ παλαιμάχου ἡπειρώτη ἀγωνιστή, σεβαστοῦ μας Γ. Γάγαρη, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποκαλύπτονται ἄγνωστες πτυχές τοῦ προαπελευθερωτικοῦ καὶ ἐλευθερωτικοῦ ἀγώνα.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13—26 Ἰουνίου 1911

Π ρ ὶ ς

τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον τοῦ Στρατοῦ

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλλω ὑμῖν ἀντίγραφον ὑπομνήματος, ὃπερ ὑπέβαλόν ἤδη καὶ εἰς τὴν Α.Ε. τὸν πρωθυπουργὸν κ Βενιζέλον μετὰ τὴν διαφοράν ὅτι εἰς τὸ Ὑπόμνημα ἐκεῖνο δὲν περιείχοντο τὰ κεφάλαια Β' καὶ Γ'.

Κατὰ Νοέμβριον π.ἐ. ἐπεσκέφθην τὰ Τζουμέρκα, ἐπειδὴ δὲ ἔλαβον μέρος καὶ εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897, καὶ ἡδυνήθην νὰ ἐκτιμῶ τὰς ἐλλείψεις ἀπεφάσισα, καίτοι ἰδιώτης καὶ ἄμοιρος στρατιωτικῶν γνώσεων νὰ διατυπώσω τὰς γνώμας μου περὶ τοῦ μέλλοντος πολέμου ἐν ἑν Ἠπείρῳ.

Παρακαλῶ δὲ ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ ἐξετάσητε τὴν περιέχον σκέψεις χρησίμους.

Μετὰ πάσης ὑπολήψεως
Γ. Κ. Γάγαρης

Περὶ κατασκευῆς στρατιωτικῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πέτα (Ἄρτης) μέχρι Ἀγνάντων, Πραμάντης, Καραρρυτῶν.

Εἶναι πλέον γνωστὸν ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐγκατέλειπε τὴν ἰδέαν τῆς ἀντιστάσεως, ἐν περιπτώσει νέου Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἐν Πρεβέζῃ καὶ τῇ πεδιάδι τῆς Φιλιππιάδος. Τούτου ἕνεκα ὠχύρωσε τὰ μετὰ Φιλιππιάδος καὶ Ἰωαννίνων (καὶ παρὰ τὰ Πέντε Πηγάδια) μέρη καὶ κατεσκευάσεν ὀχυρώματα περὶ τῶν Ἰωαννίνων. Ὅπως δὲ μὴ ἔχη ἀνάγκη

τῆς Πρεβέζης πρὸς ἐπισιτισμὸν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐν γένει τοῦ ἐκεῖ συγκεντρωθσομένου στρατοῦ ἱδρυσε τὸ παρελθὸν ἔτος, εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς Ἠγουμένιτσης ἀπέναντι τῆς Κερκύρας, νέαν πόλιν ἢ ὠνόμασε Ρ ε σ σ α δ ι ἔ καὶ κατέστησε ταύτην ἔδραν Μουτεσαρίφου. Μεταξὺ δὲ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν Ἰωαννίνων κατεσκευάσθη εὐρύχωρος ὁδός. Ὅθεν ἐὰν συμβῇ σύρραξις ἡ Τουρκία ἔσεται ἀσφαλεστάτη ἐν Ἠπείρῳ μὴ φοβουμένη εἰσβολὴν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς Ἰωάννινα διότι θὰ χρειασθῇ νὰ πέσωσι 30 χιλιάδες ἄνδρες ὅπως κατωρθώσῃ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ προελάσῃ ἀπὸ Γρίμποβον μέχρι Φιλιππιάδος—Πέντε Πηγαδίων καὶ Ἰωαννίνων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἑλλὰς θὰ εὐρεθῇ καὶ αὐθις εἰς ἡν θέσιν εὐρέθη καὶ κατὰ τὸ 1897, τούτέστιν νὰ ἐκτελῇ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις μόνον διὰ τῆς γεφύρας Ἀρτης καὶ τῆς ὁδοῦ Ἀρτης—Φιλιππιάδος—Ἰωαννίνων, ἣτις προστατεύεται ὑπὸ τοῦ Γριμποβίου καὶ ἄλλων στενῶν καὶ ὀχυρῶν θέσεων, αἵτινες καθιστῶσι δυσχερεστάτην τὴν δι' αὐτῶν προέλασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν δύναται—ὥς ἔχουσι ἀτυχῶς νῦν τὰ πράγματα—νὰ δράσῃ ἐκ Πραμάντων, Ἀγνάντων καὶ Καραρρυτῶν. ὅθεν τὰ Ἰωάννινα ἀπέχουσιν 6—7 ὥρας μόνον. Διότι οὐδεμία ἀμαξιτὴ ὁδὸς συνδέει τὴν Ἀρταν μετὰ τῶν Τζουμέρκων. Μία μόνον ἡμιονικὴ ὁδὸς ὑπάρχει εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν, ἀπὸ Ἀρτης μέχρις Ἀγνάντων καὶ Καραρρυτῶν βαίνουσα κατὰ μῆκος τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ καὶ οὖσα εἰς τὴν διάκρισιν οὐχὶ βολῆς τουφεκίου τῶν ἀπέναντι Τουρκικῶν σταθμῶν ἀλλὰ ἀπλῆς κουμπούρας.

Ἐὰν ὁμως κατασκευασθῇ τελεία ἀμαξιτὴ ὁδὸς ἀρχομένη ἀπὸ Πέτα καὶ διὰ Βουργαρελίου (μετὰ διακλαδώσεων πρὸς τὴν Θεσσαλίαν) φθάσῃ εἰς Ἀγναντα καὶ Πράμαντα, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ δύναται νὰ θέτῃ μετὰ δύο πυρῶν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ ἐπιτίθεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, πρὸς ἄλλωσιν τῶν Ἰωαννίνων ἐξουδετερῶν τὰ ὀχυρωματικὰ πλεονεκτήματα τῶν Τούρκων.

1. Τὸ συναπτόμενον ὑπόμνημα ἐπεδόθη τὴν 16 Ἰουνίου 1911.

Ἐάν κατὰ τὸ 1897, ὅτε συνεπεία πανικοῦ ἐξεκινώθησαν τὰ Ἰωάννινα ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁπῆρχε ἡ προτεινομένη πρὸς κατασκευὴν ὁδός, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ κάτελάμβανεν ἀμέσως τὰ Ἰωάννινα.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ κατάληψις τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ θὰ ἐτιδράσῃ σπουδαίως ἐπὶ τῶν Ἀλβανοτούρκων τῆς Παραμυθίας, Ἀργυροκάστρου, Αὐλῶνος καὶ Βερατίου ὡς καὶ τῆς κυρίως Ἀλβανίας (Ἄνω Ἡπειρος) τῆς πέραν τοῦ Γενούσου ποταμοῦ, διότι ἡ περιώνυμος καταστάσα πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου ἔλαβε μέγα γόητρον πιά, ἀπὸ τοῦς Τουρκαλβανούς, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τυραννίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Οἱ Τουρκαλβανοὶ οἰκειότερον καὶ πλησιέστερον εὐρίσκονται (τῶν ἄνω μερῶν) πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἢ πρὸς τὴν τοῦ Σκενδέρμπεη. Ἐξυμνοῦσι δὲ αὐτὴν δι' ἁσμάτων καὶ ὀνειρεύονται νὰ καταστήσωσι καὶ πάλιν τὰ Ἰωάννινα ἔδραν τῆς αὐτόνομου σατραπείας τῶν. Ἐκεῖ λοιπὸν πρέπει νὰ δοθῇ τὸ κτύπημα. Ὅταν δὲ τὰ Τουρκαλβανικὰ πλήθη μάθωσι ὅτι εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων ὑψωθῇ ἡ κυανόλευκος θὰ ἀποβάλλωσι ἀμέσως πᾶσαν ἰδέαν ἀντιστάσεως· οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ θὰ σπεύσωσιν νὰ ἔλθωσι εἰς συμφωνίας μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὅπως μὴ πάθῃ ὁ τόπος τῶν.

Τὰ ἀνεγειρόμενα νῦν ἐν Ἀρτῇ ὄχυράματα δὲν θὰ ἔχωσι σπουδαιότητα ἀνευ τῆς κατασκευῆς τῆς ἄνω ὁδοῦ, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Τούρκοι εἰσὶν ἀποφασισμένοι νὰ τηρήσωσιν ἐν Ἡπείρῳ ὅλως ἀμυντικὴν στάσιν.

Β'. Ἐάν ἀποφασισθῇ ἡ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ ταύτης δέον ἢ κατασκευῇ νὰ μὴ ἀρχίσῃ ἀπὸ Πέτα, διότι θὰ ἀντιληφθῶσιν ἀμέσως οἱ Τούρκοι. Νὰ κατασκευασθῶσι πρῶτον τὰ διάμεσα τμήματα καὶ εἰς τὸ τέλος τὸ τμήμα Πέτα καὶ Πράμαντα.

Γ'. Ἐν περιπτώσει Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου δέον τὸ Ἐπιτελεῖον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι σῶμα ἐξ 100—150 ἀνδρῶν νὰ καταλάβῃ τὰς διόδους τοῦ Ἀώου, ἡτοὶ τὰς γεφύρας Μεσογεφύρων καὶ Βοῦδομάτι, νὰ φέρῃ δὲ μέθ' ἑαυτοῦ καὶ ὅπλα πρὸς διανομὴν.

Τὸ σῶμα τοῦτο δύναται νὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς θέσεις ταύτας διερχόμενον διὰ Ζαγορίου, θὰ ἔχῃ δὲ ὡς σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔλευσιν τοῦ στρατοῦ ἐκ Μακεδονίας.

Ἔτερον σῶμα ὀλιγάριθμον δέον νὰ καταλάβῃ τὴν γέφυραν Ζαραβίνης, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἀργυροκάστρου—

Ἀγίων Σαράντα. Τὸ σῶμα τοῦτο θὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔλευσιν στρατοῦ ἐκ τῶν ἄνω μερῶν ἢ καὶ ἀτάκτων σωμάτων Λιάπηδων.

Γ. Κ. Γάγαρης

Συμπληρωματικὰ ἐπιλεγόμενα

Ὅταν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1911 ἐπέδωκα τὸ υπόμνημα εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Ἐλευθ. Βενιζέλον, μοῦ ἐδήλωσεν: Σὺς λέγεις ὑπὸ ἀπόλυτον ἐχεμύθειαν ὅτι δὲν θὰ πολεμήσωμεν εἰς τὴν Ἡπείρου. Δὲν ἔχομεν στρατὸν ἀρκετὸν διὰ δύο μέτωπα.

Τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ καὶ ὁ Γάλλος Ἐπιτελάρχης εἰς ὃν ὑπέβαλον ἀντίγραφον ἐνέκριναν τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ μέχρι Πράμαντον καὶ Καλορρυτῶν καὶ εἶχον σταλῇ ἀξιωματικοὶ πρὸς μελέτην.

Καὶ ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ πολεμήσῃ εἰς Ἡπείρου πῶς κατέλαβε τὴν Φιλιππιάδα καὶ τὴν Πρέβεζαν; Εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν φάλαγγα ἣτις ἀπεβιβάσθη τὸ 1897 εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου μὲ Κέντρον τὸ Μιχαλίτση ἦτο μαζύ μας καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ Παν. Σπηλιώδης. Οὗτος τὸ 1912 εὐρέθη εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ κατῳρῆσε νὰ πείσῃ τὸν Σαπουντζάκη νὰ ἐπιτρέψῃ μίαν ἀναγνώρισιν. Καὶ ἐπειδὴ, ὡς ἐκθέτομεν εἰς τὸ υπόμνημα, ὑπῆρχεν ἀσήμαντος Τουρκικὴ δύναμις κατελήφθη ἡ Φιλιππιάς καὶ ἡ Πρέβεζα ἀνεῖν θυσίων.

*

Ἀθῆναι, 13 Δεκεμβρίου 1912

Π ρ ὅ ς

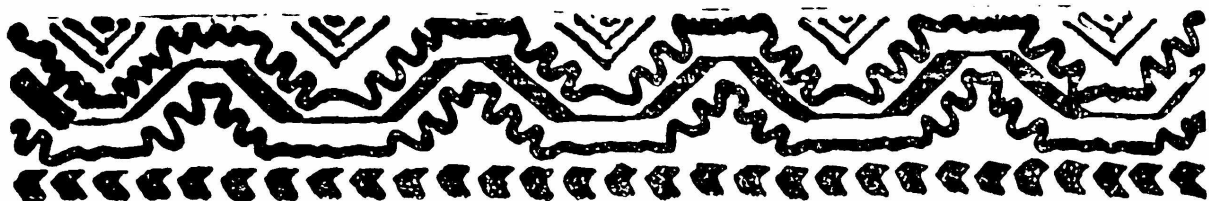
τὴν συν)ρχην κ. Πατρ. Κοντογιάννην παρὰ τῷ Ἐπιτελεῖῳ Στρατοῦ

Ἐ ν τ α ὁ θ α

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρωμεν Ὑμῖν, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1911 ὑπεβάλομεν εἰς τὸ Ἐπιτελικὸν Γραφεῖον σημάωμα δι' οὗ ὑπεδεικνύομεν ληπτέα μέτρα ἐν ὥρᾳ πολέμου ἐν Ἡπείρῳ. Καὶ τὴν ἀναγραφὴν μὲν αὐτῶν παραλείπομεν ὡς περιττὴν πλέον. Λαμβάνομεν ὅμως τὸ θάρρος νὰ φρονῶμεν ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἐν Ἡπείρῳ πρὸ τῶν Ἰωαννίνων, μαχομένου Στρατοῦ θὰ διευκολυνθῇ μόνον ἐάν ὁ Στρατὸς Κορυτσᾶς προελάσῃ μέχρι Λιεσκοβικίου ἢ καὶ πέραν τούτου. Τὸ Λιεσκοβικίον δύναται νὰ καταλάβῃ ἀνευ δυσκολιῶν ἐάν δὲ δυνηθῇ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κατάληψιν καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀώου, τὰ Μεσογέφυρα, κόπτεται ἡ ἐπικοινωνία μετὰ Βερατίου—Αὐλῶνος ὅθεν ἐπισιτίζεται ὁ στρατός, ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ κατάληψις τοῦ Λιεσκοβικίου θὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν στρατὸν τῶν Ἰωαννίνων εἰς ταχείαν παράδοσιν.

Μετὰ τῆς ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως

Γ. Γάγαρης»

ΒΑΣ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Η «ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑ» λυπείται διότι —λόγω καθυστερήσεώς της— αδυνατεί τεχνικῶς νὰ δημοσιεύσῃ ὁλόκληρον τὴν παρὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου ἐ.ἀ. Β. Κρυστάλλῃ ἀποσταλείσαν ἐπίκαιρον μελέτην του, «Ἡ Ἀλωσις τοῦ Μπιζανίου καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἡπείρου». Περιορίζεται λοιπὸν κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν δημοσίευσιν χαρακτηριστικῶν ἀποσπασμάτων της.

Κατὰ τὸ μέχρι τῆς μάχης τῶν Πεστών (29/11/1912) χρονικὸν διάστημα τὴν μὴ ἀπελευθερωθεῖσαν εἰσέτι Ἡπειρον καὶ ἰδίως τὰς περιφερείας Παραμυθιάς καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Σουλίου διέτρεχον πολυάριθμοι Ἀλβανικαὶ συμμορίαι ληστεύουσαι καὶ πυρπολοῦσαι τὰ διάφορα χωρία. Δεκαεξ ὁλόκληρα χωρία ἐληλατήθησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν μέχρι τῆς 15ης Ὀκτωβρίου ἀριθμὸς καταπληκτικὸς διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς δεινῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκοντο τὰ Ἑλληνικὰ χωρία μᾶς δίδει ἡ κάτωθι ἐπιστολὴ τοῦ κρατούντος τότε τῆς Παραμυθιάς Τουρκαλβανοῦ Φουὰτ Πρόνιου πρὸς τὰ χωρία τῆς περιφερείας του:

«Παππάδες καὶ Μουχταροδημογέροντες, ἅμα λάβετε τὴν παροῦσαν μου ἀμέσως νὰ ἔλθητε μετὰ τὰ μπαϊράκια σας στὰ χέρια εἰς τὸν ὄντ᾽ μου καὶ καὶ μαζὺ νὰ παρουσιασθοῦμε εἰς τὸ Διοικητήριον, νὰ μὴ σᾶς πάρῃ τὸ κεφάλι ἀέρα καὶ χαθῇτε καθὼς εἶδατε τὸ Φανάρι ὁλόκληρον καὶ ἄλλα μέρη ἂν ἀκούσατε. Σᾶς γράφω διὰ τὸ καλὸν σας ἂν εἰστε φρόνιμοι καὶ γνωρίζετε τὸ καλόν. Ἄν κάμετε ἀλλοιῶς θὰ πάθετε τὸν ἴδιον, ἡμεῖς οἱ Τούρκοι θὰ ἔλθωμε μετὰ τὴν Βασιλικὴν Δύναμιν νὰ σᾶς χαλάσωμε καὶ τὸ κρίμα στὸ λαϊμὸ σας.

Παραμυθιά, 27 Ὀκτωβρίου 1912

Φουὰτ Πρόνιος

Πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐν λόγῳ Ἀλβανικῶν ληστοσυμμοριῶν ἀφ' ἑνὸς οἱ πληθυσμοὶ τῶν ἰδίων χωρίων ἐπαναστάτησαντες ἐσχημάτισαν ἀνταρτικὰ σώματα καὶ ἀφ' ἑτέρου διετάχθησαν πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ τὰ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς διατεθέντα ἀνταρτικὰ ἐξ ἐθελοντῶν κυρίως Ἡπειρωτῶν καὶ Κρητῶν σώματα. Οὕτω ἡ προστασία τῆς περιφερείας Παραμυθιάς καὶ τοῦ Σουλίου ἀνετέθη εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τότε Ὑπολοχαγὸν τοῦ Μηχανικοῦ καὶ ἤδη Στρατηγὸν κ. Δημ. Μπότσαρην ὁμάδα ἀνταρτικῶν σωμάτων δυνάμεως 600 ἀνδρῶν, ἡ προστασία τῆς Περιφερείας Μετσόβου καὶ Ζαγορίου εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τότε ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Μήτσαν ὁμάδα δυνάμεως 1.200 ἀνδρῶν καὶ ἡ προστασία τῆς περιοχῆς τῆς Πίνδου εἰς τὴν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην τοῦ Μηχανικοῦ Κόρακα ὁμάδα δυνάμεως 1.450 ἀνδρῶν. Ἡ ὁμάς τοῦ Μπότσαρη ἀπώθοῦσα τοὺς Τούρκους καὶ ἐξασφαλίζουσα οὕτω τὸ ἀριστερὸν τῆς Στρατιᾶς ἔφθασε μέχρι τῆς γραμμῆς Ὀλύτσικα—Σκάλα Παραμυθιάς, ἡ ὁμάς τοῦ Μήτσα ἀφοῦ κατέλαβε τὴν 31ην Ὀκτωβρίου τὸ Μέτσοβον καὶ ἀφοῦ ἀπέκρουσεν ἐπανειλημμένως ἐπιθέσεις τοῦ ὀνομαστοῦ διὰ τὰς ὁμότητας καὶ ἐπὶ κεφαλῆς δύο Ταγματῶν Μπεκὴρ Ἀγᾶ ἀπηλευθέρωσε τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου καὶ ἀκολούθως ἐνισχυθεῖσα ὑπὸ τῶν Γαριβαλδηνῶν κατέλαβε τὸν Δρίσκον καὶ προύχωρησε μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ὁχθῆς τῆς Λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, ὁπόθεν κατόπιν σφοδρὰς ἀντεπιθέσεως τῶν Τούρκων, καθ' ἣν ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ὁ ποιητὴς Μαβίλης ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Κόρακα ὁμάς ἀφοῦ κατέλαβε τὴν 23 Νοεμβρίου τὸ Συρράκον καὶ τὰ περίεξ χωρία καὶ τὴν γέφυραν Παππαστάθη προύχωρησε μέχρι τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Δρίσκου πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ δεξιοῦ τῆς Στρατιᾶς· τέλος ὁ τότε ταγματάρχης Σπυρομήλιος ἐπὶ κεφαλῆς ἀνταρτικοῦ Σώματος ἐπιβασθεὶς ἐν Κερκύρᾳ

ἱμνοπλοίων τὴν 2αν πρωϊνὴν τῆς 5ης Νοεμβρίου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ στόλου ἀποβιβάζεται στὸν ὄρμον Σπηλιάς καὶ μετὰ μακρὰν συμπλοκὴν καταλαμβάνει ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ τῶν κατοίκων τῆς τὴν Ἑλληνικωτάτην καὶ ἱστορικὴν Χειμάρραν πέραν τῆς ὁποίας προὔβλεποντο τὰ νέα φυσικὰ σύνορα τῆς Πατρίδος μας ἂν δὲν ἀντίδρα λυσσωδῶς καὶ πάλιν ἡ Ἱταλία!!

Πλείστων ὀπλαρχηγῶν τῶν ἐν λόγῳ ὁμάδων εἶναι γνωστὰ τὰ ὀνόματα ὡς τοῦ Μάνου, Καρύδη, Ζαχαράκη, Φουρτούνα, τοῦ Κρεμύδα, τοῦ Ζαρκάδη, τοῦ Σγουροῦ, τοῦ Μπόλα, τοῦ Λιόλιου, τοῦ Γερογιάννη, τοῦ Κοσουβάκη, τοῦ Παπαδᾶ, τοῦ Παππανίκου, τοῦ Καρρά, τοῦ Μακρῆ, τῶν παππάδων ὀπλαρχηγῶν Δημήτρη καὶ Ἰωάννου, τοῦ Βράτου, τοῦ Κλειδῆ, ὅστις ἐφονεύθη κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Με-

τσόβου, τοῦ Μάντακα καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἀφίνοντες τὴν δρᾶσιν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἐπανερχόμεθα εἰς δρᾶσιν τῶν κυρίως ἀντιπάλων δυνάμεων.

Πάγερὰ καὶ ἀνέφελος ξημέρωνεν ἡ 20η Φεβρουαρίου· αἱ φάλαγγες κινητοποιθεῖσα ἀπὸ τῆς 6ης ὥρας ἐν ἀπολύτῳ σιγῇ ἐπλησίασαν τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ παρ' ὅλον τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους μέχρι 1.500 μ. χωρὶς νὰ γίνωσιν ἀντιληπταὶ καὶ μόλις ἐγένοντο ἀντιληπταὶ ἐπετέθησαν μετὰ τόσης ὁρμῆς καὶ διὰ τῆς λόγῃς, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἀνέτρεψαν τὰ αἰφνισθέντα ἐχθρικὰ τμήματα καὶ μέχρι τῆς 7.30' κατέλαβον τὴν ὀρισθεῖσαν γραμμὴν Ἀγ. Νικόλαος — Τσοῦκα — Ἀγ. Σάββας, ἐνῶ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον αἱ Μεραρχίαι τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ κέντρου διὰ σφοδρῶν πυρῶν πεζικοῦ καὶ

πυροβολικοῦ καθήλωσαν τὰς ἀπέναντί των ἐχθρικὰς δυνάμεις, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ σπεύσωσι πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν αἰφνιδισθέντων καὶ ἀνατραπέντων συναδέλφων των.

Ἡ ἐπιτυχεστάτη ἐπίθεσις τῶν Φαλάγγων συνεχισθεῖσα δὲν ἐβράδυνε νὰ μετατραπῇ εἰς ἀπηνῆ καταδίωξιν τῶν ἀτάκτως ὑποχωρούντων καὶ φευγόντων πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων Τούρκων. Εἰς μάτην τὰ πυροβόλα τῆς Καστρίτσας καὶ τῆς Σαδοβίτσας προσεπάθησαν νὰ ἀναχαιτήσωσι τοὺς Ἕλληνας. Περὶ τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας οἱ Τούρκοι συνεκεντρώθησαν εἰς Ραψίσταν (Πεδινὴ) καὶ προσεπάθησαν νὰ ἀνασυνταχθῶσι, βληθέντες ὁμῶς λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ Πυροβολικοῦ διεσκορπίσθησαν μὲ πολλὰς ἀπώλειας καὶ πανικόβλητοι ἐτράπησαν πρὸς τὰ Ἰωάννινα παρασύραντες ἐν τῇ φυγῇ των καὶ τὸ παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην (ὅπου νῦν τὸ χωρίον Ἀνατολὴ) Στρατηγεῖον τοῦ Ἑσσάτ Πασᾶ, καταδιωκόμενοι κατὰ πόδας ἀπὸ τοὺς εὐζώνους τοῦ ἥρωος Ταγματάρχου Βελισσαρίου καὶ τοῦ Ἱατρίδου μέχρι τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὴν παρυφὴν τῆς ὁποίας ἐνεκατέστησαν τὰς προφυλακὰς των διὰ τὴν νύκτα ἀπὸ τοῦ διέκοψαν πᾶσαν ἐπικοινωνίαν τῆς πόλεως μετὰ τῶν μαχομένων εἰσέτι εἰς τὸ Μπιζάνι καὶ τὴν Καστρίτσαν. Διὰ τῆς κα ἀλήψεως τῆς δημοσίας ὁδοῦ καὶ τῆς ἀποκοπῆς ὅλων τῶν μεταξύ των τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν, καλῶ-

Ἡ ἐντὸς τοῦ φρουρίου στηθεῖσα ἀγχόνη ὅπου ἐξετελέσθησαν 11 χωριζοί. Παρὰ τὸν Τούρκον ἀξιωματικὸν ὁ μισέλλην Πρόξενος τῆς Αὐστρίας Μελίνσκι μετὰ τῆς συζύγου του
(Φωτογραφία τοῦ ἀρχείου Β. Κροστᾶλλη)

δίωκ. Τελεία καὶ πλήρης σύγχυσις ἐπεκράτησε μεταξύ τῶν Τούρκων, τμήματα καὶ μεμονωμένοι ἄνδρες ὑποχωροῦντες ἐκ Μπιζανίου πρὸς τὴν πόλιν καὶ μὴ γνωρίζοντες τὴν ἀποκοπὴν τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἀνύποπτοι ἐπιπτον εἰς τὰς προφυλακὰς τοῦ Βελισσαρίου καὶ ἠχμαλωτίζοντο. 37 ἀξιωματικοὶ καὶ 950 στρατιῶται ἠχμαλωτίσθησαν μέχρι τῆς πρωῒας ἀπὸ τοὺς εὐζώνους τοῦ Βελισσαρίου καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸν περίβολον τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ὅλγιον δ' ἔλειπε νὰ αἰχμαλωτισθῇ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βεχῆπ Πασᾶς μεταβαίνων ἐκ τοῦ Στρατηγείου του εἰς τὴν πόλιν ἀλλ' ἀντιληφθεὶς ἐγκαίρως τὴν παρουσίαν τῶν εὐζώνων ἐπέστρεψε καὶ ἐπιβάς λέμβου ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν μέσῳ τῆς λίμνης.

Χιλιάδες, φονευθέντων, τραυματισθέντων, ἀκρωτηριασθέντων καὶ ἀσθενῶν ἀπερίγραπτοι μόχθοι, στερήσεις καὶ προσπάθειαι ἐστοίχισεν εἰς τὸ ἔθνος ἡ γιγαντομαχία αὕτῃ τοῦ Μπιζανίου. Ὁ τελευταῖος χειμῶνας τῆς σκλαβιάς ἦτο βαρύτερος σὲ πάγους καὶ σὲ χιόνια γιὰ νὰ φανῇ καλλίτερα ἡ ζεστασιὰ τοῦ ἡλίου τῆς Ἐλευθερίας ἡ ὁποία θριαμβευτικὰ εἰσέρχεται στὰ σκλαβωμένα Γιάννινα τὴν 10ην ὥραν τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1913 μετὰ τὸ Σύνταγμα Ἱππικοῦ καὶ ἐπὶ κεφαλῇς αὐτοῦ τὸν πρῶτον Στρατιωτικὸν Διοικητὴν τῶν τῶν Στρατηγὸν Σοῦτσον.

Ἡ σκλαβωμένη πόλις ξυπνήσασα ἐλευθέρα τὸ ἀνοιξιᾶτικο ἐκεῖνο πρῶτῃ σηματοδοτεῖται μετὰ λογίων σημαῖες ἐκ τοῦ προχείρου καθ' ὅλην τὴν νύκτα κατασκευασθεῖσας ἀπὸ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ κορίτσια καὶ μετὰ ἀπερίγραπτον φρενιτιδα ἐνθουσιασμοῦ ὑποδέχεται τοὺς ἐλευθερωτάς της. Ὑπὸ τοὺς ἀδιακόπους κτύπους τῶν σημάντρων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰς ἀτελειώτους ζητωκραυγὰς τῶν ἐκχυθέντων εἰς τὰς ὁδοὺς κατοίκων ἄλλοι ἔκλαι-

ον ἐκ χαρᾶς, ἄλλοι τραγουδοῦσαν ἄλλοι ἐνηγκαλίζοντο καὶ ἐφιλοῦντο νέοι μετέροντας, πλούσιοι μετὰ πτωχοὺς ὅλοι ἐχαιρετοῦντο μετὰ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη». Ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ αἱ πλατεῖαι ἐκοκκίνησαν ἀπὸ τὰς ξεσχισθέντα φέσια τῶν τὰ ὁποῖα μετὰ λογῆς καλύματα ἀντικατέστησαν. Ἡμίψηλα καὶ σκληρὰ παλιά, ἀραχνιασμένα, σκονισμένα καὶ ξεθωριασμένα ἀπὸ τὸν καιρὸ, τὰ ὁποῖα προνομιακῶς φοροῦσαν πρότερον μόνον οἱ γιατροί, οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ δικηγόροι καὶ ἐκ τοῦ κοινοῦ οἱ μεταμφιεζόμενοι κατὰ τὰς ἀπόκρεω, ρεπούμπλικες ξεβαμένες καὶ τσαλακωμένες, διαφόρων εἰδῶν κασκέτα καὶ μπερέδες, παλιά ψαθᾶκια καὶ ναυτικά καπέλα παιδικὰ σὲ ἀνδρικά κεφάλια ἀντικατέστησαν τὰ ξεσχισθέντα φέσια.

«Τὸ θέαμα, γράφει στὸ σύγγραμμά της «Ἡ Πολιορκιμένη πόλις» ἡ σύζυγος τοῦ τότε Γάλλου Προξένου Κα Ντουσάπ, ἦτο κωμικὸν ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ παρὰ πολὺ συγκινητικόν !»

Μετὰ τὸν ἴδιον ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν τὴν 23ην Φεβρουαρίου 1913 ἡμέραν Παρασκευὴν σύσσωμος ἡ πόλις ὑποδέχεται τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς δαφνοστεφῆ Ἀρχιστράτηγον Διάδοχον Κωνσταντῖνον, ὅστις βαθεῖα συγκινημένος κατηθύνθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναόν, ὅπως εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν μετὰ τὴν πρῶτην ἐλευθέραν Δοξολογίαν.

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ὁ ἐπίδοξος Διάδοχος Γεώργιος, οἱ Πρίγκηπες Ἀλέξανδρος καὶ Παῦλος καὶ ὁ Πρόξενος Φορέστης εἰς Χάνι Ἑμὶν Ἀγᾶ.
(Φωτογραφία ἐκ τοῦ ἀρχείου Β. Κρυστάλλη)

Ἀπερίγραπτος καὶ γενικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἔθνικὴ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις τὴν ὁποῖαν προῦκάλεσεν ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον ἡ εἵδησις τῆς πτώσεως τοῦ Μπιζανίου καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἱστορικῆς καὶ θρυλικῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων τοῦ ἀσβέστου αὐτοῦ ἔθνικοῦ Φάρου κατὰ τὸ βαθὺ σκότος τῆς δουλείας αὐτοῦ. Τόσον εἰς τὸ Ἑσωτερικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἐπανηγυρίσθη μεγαλοπρεπῶς

ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἠπείρου, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας ἐπὶ διήμερον ἠνωμένος ὄλος ἀνεξαιρέτως ὁ Λαὸς ἐπανηγύρισε τὸ ἱστορικὸν γεγονός μετ' ἀγαλλώσεως, μετ' χοροῦς, μετ' ᾠσμάτων καὶ μετ' ἀμετρήτους πυροβολισμοῦς, «πυροβολισμοῦς» ἔθνικης χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως.

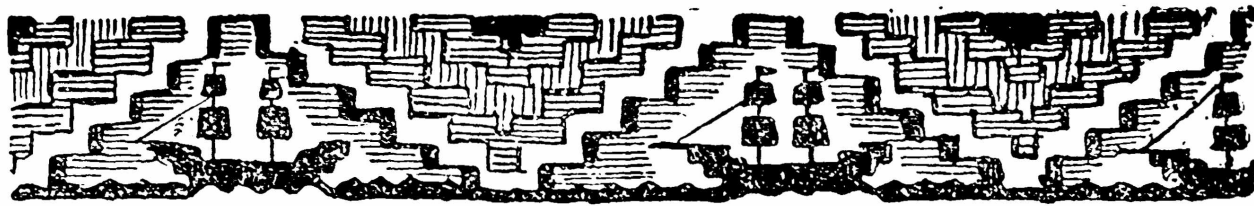
ΒΑΣ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ
Ἀντιστράτηγος ἐ.ἀ.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΕΓΩ ΔΕ ΡΙΧΝΩ Τ' ΑΡΜΑΤΑ

- «Σκουῆτε, φωνάξετε, μπρέ παιδιά, καὶ ρίξετε δυὸ ντουφέκια,
νά μᾶς ἀκούσ' ἡ συντροφιά, νάρδουν νά μᾶς γλυτώσουν.
Ποῦ εἶσαι, Τσέλιο σύντροφε, καὶ Στάδη καπιτάνε;
γρήγορα νά βρεθῇς ἐδῶ, ἴπῳ σ' αὐτὴν τὴν ὥρᾳ
ἔχω παιδάκι' ἀνήλικα, δὲ ξέρουν ἴπῳ ντουφέκι».
- «Τί νά σοῦ κάμω, Γιάννη μου, αὐτοῦ ποῦσαι κλεισμένος;
γλήγορα ρίξε τᾶρματα τὴν ἔρημην τὴν πάλλα».
- «Καὶ πῶς νά ρίχνω τᾶρματα, τὴν ἔρημην τὴν πάλλα,
δίχως νά χύσω αἶματα, νά ἰδῶ κεφάλια κάτω»;
Σ' αὐτὰ τὰ λόγια ποῦλεγε. σ' αὐτὰ τὰ λόγια ἀπ' λέγει,
ὁ κάμπος ξένους γιόμισε πεζοῦρα καὶ καθάλα.
Ὅλοι τὸ Γιάννη κύτταξαν, ὅλοι τὸ Γιάνν' κυττάζουν.
- «Ρίξε, Γιάννη μ', τὰ ἄρματα, ρίξε καὶ τὰ ντουφέκια,
ρίξε κ' αὐτὴ τὴν ἔμμορφη τὴν πάλλα ποῦ βαστάξεις,
κ' ὕστερα ἔλα μετ' ἐμᾶς, ἔλα νά προσκυνήσης».
- «Ἐγὼ δὲ ρίχνω τᾶρματα, οὐδὲ καὶ τὰ ντουφέκια,
οὔτε τοὺς ξένους προσκυνῶ, ὅσα καλὰ κιᾶν ἔχουν,
μόν' προσκυνῶ τὴν πάλλα μου αὐτὴ τὴ ξαῖκουσμένη»
Σ' αὐτὰ τὰ λόγια ποῦλεγε, 'ς αὐτὰ τὰ λόγια ἀπ' λέγει,
ἓνα ντουφέκι τῶρριξαν, τὸν πῆρε στὸ κεφάλι·
ἦταν πάρα πολὺ πικρό. ἀλόχι καὶ φαρμάκι.
Τὸ στόμα τοῦ τ' αἶμα γιόμισε μαῦρο ὅσῳ τὸ κατράνι,
ἡ γλῶσσά τ' ἀηδονολαλεῖ, τὰ μάτια τοῦ δακρύζουν,
κὴ ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὴν καρδιὰ αὐτὰ τὰ λόγια λέγει:
«Ποῦσαι, ποῦσαι, μανοῦλά μου, τώρα αὐτὴ τὴν ὥρᾳ,
γιά νά ἰδῇς τὸ γυιόκα σου ὅς τὸ αἶμα κυλισμένο·
μέ τὸ σπαθὶ ὅς τὴν ἀγκαλιά μέ τὸ ντουφέκ' ὅς τὸ πλάγι».

(Ἀπὸ τῆ συλλογῆ Γ.Δ. Ζηκίδου)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΚΑΦΙΔΑ

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΕΚ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΖΥΓΟΥ (31.10.1912)

Σαράντα δλόκληρα χρόνια συνεπληρώθησαν τὴν 31ην παρελθόντος Ὀκτωβρίου ἀπὸ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Μέτσοβον, γενέτειρα μεγάλων τοῦ Γένους διδασκάλων, γενναίων καὶ φλογερῶν πατριωτῶν καὶ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν εὐεργετῶν Τοσίτσα, Σιουρνάρα καὶ Ἀβέρωφ, ἀπληθυνθερώθη ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐστέναζεν ἐπὶ πεντακόσια περίπου χρόνια καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 21ης Φεβρουαρίου ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ ἀνατρέξω εἰς τὴν ὥραίαν καὶ ἐνδοξὸν ἐκείνην ἐποχὴν καὶ νὰ ἀφιερῶ τὸ σημείωμά μου αὐτὸ εἰς τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο γεγονός, πού συνεκίνησε τότε τὸ Πανελλήνιον καὶ περισσώτερον τοὺς ἐν διασπορᾷ Μετσοβίτας.

Εὐρισκόμεθα εἰς τὸ σωτήριον ἔτος 1912, ὁπότε τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορα τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκοντο εἰς τὴν παρὰ τὸν Τύρναβον Μελούναν, τὸ Βελεμίσι καὶ τὸ Μαλακίσι τῆς Καλιμπάκας. Λόγω μιᾶς καταθλιπτικῆς καὶ ἀφορήτου κατ'στάσεως, τὴν ὁποῖαν ἐδημιούργησαν οἱ Νεότουρκοι διὰ τὰς Χριστιανικὰς μειονότητας τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἡπείρου, τὰ Βαλκανικὰ Κράτη Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον συνήψαν συμμαχίαν μετ' ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Τουρκίας: πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδοῦλων λαῶν. Εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτὴν προσεχώρησε τὴν 29ην Μαΐου τοῦ 1912 — ὁποῖα εἰρωνικὴ σύμπτωσις — καὶ τῇ Ἑλλάδι. Τὰ τέσσαρα Βαλκανικὰ Κράτη τὴν 17ην Σεπτεμβρίου 1912 ἐκήρυξαν γενικὴν ἐπιστράτευσιν καὶ τὴν 5ην Ὀκτω-

βρίου ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατός, διηρημένος εἰς δύο στρατιάς, εἰσέβηλε διὰ τῶν διαβάσεων τῆς Μελούνας εἰς τὴν μαρτυρικὴν Μακεδονίαν καὶ διὰ τῆς ἱστορικῆς γεφύρας τῆς Ἄρτας εἰς τὴν πολυπαθὴ Ἡπειρον, προπεμφθεὶς ἐν ἀκρατήτῳ ἐνθουσιασμῷ ἀπὸ τὸν λαὸν τῆς Ἄρτας μετὰ τὰς φωνάς: «Στὰ Γιάννενα, παιδιά, στὰ Γιάννενα»... ἐνῷ οἱ στρατιῶται ἐτραγουδοῦσαν:

«Ἀφήνω γειὰ στές ὁμορφες
καὶ γειὰ στές μαυρομάτες
κι' ἐγὼ πάω στὰ Γιάννενα,
στοῦ Μπέη τὰ σαράγια...»

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἐν ὧν τοῦ ἐπερχομένου πολέμου, εἶχε διατάξει τὴν συγκρότησιν ἀνταρτικῶν σωμάτων καὶ προώθησιν αὐτῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον ὑπὸ πεπειραμένους Μακεδονομάχους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ δοκιμασμένους Κοῦρητας ὀπλαρχηγούς.

Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1912 εἶχον εἰσέλθει εἰς τὴν Ἡπειρον τρία ἀνταρτικὰ Σώματα, δύο ὑπὸ τοὺς Ἡπειρώτας ὀπλαρχηγούς Καραγεώργον καὶ Περιστερὴν καὶ τρίτον ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Νώνταν Παπανίκον ἀπὸ τὰ Βραγκιανὰ τῶν Ἀγρᾶφων. Εἰς τὸ ἀνταρτικὸν αὐτὸ Σῶμα εἶχον ἐνταχθῇ οἱ Μετσοβῖται Θεόδωρος Ναζήρης, Νικόλαος Κασσιάρης, Νικόλαος Σιούτας, Ἀνδρέας Ναζήρης, Τάσης Τέτσιος, Δημήτριος Κουτσαμάνης καὶ ἄλλοι. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διεκρίθη ὁ ἀτρόμητος Θεόδωρος Ναζήρης, προαχθεὶς ἀργότερον εἰς ὀπλαρχηγὸν διὰ τὴν πολεμικὴν του δραῖσιν.

Ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν Ἰωαννίνων

Ἔσονται πασῶς, διὰ τὰ φέρη ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, ποὺ εἶχον εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἡπειρον, καὶ διὰ τὰ ἀπασχολήσῃ τὰ ἀνταρτικά μας Σώματα, κατήργησε ληστρικὰς συμμορίας ἀπὸ Τουρκαλβανούς, αἵτινες περιερχόμεναι τὴν ὑπαίθρου ἐλεηλάτουσαν καὶ ἐπυρπόλουν τὰ ἀπομακρυσμένα καὶ ἀπομεμονωμένα χωρία τῆς Ἡπείρου, ἰδίᾳ δὲ τῆς περιφερείας Μαλακασίου καὶ Ζαγορίου. Ἐπὶ πλέον στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἐκ 500 νιζάμηδων μετὰ πολυβόλων καὶ ὀρειβατικῶν πυροβόλων ὑπὸ τὸν Μπεκὴρ ἀγᾶν διετάχθη νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς φρουρᾶς Μετσόβου ἀργότερον. Ἐκ Μαλακασίου τῆς Καλαμπάκας ἐλήφθη τότε ὑπὸ τοῦ ἐν Τρικκάλοις εὐρισκόμενου δημάρχου Μετσόβου Λεωνίδα Μίχου ἐπιστολὴ μετὰ τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ περιβόητος Μπεκὴρ καταλαβὼν τὸ Μέτσοβον παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸ πῦρ. Εὐτυχῶς ἡ εἶδησις αὕτη, ἥτις εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος εἰς ὅλας τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐκδιδομένας ἐφημερίδας καὶ εἰς τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑλληνικὰς τοιαύτας καὶ ἥτις, ὅπως ἦτο φυσικόν, προὔκάλει ἀπερίγραπτον θλίψιν ἐν Ἑλλάδι καὶ ποῦν μεγαλυτέραν εἰς τοὺς ἐν διασπορᾷ Μετσοβίτας, ἀπεδείχθη ἀνακριβής. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν μόλις ἐπληροφορήθη ἀπὸ τηλεγράφημα τοῦ δημάρχου Μετσόβου ἐκ Τρικκάλων ὅτι τὸ Μέτσοβον κινδυνεύει, ἀφοῦ ἐνημέρωσε τὸν ἀρχιστράτηγον Διάδοχον, δι' ἐπείγοντος τηλεγραφήματος πρὸς τὴν Ἀναπληρωματικὴν Περιοχὴν Λαρίσσης διέταξε τὴν συγκρότησιν Στρατιωτικοῦ Ἀποσπάσματος ἐκ 350 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Σταμάτην Μήτσαν διὰ τὰ καταλάβῃ τὸ ταχύτερον τὸ Μέτσοβον.

Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν αὐτὸ ἀπόσπασμα ἐπήχθησαν τότε καὶ τρία ἀνταρτικά Σώματα ὑπὸ τοὺς Κρητὰς ὀπλαρχηγούς Στέλιον Κλειδῆν, Μακεδονομάχον, Μπαλαντῖνον καὶ Μαλανδρῆν συνολικῆς δυνάμεως 250 ἀνδρῶν ἡμιεμπολέμων. Τὰ ὡς ἄνω τρία ἀνταρτικά σώματα συνηντήθησαν μετὰ τοῦ Στρατιωτικοῦ Ἀποσπάσματος Μήτσα τὴν 29ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1912 εἰς τὸ Μαλακάσιον τῆς Καλαμπάκας, ὀλίγον ἀπέχον τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων. Ἐκεῖ

κατέφθασεν ἀκολούθως ἐκ Τρικκάλων ὁ Μετσοβίτης πολεμιστὴς Πάσχος Ἀγόρου Πάσχος καὶ ὁ πολιτευτὴς καὶ ἀγωνιστὴς Ἀλεξάκης Τάκης ἀπὸ τὴν Βεντίτσαν, ὡς καὶ ὁ ἐν Τρικκάλοις εὐρισκόμενος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δήμαρχος Μετσόβου Λεωνίδας Μίχου.

Εἰς τὸ Μαλακάσιον ὁ ἀρχηγὸς Μήτσας ἔλαβε τὰ ἀκόλουθα δύο ἱστορικὰ τηλεγραφήματα :

Π ρ ῶ τ ο ν : «Εἶπατε εἰς τοὺς ὑφ' ὑμᾶς ἄνδρας ὅτι ἡ ἐπιθυμία μου εἶναι πάση θυσίᾳ νὰ καταληφθῇ τὸ Μέτσοβον».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Δ ε ὑ τ ε ρ ο ν : «Ἡ ἀπώλεια τοῦ Μετσόβου ἔσται καίριον πλήγμα καθ' ὅλοκλήρου τοῦ Ἐθνικοῦ ἀγῶνος».

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Τὰ δύο αὐτὰ τηλεγραφήματα ἦσαν ἐπιτακτικὴ διαταγὴ τῆς Πατρίδος καὶ ὅταν ἀνεκοινώθη εἰς τὰ Τμήματα ἐγένοντο δεκτὰ μετὰ ζητωκραυγὰς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄνδρας, ποὺ ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ ἐκτελέσουν μετὰ αὐταπάρνησιν τὸ καθήκον των. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μήτσας ἔλαβεν ἐπιστολὴν τῶν προὔχόντων τοῦ Μετσόβου, διὰ τῆς ὁποίας ἐπληροφορεῖτο ὅτι ἡ Τουρκικὴ Φρουρὰ τοῦ Μετσόβου ἀπετελεῖτο ἀπὸ 250 ἀνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 50 ἦσαν ὠχυρωμένοι γύρω ἀπὸ τὸν συνοριακὸν σταθμὸν τοῦ Ζυγοῦ καὶ οἱ 200 εὐρίσκοντο ἐντὸς τοῦ Μετσόβου φυλάσσοντες τὰς πρὸς Μηλιάν καὶ πρὸς ὀροπέδιον Πολιτισὲς προσβάσεις ἐνῶ δύο ὀρειβατικὰ πυροβόλα Κρουπ εἶχον τοποθετηθῇ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὁποίου εἶναι κτισμένον τὸ Μέτσοβον, καὶ εἰς τὴν θέσιν «Τζιὰν Καρακόλη». Εὐθὺς ὡς ἔλαβε τὰς σπουδαίας αὐτὰς πληροφορίας ὁ Μήτσας ἀπέστειλεν ἑκτακτον ταχυδρομὸν εἰς τὸ χωρίον Μηλιά τοῦ Μετσόβου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γρεβενῶν καὶ εἰδοποίησε τὸ ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Νώνταν Παπανίκου ἐκεῖ ἐδρεῦον Ἀνταρτικὸν Σῶμα νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν θέσιν «Αὐγὴν Κατάρας» ὅπου θὰ ἐλάμβανε διαταγὰς του. Τὴν πρωτὴν τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου ὁ Μήτσας, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος ἐκ 350 στρατιωτῶν καὶ 250 ἀνταρτῶν, ἐξεκίνησεν

ἐκ Μαλακασίου ὑπὸ ραγδαιοτάτην βροχὴν καὶ μετὰ δραματικὴν πορείαν ἔφθασε τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας εἰς τὴν «Κατάραν» ὅπου ἡ βροχὴ ἐξηκολούθει καὶ μεγάλη λιονοθύελλα ἐνέσκιψε μετ' ὀλίγον. Ἐκεῖ συνήντησε τὸ ἀπόσπασμα Ἑπειρωτῶν ὑπὸ τὸν Παπανίκον, τοῦ ὁποίου οἱ ἄνδρες ἐθερμαίνοντο γύρω ἀπὸ μεγάλην πυράν, διότι τὸ ψύχος ἦτο δριμύτατον. Ὁ Μήτσας μετὰ λεπτομερῇ ἀναγνώρισιν τοῦ ἐδάφους καὶ μετὰ συμπληρωματικὰς καὶ πολυτίμους πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἀπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Νώνταν, γνωρίζοντα ἄριστα τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν :

α') Ὁ ὀπλαρχηγὸς τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Σώματος Νώντας Παπανίκου ἐπὶ κεφαλῇς ἑκατὸ ἐθελοντῶν νὰ ἐκκινήσῃ τὸ μεσονύκτιον ἀπὸ τὴν Κατάραν καὶ διὰ τῆς θέσεως «Τσουνά» νὰ καταλάβῃ τὴν τοποθεσίαν «Προφήτης Ἡλίας» καὶ ἐκεῖθεν διὰ τμήματος νὰ σπεύσῃ καὶ καταλάβῃ τὴν τοποθεσίαν «Ἅγιος Ἀθανάσιος» διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὴν ὁδὸν ὑποχωρήσεως τῶν Τούρκων πρὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ διὰ τῆς ὑπολοίπου δυνάμεως νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς θέσεως «Τζιὰν Καρακόλ» καὶ τοῦ πυροβολείου μετὰ δύο πυροβόλων.

β') Οἱ ὑπόλοιποι ὑπὸ τοὺς τρεῖς Κρητὰς Κλειδῆν, Μπαλαντῖνον, Μαλανδρῆν ὀπλαρχηγοὺς ἐθελοντὰς νὰ ἐνεργήσουν ἀνατολικῶς τοῦ πρώτου τμήματος, νὰ συνδράμωσι τὸ το ἐν ἀνάγκῃ καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν ἀπὸ βορρᾶ κατὰ τοῦ Ἀβερωφείου Νεκροταφείου Μετσόβου — ἥδη εἶναι γυμναστήριον καὶ ἐκεῖ γίνονται οἱ δημόσιοι χοροὶ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς τὸ θέρος — καὶ καταλάβουν τὰς πρὸς Μηλιὰν προσβάσεις τῆς πόλεως.

γ') Ἡ διλοχία πεζικοῦ θὰ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Νεκροταφείου ἐξ ἀνατολῶν διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Τελωνείου, ἐπὶ τοῦ Μετσοβίτικου ποταμοῦ παρὰ τὸ ἐξωκλήσι «Ἅγιος Ἀθανάσιος» ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τρικκάλων. Ἐπὶ πλέον ὁ Μήτσας διέταξε δύο Μετσοβίτας ἐθελοντὰς νὰ κόψουν τὰ σύρματα τῆς τηλεφωνικῆς συγκοινωνίας Με-

τσόβου—Ζυγοῦ καὶ τῆς τηλεγραφικῆς τοιαύτης Μετσόβου — Ἰωαννίνων.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐκδοθεῖσαν διαταγὴν τὰ τρία τμήματα τοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος ἀφοῦ προσέλαβον Μετσοβίτας ὁδηγοὺς ἐκ τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Ἀνταρτικοῦ Σώματος, ἐξεκίνησαν διὰ τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τοῦ ἑκαστον. Λόγῳ ὅμως τῆς πυκνοτάτης ὁμίχλης καὶ τῆς καταρρακτώδους βροχῆς περιεπλανήθησαν κατ' ἀρχὰς καὶ μόλις τὴν ἑβδόμην ὥραν ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς Τουρκικὰς προφυλακὰς.

Τὸ ὑπὸ τὸν Νώνταν Παπανίκον Σῶμα Ἑπειρωτῶν ἐθελοντῶν, ἐνισχυθὲν μὲ 70 Κρητὰς ἀντάρτας ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον καπετᾶνον Τζιτζιρίδην καὶ εὐαριθμοὺς Θηβαίους ἐθελοντὰς, μετὰ τετράωρον σκληρὸν ἀγῶνα κατῴρθωσε νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸ τουρκικὸν στήριγμα πυροβολικοῦ παρὰ τὴν θέσιν «Τζιὰν Καρακόλ» καὶ μὲ μίαν θυσελλώδη ἐπίθεσιν μὲ τὴν ξιφολόγχην κατέλαβε τὸ πυροβολεῖον τὴν 10ην π. μ. ὥραν μετὰ τῶν δύο πυροβόλων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον ὥρας ἔρριψαν πολλὰ βλήματα κατὰ τῆς διλοχίας τοῦ πεζικοῦ καὶ τῶν ἀνταρτῶν. Κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ πυροβολείου ἔπεσεν ἡρωικῶς μαχόμενος ὁ ἐθελοντὴς Ταξιάρχης Βενιζέλος, ἐκ περιφερείας Θηβῶν καταγόμενος. Οἱ ἄλλοι ἀντάρται ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Τούρκων ποὺ ἦσαν ὠχυρωμένοι εἰς τὸ Ἀβερῶφειον Νεκροταφεῖον κατῴρθωσαν νὰ τοὺς ἀποθνήσκουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως καὶ τέλος νὰ τοὺς ἐξαναγκάσουν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ ἱστορικὸν φρούριον, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν αὐτῇ ἑλληνικῇ ἐπανάστασιν τοῦ 1854, τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου.

Τὸ πεζικὸν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ Μήτσα ἐπετέθη μὲ ἀκάθεκτον ὁρμὴν κατὰ τοῦ Νεκροταφείου ἐνισχυθὲν τοὺς ἀντάρτας καὶ κατὰ τῆς γεφύρας τοῦ Τελωνείου, ὅπου ἦσαν ὠχυρωμένοι Τοῦρκοι στρατιῶται καὶ ὅπου περὶ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας κατέφθασαν οἱ εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Ζυγοῦ φρουροῦντες Τοῦρκοι.

[Συνεχίζεται]

"Η Ρ Θ Α Ν!.."*

.....

«Ομως, Δοξασμένος νάνε ο Μεγαλοδύναμος! Τὸ σπῆτι του, τὸ εἶχε ὁ γέρο Κωνσταντῆς· τὰ παιδιὰ του, εἶχαν μεγαλώσει καλά καὶ προκομμένα· τὰ κορίτσια του, εἶχαν τὰ προικιά τους λίγο—πολύ, εἶχε τὸ δικό του· ἡ δουλειὰ περιωρίστηκε, μὰ δὲ σταμάτησε ἐντελῶς. «Ὁ Κύριος ἔδωσεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο».

Μήπως ἦταν μικρὸ πού εἶδε τὴν πατρίδα του ἐλεύθερη; πού νὰ τὸ πίστευε! οὔτε καὶ στένειρό του ἀκόμα!

—Δοξασμένος νάνε ὁ Μεγαλοδύναμος!

Ξαναπῆρε τώρα τὴ μασιὰ στὰ χέρια του, καὶ ἀνακάτευε τὴ ζεστή τὴ στάχτη· ἡ φωτιά, εἶχε μερώσει· καὶ τὰ πεσμένα ἀπὸ τὸ πῦρ κάρβουνα, ἔχυναν μιά γλυκεῖα θαλπωρή στὸ χαμηλὸ μαντζάτο.

*

Τὰ κομιτᾶτα!

Θυμήθηκε τώρα τ' ἀνταρτικά! Τὸν Καπετὰν Κρεμμύδα καὶ τὸν Καπετὰν Πουτέση! Ἕνα πρωῒνό, ὁρῆκαν μέσα στὸ Κάστρο λίγα ζευγάρια κομμένα αὐτιά, γιατί κάποιος γυρολόγος εἶχε χρησιμοποιήσει τὰ δικά του γιὰ κάποια προδοσιά! Στὴ Μακεδονία, γινόταν τότε χαλασμός· μὰ ἡ κίνηση εἶχε ξαπλωθεῖ καὶ στὴν Ἠπειρο.

Γύρισε τὰ μάτια του κατὰ τίς μεγάλες ὁστρέχες τῆς κρεβάτας, ὅπου ἦταν κρυμμένα οἱ γκραδες καὶ τὰ μαλιχέρια. Πόσες λαχτάρεις καὶ πόσοι φόβοι!.. Κάθε τόσο, τσαρούχια καὶ σελιάχια καὶ κάπες ἔφευγαν κρυφά, μὲ μπιστικὸς ἀνθρώπους, γιὰ τοὺς ἀντάρτες, πού προετοιμαζαν στὰ λαγκάδια τὸ

μεγάλον κίνημα! Οἱ Ρουμάνοι βλέπεις καὶ οἱ Βουργάροι, δούλευαν τότε ἐντατικά!

*

Θυμήθηκε ὕστερα τὸ Μπανταλογιῶργο, πού τὸν εἶχαν γιὰ θελήματα στὸ μαγαζί. Παληκάρι, ἴσαμε κεῖ ἀπάνου, πανύψηλο, ἀντρας γερός· λίγο ἀπλοϊκός, μὰ ἐνθουσιώδης καὶ πατριώτης. «Ἀκουγε ἀντάρτικο, καὶ ἔλαμπε τὸ μάτι του!..

Τρέλλα τὸν εἶχε πιάσει νὰ πάη στὸ Ἑλληνικό. Εἶχε δὲν εἶχε, τὸ κατάφερε νὰ πάη στὴν Ἀθήνα τὸν καιρὸ τῶν Ὀλυμπιακῶν. Σὰ γύρισε ἀπὸ κεῖ, ἦταν ἄλλος ἀνθρώπος· ὁ ἀέρας τῆς λευτερίας, τὸν ἔκανε νὰ μὴ λογαριάζῃ πιά κανέναν. Μὲ τὴν καρμπογιά, εἶχε ζωγραφίσει στοὺς τοίχους τῆς κρεβάτας δυὸ τεράστιους ἀντάρτες, μὲ τὰ φουσέκλια τους, τὰ τσαρούχια τους, τίς κάμες καὶ τοὺς κούκους, καὶ δίπλα, δυὸ τεράστιες Ἑλληνικὲς σημαίες.

Ποῦ ν' ἀκούσῃ ὁ Γιῶργος συμβουλές!

Σὲ λιγάκι, τὸν ἔχασαν, καὶ τὸ μαγαζί μὰ καὶ ἡ πατρίδα καὶ οἱ δικοί του· πῆρε τίς κορφές καὶ γίνηκε καπετάνιος: «—Ὁ Γιῶργο Μακαρόνας· σκοτώθηκε καὶ αὐτὸς σὲ κάποια συμπλοκή, κοντὰ στὴν Παραμυθιά!..

—Θεὸς σχωρέσοι τὸ καλὸ, τὸ ἄγνωστο τὸ παληκάρι: — Τὸν Ἀφανῆ Ἀντάρτη!..

*

Ἦρθε ὕστερα τὸ Δώδεκα, ὁ ἀποκλεισμός, ἡ πολιορκία, τὸ Μπιζάνι.

Θυμήθηκε τοὺς ἀνώνυμους μάρτυρες, πού κρεμόταν μετέωροι ἀπὸ τὰ πλατάνια τῶν Γκιωνίνων. Ποιὸς θυμάται τώρα, οὔτε τὰ ἐνόματά τους!..

1. Γιὰ τὴ προαπελευθερωτικὴ αὐτὴ περίοδο 1903 — 1913, ἔχω γράφει στὴν ἐφημερίδα τῆς πόλης μας «Ἐθνικός Ἀγών», 52 σημειώματα ἀπὸ 20-9 μέχρι 8-12-1950.

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ εὐρύτερη ἐργασία

Σὰ νὰ βγῆκε μέσ' ἀπὸ τὴ θλίψη τοῦ ψυχροῦ κι ὑγροῦ ἐκείνου βραδυνοῦ, μιὰ φρικτὴ εἰκόνα ζωντάνεψε μέσα του ἀπ' τὰ παλῆα : θυμήθηκε, πὼς ὅταν οἱ δικοὶ μας πολεμοῦσαν μὲ τὸ Μπιζάνι καὶ μὲ τὸ κρῦο στὶς ἀντικρυνὲς κορυφογραμμές, κάποια μέρα, καθὼς ἀνέβαινε πρὸς τὸ Παζάρι, σ' ἓνα χοντρὸ κλαρί τοῦ πλάτονα, εἶδε νὰ κρέμεται ἀπὸ μιὰ τριχιὰ ἓνας ξυπόλυτος Ρωμηὸς χωριάτης.

Μιὰ φρικτὴ γκριμάτσα εἶχε παγώσει στ' ὠχρὸ κι ἀδυνατισμένο του πρόσωπο, κι ἓνα μεγάλο ἄσπρο χαρτί, γεμάτο τούρκικα καλλιγραφικὰ γράμματα, σκέπαζε ὁλόκληρο τὸ στήθος του· ἦταν τὸ Ἰλζάμι πού ἔγραφε τὴν καταδίκη του.

Κάπου - κάπου, τὸ φρικτὸ ἐκεῖνο πρᾶγμα, κουνιόταν μονοκόμματο, ἀπὸ κάποια ριπή ἀέρα.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα, εἶχαν κρεμάσει πέντε Ρωμηούς, στὰ πέντε πιδὲ μεγάλα πλατύνια τῶν Γιαννίνων.

*

Περνεύσαν οἱ μῆνες, καὶ μιὰ πᾶγωναν,

...Σ' ἓνα χοντρὸ κλαρί τοῦ πλάτονα. εἶδε νὰ κρέμεται ἀπὸ μιὰ τριχιὰ ἓνας ξυπόλυτος Ρωμηὸς χωριάτης
(Ξυλογραφία Χ. Μέση)

μιὰ ζωντάνευαν οἱ ἐλπίδες στὰ στήθια τῶν πολιορκημένων.

Ἐνα πρωινό, καθὼς ἔδβαινε γιὰ τὸ μαγαζί, βλέπει στὸ σπῆτι τοῦ Ἀλκαλάϊ — πού ἦταν γάλλος ὑπῆκοος — τὴ γαλλικὴ σημαία.

Παραξευήτηκε !.. Ρίχνει τὸ μάτι κατὰ τὸ Κάστρο, τί νὰ ἰδῇ !.. σειρὰ ἀπὸ ἄσπρες σημαιοῦλες !.. Δὲν τολμοῦσε νὰ πιστέψῃ τὰ μάτια του !.. Βγαίνει στὸ Μῶλο, ἔλος ὁ κόσμος, ἓνα σωρὸ γυναικόπαιδα, εἶχαν μαζευτεῖ στὸ καφενεῖο τοῦ Γεώργη τῆς Σταμάτως, κι ἀντίκρυζαν κατὰ τὸ δρόμο τ' Ἀη - Νικόλα, σὰν κᾶτι νὰ πρόσμεναν, κᾶτι πού δισταζαν ἀτοί τους νὰ πᾶνε πρὸς αὐτό, ἀπὸ φόβο μὴν ἦταν ψέμμα, ὄνειρο, ἀχνός !

*

Καὶ νὰ ποῦρχόταν ἀπὸ τὴν Ἀγορὰ ὁ καὶμένος ὁ Βασίλης ὁ Μαϊντάτσης, τριχλίζοντας σὰ μεθυσμένος !

— Μπρὲ τί συμβαίνει ;.. πού νὰ μιλήσῃ !.. Ποτάμι, καλοκαιριάτικος χεῖμαρρος, ροβολοῦσαν ἄφθονα τὰ δάκρυα στὸ διψασμένο πρόσωπο· λυγμοὶ κι ἀναφυλλητά· κα- νένας δὲν τολμοῦσε νὰ χαράξῃ τὴν ἐρώτηση πού ἔκαιγε ὁλουνῶν τὰ χεῖλια :

— «Ἦρθαν ;...».

Ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ δάκρυα κι ἀπ' τοὺς λυγμούς, τὸ κατάφερε ὁ καὶμένος ὁ κύρ Βασίλης νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ἀνεπάντεχο τὸ μήνυμα :

— «Ἦρθαν !...».

Γέμισαν δάκρυα τὰ μάτια τοῦ γέρο Κωνσταντῆ στὴν ἀνάμνηση τῆς στιγμῆς ἐκείνης : φιλιὰ, χαρές, ἀγχαλιάσματα, λυγμοί, Χριστὸς Ἀνέστη, σωστὸ παραλήρημα !..

*

Νταπαντάπ !.. νταπαντάπ !.. Χακκί καθαλαρέοι, ἡλιοκαμμένοι, μαλαροί, κατέβαιναν ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου· χύθηκε ἀπάνου τους ὁ κόσμος νὰ τοὺς καταπιῇ ! Αὐτοὶ γελοῦσαν, φρόντιζαν νὰ μὴ πατήσουν κανένα τᾶλογά τους, καὶ μοίραζαν ἄσπρη κουραμόνα.

Ἡλιος καὶ καλοκαίρι, χαρὰ Θεοῦ !.. ἀνοιξὴ στὶς σκλάβες τίς ψυχές, καὶ καμπάνες στὶς Ἐκκλησιὰς καὶ

ντουφεκίες καὶ πλατεία κατακόκκινη ἀπὸ φέσια.

Ποῦ βρέθηκαν μονομιᾶς εἰς ἐκεῖνα τὰ καπέλλα, σκληρὰ καὶ μιραμπὸ καὶ κλάκ, μαγειρικοὶ σκουφιοὶ καὶ ντρίτσες παιδικῆς σὲ γέρικα κεφάλια ;

*

— Δοξασμένος νᾶνε ὁ Μεγαλοδύναμος !.. Μήπως ἦταν μικρὸ πού εἶδε τὴν Πατρίδα του ἐλεύθερη ὁ γέρο Κωνσταντῆς ὁ Λίβανος ; μὴ μικρὴ τρεμούλα περνοῦσε σὰ ρίγος στὰ σπυριὰ τοῦ κομπολογιοῦ του· μὰ ἦταν μικρὸ πράγμα αὐτὸ ποῦ ἀξιώθηκε νὰ ζήσει ;..

— «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου Δέσποτα !»

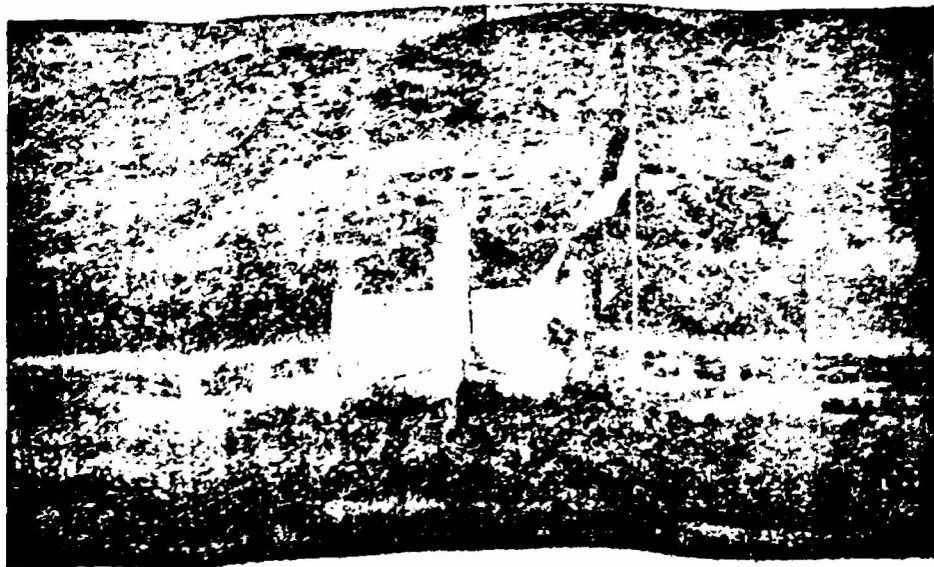
Καὶ θυμήθηκε μονομιᾶς τὸ μαχαρίτι τὸ γαμπρό του τὸ γιατρὸ τὸ Στέφανο, πού τὸ

φώναξε ἀπ' τὰ κατάβatha τῆς ψυχῆς, πού τοῦφρευγε τὸ πρωῒνὸ ἐκεῖνο, σὰν ἔμαθε πὼς ἔπεσαν τὰ Γιάννινα. Τὴν ἄλλη μέρα, κᾶναν τὴν κηδεῖα του. Κι ἦταν ὁ πρῶτος νεκρὸς στὸν ὅποιο παρουσιάσαν ὅπλα οἱ Ἑλληνικὲς περίπολες καὶ χαιρέτησαν οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοί !.. Ὁ καὶμένος ὁ γιατρὸς !.. κι εἶχε τόσο δουλέψει γιὰ τὴν ὥρα, τὴ μοναδικὴ ἐκείνη ὥρα !..

— «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου Δέσποτα !» ξανάπε μονολογώντας ὁ γέρο Κωνσταντῆς· καὶ δὲν ξεκαθάριζε μέσα του καλὰ, ἂν τῷλεγε τώρα γιὰ τὸ γαμπρό του, ἢ γιὰ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό !..

Ἀθήνα, 1938.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Ἡ στήθεσσα πρὸ τριετίας εἰς Ἑμὶν - Ἀγὰ προτομή τοῦ Κωνσταντίνου

Ο ΠΟΥΤΕΤΣΗΣ

Ἀνάστημα μέτριον, στεγνός, μελαψός, μὲ μικρὸ φουντωτὸ μαῦρο μουστάκι, μὲ μαῦρα μαλλιά καὶ κατάμαυρα μάτια ποὺ πετοῦσαν σπίθες ἐξυπνάδας καὶ παλληκαριᾶς, ντυμένος μὲ κάτασπρη μπουραζάνα ποὺ κατέλιγε στὶς κνήμες στενή, μὲ σκαρπίνια λουστρίνια, μὲ δόλολευκο κειτητὸ πονκάμισο, ζωνάρι μελιτζανὶ μεταξωτό, πεσλὶ βελούδο ἐπίσης, μελιτζανί, περνούσε στὸ παζάρι, καβάλλα, στὸ «Μούτσκα» τὸ σβέλτο ἄλογό του ἀπὸ τὰ Μουζακιά, ποὺ ὅταν ἐκάπαζε νόμιζες πὼς εἶχε φτερά. Ὅσοι δὲν τὸν ἤξευραν τὸν ἔπερναν γιὰ Τουρκαλβανὸ Ἀργυροκαστρίτη.

Ἦταν ὁ Γιάννος ὁ Πουτέτσης, εἶχε ξεπέσει στὰ Γιάννενα ἀπὸ τὴν Θεσσαλία κατὰ τὸ 1906, καὶ τὸν εἶχαν τοποθετήσει τὰ ξαδέλφια του —οἱ Πουτετσαῖοι— διευθυντὴ στὸ τσιφλίκι των, στὴν Δραγουμή. Ἀμούστακο παιδὶ εἶχε ἀκολουθήσει τοὺς ἀντάρτες τῆς Ἑθνικῆς Ἐταιρίας, ποὺ εἶχαν εἰσβάλει στὴν Μακεδονία ὑπὸ τοὺς ὑπολοχαγοὺς Μυλωνᾶ καὶ Καψαλόπουλον στὸ 1897 καὶ ποὺ διελύθησαν ἀδόξως ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ Στρατό.

Τὸ Γιάννο, ἄνθρωπο μεγάλης ἰκα-

νότητος, ἑξαιρετικῆς δραστηριότητος καὶ φλογεροῦ πατριωτισμοῦ, τὸν ἐμύησε εἰς τὴν Η.Ε. εἰς βαρὺ μὲν ἐλευθερωτοῦ μεσοῦντος τοῦ 1908, ὁ ἐταῖρος τοῦ 26ου τμήματος Ἀρίσταρχος (Μ. Μαλαμίδας) μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ προβῇ εἰς τὸν καταρτισμὸν ὁμάδων εἰς τὴν περιφέρειάν του.

Ὁ Πουτέτσης ἐπεδόθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Η.Ε. Διάφορα ζωερὰ στοιχεῖα περνούσαν ἀπὸ τὸ κονάκι τῆς Δραγουμῆς, ἡ κίνησις αὕτη δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ ἡγουμένου τῆς παρακειμένης Μονῆς Παλιουρῆς. Οὗτος ἔχων

κτηματικὰς διαφορὰς μετὰ τῶν ιδιοκτητῶν τοῦ κτήματος ἀδελφῶν Πουτέτση καὶ διακείμενος ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Ἰ. Πουτέτσην, ἔσπευσε νὰ πληροφορήσῃ τὸν ἐν Ἰωαννίνοις πάτρωνά του Σ.Α., μεθ' οὗ τὸν συνέδεον ἄνομοι δοσοληψίαι, περὶ τῶν ἐν Δραγουμῇ παρατηρουμένων ὑπόπτων κινήσεων. Ὁ Σ.Α. μένεα πνέων κατὰ Πουτέτση καὶ ὑπολόγιζων ὅτι παρουσιάσθῃ ἡ εὐκαιρία ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ὀχληροῦ γείτονος τῆς Μονῆς, τῆς ὁποίας τὴν ἐπιτροπείαν ἤσκει ἀπὸ ἐτῶν ἐπὶ ἰδίῳ ὠφέλει, δὲν ἐδίστασε νὰ καταγγείλῃ τὰ λαμβάνοντα

Ὁ Ἰωάννης Πουτέτσης

χώραν εἰς τὸ Νεοτουρκικὸν κομιτάτον. Τὸ ὑποκείμενον τοῦτο ἂν καὶ προείρχετο ἀπὸ μίαν ἐκ τῶν καλυτέρων καὶ παλαιότερων οἰκογενειῶν τοῦ τόπου καὶ διεδραμάτισε ἐν τῷ παρελθόντι ρόλον ἐπ' ἀγαθῷ τῶν κοινῶν, εἶχεν παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸ κατὰ Πουτέτση μῖσος μέχρι τοῦ ἐγκλήματος τῆς προδοσίας.

Οὕτω μίαν νύκτα τοῦ τέλους Ὀκτωβρίου 1908, ἰσχυρὰ δύνამις χωροφυλάκων, συνοδεύουσα πολυάριθμα μέλη τοῦ Νεοτουρκικοῦ κομιτάτου, ἐξεκίνησεν ἐν πάσῃ μυστικότητι διὰ τὴν Δραγουμὴν, καὶ πρὶν ἀκόμη ἐξημερώσῃ ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ καταλύματος τῶν Πουτέτση, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν περικυκλώσει διὰ διπλῆς στρατιωτικῆς ζώνης τὸ κονάκι. Ὁ Πουτέτσης κατελήφθη ἐξ ἀπίνης ἐνῶ ἐκοιμάτο, ἤνοιξεν τὴν θύραν καὶ εὐρέθη πρὸ τῶν Τούρκων. Ψύχραιμος καὶ εὐφυσέστατος τοὺς ὑπεδέχθη μετὰ πολλῶν περιποιήσεων, διέταξε τοὺς ὑπηρέτας νὰ δώσουν νομὴν εἰς τὰ ζῶα τῶν ἀγάδων, νὰ ἐτοιμάσουν πρόγευμα καὶ νὰ μεταβῇ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ ἀνεψιός του Γρηγόριος Μαντζάρης νὰ φέρῃ ἓνα κατσίκι πρὸς σφαγὴν διὰ νὰ συγγευματίσουν, κρυφίως δὲ τὸν διέταξε νὰ βγάλῃ τὸ ἄλογό του ἀπὸ τὸν σταῦλον καὶ νὰ τὸν περιμένῃ κρυμμένος εἰς τὸν παραρρέοντα ποταμόν. Ἡ ἔρευνα ἐξηκολούθησε καὶ ἀπέφερε δυστυχῶς 40 πρωτόκολλα ὀρκωμοσίας διαφόρων ἄρτι μνησθέντων (συμφώνως τῷ κανονισμῷ πᾶς μινούμενος ὑπέγραφε τὸ πρωτόκολλον ὀρκωμοσίας, προσυπογράφοντο ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου ὅπερ ἀπεστέλλετο εἰς τὸ Δ.Σ.), πάντα ταῦτα ὡς καὶ πᾶν ἔντυπον καὶ λογιστικὰ βιβλία τοῦ κτήματος κατεσχέθησαν καὶ ἐσφραγίσθησαν. Ὁ Πουτέτσης παρακολουθούμενος ἀγρύπνως κατῴρθησε δι' ἑνὸς εὐφυσῶς τεχνάσματος νὰ διαφύγῃ, πλησιάσας ἓνα Ἀλβανὸν χωροφύλακα τοῦ ὁμίλησεν ἄλβανιστὶ περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ κομιτάτου καὶ τῆς Ἀλβανικῆς Ἐλευθερίας, οὕτω διελθὼν τὴν στρατιωτικὴν ζώνην, ἐγένετο ἄφαντος ἀπὸ τὸ κονάκι, ἱππεύσας δὲ τὸν ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του ἐτοιμασθέντα ἵππον ἐξηφανίσθη μετ' αὐτοῦ ὁρομέως. Οἱ ἐντετολμένοι τὴν σύλληψιν, μόλις ἀντελήφθησαν τὴν ἀπουσίαν του, τρομοκρατηθέντες καὶ φο-

βούμενοι ἐπίθεσιν ὑπὸ ἀνυπάρκτων ἐνόπλων, ἐτράπησαν κατεπειγόντως τὴν εἰς Ἰωάννινα ἄγουσαν συναποκαμίζοντες μόνον τὰ κατασχεθέντα ἔγγραφα. Ὁ Πουτέτσης εἰδοποίησεν ἀμέσως ἐκείνους τῶν ὁποίων τὰ πρωτόκολλα κατεσχέθησαν οἵτινες συνηνώθησαν μετ' αὐτοῦ τραπέντες εἰς τὰ ὄρη, ἔκτακτος δὲ πεζοπόρος κατέφθασεν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Λαΐον τὰ λαβόντα χώραν.

Ἡ πληροφορία συνετάραξε τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις ἐκλήθησαν κατεπειγόντως οἱ πρόεδροι τῶν τμημάτων εἰς σύσκεψιν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχε καὶ ὁ ἀνάδοχος τοῦ Πουτέτση ἑταῖρος Ἀρίσταρχος, πολλαὶ ἀντηλλάγησαν γνώμαι καὶ ἐν τέλει ἀνετέθη εἰς τὸν ἑταῖρον Ἀρίσταρχον νὰ φροντίσῃ διὰ δωροδοκίας τὴν παραλαβὴν τῶν πρωτοκόλλων, ὑπὸ σημείωσιν ὅτι οὗτος προσεφέρθη νὰ καταβάλῃ ἐξ ἰδίων τὸ ἀπαιτηθὲν ποσόν, καθόσον ἡ Α' Διευθυνσις ἐστερεῖτο καὶ ὀβολοῦ. Ἡ προσπάθεια αὕτη δυστυχῶς ἀπέτυχε, καθόσον πάντα τὰ κατασχεθέντα ἔγγραφα ἐσφραγισμένα ὡς ἦσαν παρεδόθησαν εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ Νεοτουρκικοῦ κομιτάτου. Ἀποτυχούσης τῆς προσπάθειάς ταύτης, ἠγέρθη τὸ ζήτημα τί ἔδει νὰ γίνῃ μὲ τοὺς τραπέντας εἰς τὰ ὄρη 40 περίπου ἀδελφοὺς καὶ ἐλευθερωτάς. Ἡ ὀρθοτέρα λύσις θὰ ἦτο ἡ ἀποχώρησις τούτων εἰς τὸ ἐλεύθερον βασίλειον καθόσον ὁ σκοπὸς τῆς Η.Ε. δὲν ἦτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνατρεπτικός, ἀλλὰ προπαρασκευὴ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ξένων προπαγανδῶν καὶ τὴν ἐν εὐθέτω χρόνῳ ἐξέγερσιν. Ἀτυχῶς ἡ γνώμη αὕτη συνήντησεν ἀπόλυτον ἄρνησιν ἐκ μέρους τῶν διωκομένων, ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ καὶ μέρος τῶν διοικούντων τὴν Α' Διευθυνσιν ἐθεώρησαν σκόπιμον τὴν παρουσίαν ἑνὸς μικροῦ ἐνόπλου σώματος εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σαντζακίου κατόπιν τούτου ἀνεχώρησαν περὶ τοὺς 15 δι' Ἀθήνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο ἱερεῖς, ὁ Παπασταῦρος ἀπὸ Ροδοτόβι καὶ ὁ Παπαδημήτρης ἀπὸ Ἀραχωβίτσαν πάντες οὗτοι ἐκρίθησαν ἀκατάλληλοι νὰ μετάσχουν τοῦ σώματος λόγῳ τῆς ἡλικίας αὐτῶν, οἱ δὲ ὑπολειφθέντες 25 μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπέτελεσαν τὸ σῶμα Πουτέτση, τοῦ ὁποίου

τὴν δρᾶσιν θ' ἀφηγηθῶμεν δι' ἐλαχίστων. Εἰς τοὺς ἄνδρας τούτους προσετέθησαν βραδύτερον καὶ ἕτερα μαχητικὰ στοιχεῖα.

Ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος ἐνθυμούμεθα τὰ ὀνόματα τῶν ἀκολουθῶν :

1) Βασίλ. Κολοβὸς ὑπαρχηγός, 2) Ἰωάν. Βάντζος ψυχογίος, 3) Π. Περιστερῆς γραμματεὺς, 4) ὀπλίται Γρηγόριος Μαντζάρης, 5) Ἰωάν. Τσιούρης, 6) Μπαλντάς, 7) Γερο—Λύγκος Νικόλας Κολιός, 8) Ἰ. Κέκος, 9) Ἀρμίδας, 10) Σταῦρος Τζουβάρας.

Εἰς τὸν δήμαρχον Καλαρρυτιῶν Ζάγκλην (Πίνδον) ἐδόθη ἡ ἐντολὴ νὰ παραδώσῃ πρὸς ἐξοπλισμὸν τοῦ σώματος 35 ὅπλα μετὰ τῶν ἀναλόγων φυσιγγίων ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ ἐναποθηκευμένων, μεταξύ δὲ τῶν ἐταίρων ἐνηργήθη ἐν Ἰωαννίνοις ἔρως ἐκ τοῦ προϊόντος τοῦ ὁποῦ ἡγοράσθησαν τὰ λοιπὰ χρειώδη διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν αὐτοῦ, ἐστάλησαν κυρίως τσαρούχια, φυσιγγιοθήκαι καὶ χάπαι. Ταῦτα ἐπρομήθευσαν οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάν. Γκόλφας ἢ Κοτσάναγας, Γ. Χατζῆς καὶ Α. Μπόγντος.

Ὁ Καπετὰν Γιάννης ἐλεύθερος πλέον ἀπέβαλε τὸ προσωπεῖον ἡ ὀρμητικὴ καὶ ἐνθουσιώδης ψυχὴ τοῦ εὗρε τὸν δρόμον τῆς, ἡ ὑπαιθρος κατέστη τὸ ἐλεύθερον πεδίον τῆς δράσεώς του· συνιστῶντο εἰς κάθε χωρίον ἐπιτροπαὶ Ἀμύνης· αὗται ἐμερίμων δι' ὅλα τὰ κοινοτικά καὶ ἐθνικά ζητήματα, ἐξέλεγον τοὺς ἀγροφύλακας τοῦ χωρίου, τοὺς ἀγγελιοφόρους, συνεκρότουν δικαστήρια καὶ ἔλυνον τὰς μεταξὺ τῶν συγχωριανῶν των διαφορὰς ἐν πνεύματι ἀμεροληψίας καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Πατρίδος, ἡ ζωοκλοπὴ ἐξέλιπε ὥς διὰ μαγείας, αἱ πάσης φύσεως διαφοραὶ καὶ αὐτὰ τὰ ἀδικήματα ἐτακτοποιοῦντο ἐπιτοπίως. Τὰ ἐπίσημα τοῦ Κράτους δικαστήρια ἐρημώθησαν. Τὰ ζητήματα τῆς δεκάτης καὶ τοῦ γεωμόρου ἐκανονίζοντο ἀπὸ ἐπιτροπὴν διὰ λογαριασμὸν τῆς κοινότητος, οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ πλειοδοτήσῃ καὶ ν' ἀντιδράσῃ εἰς τὰ συμφέροντα τῆς κοινότητος. Οἱ ἰδιοκτῆται τῶν τσιφλικιῶν Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ἐκόντες ἀκόντες παρεδέχοντο τὰς ἀπόψεις τῶν καλλιεργητῶν. Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα χαριέστατον σχετικὸν ἐπεισόδιον μεταξύ τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος Λιώ-

κου καὶ τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ χωρίου Χότζα Γκαντρῆ Μπεχαῖ. Κατὰ τὴν διαπραγματεύσιν πρὸς ἐξαγορὰν ὑπὸ τῆς κοινότητος τοῦ γεωμόρου, ὁ πρόεδρος διὰ νὰ πείσῃ τὸν Μπεχαῖ περὶ τῆς ὀλιγότητος τῆς παραγωγῆς κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην, τοῦ ἐπρότεινεν ἀφελῶς «νὰ σ' φέρω τοῦ μπλὰρ ἀφέντ' νὰ βγῆς μοναχὸς στοῦ χουργιὸ νὰ ἰδῆς, δὲν κάναμαν τίποτα ἐφέτος», ἡ ἀπάντησις τοῦ Μπεχαῖ ἦτο «ποῦ νὰ βγῶ μωρὲ Γκιαούρ, ποῦ γιομήσαταν τὸν τόπο κλέφτες». Πολυάριθμοι Ἀλβανοὶ ἀγροφύλακες καὶ σιουμπασιάδες (ἐπιστάται κτημάτων) οἵτινες κατέκλυζον τὴν ὑπαιθρον ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ ἀγροκτήματα εἰς τὰ ὁποῖα ὑπηρετοῦν, ἡ ὑπαιθρος ἐξεκαθαρίσθη ἀπὸ πᾶν ἐχθρικὸν καὶ ὑποπτον στοιχεῖον, οὐδαμοῦ ἐτόλμα νὰ ἐμφανισθῇ Τοῦρκος ἢ Ἀλβανός, πνεῦμα συναδελφότητος καὶ ἀλληλεγγύης ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ Σαντζακίου ὅπου ἡ δικαιοδοσία τῆς Α' Διευθύνσεως. Ὅλα αὐτὰ συνετελοῦντο μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ψυχικῆς καὶ ὕλικῆς παρασκευῆς τῆς χώρας διὰ τὴν μεγάλην ὥραν τῆς ἐγέρσεως.

Ὁ καπετὰν Γιάννης ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς ὑπαίθρου Παπαγιάννης ἢ Ἅγιος Κοσμάς, καὶ ἡ προσωνυμία δὲν ἦτο ἄστοχος· συνεκέντρωνε τοὺς ἀγρότας εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἐκήρυττε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Πατρίδος· τὰς ὀλίγας γραμματικὰς του γνώσεις ἀνεπλήρωνεν ἡ ἔμφυτος εὐφυΐα του καὶ πρὸ παντὸς ἡ Πίστις του, ἡ Πίστις ἡ ἀσάλευτος, ἡ Πίστις ἡ εἰδωλολατρικὴ ἐπὶ τὸ μέλλον τῆς Φυλῆς, δὲν ἐταλαντεύετο, δὲν ἀμφέβαλλε, δὲν ἐδίσταζε, ἐπίστευε τυφλῶς ὅτι ὁ ἀγὼν θὰ στεφθῇ ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Διάφορα ῥητὰ τοῦ Εὐαγγελίου, διάφοροι λαϊκαὶ παροιμῖαι, ἀπετέλουν τὰ συνήθη θέματα τῶν ὁμιλιῶν του· αὗται ἀναπτυσσόμεναι μὲ ἀπλᾶ λόγια ἔπειθον καὶ τοὺς μᾶλλον δυσπίστους ὅτι ἔπρεπε νὰ συνδράμουν τὸν ἀγῶνα, μετέδιδε τὴν ἰδικήν του πίστιν, τὴν ἰδικήν του πατριωτικὴν φλόγα εἰς τὰ πλῆθη, ἐξυπνοῖσε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Λαοῦ τοὺς λανθάνοντας θησαυροὺς τοῦ Πατριωτισμοῦ του καὶ τὸν παρεσκεύαζε διὰ τὴν μεγάλην ὥραν, διὰ

τὴν μεγάλην θυσίαν. Ἐκ παραλλήλου ὁμως ἐτιμῶρει σκληρῶς τοὺς ἀντιδρῶντας, τοὺς ἀδιορθώτους, τὰ διεφθαρμένα ὄργανα τῶν Τούρκων, τοὺς προδότας. Πρῶτος ὁ ὁποῖος ὑπέστη τὴν δικαίαν τιμωρίαν τοῦ σώματος, ἦτο ὁ ἡγούμενος τῆς Παλιουρῆς. Τοῦτον συνήντησε τὴν ἐπαύριον τῆς προδοσίας ἔξω τῆς μονῆς ὁ Γρηγόριος Μαντζάρης, ὅστις στερούμενος πυροβόλου ὄπλου, τοῦ ἐπετέθη δι' ἀμφιστόμου μαχαίρας καὶ τοῦ κατέφερεν ἀλλεπάλληλα πλήγματα· ὁ πονηρὸς καλόγηρος ὑπεκρίθη τὸν νεκρόν, καὶ οὕτω ἀφέθη βαρέως τραυματισμένος· ἀτυχῶς ἐπέζησε μεταφερθεὶς καὶ νοσηλευθεὶς εἰς Ἰωάννινα, ὅπου παρέμεινε μέχρι ἀπελευθερώσεως τῆς Χώρας. Πρὸς στιγμὴν ἐγένετο σκέψις νὰ φονευθῇ αὐτός τε καὶ ὁ πατέρων του Σ.Α. ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐπεμβάντες ὁμως οἱ ψυχραίμοτεροι τῶν ἐταίρων ἔπεισαν τοὺς ζωηρότερους, ὅτι τοιαύτη πρᾶξις θὰ ἐπεδείκνυε τὴν ἤδη δυσχερῆ κατάστασιν. Ὑπὸ τοῦ σώματος Πουτέτση ἐτιμωρήθησαν διὰ θανάτου διάφορα πρόσωπα εἰς τὴν ὑπαιθρον τὰ ὁποῖα ἐπέδειξαν προδοτικὴν διαγωγὴν.

Ἡ κατάσχεσις τῶν πρωτοκόλλων καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα κίνησις διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ σώματος Πουτέτση, ἀπεκάλυψε τὴν ὀργάνωσιν δι' ἀψευδῶν πειστηρίων καὶ ἀνησύχησε σοβαρῶς τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ τὸ Νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον, οἵτινες προσεπάθησαν παντὶ τρόπῳ νὰ ἐξοντώσωσι τὸ σῶμα Πουτέτση. Ἐπεδίωξαν κυρίως τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ, καθόσον ἐπίστευον ὅτι κατέχοντες οὕτω τὰ νήματα τῆς ὀργανώσεως, θὰ ἐπετύγχανον τὴν ριζικὴν αὐτῆς ἐκκαθάρισιν. Πολυάριθμα ἀποσπάσματα στρατοῦ καὶ χωροφυλακῆς διέτρεχον τὴν ὑπαιθρον ἄνευ ἀποτελέσματος· ὁ Πουτέτσης ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσύλληπτος· τὸ πυκνὸν δίκτυον τῶν ἀγγελολοφῶν καὶ παρατηρητῶν, οἵτινες ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων ὅπου ἔβασκον τὰ ποιμνία τῶν ἐπληροφόρουν ἀμέσως τὰς ἐπιτροπὰς περὶ πάσης στρατιωτικῆς κινήσεως, καθίστων ἀδύνατον τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των. Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ των οἱ Τούρκοι κατέφυγον εἰς τοὺς ἀλλοθινεῖς ζητῶντες τὴν συνδρομὴν των.

Ὁ Ἰουδαῖος δημόσιος εἰσπράκτωρ

Κόκκιος, προσεφέρθη νὰ παράσχη εἰς τὸ Τσεμιγέτ τὰς ὑπηρεσίας του. Ἀνέλαβε νὰ ἐξαποστείλῃ εἰς τὴν ὑπαιθρον Ἰουδαίους ζωεμπόρους, οἵτινες παρακολουθοῦντες τὰς κινήσεις τοῦ σώματος θὰ ἠδύναντο νὰ εἰδοποιήσουν τ' ἀποσπάσματα περὶ τούτων. Καὶ τὸ ὅλον σχέδιον θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐπιτύχῃ, ἐὰν μὴ ἡγρύνει ἡ Α' διεύθυνσις. Ἡ ἀντικατασκοπεῖα αὐτῆς, ἥτις εἶχε κατορθώσει νὰ ἔχῃ πληροφοριοδότας ἐντὸς αὐτῶν τῶν γραφείων τοῦ Τσεμιγέτ, εἰδοποιήθη ἀμέσως περὶ τῶν σχεδιαζομένων, αὐθιμερὸν δὲ ἐλάμβανε γνῶσιν ὁ Πουτέτσης περὶ τούτων.

Τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1908 ἀνεχώρησαν 6 Ἰουδαῖοι ζωέμποροι διὰ τὴν ἐπαρχίαν Κουρέντων, ὅπου κυρίως ἔδρα τὸ σῶμα· κατὰ τὴν διαδρομὴν των παρακολουθίθησαν ἐπιμελῶς καὶ μόλις ἔφθασαν τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων πλησίον τοῦ χωρίου Κρετσούνιτσα, συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ σώματος τὸ ὁποῖον συμπαράλαβὸν τούτους εἰσῆλθεν εἰς τὸ χωρίον ὅπου παρέμενεν διὰ νὰ ἐορτάσῃ τὰ Χριστούγεννα. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας ταύτης, ἐνῶ ἐχόρευον οἱ ἄνδρες τοῦ σώματος καὶ οἱ κάτοικοι εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου, ἐζήτησεν καὶ ὁ πονηρότερος τῶν συλληφθέντων νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ χορεύσῃ καὶ αὐτός, προσπαθὼν διὰ τῆς εὐθυμίας ἣν ὑπεκρίνετο ν' ἀποσεῖσῃ πᾶσαν ὑπόνοιαν διὰ τοὺς σκοπούς του. Τῷ ἐπετράπη καὶ ἤρχισεν ἀναφωνῶν «Νὰ μᾶς ζήσει καπετάνιε», «Καλὴ Λευτεριά» κλπ.

Ἡ νύξ ἐπῆλθε, καὶ τὸ σῶμα ἀνεχώρησε τοῦ χωρίου· μόλις ἔφθασαν εἰς τὸν παραρρέοντα Καλαμᾶν, ἤρχισεν ἡ ἀνάκρισις ἐν μέσῳ τοῦ σκότους καὶ τῆς βοῆς τῶν κατακρημνιζομένων ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ· οἱ πονηροὶ Ἰουδαῖοι ὑπεκρίθησαν καθολικὴν ἄγνοιαν, ἀρνούμενοι κατηγορηματικῶς καὶ διαρρηγνύοντες τὰ ἱμάτιά των ὅτι ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Τσεμιγέτ. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ ἀνάκρισις εἰς οὐδὲν κατέληγεν, ἤρχισεν ἡ ἐκτέλεσις· ἐφονεύθησαν ἀλλοδαπῶς τρεῖς χωρὶς οὐδὲ λέξιν νὰ ἐκστομίσωσιν· ὁ τέταρτος συγκινηθεὶς πρὸ τοῦ τρομεροῦ θεάματος καὶ ἐλπίζων συγχώρησιν, ἤρξατο ἀφηγούμενος ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς, ἐδῆ-

λωσεν ἐπὶ πλέον ὅτι τὰ 200 μετζίτια μὲ τὰ ὅποια θὰ ἡγόραζον ζῶα, τοῖς εἶχον δοθῇ ἀπὸ τὸ Τζεμιγέτ καὶ ὅτι εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ἔμεσολάβησεν ὁ Ἰουδαῖος εἰσπράκτωρ Κόκκινος. Ἐννοεῖται ὅτι κατόπιν τῆς ὁμολογίας ταύτης ἐσυνεχίσθη ἡ ἐκτέλεσις καὶ τὰ πτώματα ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Καλαμᾶν, ὁ ὁποῖος τὰ ἔστειλεν εἰς τὸ Ἰόνιον διὰ ν' ἀποπλύνῃ τοῦτο τὰς ἁμαρτίας των.

Οἱ τοῦ Τζεμιγέτ ἀνέμενον ἐπὶ ἡμέρας τοὺς ἀπεσταλμένους των, ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ οἱ οἰκεῖοι τῶν θυμάτων ἀνησυχοῦν ἐκ τῆς μὴ ἐπιστροφῆς των, τελικῶς ἀπελπισθέντες ἀπέστειλαν μίαν ὁμάδα ἐξ 7—8 συγγενῶν των πρὸς ἀνεύρεσίν των. Ἡ ὁμὰς αὕτη περιεφέρετο ἐπὶ ἡμέρας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κουρέντων ἀναζητοῦσα τοὺς πρῶτους ἀπεσταλμένους, χωρὶς ὑδμεῖαν νὰ λαμβάνῃ πληροφορίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰδοποιήθη τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον συνέλαβε τούτους καὶ τοὺς ἐξετέλεσεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου Χίνικα, ἐνώπιον ὅλων τῶν κατοίκων, τινὲς τῶν ὁποίων ἔλαβον ἐθελουσίως μέρος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τὰ πτώματά των ἀφοῦ τοὺς ἀπεκόπησαν τὰ ὦτα, ἐρρίφθησαν εἰς παρακείμενον ἀπύθμενον βράθρον. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ δρᾶμα ἡδύνατο νὰ ἔχῃ συνέχειαν, ὁ Πουτέτης ἔκρινε σκόπιμον διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ πρᾶγμα νὰ γράψῃ εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴν κοινότητα, ἀγγέλλων τὴν ἐκτέλεσιν καὶ νὰ συναποστείλῃ τὰ κεκομμένα ὦτα. Πράγματι εἰς ἐλευθερωτῆς ἐκόμισε τὸ μακάβριον πειστήριον μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐντὸς μικροῦ δέματος, τὸ ὁποῖον συμφώνως πρὸς τὰς δοθείσας αὐτῷ διαταγὰς, ἔρριπεν εἰς τὸν περίβολον τῆς συναγωγῆς, πρὶν δὲ ἀναχωρήσῃ εἰς τὰ ἴδια, ἀνέφερεν μέσῳ τοῦ ἀρμοδίου ἐταίρου Ἰσμινία (Χάρ—Παπᾶ) εἰς τὴν Α' Διεύθυνσιν τὸ γεγονός. Ἦτο ἀπόγευμα ἡμέρας Παρασκευῆς, ἡ Α' Διεύθυνσις ἔχουσα ἐπίγνωσιν τῶν συνεπειῶν μιᾶς τοιαύτης προκλήσεως, διέταξε δύο μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ, ἂν μὴ μᾶς ἀπατᾷ ἡ μνήμη τὸν Μητσημήρη καὶ Χατζηγιάννην νὰ εἰσέλθουν τὴν νύκτα τῆς Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατον διὰ τοῦ ὑψηλοῦ τοίχου τῆς Συναγωγῆς εἰς τὸν περίβολον καὶ ν' ἀνεύρωσι πάσῃ θυσίᾳ τὸ δέμα. Τὸ

πρᾶγμα δὲν ἦτο ἀκίνδυνον διότι εἰς τὸ προαύλιον τῆς συναγωγῆς διέμενον μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των οἱ νεωκόροι αὐτῆς. Ἡ ἐντολὴ ἐξετελέσθη, ἡρευνήθη κατ' ἐπανάληψιν ἡ αὐλή, ἀλλ' ἀνευ ἀποτελέσματος τὴν ἐπαύριον Σάββατον εἰς μικρὸς Ἑβραϊόπαις ἀνεῦρε τὸ δέμα αἰωρούμενον εἰς κλάδον μιᾶς τριανταφυλλιάς. Τί ἐπηκολούθησε δὲν περιγράφεται, ὁλόκληρος ἡ κοινότης σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις μετέβη νὰ διαμαρτυρηθῇ εἰς τὸ Τζεμιγέτ καὶ τὸν Βαλὴν, αἱ ἀραί, οἱ ὀλοθυμοί, αἱ ἀπειλαὶ ἀνεσιάτωσαν τὰς ὁδοὺς δι' ὧν διῆλθεν ἡ πομπή, τὸ δειλόν, θορυβῶδες καὶ λαλίστατον πλήθος ἐζήτησε ὅπλα διὰ νὰ ἐκδικηθῇ!! τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ντοβλετιοῦ, τοῦ ὁποίου αὐτοὶ ἦσαν πιστοὶ ὑπῆκοοι. Εἰς τὸ δραματικὸν τῆς ὅλης ὑποθέσεως, ἔπρεπε νὰ δοθῇ καὶ ἡ κωμικὴ νότα, καὶ ταύτην ἀνέλαβαν νὰ δώσουν οἱ (περιδεεῖς) Ἰσραηλίται διὰ τῶν ἀπειλῶν των.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνεπρήσθη ἡ ἐντὸς τοῦ φρουρίου οἰκία τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἀποστολῆς κατασκόπου Κόκκινου ὑπὸ τῆς Α' Διευθύνσεως πρὸς τιμωρίαν.

Ἡ καθόλου δρᾶσις τοῦ σώματος Πουτέτη ἐπὶ 4 μῆνας παρὰ τὰς ἀναμφισβήτητους αὐτοῦ ὑπηρεσίας ἐπέφερε μοιραίως τὴν ἐπίτασιν τῶν διώξεων ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν, δοθέντος ἄλλωστε ὅτι τοῦτο συνεπλάκη μὲ ἀποσπάσματα, κατὰ μίαν μάλιστα συμπλοκὴν παρὰ τὴν Παραμυθιάν ἐπλήγωσε 1 ἀξιωματικὸν καὶ ἐφόνευσε 2 στρατιώτας. Οἱ ἐν φυλακαῖς κρατούμενοι καὶ κατηγορούμενοι ἐπὶ ὑποτιμῇ τοῦ σώματος ἀνῆλθον εἰς ἑκατοντάδας, ὡς ἐκ περισοῦ τὸ προπαρασκευαστικὸν ἔργον τῆς Η.Ε. εἶχεν ἀνάγκην γαλήνης. Ἐκρίθη συνεπὶς σκόπιμοι ἡ ἀποχώρησις τοῦ σώματος εἰς τὴν ἐλευθέραν Πατρίδα καὶ ἡ στάθμισις του μὲ μειωμένην δύναμιν παρὰ τὴν μεθόριον, ὅποτε εὐχερῶς θὰ ἡδύνατο νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του, αἵτινες ἦσαν πολῦτιμοι. Ἐδόθη ἡ διαταγὴ τῆς ἀναχωρήσεως ἥτις δὲν ἐξετελέσθη, καθ' ὅσον τόσον ὁ Πουτέτης ὅσον καὶ ἄνδρες τοῦ σώματος ἐδίσταζον νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν τόπον των καὶ νὰ εὐρεθοῦν πενόμενοι εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Κατόπιν τούτων, ἐντολῇ τῆς Α' Διευθύνσεως

εστάλη ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἑταῖρος Λάϊος, ὅστις ἤσκει ἐπιροὴν ἐπὶ τοῦ Πουτέτση, ὅπως τὸν πείσῃ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποχωρήσεώς του. Ἡ συνάντησις μὲ τὸ σῶμα ἐγένετο εἰς τὴν μονὴν Ἁγίου Γεωργίου Δουρούτης περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου 1909, κατόπιν ἐπιπονωτάτης πορείας διὰ μέσου τῆς χιονοσκεποῦς καὶ πλημμυρισμένης πεδιάδος τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν ὑπερκειμένων λόφων. Ἐκεῖ κατόπιν μακρᾶς συσκέψεως, εἰς ἣν συμμετέσχον ὁ ὑπαρχηγὸς Βασ. Κολοβός, ὁ ψυχολογὸς Ἰωάν. Βάντζος καὶ ὁ συνοδεύων τὸν Λάϊον Νικόλαος Μάιος, συνεφωνήθησαν τὰ ἀκόλουθα: α) Τὸ σῶμα ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως εἰς Πράμαντα, ὅπου θὰ ἐστάθμει μὲ δύναμιν 20 μόνον ἀνδρῶν, β) ἡ Α' Διεύθυνσις ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν εὐθύνην νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Δ.Σ. τῆς Η.Ε. ἡ ὁποία θ' ἀνολάβῃ τὴν μισθοδοσίαν τῶν ὑπὸ τὰ ὄπλα ἀνδρῶν καὶ τὴν ἐξέυρεσιν ἐργασίας τῶν ἀποστρατενομένων, γ) ἡ Α' Διεύθυνσις ἐγγυᾶται τὴν ἄρσιν πάσης διώξεως ἐκ μέρους τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν τοῦ ἑλευθέρου Κράτους διὰ τυχὸν ἐκκρεμότητος ποινικῆς φύσεως τὰς ὁποίας ἤθελεν ἔχει οἰονδήποτε μέλος τοῦ σώματος, δ) ἡ Α' Διεύθυνσις παραχωρεῖ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς πενιχρῶν μέτων 30 λίρας Τουρκίας ὡς πρώτην δόκην εἰς τὸ σῶμα, ἐξ ὧν 10 ἐμέτρησεν ὁ Λάϊος αὐτοπροσώπως, τὰς δὲ ὑπολοίπους 20 κατέβαλεν ὁ Νομάρχης Ἀρτης εἰς τὸν ἀρχηγὸν Πουτέτσην, ἅμα τῇ εἰς τὸ ἐλεύθερον ἔδαφος διαπεραιώσει τοῦ σώματος.

Ἐκ τῶν 30 λιρῶν, πέντε μὲν διέθεσε κατόπιν πολλῶν πιέσεων καὶ συζητήσεων τὸ Προξενεῖον ἐκ τοῦ μυστικοῦ κονδυλίου τῶν ἀπροβλέπτων, τὰς δὲ 25 ἐδανείσθησαν ὑπὸ προσωπικὴν αὐτῶν εὐθύνην οἱ φερεγγυότεροι ἑταῖροι τῶν 3 τμημάτων, Κτησίας (Γ. Τζαβέλας), Πήλας (Δ. Κούτσικος) καὶ Ἀρισταῖος (Δ. Κούλιας) ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι τὸ Δ.Σ. τῆς Η.Ε. θ' ἀνεγνώριζε τὴν δαπάνην ταύτην καὶ θ' ἀπέστειλε τὸ ποσὸν τοῦτο ἐγκαίρως. Ἀτυχῶς ἡ ἐλπὶς αὕτη ἐβαυκάλισε ἐπὶ πολὺν χρόνον τοὺς ὑπευθύνους, καὶ τοῦτο διότι τὸ Κέντρον ἐστερεῖτο παντελῶς χρημάτων, ἡ ὑπό-

θεσις μάλιστα αὕτη ἐγένετο ἀντικείμενον μακρᾶς ἀλληλογραφίας ὡς προκύπτει ἐκ διαφόρων ἐγγράφων.

Οὕτω ἐπετεύχθη ἡ μεταστάθμευσις τοῦ σώματος ἐκ τῆς ὑποδούλου εἰς τὴν ἑλευθέραν Ἡπειρον, κατόπιν τούτου ἐπῆλθε ποιά τις ὕφεσις εἰς τὰς διώξεις τῶν ἀρχῶν· ἀτυχῶς ἡ τελεία τοῦ σώματος ἀπόκρυψις δὲν ἦτο εὐχερής, τὸ μὲν χάρις εἰς τὴν φυσικὴν τοῦ Ἑλλήνος ἐπιπολαιότητα καὶ ἀκριτομυθειάν, τὸ δὲ λόγῳ τῶν προσπαθειῶν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις διὰ τῶν προξένων τῆς καὶ τῶν κατασκόπων παρηκολούθει πᾶσαν κίνησιν τοῦ σώματος. Παντελῆς διάλυσις αὐτοῦ δὲν ἦτο συμφέρουσα, καθ' ὅσον αὕτη θὰ ἐπέφερεν μεγάλας ζημίας λόγῳ τῶν προδοσιῶν αἰτινες ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ λάβουν χώραν ἀπὸ μὴ μεμυημένου καὶ οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζαν τὰς κινήσεις του ἀπὸ τὴν ἐπὶ τετραμνην ἔν τῇ ὑποδούλῳ δράσιν του.

Ἡ ὑποδοχὴ ἧς ἔτυχεν ὁ κατελθὼν δι' ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ἀθήνας ἀρχηγὸς Πουτέτσης ὑπῆρξεν ἀρίστη· ὁ κινὼν τὴν ὀλην τῆς Η.Ε. μηχανὴν Σπυρομήλιος ἀντελήφθη ἀμέσως τὴν ἀξίαν τοῦ Πουτέτση καὶ ἐμερ μνησεν ὅπως πᾶσαι αἱ ἀναληφθεῖσαι ἐναντι τοῦ σώματος Πουτέτση ὑποχρεώσεις τῆς Α' Διευθύνσεως ἐκπληρωθοῦν, ἂν καὶ τὸ ἐγγεῖρημα δὲν ἦτο εὐχερὲς καθύσον ἡ Η.Ε. ἐστερεῖτο ὡς εἵπομεν παντελῶς χρημάτων πρὸς συντήρησιν τοῦ σώματος, ἐπέτυχε ὅμως τοῦτο κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν, πεισθέντος τοῦ Κράτους ν' ἀνολάβῃ τὴν δαπάνην ταύτην· ἡ ἐξέιρεσις ἀφ' ἑτέρου ἐργασίας εἰς δεκάδας ἀνέργων ἦτο προβληματικὴ, ὁ μόνος ἐργασθεὶς ὑπερανθρώπως διὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος ἦτο ὁ Γεώργιος Δούμας Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Ἑταιρίας τροχιοδρόμων, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ὁποίων διώρισεν τοὺς περισσύτερους.

Τὸ σῶμα παρέμεινεν εἰς Πράμαντα μέχρι τοῦ 1910 ὁπότε διελύθη· κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰσῆλθεν κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν ὑπόδουλον κατόπιν διαταγῶν τῆς Α' Διευθύνσεως ἐκτελέσαν ὠρισμένους αὐτῆς ἐντολάς. Ὁ Πουτέτσης καὶ μακρὰν τῆς Ἡπείρου εὐρισκόμενος ἐπανεφέρεν εἰς τὴν τάξιν διάφορα παρεκτρεπόμενα πρόσωπα

δι' ἀπλῶν μηνυμάτων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τὴν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ ἀξιωματικοῦ διευθυντοῦ τῆς Α' Διευθύνσεως.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα μίαν ἐπιστολὴν τοῦ ἀπευθυνομένην εἰς τοὺς Σπ. Σ. καὶ Στ. Α. ἣτις παρεδόθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ προξενεῖον καὶ μέσω τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑξωτερικῶν ἐστάλη εἰς τὸ Α.Σ. τῆς Η.Ε. εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ὁποίας εὐρίσκεται. Ἡ ἐπιστολὴ δὲν φέρει οὔτε χρονολογίαν οὔτε τόπον προελεύσεως, ἔχει δὲ οὕτω :

«Σᾶς εὐχομαι ἀσπροπρόσωποι διὰ τὴν προαγωγὴν σας εἰς ἐφοροεπίτροπους βεβαίως γιὰ νὰ καταστρέψετε τὰ Μοναστήρια, ἀλλὰ ἐὰν ὁμως ἐξακολουθήσετε τὴν ἀτιμίαν σας γιὰ νὰ καταστρέψετε τὰ μοναστήρια, τότε βέβαια καὶ αὐτὰ θὰ σᾶς βοηθήσουν διὰ νὰ σᾶς προβιάσω εἰς ἀνώτερον βαθμόν. Σᾶς συνιστῶ νὰ παύσετε πλέον νὰ ἐνοχλῆτε τὸν ἡγούμενον τῆς ἱερᾶς μονῆς Στου παινας καὶ Ἀσπραγγέλους ὅπου ἀρχίσαν νὰ μπῆτε ἕναν παρὰ στὸ γρόσι, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα μοναστήρια ὅπου ἐπροχωρήσαν Παλουρή, Λυκοστάνη καὶ Ντιχοῦνι. Ἐὰν δὲν ἀποσυρθῆτε καὶ ἐξακολουθήσετε νὰ ἀνακατωθῆτε εἰς τὰ μοναστήρια νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψιν σας ὅτι θὰ σᾶς καταστρέψω ὅλην τὴν περιουσίαν σας κινητὴν καὶ ἀκίνητον, ἀκόμη καὶ τὴν ζωὴν σας καὶ νὰ μὴ σᾶς περάσῃ ἡ ἰδέα ὅτι θὰ εὐρῆτε προστασίαν ἀπὸ κανέναν.

Διατελῶ

1. Πουτέτης ἡ Καλαμῆς
(Σφραγίς).

Ὁ Πουτέτης μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ σώματος ἐγκατεστάθη εἰς Ἀλμυρὸν ὅπου ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ τὴν κόρην ἐνὸς ἱερέως, ἀπὸ τὸν γάμον τοῦτον ἐγεννήθη ἓν ἄρρεν τέκνον περὶ τοῦ ὁποίου ἡ κατωτέρω πρὸς Σπυρομήλιον ἐπιστολὴ τοῦ Πουτέτη. Ἐκεῖ ἰδιώτευσεν μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1912, ὁπότε διετάχθη νὰ συγκροτήσῃ τὸ σῶμα καὶ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ὑπόδουλον. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἄνευ χρονολογίας καὶ τόπου προελεύσεως, ὁμιλεῖ περὶ διελεύσεως ἐκ Καλαμπάκας καὶ παροχῆς ἀρωγῆς ἀπὸ τὸν ταγματάρχην Σταματοπούλον· αἱ

ἀρχαὶ διατέλουν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀποφάσεων τῆς Κυβερνήσεως καὶ τούτου ἐνεκεν παρεμβάλλονται δυσχέρειαι, ἀνάγκη νὰ εἰδοποιηθοῦν καὶ ἐν τέλει «Δὲν σοῦ γράφω πολλὰ μόνον τοῦτο, ὅτι τὸ σπῖτι μου σοῦ τὸ ἀφήνω βάρος ὅτι καὶ ἂν συμβῇ, νὰ τὸ ἔχῃς ὑπ' ὄψιν σου νὰ μὴ πεινάσουν» καὶ περαιτέρω «Τὸν Μίλτον νὰ τὸν φιλήσῃς ἀπὸ μένα καὶ νὰ τὸν στείλῃς νὰ βαπτίσῃ τὸ παιδί στὸν Ἀλμυρὸ διότι μένει ἔτσι». Ὁ ἡρωϊκὸς Γιάννος προαισθανόμενος τὸ ἡρωϊκὸν τέλος του, ἄφηκε τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὴν μέριμναν τῶν φίλων καὶ συναγωνιστῶν του παρεκάλει δὲ τὸν Σπυρομήλιον νὰ στείλῃ τὸν ἀδελφόν του Μιλτιάδην νὰ βαπτίσῃ τὸ μονάκριβο παιδί του, τὸν μετὰ τὴν βάπτισιν Βοργίαν.

Ἡ ἔξοδος ἔλαβε χώραν τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ μηνὸς Αὐγούστου, καθόσον ὁ Λαΐος ὑπηρετῶν τότε εἰς τὸ ἐν Ἀγρινίῳ Ὑπ)μα τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης, ἔλαβεν τὴν 15ην Αὐγούστου ἐπιστολὴν ἐκ Καλαρρυτῶν ἄνευ χρονολογίας ἐν ἣ ὁ Πουτέτης τοῦ ἀνήγγειλεν τὴν ἔξοδον μετὰ κατεϋθύνσιν τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Ἡ πρὸς τὸν Λαΐον ἐπιστολὴ ἔχει ὥς ἑξῆς :

«Ἀδερφε Ἀλέκο,

Ἀπόψε διαβαίνομε τὰ σύνορα, ὁ ἀρχηγὸς μὲ διέταξε νὰ πιάσω τὸ Δέλβινο γιὰ νὰ ὁργανώσωμε τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ νὰ βγάλωμεν τουφέκια ἀπὸ Κέρκυρα, ἔχω μαζί μου καὶ τὸ Στέφανο ποὺ σὰ ἀσπάζεται, ἤθελε νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ὁ Βασίλης, τί νὰ τὸν κάνω, δὲν τὸν πήρα καὶ τοῦ κακοφάνηκε, εἶναι μονάχα γιὰ χορατὰ καὶ δὲν τὸν ἀκοῦν καὶ τὰ ποδάργια. Μυρίζει μαρουῖτι, οἱ Ἀρβανῆτες σιούκωσαν κεφάλι, τὰ πράγματα στένεψαν καὶ μοῦ φαίνεται θ' ἀνάψῃ πέρα γιὰ πέρα τὸ ντουφέκι. Δὲν μὲ ἄφηκαν νὰ πάρω πολλοὺς μονάχα 45, θὰ πάρω παιδιὰ ἀπὸ Τσάμικο καὶ Κούρεντα. Ὁ Θεὸς βοηθός.

Σᾶς φιλῶ ἀπὸ καρδιά
ὁ ἀδερφός σου Γιάννης

Διελθὼν τὴν μεθόριον τὸ σῶμα κατηνύνηται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κουρέντων ἐκεῖ καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν ἐν Ἀραχωβίτῃ οἰκίαν τοῦ Νάσιου Γκανιάτσα, ἔλαβε

χώραν σύσκεψις εἰς τὴν ὁποίαν παρέστησαν πολλοὶ ἀρχηγοὶ ὁμάδων καὶ ἄλλα μαχητικὰ στοιχεῖα τῆς ἐπαρχίας, κατ' αὐτὴν δὲ Πουτέτσης ἀνεκοίνωσε περίληψιν τῶν διαταγῶν τοῦ Κέντρου καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι βαδίζει εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ὀργανώσῃ καὶ ἐξοπλίσῃ ἐκ τῆς ἀπέναντι Κερκύρας. Οἱ πλεῖστοι τῶν παραστάντων κατὰ τὴν σύσκεψιν ἀπεδοκίμασαν τὴν ἐνέργειαν ταύτην ὑποδείξαντες τοὺς ἐπιπροσθύνοντας κινδύνους συστήσαντες ἀποχὴν ἀπὸ πάσης τοιαύτης ἐνεργείας. Παρομοίαν σύστασιν ἔκαμε καὶ ὁ Λάϊος ἐξ Ἀργινίου δι' ἐπειγούσης ἐπιστολῆς του μέσῳ Νικόλα Μάϊου, ἡ ὁποία εἶναι ἄγνωστον ἐὰν ἔφθασεν εἰς χεῖρας τοῦ Πουτέτση.

Ὁ Πουτέτσης ἀναγνωρίζων τὴν ὀρθότητα τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ἀντιτιθεμένων εἰς τὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου μετάβασίν του, ἠγέρθη ὀρθίος καὶ ἐν μέσῳ γενικῆς σιγῆς εἶπε τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἀποφασιστικὰ λόγια «Ἀδέρφια, ὅταν ὀρκισθῇκαμε νὰ ὑπηρετήσωμε τὴν Πατρίδα, ὑποσχεθῇκαμε νὰ χύσωμε γι' Αὐτὴν τὸ αἷμα μας, τώρα ἤλθεν αὐτὴ ἡ ὥρα, συζητήσεις δὲν χρειάζονται, ὁ καθένας θὰ πάῃ στὴ θέσιν πὺν τοῦ ὤρισαν οἱ ἀρχηγοί, ὅποιος θέλει ἄς μὴ μὲ ἀκολουθήσῃ». Κατόπιν τούτων ὅλοι οἱ ἄνδρες ἐδήλωσαν ὅτι θ' ἀκολουθήσουν τὸν ἀρχηγόν, ἐξ αὐτῶν ἐξέλεξε 20—25 καὶ ἤρχισε ἡ πρὸς Ἀργυροκάστρον πορεία, ὅπου ἔλαβον χώραν τὰ δραματικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα κατωτέρω ἐκθέτομεν.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ σώματος Πουτέτση εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου, ὑπῆρξε βασικῶς ἄσκοπος καὶ ἀτυχής, ἐκεῖ οὐδεμία εἶχε προηγηθῇ ὀργάνωσις, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἀσφαλείας ἐνὸς ἐνόπλου σώματος, οὔτε κύκλοι, οὔτε ὁμάδες, οὔτε δίκτυον πληροφοριῶν καὶ τροφοδοσίας, ἀλλὰ τοῦναντίον λαὸς τρομοκρατημένος, ἀποφεύγων τὴν παροχὴν οἰασθήποτε βοηθείας καὶ ἐπὶ πλέον συνοικισμοὶ τουρκαλβανῶν, ἔστω καὶ ἀραιοί. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν κατοίκων, ἡ πείρα εἶχεν ἀποδείξει ὅτι μόνον διὰ τοπικῆς ὀργανώσεως εἶναι δυνατὸς καὶ σκόπιμος, οὐχὶ δὲ δι' ἀνταρτι-

κῶν σωμάτων, ἡ κίνησις τῶν ὁποίων θὰ ἐγένετο ἀμέσως ἀντιληπτή. Ἀτυχῶς ἡ σχετικὴ ἐνέργεια τοῦ Κέντρου παρασυρθέντος ἴσως ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἀντιπροσώπου του, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου οὐδαμοῦ ἀνεύρομεν, ἀλλὰ μόνον τὸ ψευδώνυμον «Νικοκλῆς» ὑπῆρξεν ἐσφαλμένη καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ τοῦ προώρου θανάτου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς τὴν ὥραν ἐκείνην ἠδύνατο νὰ παρᾶσχη πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας λόγῳ τοῦ γοήτρου τὸ ὁποῖον ἤσκει εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἠπειρον, τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ τοῦ θερμοῦ καὶ ἀδόλου αὐτοῦ πατριωτισμοῦ.

Μοναδικὴ δικαιολογία τῆς ἐνεργείας ταύτης τοῦ Κέντρου δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν Ἀλβανικῶν συμμοριῶν αἵτινες εἶχον ἀρχίσει νὰ κατέρχωνται πρὸς Νότον. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ στοιχειώδης ὀργάνωσις τῆς περιοχῆς οὕτως ὥστε τὸ σῶμα νὰ ἔχῃ τὰ ἀπαραίτητα στηρίγματα τοῦθ' ὅπερ εἶχε διαπιστωθεῖ ἐκ τῆς προηγηθείσης πείρας. Ἀτυχῶς ὁ εἰσηγηθεὶς ὡς φαίνεται «Νικοκλῆς» τοῦ Ἀργυροκάστρου θὰ ἦτο πρόσωπον οὐδεμίαν ἔχον πείραν τοιούτων ἐνεργειῶν.

Τὸ σῶμα ἀναχωρῆσαν ἐξ Ἀραχωβίτης διῆλθε τὸν Καλαμῖν καὶ διὰ τῆς ἐπορχίας Πωγωνίου κατηυθύνθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Δελβίνου τὴς πρώτας ἡμέρας τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου. Μόλις ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἡ ἐκεῖ παρουσία του, ἤρχισε ἡ καταδίωξις ὑπὸ τῶν ἀποσπασμάτων Χωροφυλακῆς ὑποβοηθουμένων ὑπὸ Ἀλβανικῶν συμμοριῶν. Ἡ πρώτη ἐπαφὴ ἐπῆλθε τὴν 13ην Σεπτεμβρίου παρὰ τὴν θέσιν «Κρανιά», ὅπου ἔλαβε χώραν συμπλοκὴ μετ' Ἀλβανικὴν συμμορίαν ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν ἐξ Αὐλῶνος Ἀλῆ Βρανίτσιν καὶ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ἀποτέλεσμα ταύτης ὑπῆρξεν ὁ φόνος 12 Τουρκαλβανῶν, ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐτραυματίσθη ὁ φοιτητὴς Θεολογίας Στέφανος Παπαφώτῃ Πάντος ἐκ Σωτήρας, υἱὸς τοῦ γνωστοῦ ἡρωικοῦ ἱερέως τῆς φάλαγγος τῶν Γαριβαλδινῶν τοῦ Παπαφώτῃ Πάντου, ἐφημερίου τοῦ ἐν Ἀθήναις ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀσωμάτων. Οὗτος διεκομίσθη εἰς Λεσινίτσαν ὅπου παρέμεινεν κρυπτόμενος μέχρι

τῆς ἰάσεώς του, ὁ Πάντος ἔπεσεν βραδύτερον ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχίου τοῦ Πεζικοῦ, ἐπίσης ἐτραυματίσθη ὁ ἐκ Ποπόβου Σπύρος Γαλάτης ὅστις διεκομίσθη μέσφ Δίβρης εἰς Κέρκυραν.

Μετὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην, ἐνεστάθη ἡ καταδίωξις καὶ τὴν 25ην Σεπτεμβρίου ἐκυκλώθη τὸ σῶμα ἐν ὥρᾳ νυκτὸς κατόπιν προδοσίας εἰς τὸ χωρίον «Τσούκα» τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας· ἐκεῖ περὶ τὸ λυκαυγὲς τὸ σῶμα ὑπέστη αἰφνιδιασμόν, κατ' αὐτὸν ἐφονεύθησαν ὁ ἀρχηγὸς Ι. Πουτέτσης, ὁ ἀνεψιὸς του Γρηγόριος Μαντζάρης ἡ Φαρμάκης, πρῶτος ὁρμήσας ἐκ τοῦ καταλύματος ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν πυροβολισμῶν, ὁ Δ. Στ. Στύλος ἐκ τοῦ χωρίου Κασήμ—Ἀλάμπεη, εἰς χωροφύλαξ ἐξ Ἀρ-

τῆς ὀνόματι Νίκος, ἀγνώστου ἐπωνύμου, ὅστις εἶχεν ἀκολουθήσει τὸ σῶμα κατὰ τὴν ἐκ Τζουμέρκων διέλευσίν του, καὶ δύο ἄλλοι ὧν τὰ ὀνόματα δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Κατόπιν τῆς συμφορᾶς ταύτης, οἱ ὑπόλοιποι μετὰ πολλὰς περιπετείας ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Θύμιου Λιώλιου, καταγομένου ἐκ τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου καὶ γνωρίζοντος τὴν χώραν, κατώρθωσαν κακῶς ἔχοντες νὰ διαπεραιωθῶσι εἰς Κέρκυραν. Οἱ Τουρκαλβανοὶ ἀποκόψαντες τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων ἐκόμισαν ταύτας εἰς Δέλβινον, ὅπου κατάπληκτοι διεπίστωσαν τὴν ταυτότητα τοῦ Πουτέτση, τὸν ὅποιον ἐθεώρουν ἀσύλληπτον καὶ ὁ ὅποιος ἐπὶ τόσον χρόνον τοὺς ἐτρομοκράτησε διαφυγὼν ὅλας τὰς ἐνέδρας χάρις εἰς τὴν ἀρίστην ὁργάνωσιν τῆς Η.Ε. καὶ τὴν μετὰ

Τὸ Σῶμα τοῦ Γιάννη Πουτέτση

παραδειγματικῆς αὐταπαρνήσεως παρεχομένην συνδρομὴν τῶν μελῶν αὐτῆς.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος ἑνὸς ἡρωϊκοῦ Βόρειοηπειρώτου, ἑνὸς ἀγνοῦ ἰδεολόγου, ἑνὸς θερμοῦ πατριώτου καὶ ἐπιλέκτου μέλους τῆς Η.Ε.

Αἰωνία του ἡ μνήμη.

ΑΛΕΞ. ΛΙΒΑΔΕΥΣ

Σημ. Οἱ ἐπιζήσαντες συναγωνισταὶ καὶ θανμα-

σταὶ τοῦ Πουτέτση ἐλάξουσιν τὸ 1940 ἐπὶ πεντελικοῦ μαρμαῦρου τὴν προτομὴν του, δὲν ἐπρόφθασαν δὲ νὰ τὴν στήσουν εἰς μίαν τῶν πλατειῶν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων λόγῳ τοῦ παρεμπιπτόντος πολέμου. Ἢδη ἐναπόκειται εἰς ὅσους πιστεύουν εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς Φυλῆς νὰ συλλέξουν τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ τοποθέτησίν της. Θὰ εἶναι αὕτη μνημεῖον αἰώνιον, τῶν δεσμῶν μας μετὰ τὴν Βόρειον Ἠπειρον, τέκνον τῆς ὁποίας ἦτο ὁ ἡρωϊκὸς Πουτέτσης.

Α.Δ.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΓΙΑ ΣΗΚΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝΕ ΜΟΥ...

- «Γιὰ σήκου καπιτάνε μου, καὶ μὴ βαρειοκοιμᾶσαι».
- «Μὲ τί ποδάρια νὰ σκωδῶ καὶ χέρια ν' ἀκουμπήσω ;
μῶχουν τὸ γόνα τριμματα, τὸν πλάτη τσακισμένο.
Μωρὲ παιδιὰ μου, σῦρτε με πέρα σ' ἐκεῖν' τὴ ράχη,
ποῦναι τὰ πεῦκα τὰ ψηλά, τὰ δέντρα τὰ μεγάλα,
καὶ κόψτε καὶ χλωριὰ κλαριὰ καὶ βάλτε με νὰ πέσω,
καὶ δό μ'τε τὸ ντουφέκι μου, τὸ δόλιο καρυοφύλλι,
γιὰ νὰ τὸ τρίξω τρεῖς φοραῖς κι' ἀπαι νὰ ξεψυχήσω.

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ Γ.Δ. Ζηκίδου)

ΓΑΖΗ ΕΒΡΕΝΟΖ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΙΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΝΩΝ

Ὁ πρῶτος «ἀφέντης» (ἐπικυρίαρχος, suzerain) τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς περιοχῆς του, ἦταν ὁ διάσημος στὴν ἱστορία τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους Γαζή—Ἐβρενόζ, στρατηγός, ἐπὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα, πέντε σουλτανειῶν, τῶν: Ὁρχάν, (1326—1360), Μουράτ τοῦ Α' (1360—1389), Βαγιαζίτ τοῦ Α' τοῦ ἐπιλεγομένου Γιλντιρίμ (Κεραυνοῦ) (1389—1402), τῶν διαδόχων του Σουλεϊμάν, Μουσα, καὶ Μωάμεθ (1402—1413) καὶ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Α' (1413—1421)¹.

*

Γύρω στὰ 1387, τὰ ἰσχυροποιημένα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ Ἀλβανικὰ φύλλα—οἱ περισσότεροί, χριστιανοὶ ἀκόμα—πίεζαν πάρα πολὺ τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο. Ταυτόχρονα, τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ, στὴ Βαλκανικὴ γενικὰ καὶ στὶς Ἡπειρωτικὰς περιοχές, κυκλοφοροῦσαν εὐρύτατα τὰ κατακτητικὰ ἰσλαμικὰ στίφη, τὰ ὁποῖα, ἀπὸ τότε ἀκόμα κόντευαν νὰ διαλύσουν ὀριστικὰ τὸ Βυζαντινὸ Κράτος. Οἱ τότε Δεσπότες τῶν Γιαννίνων τοῦ Κάστρου, πότε συμμαχοῦσαν μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς γιὰ νὰ ἀμυνθοῦν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ πότε μὲ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν Ἀλβανικὴν κατάκτηση².

*

Στὰ 1388, ὁ τότε Δεσπότης τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων Ἡσαῦ Μπουοντελ-

μόντε, ὁ γνωστὸς στὴν ἱστορία ὡς Ἰζάουλος, βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ «προσκυνήσῃ»³ τὸν στὴ Θεσσαλονίκη τότε ἐδρεύοντα γιὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Α', Βαγιαζίτ (τὸν Γιλντιρίμ), καὶ νὰ γίνῃ ἔτσι «ὑποτελής» του (vassal).

Ἐπιστρέφοντας ὁ Ἰζάουλος στὰ Γιάννινα, συνοδεύτηκε ἀπὸ τὸ «Βρανόζη, ὀθωμανὸ Στρατηγόν», ὁ ὁποῖος ὡς σημάδι τῆς ἐπικυριαρχίας ποὺ ἄρχιζε, ἔχτισε, ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο καὶ στὴν περιοχὴ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγία—Τριάδας, ἓναν Ἑκέ: Τὸ γνωστὸ μέχρι σήμερα ὡς «Ἑκὲ Γαζή—Βρενόζ»⁴, ἀκριβῶς πρὸ πάνω ἀπὸ τὰ θερινὰ τῆς πόλης λουτρά. Τὸ ἔτσι ἰδρυμένο βακουφικὸ φέουδο, προικίστηκε γιὰ τὴ συντήρησή του μὲ ὅλες τὶς γαῖες, ποὺ καλύπτονται σήμερα ἀπὸ τὸ τοπωνύμιον Λεϊβαδιώτη, καὶ πρὸς τὰ δυτικά, ἴσαμε

3. Χρον. τῆς Ἡπείρου, ὅπου ἀμέσως πρὸ πάνου, Α' σελ. 152. — Παπαρρηγοπούλου, ὅπου πρὸ πάνου, Ε' σελ. 288, 289.

4. Γνωστότατο μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ στὰ Τουρκοκρατούμενα Γιάννινα. — Βλ. καὶ Δ. Σαλαμάγκα: 1) Περίπατοι στὰ Γιάννινα, στὸ περιοδικὸ τῶν Γιαννίνων «Ἡπειρωτ. Γράμματα», τευχ. 9 - 10, σελ. 314 καὶ ἐπ. 2) Ὁ Μπεϊλέρμπεϋς τῆς Ρούμελης, στὴν ἐφημ. Γιαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγών», 4, 5, 6, 9 Αὐγούστου 1950. 3) Ὁ Παγετὸς τοῦ 1434 καὶ τὸ Μοναστήρι τῆς Ντουραχάνης, εἰς ἐφημ. Γιαννίνων «Κῆρυξ», 9 Φεβρ. 1952. 4) Ὁ Γαζή Ἐβρενόζ, ἐφημ. Γιαννίνων «Κῆρυξ», 19 Ἀπρ. 1952. 5) Περίπατοι στὰ Γιάννινα. Σειρά Γ', Ἡ δυναστεία τῶν Ἀσλανιδῶν, εἰς ἐφημ. Γιαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγών», 16, 23, 31 Ὀκτ. 7, 13, 20, 28 Νοεμβρ. 4 Δεκεμβρ. 1951.—Ἡλία Βενέζη, Ἱστορία καὶ Θρύλος, στὴν ἐφημ. Ἀθηνῶν «Τὸ Βῆμα», 4 Μαρτ. 1952. — Χρ. Σούλη, Ταξίδι Τούρκου Περιηγητοῦ στὴν Ἡπειρο, στὰ «Ἡπειρωτικὰ Γράμματα», ὅπου πρὸ πάνου.

1. Ἀ. Βαπορίδου, Βιογραφικὴ τῶν Σουλτάνων Ἱστορία, 1894, τόμος Α'.

2. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἐθνους, 1887, τόμος Ε'. — Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμος Α'. — Κ. Μ. Μέκιου, Ἱστορία τῆς Ἡπείρου, Κάιρο, 1909. — Ι. Λαμπρίδης, Ἡπειρωτ. Μελετήματα, Πωγωνιακά, Μαλακασιακά Α'.

τὴν περιοχὴ τοῦ Ὁρφανοτροφείου Γεωργίου Σταύρου¹.

*

Ὁ Γαζή—Βρενός, ἀνῆκε σὲ οἰκογένεια χριστιανῶν ἑξωμοτῶν, —πιθανότατα ἡπειρώτικης καταγωγῆς— τῆς μεγάλης βυζαντινῆς οἰκογένειας τῶν Βρανάδων, τῆς ὁποίας ἑνας κλάδος εἶχεν ἐξισλαμισθεῖ κα-

1. Ὃπου πρὸ πάνου, Περίπατοι στὰ Γιάννινα, καὶ ἀπὸ ἀνακοίνωση τοῦ ὑπερεβδομητάρη Γ. Παπανικολάου, παλαιοῦ Γιαννιώτη. — Τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ καὶ ἀπὸ τὸ Βαγιαζήτ τὸ Γιλντιρίμ, εἶναι ἰδρυμένο—καὶ ὄχι μονάχα αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἄλλα παρόμοια στὴν Ἡπειρο (Παραμυθιά, Ἀργυρόκαστρο, Κόνιτσα. βλ. «Ἡπειρωτ. Γοάμματα», ὅπου πρὸ πάνου σελ. 247, ὑπόσημ. 5) καὶ τὸ τζαμί τῶν Γιαννίνων Μπαϊρακλή, τὸ λεγόμενο ἄλλοτε τῆς Βρύσης τοῦ Παζαριοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, (βλ. Βιογραφικὴ τῶν Σουλτάνων Ἱστορία, ὅπου πρὸ πάνου, σελ. 23), καὶ ὁ πατέρας τοῦ Βαγιαζήτ, ἔχτιζε «τεμένη, μοναστήρια, σχολεῖα καὶ λουτρώνες», ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐβρενός στὰ κατακτώμενα μέρη, «πτωχοκομεῖα καὶ ξενῶνες» (Τεκέδες). Ἀπὸ τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ χρονολογεῖται καὶ ἡ πρώτη ἐγκατάσταση Τουρκικῶν στοιχείων ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο. Τὰ στοιχεῖα μάλιστα αὐτὰ (Παπαρρηγόπουλου ὅπου πρὸ πάνου, σελ. 238), ἦταν Τουρκομανικά, «ἀτίθασσοι καὶ δύστροποι μὲ ληστρικές συνηθείας», «σφόδρα (ὅμως) εὐάριθμοι» σχετικὰ μὲ τὸν ἐκασταχοῦ ἐπιχώριο πληθυσμό. Οἱ ὀλίγαριθμοι αὐτοὶ Τουρκομάνοι —πιθανότατα οἱ ὀλίγοι ἀξιωματοῦχοι τῆς παράδοσης— ἐγκαταστάθηκαν στὶς περιοχὰς τοῦ Τεκῆ Βρενός, στὸ γνωστὸ στὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου «Τουρκοπάλουκο» αὐτοὶ ἦταν πού, κατὰ μιὰ ἔξοδο τῶν χριστιανῶν τοῦ Καστροῦ ἀπὸ τὰ τείχη του, γιὰ ἓνα παλαιότατο πανηγύρι (πιθανότατα τῆς Ἀη - Τριάδας), ἀρπάζαν τὶς χριστιανικὰς παρθένους τῆς Τούρκικης παράδοσης, καὶ τὶς ἐκάναν γυναῖκες τους. (Στὰ 1430, οἱ Τούρκοι εἶχαν χορηγήσει αὐτοτέλεια στοὺς Καστρικούς πού συνθηκολόγησαν καὶ τὴ συνθήκην πού ὑπόγραψαν τότε, τὴν κράτησαν, στὶς γενικὲς τῆς γραμμῆς, ἐπὶ διακόσια μετέπειτα χρόνια· δὲν εἶναι κατὰ συνέπεια κατανοητὸ ὅτι ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή θὰ τὴν εἶχαν παραβιάσει, ἀρπάζοντας τὰ κορίτσια τῶν καινούργιων (ψιλῶ σχεδὸν ὀνόματι) ὑποτελῶν, μὲ τοὺς ὁποίους τοὺς ἔδεναν πρόσφατες συνθήκες. Αὐτό, μόνο οἱ ληστρικοὶ ἀντάρτες Τουρκομάνοι μπόρουσαν νὰ τὸ κάνουν. Τὸ μνημεῖο κατὰ συνέπεια «Ἐφτάμπουλές», ἔχει σχέση μὲ περιστατικὰ πού συντελέστηκαν πρὶν ἀπὸ τὰ 1430.—Ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα, ἔχουν ἔτσι τεθεῖ, γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο, σὲ πολλὰ προηγούμενα σημειώματα (ὅπου πρὸ πάνου καὶ ἄλλου), καὶ ἀναπτύσσονται πλατύτερα στὴν ἀνέκδοτη ἀπὸ καιρὸ ἐργασία μου «Ζουλεῖχα».

τὰ τὸ IB' αἰῶνα¹. Ὡς Ἕλληνα ἑξωμότη τὸν χαρακτηρίζει καὶ ὁ Hammer, στὴ δεκαοκτάτομή του ἱστορίαν τοῦ Ὁθωμανικοῦ Κράτους².

*

Στὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Καστροῦ τῶν Γιαννίνων, τὸν διαδέχτηκαν ἀργότερα —ἢ ἴσως καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀκόμα χρόνια— οἱ γυιοὶ του, οἱ ὁποῖοι ἦταν πέντε: ὁ Ἀγασί, ὁ Μπεχράμ, ὁ Ἀλῆ, ὁ Μπέγκ καὶ ὁ Ἰσᾶ. Ὁ τρίτος καὶ ὁ πέμπτος, ἐμφανίζονται στὴν ἡπειρωτικὴ ἱστορίαν σὲ πολεμικοὺς ἀγῶνες μὲ τοὺς ἄλβανούς φυλάρχους καὶ φεουδάρχες, Ἰωάννη Καστριώτη, (πατέρα τοῦ Σκεντέρ-μπεῦ), καὶ Ἀριανίτη Σπάτα Κομνηνός⁴.

Μιὰ ἀπὸ τὶς ἐμφανίσεις αὐτές, εἶναι καὶ ἡ ἑξῆς:

Στὰ 1430, τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο, πού τὸ πολιορκοῦσε ὁ Σινὰν Πασιάς, εἶχε ὅπως ξέρουμε συνθηκολογήσει τώρα ὀριστικά, ἐξασφαλίζοντας μίαν αὐτοδιοίκησιν «ἐλευθέρης σχεδὸν πόλης» μέσα στὰ διαρκῶς ἀκόμα στὴ Βαλκανικὴ μετακινούμενα στίφη. Στὰ 1434, ὁ Ἀριανίτης Σπάτας Κομνηνός, ἐπαναστατεῖ κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ ξεκινῶντας ἀπὸ τὶς περιοχὰς τῆς Τσερμενίτσας, συγκροτεῖται μὲ τὸν Ἀλῆ, γυιὸ τοῦ Ἐβρενός καὶ Ἐπίτροπο τοῦ Σουλτάνου, τὸν κατατροπώνει, τὸν ἀναγκάζει νὰ καταφύγῃ στὰ Γιάννινα καὶ πολιορκεῖ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Τότε εἶναι πού ἐμφανίζεται στὴν ἡπειρωτικὴ σκηνὴ ὁ ἐπίσης διάσημος Τούρκος Στρατηγὸς Ντουραχὰν Πασιάς (ἐξισλαμισμένος καὶ αὐτὸς χρι-

2. Ε. Σιδερίδης, Κορτήσιος Βραναῖς ὁ Ἡπειρώτης, στὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ τοῦ 1928· σελ. 253 καὶ ἐπ.

3. Hammer, Histoire de l'Empire Ottoman, Paris 1835, τόμ. 1ος, σελ. 219, 222 καὶ ἐπ., 278 καὶ ἐπ., 339, τόμ. 2ος, σελ. 138, 143, 150, 151, 154, 358 καὶ ἐπ.—Τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Hammer, μεταφράστηκε καὶ στὰ Ἑλληνικά καὶ βρίσκεται στὴ Βιβλιοθήκην τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης.—Βλ. ἐπίσης τὸ ἄρθρο, Evrenos, τῆς Islâm Ansiklopedisi, 1947, 33 Cüz, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία.

4. Χρον. τῆς Ἡπ., ὅπου πρὸ πάνου, Α, σελ. 161 καὶ 176.—Ἐπίσης Δ. Σαλαμάγκα, Ὁ Παγετός τοῦ 1434 καὶ τὸ Μοναστήρι τῆς Ντουραχάνης, ὅπου πρὸ πάνου.—Βλ. ἐπίσης καὶ στὸ Δεξ. Ἐλευθερουδάκη, λ: Ἀριανίται.

στιανός ή γόνος εξισλαμισμένων, ό όποιος, από τή Θεσσαλία, σπεύδει πρός βοήθεια του Άλή Έβρενός: βιαστικός και άνιδέαστος, σέ καιρούς βαρυχειμωνιάς, καθώς κατέβαινε από τό Ντρίσκο, τήν παγωμένη και σκεπασμένη μέ χιόνια Γιαννιώτικη Λίμνη, τήν παίρνει για κάμπο, τήν περνάει όλόκληρη μέ τό στρατό του, σπεύδει νά λύση τήν πολιορκία του Άργυρόκαστρου, διώχνει τόν Άριανίτη στα όρημητριά του, και γυρίζοντας — έπειδή σέ θαύμα είχε αποδώσει τή σωτηρία του από πνιγμό στα νερά της Λίμνης — στίς όχθες απ' όπου είχε ξεκινήσει κι όπου έστεκε ένα είκονοστάσι της Παναγίας, χτίζει τό Μοναστήρι της, τό γνωστό μέχρι σήμερα ως Παναγία της Ντουραχάνης¹.

*

Ό Γαζή Έβρενός, είνε θαμμένος στα Γιαννιτσά, πόλη, πού γι' αυτόν ακριβώς τό λόγο ήταν για τους Τούρκους ιερή. Εκεί ήταν και τό προσωπικό του φέουδο, πού τό είχε κατακτήσει στα 1363².

Σχετικά μέ τήν απ' αυτόν κατάκτηση του Βαρδάρ και της Γενιτσιά, σώζεται ακόμα ό εξής θρύλος:

«Έγινε εκεί μεγάλη μάχη και χύθηκε τόσο αίμα, πού κοκκίνησε ή λίμνη (των Γιαννιτσών). Τό β. άδυ, στη ματωμένη λίμνη, καθρεφτίστηκε ή ήμισέλινο μέ τ'άστρο· έτσι από τότε, καθιερώθηκε (αυτή) ως έμβλημα του Όθωμανικού Κράτους»³.

*

Άλλος θρύλος πού διασώθηκε από τόν Hammer είναι και ό εξής:

Καθώς ό Έβρενός γύριζε θριαμβευτής από τις νίκες του και τις κατακτήσεις όλόκληρων επαρχιών του Βυζαντινού Κράτους, «ό Σουλτάνος, δεξιωθείς φιλοφρό-

νως τόν πιστόν και γενναϊόν στρατηγόν, διέταξεν άμέσως γενναϊάν και πλουσιωτάτην άμοιβήν νά παράσχωσιν αυτώ, τιλοφορήσας αυτόν και Γκαζήν (ήτοι νικητήν, τροπαιοῦχον)· άλλ' ό στρατηγός, παρεκάλεσε τόν σουλτάνον, όπως, αντί πάσης άλλης άμοιβής, δωρήσεται αυτώ τεμάχιον γής, ίσον τῷ δέρματι βουβάλου, ίνα άνεγείρη έν αυτώ πόλιν, ήν τίθηςιν υπό τους πόδας της Βασιλομήτορος».

«Ό Σουλτάνος, έθαύμασε και έγέλασε συνάμα δια τήν παράδοξον του στρατηγοῦ αίτησιν· συγχρόνως δέ, μετά της άλλης πρός τόν στρατηγόν άμοιβής, εξέδωκε και Χάτι Σερίφ, όρίζον τήν εκπλήρωσιν της του στρατηγοῦ αίτήσεως.

Ό Στρατηγός, λαβών τό Χάτιον, άνεχώρησε: σφάξας δέ τήν μεγαλυτέραν βούβαλον, έκοψε τήν δοράν αυτης εις λεπτότατον ίμάντα, δια του όποιου και περιέβαλε τόν δια τήν μέλλουσαν πόλιν άπαιτούμενον χῶρον· ή, ως τινές λεγουσιν, εκ τεσσάρων σημείων, εις ά ένέληξε πασσάλους εκ ξύλου πλατάνου, εξέτεινε τόν ίμάντα· και εκ των τεσσάρων σημείων, οὔτως, ώρίσθησαν και τα όρια της πόλεως και της περιοχής της»⁴.

*

Κατά άλλη παράδοση πού διασώθηκε από τό Γάλλο διπλωμάτη Felix Beaujour, στο χῶρο αυτό περικλείστηκαν 96 χωριά, πού έτσι περιήλθαν στην κληρονομική κυριότητα του Έβρενός και της οίκογένειάς του⁵.

*

Από τις περιοχές αυτές, όταν ό Μουράτ ό Α' έκανε στην Προύσα τους γάμους του γιου του Βαγιαζίτ, «ό Έβρενός βέγης, προσήνεγκεν εκ των υιών και θυγατέρων του λαου αυτού, εκατόν εκ των καλλίστων νέων και παρθένων, ως δούλων», τους όποιους ό Σουλτάνος, δώρησε τελικά στους Αιγύπτιους πρέσβεις⁶.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

1. Όπου άμέσως πού πάνου, και Δ. Σαλαμάγκα, Ό Μπεϊλέρ μπης της Ρούμελης, όπου πού πάνου.

2. Βλ. επίσης, Λεξικό Έλευθερουδάκη, λ. Γιαννιτσά.

3. Κατά ανακοίνωση της Άγγελικής Μεταλληνού, Ιστορικής συγγραφώς, Θεσσαλονίκη. — Η Χρυσάνθη Ζιτσαία, μέ βοήθησε παρά πολύ στη συλλογή πληροφοριών από τόν Hammer.

4. Βλ. Hammer, όπου πού πάνου.

5. F. Beaujour, Tableaux de Commerce Grec au 18me siecle.

6. Βλ. Hammer, όπου πού πάνου.

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννενα.

Διάρθρωση: Κ. Παπαδημητρίου.

Μέτρια.

Τὴν 1^η φορά *p*, τὴ 2^η *f*.

p

1. Τὰ πή - ρα - με τὰ Γιάν - νε - να, μά -
2. Τὸ λέν' ρί χτύ. ποι κι' οἱ θρον. τέσ, τὸ
3. Τὰ. πή - ρα - με θρον. τα - φω - νεῖ τὸ

mf

· τια πολ. λά τὸ λέ - - νε, μά τια πολ. λά τὸ
λέν' καὶ οἱ καμ. πᾶ - - νες, τὸ λέν' καὶ ρί χα -
κά. δε παλ. λη - κά. - ρι, τὰ πή - ρα - με, τούς

1. 2.

λέ - - νε ὅ. που γε. λοῦν καὶ κλαῖ - νε, Τὰ κλαῖ - νε, Τὸ
ρού. με - νες κι' οἱ μαυ. ρο. φό - ρες, μά - νες, Τὸ μά - νες, Τὸ
ἄ - παν. τῷ τοῦ θρό. νου τὸ κα - μά - ρι. Τὰ - μά. οἱ. Σκορ.

p

Τὴν 1^η φορά *p*, τὴ 2^η *f*

λέν' που. λιὰ τῶν Γρε. δε. νῶν κι' ἄη. δό. νια τοῦ Με -
λέν' καὶ οἱ Γιαν. νιώ. τισ. σες, πού ζοῦ. σαν χρό. νια
πί. στε τὰ τρα. γού. δια σας στὸ θρο. σε. ρὸ ἄ -

mf

· τσό - δου πού τὰ σκια. ξαν ἡ πα. γῶ - νιά κι' ἄ.
θόγ - γου. Τὸ λέν' καὶ οἱ ζοῦ. λιώ. τισ. σες κι' οἱ
- γε - ρι, νὰ να. νου. ρί - σου. νε χλυ - κά του

1. 2.

- να - τρι. χι - λα φό - - δου. Τὸ φό - - δου.
βρά. χοι τοῦ Ζα. λόγ - γου. Τὸ λόγ - γου.
θρό. νου τὸ ἄ. στέ - ρι. Σκορ. - στέ - ρι.

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

Α'.—«Μὲ τᾶργανᾶ . . .»

«Μὲ τᾶργανᾶ βραχνᾶ—βραχνᾶ,
μὲ τοὺς ἀνακαράδες»

Τὸ στίχο αὐτὸ τοῦ ἄγνωστου—σὲ μένα—λαϊκοῦ (;) τραγουδιοῦ—ποὺ τὸν ἀναφέρει στὸ Γλωσσάριό του ὁ Ἀραβαντινὸς—θυμᾶμαι καθὲς φορὰ πού, μὲ τῇ βοήθειᾳ ἀπόμακρης ἀνάμνησης, ἀκούω στὰ σπλάχνα μου τὸ γιαννιώτικο τᾶργανᾶ, ὅπως λέγαμε τὸ νταούλι τῆς γιαννιώτικης ἀποκρηᾶς¹ καὶ τῶν γλεντιῶν στὰ Ζευγάρια² καὶ τὰ Γύφτικα τῆς Καλούτσιας³. Τῇ λαϊκῇ αὐτῇ γκράν—κάσα, τὸ μέγα τύμπανο, μὲ τὸ ὁποῖο ἄκουσα νὰ καλοῦν στοῖς κυριακάτικους χοροὺς, τὶς νηὲς καὶ τὸ παληκάρια τοῦ Μετσόβου.

Κι ἀπὸ τοὺς μακρυνοὺς καιροὺς, ἀναθυμιέμαι τώρα τὰ τούρκικα Ραμαζάνια, ὅταν τὰ βράδια τῆς παράδοξης αὐτῆς τριαντακοστῆς, ποὺ εἶναι, μὲ τὸ φῶς τῆς μέρας, ἀπόλυτη ἀποχή, τὶς νύχτες, ὀργιαστικὴ πανδαισία, τὰ νταούλια γέμιζαν τὶς τουρκοκρατημένες πόλεις μὲ τῇ διαπεραστικῇ ἀναταραχῇ καὶ τὸ συγκλονισμὸ τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τοὺς κραδασμοὺς τῶν ὀργιαστικῶν τους ρεσιτάλ.

*

Καὶ σὲ ἀτελείωτῃ πίσω τους σειρᾷ, ἀπὸ

1. 2 καὶ 3. Ἀπαραίτητο τὸ μεγάλο τύμπανο στὶς ἀποκρηάτικες συνοδεῖες ποὺ ἐρχόταν, ἀπὸ τὶς ἀκραίες αὐτὲς συνοικίες (ἡ πρώτη, στὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Μανωλιάσσας, ἡ δεύτερη, περιοχὴ τῆς ὁδοῦ 21ης Φεβρουαρίου) στὸ τέρμα τους, κατοικοῦν κατὰ μεγάλη πλειοψηφία, οἱ ἐδῶ λεγόμενοι γύφτοι, ποὺ ἐργάζονται συνήθως ὡς σιδεράδες καὶ ὀργανοπαῖκτες, ἀλλὰ καὶ παντοδαποὶ ἐργάτες : καρραγωγεῖς, σὲ λατομεῖα κτλ. συνοδευόταν δὲ μὲ τὸ τζουρνά (τὴν ἄλλοι πιπίτσα).

τὰ μακρὰ τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων, ἀκούονται τὰ καθὲς λογῆς τύμπανα καὶ τυμπανίδια : ἀπὸ τὶς καυτερὲς καὶ ματωμένες σελίδες τοῦ Πιέρ Λοτὶ καὶ τοῦ Τζᾶκ Λόντον, τὰ πιαντοδαπὰ τὰ μ—τὰ μ, ποὺ καλοῦν, σὲ πολεμικοὺς ἢ αἰσθησιακοὺς συναγερμούς, τῇ φλογισμένῃ Ἀφρικῇ καὶ τὸν ἀμείλικτο Εἰρηνικό. Μ' ἀντίθετα : ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητά μας, ἀκούονται χαρωπὰ τὰ τύμπανα ποὺ συνώδευαν τὶς ὀρχηστρίδες, στὸν ἀνέερο καὶ ρυθμικὸ χορὸ τους.

*

Ἀπ' τοὺς σκληροὺς Σαρακηνοὺς καὶ τὰ Βυζαντινὰ στρατόπεδα, ἀπ' τοὺς κατάφρακτους τοῦ Μεσαίωνα καὶ τὸν Ἐρωτόκριτο, τρέχουν σὲ συνάντησή μας, οἱ ζευγαρωτοὶ ἀνακαράδες⁴. Καὶ κατόπι τὰ τουμπελέκια καὶ οἱ νταϊρέδες, τὰ ντέφια καὶ οἱ ντραμποῦκες⁵, οἱ τσιγγίστρες⁶ καὶ τὰ τακίμια⁷, οἱ γύφτοι καὶ οἱ λαλητάδες.

Σὰ μιὰν ἀνάκληση στὴν περισυλλογή, σὰ νὰ προστάζουν σύναξη καὶ προσοχή, σὰ σὲ θριαμβικὸ ξεκίνημα, τὰ νταμποῦρλα, ἀνοίγουν τὸ ρυθμικὸ κροτάλιωμα, μέσα σὲ θούρια καὶ παιᾶνες.

*

Κι' ὕστερα σὲ κάποιες μεγάλοπρεπες

4. Ἰταλικά nacchera· γαλλικά nacaires· στὸν Ἐρωτόκριτο, νιάκαρες.

5. Στὰ Γιάννινα, εἶδος τουμπελεκιοῦ, μὲ κατεργασμένο δέρμα, δεμένο, ὅχι σὲ μισὸ πῆλινο δοχεῖο (στάμνα), ἀλλὰ σὲ εἰδικὸ κολοκύθι. Νταϊρέδες καὶ ντέφια, εἶναι συνώνυμα.

6. Χορεῦτρες πάλκου καὶ καφεῖ ἁμάν, πριμαντόνες· ἀπὸ τὸ περσικὸ τσεγγίς= δημόσιος χορευτής.

7. Τὸ μουσικὸ συγκρότημα τῆς ἐποχῆς : βιολί, λαούτο, κλαρίνο καὶ ντέφι (καμμιά φορὰ κατὰ προσθήκη ἢ ἐναλλαγῇ) φλογέρα, σαντούρι.

ὀρχήστρες, στὶς κορυφές ξεσπάσματος ἢ θριάμβου, ἀπάνω ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς καταρράχτες, σὲ συγκλονίζει τελειωτικὰ σὲ μιὰ κυρίαρχη κορῶνα, ἡ γκράν—κάσσα καὶ τὰ κύμβαλα⁸.

Β'.—Τσαγκάριδες καὶ Σαράτσιδες

Ἡ λέξη τσαγγάρης, γιὰ ὑποδήλωση γενικὰ ἐκείνων πού φκιάνουν παπούτσια, μᾶς ἤρθε στὰ Γιάννινα μὲ τὸ «ρωμέϊκο». — Ἰσαμε τότε, σὲ στοιχεῖα πού μάζεψα γιὰ μιὰ ἐργασία μου γύρω ἀπὸ τὰ Ἰσνάφια ἐπὶ Τουρκοκρατίας¹, μονάχα στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα τὴ βρήκα, καὶ μόνο ὡς ἐπώνυμο. Τὸν κατασκευαστὴ γενικὰ ὑποδημάτων, ἀναλόγως τοῦ εἶδους ὑποδήσεως πὺν ἔφκIANE, τὸν λέγαν παπουτση ἢ κοντουρατζη². — Ἦταν ἐπίσης καὶ οἱ σαράτσηδες καὶ οἱ τσαρουχάδες. Ἀλλὰ αὐτοὶ φκιάναν τσαρούχια καὶ κάτι συγγενῇ παπούτσια πὺν τὰ λέγαν σαράτσικα.

*

Ἡ λέξη τζαγγίον, εἶναι ἀρχαιοτάτη, Παρθικὴ ἢ Περσικὴ κοινότατα τὰ τσαγγία στὸ Βυζάντιο, ἦταν ἓνα εἶδος ψηλὲς μπότες, ποδήματα, ὅπως τὰ λέγαμε ἐπὶ Τουρκοκρατίας, πὺν τὰ φοροῦσαν οἱ γεωργοί, οἱ στρατιῶτες καὶ οἱ βασιληάδες· οἱ τελευταῖοι ὅμως, ἀπὸ κόκκινο δέρμα καὶ κεντημένα μὲ ἀετοὺς καὶ πολύτιμα πετράδια³.

8. Τσιαμμτσιαράδες, στὴ Γιαννιώτικη διάλεκτο, λέξη τούρκικη.

1. Δ. Σαλαμάγκα, «Τὰ Ἰσνάφια καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἐπὶ Τουρκοκρατίας», εἰς ἔφημ. Γιαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγών», ἀπὸ 26)8 μέχρι 19)9)50, 27)9)50, καὶ (Ἀβτζήδες), 20, 29 Δεκεμβρίου 1951 1. 4, 6 Ἰανουαρίου 1952.

2. Οἱ παπουτσηδες, ἔφκIANAN τὰ ἐσώραφα μὲ ὅτι ἡ κορδέλες· οἱ κοντουρατζήδες, ἐμφανίστηκαν ἐδῶ περίπου κατὰ 1850, ἀπὸ Ἰταλοὺς στὰ Γιάννινα φυγάδες ἔχοντας μάθει τὴν τέχνη τοῦ σημερινοῦ εἶδους ὑπόδησης.

3. Παρόμοια ποδήματα χρωματιστὰ μυτερά, φοροῦσαν στὰ Γιάννινα καθὼς μερικὲς τζίκες (χανούμισες μπουλωμένες) καὶ μερικοὶ Χοτζιάδες· ἀπὸ μέσα, φοροῦσαν τὰ λεγόμενα μέστια· μαλακὴ πέτσινη ὑπόδυση, κατὰ τὸ εἶδος τοῦ τερλιξιόυ· λαπίοῦδας (καλτσάκιου). Αὐτό, γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι γιὰ προσκύνημα, χωρὶς νὰ μπαίνουν στὸ τζαμί,

Ἀπὸ τὰ τσαγγία τοῦ Βυζάντιου, βγήκε ὁ τζαγγάρις ἢ τζαγγάριος καὶ παληότερα ὁ σαγγάριος, ὅπως τότε λέγαν τὸ σκυτέα, τὸ σκυτοτόμο, τὸν ὑποδηματοποιό.

*

Καὶ ἡ λέξη σαράτσης εἶναι ἐπίσης ἀρχαία:—Παλαιότατο Τάγμα στοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἀραβες, ἦταν τὸ Τάγμα τῶν σαράτζ (ἱππέων)· τὸ διαδέχτηκαν ἀργότερα οἱ σπαχή (σπαῖδες, ἱππεῖς) καὶ οἱ γενίτσαροι· (γιενι = καινούριο, νέο, τσιαρῆ=στράτευμα). Φοροῦσαν κι αὐτοὶ ἓνα εἶδος τσαγγία, μυτερὰ στὴν ἄκρη. Τὸ τσαρουῖ, ἦταν κι αὐτὸ μυτερὸ στὴν ἄκρη, καὶ τούρκικα λέγεται τσιαρίκ, ἀπὸ τὴν ἴδια πιθανῶς ρίζα τοῦ τσιαρῆ.

Σαράτσηδες λέγαν ἐπίσης καὶ τοὺς κατασκευαστὲς ἱπποσκευῶν (σαγματοποιούς).

*

Φαίνεται ὅτι τὰ παλαιότατα αὐτὰ ἱππικὰ Τάγματα, ἦταν αὐτάρκη ἀπὸ τὴν ἄποψη εἰδικῶν τεχνιτῶν κατασκευῆς τῆς ὑπόδησεως καὶ τῆς ὑποσκευῆς τους· κι ἔτσι, τὸ ὄνομα τοῦ Τάγματος, μεταπήδησε εὐκολα σὲ ὄνομα τεχνίτη τῶν εἰδῶν αὐτῶν.

Ὁ λογιωτατισμὸς, ἐπανεφέρε σὲ χρῆση τὴν παλαιότατη λέξη σκυτέυς καὶ σανδάλιον: Σὲ κατάλογο τοῦ 1911⁴, ἐμφανίζονται συντεχνίες ὑπαλλήλων ὑποδηματοποιῶν καὶ σκυτέων, καὶ σανδαλοποιῶν⁵.

Γ'.—Σιδηρουργοὶ καὶ μουσικοὶ

Στὸν κατάλογο τῶν στεφάνων γιὰ τὸν

μὲ τις κάλτσες μόνο· ἡ μωαμεθανικὴ λατρεία ἀπαγορεύει στοὺς πιστοὺς νὰ μπαίνουν στὴ τζιαμί μὲ τὴν ὑπόδηση τοῦ δρόμου, πὺν βεβλῶνει τὸ ἱερό· οἱ νεώτεροι Τούρκοι, φοροῦσαν γὰλόντες ἀπὸ λουστρίνι, σὲ φόρμα πατικιοῦ, (πατημένης ἐμβάδας), μὲ σπηρονάκι ἀπὸ πίσω γιὰ τὸ βγάλσιμο.

4. Βλ. στὴν ἑβδομ. ἔφημ. Γιαννίνων «Θρησκευτικὴ Σάλπιγξ», κατάλογο στεφάνων ποὺ κατατέθηκαν στὸ μνημόσυνο τῶν Γρεβενῶν Ἀμιλιανοῦ, ὁ ὁποῖος δολοφονήθηκε στὶς 2 Ὀκτώβρη 1911.

5. Σανδάλια ὀνόμασαν τὰ... τσαρούχια

ὁποῖο θὰ μιλήσαμε στὸ ἐπόμενο (Δ') παρατιθέμενο σημείωμα, ἀναφέρεται καὶ ἡ συντεχνία τῶν σιδιερουργῶν καὶ μουσικῶν.

*

Ἀπορεῖ κανένας, τί εἶδους ὁμοτεχνία νὰ ὑπάρξη ἀνάμεσα στὶς δυὸ αὐτὲς ἐπαγγελματικὲς τάξεις : Δὲ λέω· τὸ θέαμα ἑνὸς σιδεράδικου, μὲ τὸ βοερό του φουσέρο, τὸ βούϊσμα τῆς φωτιάς πὺ βγάζει γαλάζιες φλόγες, τὸν ἦχο τῆς βιολῆς, καθὼς πέφτει μὲ δύναμι στὸ ἄμῳνι — πῶς πολὺ ὅταν εἶνε ἱρεῖς μαζὶ πὺ χτυποῦν ρυθμικὰ τὸ φλογισμένο σίδερο — τὸ θέαμα λοιπὸν αὐτό, σοῦ φέρνει στὸ νοῦ, Προμηθεά, Ἡφαιστο, Δαντικὲς σελίδες· καὶ τῇ μουσικῇ πὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ ἄκουσμα αὐτῆς τῆς παντοδυναμίας τοῦ μυαλοῦ καὶ τοῦ χειριοῦ τοῦ ἀνθρώπου, μπορεῖς νὰ τὴν πῆς καὶ μεγαλόπρεπη. Ὅσο ὅμως κι ἂν εἶναι, αὐτῇ, ἀποκλείει τὴν ἄλλη, τὴν πραγματικὴ μουσικὴ : θέλω νὰ πῶ, αὐτῇ πὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ μουσικὰ ὄργανα. Ἴσως μιὰ γκράν κάσσα, πὺ θὰ τὴ χτυποῦσαν μανιακά, δαιμονισμένοι ἄγριοι !.. Μὰ πῶς ν' ἀκουστῇ μέσα στὰ μπουμπουνιτὰ τοῦ σιδεράδικου τὸ ... κλαρίνο καὶ τὸ σαντοῦρι ;

*

Κι ὅμως· στὰ Γιάννινα, καὶ τώρα ἀκόμα, δίπλα στὸ φουσέρο, μπορεῖ νὰ ἰδῇς κι ἓνα βιολὶ ἢ ἓνα ντέφι. Αὐτὰ τὰ δυὸ ἐπιγγέλματα, τὰ συνδέει στὴν Ἡπειρο μιὰ — πῶς νὰ τὴν πῶ ; — «προσωπικὴ ἔνωση», ὅπως λέγαν στοὺς καιροὺς τῶν μοναρχιῶν, τὴν ἔνωση δυὸ κρατῶν, κάτου ἀπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ μονάρχη. Μὰ φταίει ὁ λογιωτατισμὸς, κι ἡ μανία τῆς κακῶς ἐννοούμενης καλλιέπειας, πὺ δὲ μᾶς ἀφήνει νὰ τὸ καταλάβουμε αὐτό, στὶς δυὸ αὐτὲς ἡπειρώτικες τέχνες.

Πρόκειται ἀπλούστατα γιὰ τοὺς γύφτους, ὅπως λέγαμε τὸν παλιὸ καιρὸ, καὶ τοὺς σιδεράδες, καὶ τοὺς βιολιτζίδες· γιὰτὶ κι οἱ δυὸ, προερχόταν ἀπὸ τὸ τέρμα τῆς Καλούτσας καὶ τὰ Ζευγάρια, τίς γύφτες ὅπως λέγαμε παλαιότερα συνοικίες.

Δ'. — Οἱ ... «πνευματοπῶλαι»

Στὸν κατάλογο τῶν Ἰσναφιῶν πὺ στὰ

1906 κατάθεσαν στέφανο στὸ μνημόσυνο τοῦ Φώτιου Κορυτσᾶς, ὁ ὁποῖος δολοφονήθηκε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν κομιτάτων καὶ τῶν ἀνταρτικῶν, ἀναφέρεται καὶ ἡ συντεχνία τῶν «... πνευματοπῶλῶν καὶ ξενοδόχων».

Αἰσθάνομαι τὸν πειρασμὸ νὰ κάνω τώρα κι ἐγὼ λιγάκι πνεῦμα εἰς βάρος τῶν πνευματοπῶλῶν τοῦ 1906· μιὰ πὺ τὸ πούλᾶν, γιὰτὶ νὰ μὴν ἀγοράσουμε κι ἐμεῖς λιγάκι ;

Εἶναι ὅμως τάχα αὐτοὶ θύματα τῆς λογιωτατιστικῆς κομποῦλειας ; ἢ μήπως μονάχα τοῦ κατασκευαστῆ τῆς ταινίας τοῦ στεφάνου πὺ κατάθεσαν, ὁ ὁποῖος, νόμισε οἰκονομικώτερο γι' αὐτόν, νὰ συντομεύσῃ στὰ χρυσὰ γράμματα τὸ ... ἀτελείωτο οἶνο πνευματο... κτλ ; Ποῦ ξέρεις ; μπορεῖ νὰ μὴ τὸ χωροῦσε κι ἡ ταινία.

*

Πρὸς δικαιολογίαν πάντως τοῦ Ἰσναφιῶ, ὀφείλουμε νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι, καὶ οἱ Ἰταλοὶ, τὸ οἰνόπνευμα τὸ λένε πνεῦμα, *spirito*, καὶ συντομότερα *spirtò*· μήπως κι ἐμεῖς *σπίρτο* δὲ λέμε τὸ πνεῦμα ; εἶνε *σπίρτο* μοναχὸ λέμε γιὰ τὸν εὐφυῆ καὶ πνευματώδη ἄνθρωπο, πὺ λάμπει γύρω μὲ τὸ πνεῦμα του· γι' αὐτὸ ἴσως λέμε καὶ τὸ ... *σπίρτο* (πυρεῖο), *σπίρτο*.

Κατὰ ποῖο ὅμως τρόπο συνεργάζεται τὸ πνεῦμα μὲ τὰ ξενοδοχεῖα ; Καθὼς μαντεύετε, συμβαίνει κι ἐδῶ τὸ ἴδιο πὺ εἶπαμε στὸ ἄλλο σημείωμα, γιὰ τοὺς σιδηρουργοὺς καὶ μουσικοὺς : Τὰ ξενοδοχεῖα τοῦ 1906, ἦταν, τὰ περισσότερα, ξενῶνες : λογικῶν ἀλλὰ καὶ ... ἀλόγων ζώων. Καὶ σ' αὐτὰ δύναν, καὶ κριθάρι, καὶ φαγητό· καὶ πότιζαν, καὶ μὲ νερό, καὶ μὲ ρακὶ (*σπίρτο*, ὄνομα καὶ πράγμα) : ἦταν ἀπλούστατα χάνια, πὺ ἦταν, καὶ ξενοδοχεῖα γι' ἀνθρώπους, καὶ σταῦλοι (τὸ γιὰ ζῶα, ἐννοεῖται)· καὶ παχυνὰ, καὶ ἐστιατόρια, κρασο-ρακοπωλεῖα.

*

Νὰ λοιπὸν πῶς τὸ πνεῦμα, μπορεῖ θαν-

1, Ὁ κατάλογος, βρίσκεται στὸ ἀτομικὸ μου ἀρχεῖο.

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗ, Καθηγητοῦ
—Θ' Γυμνασίου Ἀρρένων Ἀθηνῶν—

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΙΣ ΤΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟΝ ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΙΟΥ ΣΥΜΒΟΛΗ*

Δ') ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΜΕΡΟΠΗΣ

σὴν Ἀγλατριάδα· λόφος ἐπὶ τοῦ ὁποῦ
ἐξωκκλήσι ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἀγ. Τριάδα.
σὸν Ἀιλιά, σὸν Ἀινικόλα, ὁμοίως.
σὸν Ἀιχαράλαμπρο· ἡ παρὰ τὸν ναῖ-
σκον τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους τοῦ Παλαιο-
πύργου ἐδαφικὴ ἔκτασις τῆς Μερόπης.

σὴν Ἀλατισιά, ἀλλὰ καὶ σὴν Ἀλαισιά.
Εἰς τὸν β' τύπον ἀκούεται καθαρῶς διακε-
κριμένη ἡ προφορά τοῦ τ καὶ τοῦ σ· δὲν
ἀκούεται τὸ συμφωνικὸν σύμπλεγμα, ὅπως
εἰς τὰς λέξεις *Τοιάμης, Τοιαῦτος, τσέρος,*
τσακώνω. Χωράφια καὶ ὁ περίξ αὐτῶν βο-
σκότοπος. Ἡ ὄνομασία ἐπλάσθη ἕνεκα τῶν
εὐρισκομένων ἐκεῖ πλακῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων
παραθέτουν ἄλλες διὰ τὰ βοσκήματα.

σὴν Ἀμπαραιοκευή (δηλ. σὴν Ἀγία
Παρασκευή)· λόφος ὀνομασθεὶς οὕτω ἀπὸ τὸν
ἐπ' αὐτοῦ κτισμένον ναῖσκον, ὁ ὁποῖος τι-
μᾶται εἰς τὴν μνήμην τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς.

Τὸ σ πρὸ τοῦ οὐρανικοῦ μαλακοῦ κ
(κί, κε) προφέρεται ἐν Πωγωνίῳ ὡς ch.
Ἡ προφορά αὕτη ὑφίσταται, ὅσον γνωρίζω,
καὶ εἰς τὸ Ζαγόρι καὶ εἰς τὴν Δερόπολιν¹.

* Συγχεῖα ἐκ τοῦ προηγουμένου.

1. Βλ. Δυότραγουθία ἀπὸ τὴν
Βόρειο Ἡπειρο εἰς τὸ περιοδικὸν Βό-
ρειον Ἡπειρον, Σεπτ. 1936, σελ. 30 κ.ε.

μάσια νὰ φιλοξενεῖται καὶ μέσα στὰ χά-
νια· εἶναι τρομερὰ δημοκρατικὸ. Πάντως
οἱ ἀναγνώστες, ἃς μᾶς συγχωρήσουν τὸ
πολὺ φτηνὸ πνεῦμα ποὺ κάνουμε· σ' αὐτό,
φταῖνε κυρίως οἱ . . . πνευμα-τοῦται.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

σὸν ἀνεμόμυλο· λόφος, ἐφ' οὗ ἄλλοτε
πιθανώτατα ἀνεμόμυλος, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς
ἐνθυμεῖται.

σὴν Ἀσβεσταριά· χωράφια καὶ ἡ περίξ
αὐτῶν ἔκτασις. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἀσβεσταριά.

σὸ βάτο· χωράφια. Φυτώνυμον.

στοῦ Βαϊνίτη· λακκοῦλες καὶ χωράφια.
Ὁ πληθυντικὸς στὰ βαϊνίτια, ὅταν τὰ χω-
ράφια λαμβάνονται ἐν τῷ συνόλῳ· λ.χ. προ-
σίνισαν τὰ βαϊνίτια.

σὴ βροσίτινα· τμήμα τῆς Νεμέρτσ(κ)ας,
θερινὸν βοσκοτόπι.

σὴ βιδάγια· χωράφια.

σὸ βιτοικόπλο· βλ. σχετικῶς ὡς καὶ
τὰς ἄλλας προφοράς εἰς τὰ Ἡπειρωτικὰ
Χρονικά, 1933, σελ. 148.

στὰ δέματα· χωράφια λεγόμενα οὕτω,
διότι, ἐπειδὴ κεῖνται ἐπὶ πρανοῦς ἐδάφους,
κατ' ἀνάγκην ἀνεγείρονται τοῖχοι, δέματα
λεγόμενοι, πρὸς συγκράτησιν τοῦ χώματος.

στοῦ δροῦβαλη· ράχες καὶ χωράφια.
Πιθανῶς κυριώνυμον.

στοῦ Ἰοικιζάμου· χωράφια καὶ ἡ πε-
ριέχουσα ταῦτα τοποθεσία. Κυριώνυμον.

στοῦ Ἰτζίου ἢ στοῦ Ἰτζίου τῇ ῥάχῃ·
λόφος καὶ χωράφια.

σὸν Κακόλακκο· ὁ ἀνατολικῶς τοῦ χω-
ρίου Κακολάκκου, δυτικὸν δὲ σύνορον τῶν
Ρομπατῶν πρὸς τὸν Κακόλακκον, διερχόμε-
νος ἀπόκρημνος λάκκος.

σὴν καλοτίσα (προφ. σὴν γιλοτίσα)·
χωράφια καὶ ἡ περίξ ἔκτασις.

στοῦ Καραθάνου· λάκκος.

σὴν καρυά (προφ. σὴν γαριά)· Χωράφια. Καρυά τῶρα δὲν ὑπάρχει.

στοῦ Μιχομάνου· χωράφια. Ὅταν λαμβάνονται ἐν τῷ συνόλῳ σὰ μιχομάνια.

σὸ ξερόπλαγο· τὸ ἄνωθεν τῆς Μερόπης καὶ τοῦ Παλαιοπύργου γυμνὸν (ξερό) πρανές.

σὴν παλιόστρουγκα (προφ. στήμ βαλιόστρουγκα)· τοποθεσία ἔπου ἄλλοτε ὑπῆρχε στρούγκα.

σὴν παλιουριά (προφ. στήμ βαλιουριά)· χωράφια. Φυτώνυμον.

σὴν Παναγιά (προφ. στήμ βαναγιά)· λόφος καὶ ἐξωκκλήσι.

σὴν πλαγιά (προφ. στήμ βλαγιά)· χωράφια κείμενα ἐπὶ πρανοῦς.

σὸν πρωτόερο (προφ. σὸμ βρωτόερο)· ὁ πλησίον καὶ ἄνωθεν τοῦ χωρίου λάκκος. Ἰσως σκαπτικὸν ἐλατήριο ὑπολανθάνει εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ τοπωνυμίου τούτου.

σὸ ριζό· τὸ ἄνωθεν τοῦ χωρίου ριζωμα τῆς Νεμέρτσ(κ)ας.

σὴ Σωτεῖρα· λόφος καὶ ἐξωκκλήσι Με-

ταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος. Εἰς χωρία τοῦ Δυτικῷ Ζαγορίου ἠκούσα νὰ λέγεται ἡ ἐρρτὴ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος τς Ἀι-Σουτήρους.

σὰ τζιοβανάλωνα· χωράφια. Μᾶλλον κυριώνυμον, δηλ. κάποιος λεγόμενος Τζιομπάνος ἢ Τζιομπάνης εἶχεν ἐκεῖ ἄλωνα. Ὁ πληθυντικὸς, διότι τὰ χωράφια πολλὰ. Πρβλ. ἄνωτέρω στοῦ Βαϊνίτη, σὰ Βαϊνίτια.

σὸ τζιοβανοκούρι· δασύλλιον, λάκκος καὶ τὰ παρακείμενα χωράφια. Μᾶλλον καὶ τοῦτο κυριώνυμον ὡς καὶ τὸ προηγούμενον.

σὰ τσεριά· χωράφια ἔπου ὑπάρχουν τσέροι (εἶδος δρυός). Ὁ πληθυντικὸς σὰ τσεριά, ἔστις ἐνίκησε ὑπάρξαν πιθανῶς τοπωνύμιον σὸν τζέρο ἢ σὸς τσέρους, ἐσχηματίσθη ὡς τὰ ἄνωτέρω σὰ βαϊνίτια, σὰ μιχομάνια, σὰ τζιομπανάλωνα.

σὰ τσιόκοτα καὶ σὰ τζιόκοτα· χωράφια καὶ βοσκήσιμος τόπος. (βλ. τοπωνύμιον καὶ εἰς «Ἡ π. Χρονικά» 1933 εἰς Συμβολὴν εἰς τοπωνυμικὸν Πωγωνίου, τοπωνύμια Κακολάκκου).

[Συνεχίζεται]

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Συλλογὴ ΕΥ. ΜΠΟΓΚΑ

— Ζῆ καὶ ζαίν·

Γιὰ ὅσους διάγουν ἄθλια ζωὴ

— Ζοῦρλις ἔχ' πουλλές· κόκκινις κὶ παρδαλές ἦ

— Οἱ ζοῦρλις εἶνι σόϊα-σόϊα κλπ.

Γιὰ ὅσους δὲν εἶναι μὲν «δεδηλωμένοι» τρελλοί, κάνουν, ὅμως κί' αὐτοὶ τίς ἰδιότυπες «τρέλλες» τους.

— Ἡ πείνα σί πάν(πάει) σι' οὐχτροῦ τὴν πόρτα

Ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς πείνας εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα.

— Ἡ κουσιῆ (=τρεχάλα) τ'ς γάτας, ὡς τ'ν ἀχυριώνα

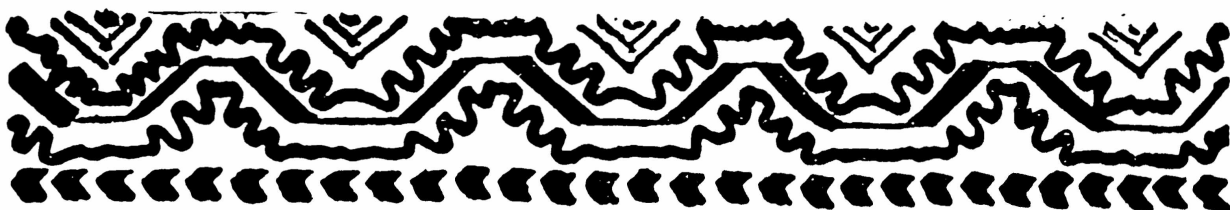
Γιὰ ὅσους εἶναι ἀψίκοροι, γοργοχόρταστοι.

— Ἡ ἀρκοῦδα δὲ χουρταίν' μὴ μυρομήγκια (Μέτσοβο)

Γιὰ ἀνεπαρκεῖς προσπάθειες σὴν ἀντιμετώπιση μεγάλων ἀναγκῶν

— Θὰ χάσ' ἡ Βινιτιά βιλόν'

Ὅτι τὴν μικρὴ σημασία πρέπει νὰ δίνῃ κανεὶς γιὰ ἐναν ἀχρηστο, γιὰ ἐνα παράσιτο τῆς κοινογίας, ὅση θὰ ἔδινε καὶ ἡ μεγάλη βελονοπαραγωγός, ἄλλοτε, Βενετία, ὅταν θὰ ἔχανε ἐνα ἀπὸ τὰ ἀναρτίμητα βελόνια τῆς.

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Φιλολόγου

Η ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΝΑ

(ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ)

Εἰς τὴν σελίδα 16ην τῶν «Ἑπειρωτικῶν Σελίδων» τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου 195 δημοσιεύεται δημοτικὸ τραγούδι μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν «Τὸ Παραστράτημα» τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν ἡρωίδα τοῦ ὡς παραστρατημένην. Τὸ δημοσιευόμενον τραγούδι ἀδικεῖ παρὰ πολὺ τὴν κοσμοξακουσμένην Ἀναγνώσταιναν, διότι ἡ παράδο-

σις ἀναφέρει ὅτι αὕτη ἦτο ἡθικωτάτη καὶ ἐξετιμᾶτο παρὰ πολὺ ἀπὸ ὅλους διὰ τὸν ἐνάρετον βίον της, ὃ δὲ ἀείμνηστος πατήρ μου Γεώργιος Β. Σωτήρης ἐξιστορῶν ἐν ὀλίγοις ἐν τῇ ἀνεκδότῳ ἐμμέτρῳ ἱστορίᾳ περὶ τοῦ Ζαγορίου καὶ τῶν χωρίων αὐτοῦ τὰ περὶ τῆς Ἀναγνώσταινας ἐπαινεῖ τὴν ἡθικότητα αὐτῆς.

«Κακὸ ζακὸν ἀπώχετε ἐσεῖς οἱ Ζαγορίσιες
τὴ νύχτα πᾶτε γιὰ νερό, τὴ νύχτα καὶ γιὰ ξύλα.
Σηκώθη ἡ Ἀναγνώσταινα πὼς εἶπ' ἡ πεθερά της
τὴ νύχτα ζύμωσε ψωμί, τὴ νύχτα σύρε γιὰ ξύλα.
Δὲ φταῖς κύρ' Ἀναγνώσταινα, δὲ φταῖς ἐσὺ καυμένη
μόν' φταῖει ἡ σκύλα πεθερά, ἡ Εὐὰ ἡ ἀνδραδέλφη
ποῦ σοῦειπαν νύχτα ζύμωσε, νύχτα σύρε γιὰ ξύλα
καὶ ζύμωσε καὶ κίνησες στὰ Ριζισινὰ γιὰ ξύλα.
Κι' ὁ Καραμπέρης τὸ σκυλὶ σοῦ ἔκαμε καρτέρι
στὴ Μάζια στὸ κρύο νερὸ στὴν κερασιὰ ποκάτω
σοῦ πιάνει τὸ μουλᾶρι σου, θέλει τὰ μαῦρα μάτια.
Ψιλὴ φωνίτσα ἔρριξε, ὅσον κι' ἂν ἤμποροῦσες
Ποῦ εἰστ' ἀδέλφια μ' χωριανοί, γλυτῶστε μ' ἀπ' τὸ σκύλο
Ὁ Ντίνος τὴν ἐγλύτωσεν ἀπὸ τὴν ἀτιμία
κι' ὁ Δῆμος μετὸν Νικολὸ δέσαν τὸν Καραμπέρη
καὶ δέροντας τὸν ἔφεραν μέσα στὸ μεσοχώρι
κι' ὁ κύρ - Σταθᾶς ἐπρόσταξε καὶ τῶκοσαν τὸ χέρι».

Τὸ τραγούδι τῆς Ἀναγνώσταινας ἐποιήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἸΘ' αἰῶνος, διότι τὸ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφόμενον συνέβη κατὰ τὸ 1812.¹ Τῆς Ἀναγνώσταινας, δὲν διεσώθη τὸ βαπτιστικόν της ὄνομα καὶ οὐτε ἀπὸ ποῦ κατήγετο. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν ὑπανδρευθὴ τὸν ἐκ Νεγάδων καταγόμενον καὶ μέγαν γαιοκτήμονα ἐν Ρωσσίᾳ

Ἀναγνώστην Σύρμαν. Αὕτη ἡγαπᾶτο παρὰ πολὺ ἀπὸ τὸν ἄνδρα της καὶ ἐξετιμᾶτο

1. Γεώργιος Β. Σωτήρης «Ὀλίγοι στίχοι περὶ Ζαγορίου Ἑπείρου 1937

στίχ. 695 «Σύρμα ἡ Ἀναγνώσταινα ἡ κοσμο-
[ξακουσμένη
γιὰ τὴν πολλή της εὐμορφιά, ἡ συ-
[κοφαντημένη.

1. Γεώργιος Β. Σωτήρης, ἐνθ' ἀνωτέρῳ σελ. 44 συνέβη τοῦτο κατὰ τὸ 1812.

στίχ. 709 ὅλοι τὴν Ἀναγνώσταινα τὴν ἤξευ-
[ραν τιμᾶ».

δσον οὐδεμία ἄλλη, ἀπὸ ὅλους διὰ τὰς ἀρετὰς της. Οἱ Νεγαδιῶται κυριολεκτικῶς τὴν ἐλάτρευον. Ἐξαίρεσιν ἕκαμαν μόνον ἡ πεθερά της καὶ ἡ ἀνδραδέλφη της, αἱ ὁποῖαι τὴν ἐμίσουν παρὰ πολὺ καὶ προσεπάθουν μὲ κάθε τρόπον νὰ τὴν κακολογήσουν καὶ νὰ τὴν ἐξοντώσιν.¹

Μίαν ἡμέραν τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1812 ἡ Ἀναγνώσταινα διετάρχη ἀπὸ τοὺς οἰκέτους της, ἵνα, ἀφοῦ σηκωθῇ πολὺ πρωτὶ καὶ ζυμώσῃ, μεταβῇ εἰς Ριζιανὰ καὶ μεταφέρῃ ξύλα. Ἡ ἐνάρετος νύφη ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν καὶ ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ μετέβη μαζί μὲ τὸ μουλάρι της εἰς τὰ Ριζιανὰ.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀναγνώστη Σύρμα ὅπως καὶ πᾶσα οἰκογένεια τῶν Νεγάδων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ὡς ὑπηρετήν ἕνα Καραμπέρην. Οὗτος ἐτρώθη ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς νεαρᾶς κυρίας του, — ἡ ὁποία ἦτο καὶ παρὰ πολὺ ὡραία, — καὶ ἔκαρδόκει κάθε στιγμὴν νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς καὶ κορέσῃ τὰς κτηνώδεις ὁρέξεις του. Εἰς τοῦτο δὲ καθημερινῶς ἐπέζετο καὶ ἀπὸ τὰς κυρίας του, πεθερὰν καὶ ἀνδραδέλφην τῆς Ἀναγνώσταινας.

Ἐπὶ τέλους δὲ εὐρέθη ἡ κατάλληλος δι' αὐτὸν περίστασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀναγνώσταινα θὰ μετέβαινε διὰ ξύλα εἰς τὰ Ριζιανὰ. Διὰ τοῦτο τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐβγήκεν ἀπὸ τὸ σπίτι κατὰ τὸ μεσονύκτιον, προεορεύθη τῆς Ἀναγνώσταινας καὶ κρυπτόμενος εἰς τὸ παρὰ τὴν Μάξιαν τῶν Ριζιανῶν δάσος ἀνέμενεν αὐτήν.

Ἡ Ἀναγνώσταινα ἦλθεν εἰς τὴν Μά-

ξιαν καὶ ἀμέριμος ἐμάζευνε ξύλα, διότι δὲν ἐφαντάζετο, ὅτι οἱ οἰκεῖοι τοῦ ἀνδρός της θὰ ὤθουν τὸν δοῦλον των εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε νὰ σχεδιάσῃ ἐπίθεσιν ἐναντίον της. Ἐξαφνικὰ ὁ Καραμπέρης ἐπετέθη κατ' αὐτῆς. Ἡ Ἀναγνώσταινα αἰφνιδιασθεῖσα ἐξέβαλεν ἀπελπιστικὰς κραυγὰς καὶ ἐκάλει εἰς βοήθειαν. Ταύτας ἤκουσαν οἱ παρὰ τὴν Μάξιαν εὐρισκόμενοι Ντίνος Κούμας, ὑλοτόμος, Δῆμος, ὑπηρετῆς τοῦ Καλαμανάκη καὶ Νικολός, ὑπηρετῆς τοῦ Χατζῆ Γιαννοῦση. Οὗτοι ἔσπευσαν ἀμέσως καὶ τὴν ἀπῆλλαξαν ἀπὸ τὸν κτηνώδη βιαστήν, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπρόφθασε νὰ κορέσῃ τὸ αἰσχρὸν πάθος του καὶ ἀφοῦ τὸν ἔδεσαν δέροντες τὸν μετέφεραν εἰς τὸ μεσοχώριον τῶν Νεγάδων, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ Κύρ - Σταθᾶ ἀπεκόπη τὸ δεξιὸ χεῖρι του.

Ὁ Εὐστάθιος Ἰωάννου, — Κύρ - Σταθᾶς λεγόμενος ἀπὸ ὅλους — ἐγεννήθη εἰς Νεγάδες Ζαγορίου κατὰ τὸ ἔτος 1740 καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1813. Οὗτος ἦτο ἀπόλυτος ἄρχων τῶν Νεγάδων, ὁ δὲ Ἀλῆ Πασᾶς τὸν ἐξετίμα καὶ τὸν ἐσέβετο παρὰ πο-

3. Γεώργιος Β. Σωτήρης, ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 44. α) Γεροντίνος. Κων/νος Γ. Τσίτας ἢ Κούμας ὁ ἐκ μητρὸς πάππος μου, ἀπλοῖκός καὶ τίμιος ἀνὴρ, ὑλοτόμος τὸ ἐπάγγελμα. β) Δῆμος, ὑπηρετῆς τοῦ Πέτρου Κώστα Πέτρου κοινῶς Καλαμανάκη. γ) Νικολός ἢ Κολιός, ὑπηρετῆς τοῦ Χατζῆ Γιαννοῦση. Οὗτοι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Γεροντίνου μετέβησαν εἰς τὸ παρὰ τὴν Μάξιαν δάσος πρὸς ἐκκοπὴν δρυῖνων ξύλων δι' ἐπισκευὴν τοῦ διαδρόμου (Ἡλιακοῦ) τοῦ συνδέοντος τὰ μαγειρεῖα τοῦ Χατζῆ Γιαννοῦση μετὰ τῆς λοιπῆς οἰκίας, ἀκούσαντες δὲ τὰς φωνὰς τῆς Ἀναγνώσταινας, προσδραμόντες ἀπῆλλαξαν αὐτὴν τοῦ κτηνώδους ἐκβιαστοῦ μὴ προφθάσαντος νὰ κακουργήσῃ ἐπ' αὐτῆς. Δέσαντες καὶ δέροντες αὐτὸν ἔφερον εἰς Μεσοχώριον, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ Κύρ - Σταθᾶ ἀπέκοψαν διὰ πελέκους τὴν δεξιὰν χεῖρα συνέβη τοῦτο κατὰ τὸ 1812. Μαρτυρία Χρυσούλας Χατζῆ Γιαννοῦση.

4. Γεώργιος Β. Σωτήρης, ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 37. στίχ. 595 «Ὁ Κύρ - Σταθᾶς ὁ φρόνιμος, κριτὴν εἰς τοὺς Νεγάδες διώρισεν Ἀλῆ Πασᾶς, γιὰ φόνους [γιὰ καυγάδες. Ἡξευρε ποῦναι τίμιος κι' ἀδέκαστος [θὰ κρίνῃ τοὺς πάντας μὲ ἰσότητα καὶ μὲ δικαιοσύνη».

1. Γεώργιος Β. Σωτήρης, ἐνθ' ἀνωτέρω σελίς. 43.

στίχ. 698 «εἰς τ' Ἀρζιανὰ τὴν ἔστειλαν, νύχτα [νὰ φέρῃ ξύλα.

στίχ. 699 ὠμίλησαν τὸ δοῦλο των ἀχρεῖο Καραμπέρη».

στίχ. 707 Ἡ Εὐὰ ἀνδραδέλφη της τραγοῦδι [ἔχει βγάλει

στίχ. 708 καὶ ἄτιμη τὴ νύφη της ἤθελε νὰ [προσβάλλῃ

ὅλοι τὴν Ἀναγνώσταιναν τὴν ἤξευραν τιμία

κ' ἡ ἀνδραδέλφη ἔμεινε μόνον μὲ [τὴν κακία».

2. Καραμπέρης ... δηλωτικὸν περιοχῆς καταγωγῆς.

λὺ ἔνεκα τῶν ἀρετῶν του καὶ ἔνεκα τῶν νιῶν του, Ἀθανασίου καὶ Ἰωάννου, πρὸς τοὺς ὁποίους ὠφείλε χάριτας, διότι συνέδραμον αὐτὸν οἰκονομικῶς καὶ ἰσχύοντες οὗτοι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπήλλαξαν τὸν Ἀλὴν ἀπὸ κατηγορίαν ποὺ ἀπεδόθη εἰς αὐτόν· μάλιστα δὲ ὁ εἰς ἑξ αὐτῶν συνέβαλε πολὺ χρηματικῶς παρὰ τῇ Τουρκικῇ Πύλῃ εἰς τὸ νὰ διορισθῇ ὁ Ἀλῆς Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων¹.

Ἡ οἰκία τοῦ Κύρ - Σταθᾶ ἦτο μεγαλοπρεπεστάτη καὶ ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας. Ὑπῆρξε δὲ καὶ δικαστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ τελεσιδίκως ἐδικάζοντο παντὸς εἵδους ὑποθέσεις. Τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ τόσον πολὺ ἐσέβετο ὁ Ἀλῆς, ὥστε εἰς ἐφεσιβάλλοντας αὐτὰς πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνετο «εἰπ' ὁ Κύρ - Σταθᾶς, ὁρὲ μπίρο, κι' εἶναι δίκιο»². Ἦτο μὲν ὁ Κύρ Σταθᾶς αὐστηρὸς ἀλλὰ δικαιοτάτος ἀνὴρ καὶ κριτὴς ἀδέκαστος. Προσέτι δὲ καὶ ἀπὸ ἄλλα χωρία πολλοὶ προσέτρεχον πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ λύσῃ τὰς διαφοράς των, διότι ἐθεωρεῖτο δεύτερος Σολομὼν εἰς τὰς κρίσεις του. Δι' ἀποφάσεως αὐτοῦ καὶ θανατικαὶ ποιναὶ ἐξετελοῦντο εἰς Νεγάδες. Ἀπὸ ὅλας τὰς ἀποφάσεις τοῦ Κύρ - Σταθᾶ διεσώθησαν μέχρι σήμερον δύο ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶναι ἡ ἀνωτέρω τοῦ Καραμπέρη, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ ὁποία εἶναι καὶ θανατική, εἶναι ἡ ἑξῆς. Κᾶποιος ἀθίγγανος, ὑπηρέτης οἰκογενείας ἐν Σκαμνελίῳ, μετέβαινεν εἰς Φραγκάδες. Εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἅγιον Δημήτριον δάσος συνήτησε τὴν ὑπηρέτριαν τοῦ Καραχασάνη, νεάνίδα καταγομένην ἐκ Λεσινίτης, ἡ ὁποία μετέβη ἐκεῖ διὰ νὰ εὕρῃ μανιτάρια. Ὁ ἀθίγγανος ἐπετέθη κατ' αὐτῆς καὶ ἐκόρεσε τὰς κτηνώ-

δεις ὁρμάς του. Ἡ πράξις αὕτη κατηγγέλθη εἰς τὸν Κύρ - Σταθᾶν, ὁ ὁποῖος διέταξε τὴν σύλληψιν τοῦ βιαστοῦ καὶ τὸν ἀπαγχονισμόν του εἰς τὸ δένδρον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον διεπράχθη τὸ ἔγκλημα. Τὸ δένδρον τοῦτο, ὡς καὶ ἡ παρὰ τοῦτο τοποθεσία, ὀνομάζεται ἀκόμη καὶ σήμερον «Γυφτοκρέμασι».

Ὁ Κύρ - Σταθᾶς ἀπέθανε κατὰ τὸ 1813 καὶ ὁ θάνατός του ὑπῆρξεν αἰτία δημιουργίας φατριῶν καὶ διαιρέσεων εἰς Νεγάδες, ὥστε ἠναγκάσθη ὁ Ἀλῆς Πασσᾶς νὰ ἀποστείλῃ ἐκ Μπάγιας ἀπειλητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Νεγαδιώτας ὑπὸ χρονολογίαν 2 Ἰουλίου 1817, διὰ τῆς ὁποίας διορίζων διοικητὰς τῶν Νεγάδων τοὺς Γεωργιάννην Τσίβην καὶ Γεώργιον Καρακώσταν ἐχορήγει εἰς αὐτοὺς ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα νὰ διέπωσι τὰ τῶν Νεγάδων, ὅπως αὐτοὶ ἤθελον καὶ νὰ μὴ δίδουν λόγον πούθενά ἢ μὴ μόνον εἰς αὐτὸν τὸν Ἀλὴν, κανεὶς δὲ ἄλλος Νεγαδιώτης νὰ μὴ ἀναμειγνύηται εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Νεγάδων διότι θὰ τὸν φάῃ τὸ φίδι τὸ κολοβό, ὅπως ἐγράφετο εἰς τὴν ἐπιστολήν.

Ἀπόγονοι τοῦ Κύρ - Σταθᾶ εἶναι ἡ οἰκογένεια τῶν Γεωργιτσαίων³.

Ἀκόμη καὶ σήμερον ἀναφέρονται δύο τοπωνύμια, τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὰς κρήνας ποὺ ἐκτίσθησαν εἰς τοποθεσίαν ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς παρούσης ἱστορίας, τὸ πρῶτον «τ'ς Ἀναγνώστεινας» δηλ. ἡ βρύς τ'ς Ἀναγνώστεινας (ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1790) καὶ τὸ δεύτερον «ἡ βρύς τ' Σταθᾶ» (ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1812)⁴.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἱστορία τῆς Ἀναγνώστεινας καὶ τοῦ τραγουδιοῦ αὐτῆς.

ΜΑΝΘΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

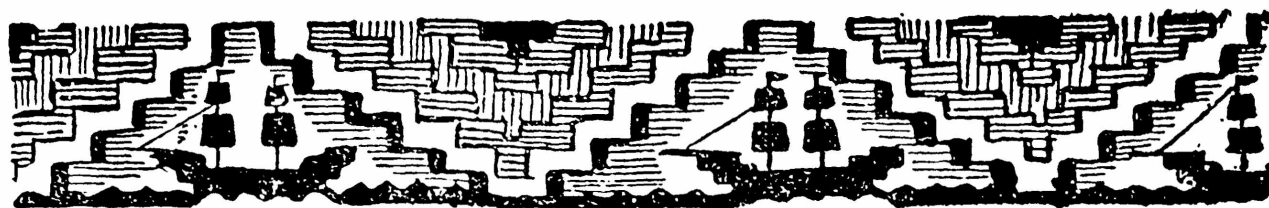
1. Εὐαγγελίδης ἐν Ἱστορίᾳ Ἀλῆ Πασσᾶ σελ. 101 ... ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπαιτούμενας δαπάνας διὰ τοῦ ἐκ Νεγάδων Α. Σταθᾶ κατέβαλον πρὸς ἐπίτευξιν τοιοῦτου διορισμοῦ.

2. Γεώργιος Σωτήρης ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 37. στίχ. 599 «ἐὰν κανεὶς γιὰ τὸν Σταθᾶ τ' Ἀλῆ [παραπονεῖτο] ἔλεγεν εἰπ' ὁ κύρ - Σταθᾶς, Μπίρο μ' [κ' εἶναι δίκιο.]»

3. Γεώργιος Β. Σωτήρης ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 27 στίχ. 601 «Ἀπόγονοι τοῦ Κύρ - Σταθᾶ εἰν' οἱ [Γεωργιτσαῖοι]

τῆς ἐγγονῆς του τὰ παιδιὰ, ὅλα, ἀν- [δρες σπουδαῖοι.]»

4. Λαμπρίδης «Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγα- [θοεργημάτων] Μέρους Α' σελ. 99.

ΤΑΚΗ ΤΣΙΑΚΟΥ

ΠΑΡΓΑ*

Ο ΘΡΥΛΟΣ—Η ΙΣΤΟΡΙΑ—ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ

Με τὴν καταστροφὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τὴν ἀνακατάληψη τῆς Πάργας ὁ τόπος πιάνει καὶ συνέχεται. Σὲ λίγο χρόνον εὐημερεῖ. Τώρα ἡ ἐλὴν γιομίζει τὰ κεμέρια μὲ Βενέτικα. Τὸ κίτρο κουβαλιέται μέχρι τὸν μυχό, ψηλά, τῆς Ἀδριατικῆς, κι' ἀπ' τὸ Τριέστι μπαίνει στὴν Εὐρώπη. Τὸ προτιμοῦν οἱ θρησκευόμενοι καὶ τὸ ἀγοράζουν χοντρικῶς. Εἶναι τὸ κίτρο τοῦ Ἰσραήλ. Ἀπ' τὸ Τριέστι, πάλε, κατεβαίνει στὸ χωριὸ κάθε λογῆς πρᾶγματικό. Τὰ σπίτια, ἰσόγεια στὴν ἀρχή, παίρνουνε κι' ἀνεβαίνουν, δεῦτερο, καὶ τρίτο ἀκόμα, πάτωμα. Κι' ἄλλα καινούρια χτίζονται καὶ περπατοῦν. Τώρα τὸ κάστρο τοὺς ἐρίνηκε στενό. Τολμοῦν καὶ ξεμυτίζουν. Πρῶτα τοὺς μελετοῦν τὸ νέο τὸν τόπο—τὴν κατηφοριά. Γιουμάτη σκαλωσιὲς μέχρι τὰ μαῦρα βράχια. Παίρνουν μιὰ φόρα καὶ πηδοῦν: Μιὰ σκαλωσιά, δυὸ σκαλωσιές. Τί ὥραϊα ἐκεῖ σ' ἦν ἄκρη! Καί, νάτα, φτάνουν στὴν ἀκτὴ.

Χτίζεται ἐκεῖ, λοιπόν, γοργὰ καινούρια πόλη. Σχολεῖα ἰδρύονται κι' ἀνθοῦν. Στὴν Πάργα τώρα εἶναι πολλοὶ οἱ ταξιδεμένοι. Πολλοὶ τοὺς τώρα κι' οἱ γραμματιζόμενοι. Δανεῖζουν κι' ὅλας δάσκαλους γι' ἄλλοῦ. Κι' εἶναι τοὺς οἱ ἴδιοι οἱ Παργινοὶ ποὺ λίγα χρόνια πρὶν ἀπόρριψαν τὴ συμβολὴ τῶν Βενετῶν νὰ φύγουν στοὺς Παξοὺς. Ποὺ ζήσανε σὲ βράχους καὶ σπηλιές κι' ἔτρωγαν χόρτα—μόνο χόρτα τοῦ βουνοῦ—κι' ὦμά καβούρια. Καὶ τὸν καιρὸ ποὺ ἡ ἄλλη Ἑλλάδα, ἡ περισσότερη, πελάγωνε στὸ σκότος τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς μεγάλης

ἀγραμματοσύνης, ἐδῶ, ποὺ δὲν ἐρίζωσε ποτὲ πόδι κατακτητῆ, συντάζιν νέες προσφυγὲς στὸν Δούκαν Ἀλοῖσιο Μοντενίγο, γραμμένες σὰν ἡ ἀκόλουθη:

«Φυσικὸν καὶ ἴδιον ὑπάρχει τῆς ὑμετέρας αὐθεντίας, Γαληνότητε πρίγκιψ καὶ ἐλλαμπροτάτη αὐθεντία, ἵνα ἄξιοι τῆς εὐεργετικῆς προστασίας τῆς ἑκάστον ὑπὲρ τοῦν κλπ.

Πάργα, 5 Φεβρουαρίου 1572».

Τότε ἀσφαλῶς καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ξεκινώντας ἀπ' τὸ τρυφερὸ νανούρισμα τῆς νέας ζωῆς (πόσες ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον!) φουντώνει καὶ ξεχύνεται. Κατρακυλάει σὰν καταρράχτης ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς πάναγνης καὶ τραγουδίστρας Παργινῆς ψυχῆς, σμίγει μὲ τ' ἄλλα τὰ δημοτικὰ ποὺ τραγουδοῦν στὴν Ἠπειρο, καὶ πλιμυρίζουνε μαζὺ τὰ πλούσια καὶ τὰ δομητικὰ ποτάμια τῆς Ἑλλάδας. Στὴ θάλασσα ποὺ χύνονται γίνονται κύμα, ποὺ οἱ καιροὶ τὸ πέρνουνε καὶ τὸ κυλοῦν, πότε ἀπὸ δῶ, πότε ἀπὸ κεῖ, μέχρι τὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Γενόουσου στὸ βορριά, μέχρι τὶς ταντελωτὲς ἀκτὲς τῆς Κρήτης, πρὸς τὸ νότο, καὶ ὡς τὸ μρσχοβόλο Αἰγαῖο στὴν ἀνατολή. Ἰδια θρησκεία, ἴδια φυλὴ, ἴδιοι καιμοὶ καὶ προσμονές, ἴδιες ἐλπίδες, ἴδια γλῶσσα:

«Υπνε ποὺ παίρνεις τὰ παιδιὰ,
ἔλα πάρε καὶ τοῦτο.

Μικρὸ - μικρὸ σοῦ τόδωκα
μεγάλο φέρε μου το.

Μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό,
ἴσιο σὰν κυπαρίσσι

κι' οἱ κλώνοι του ν' ἀπλώνονται
σ' ἀνατολὴ καὶ δύση»

* Σύνεχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

Σ' ἄλλο τραγούδι, τὸ παιδί γίνεται τόσο λουλουδένιο, τόσο ἀνάλαφρο (πολύτιμο σὰν ἄσπρο μαλαματικό κι' ἀστραφτερό καθὼς τὸ ἄσῃμι), πού φτάνει μιὰ μεταξωτὴ κλωστή νὰ τὸ σηκώσει :

«Κουνιέται τὸ γαρούφαλο
κουνιέται καὶ τὸ ἄσῃμι,
κουνιέται τὸ παιδάκι μου
σὲ μιὰ κλωνιά μπρᾶσιμι».

Κι' ἡ σαρμανίτσα βάραις τὴν ξανθὴ σινίδα τοῦ ἀρχοντόσπιτου στὸν ἴδιο τὸ ρυθμὸ σὰν τῆς φτωχῆς, στὸ χωματένιο πάτωμα, στὸ ἰσόγειο ἢ στὸ καλῦβι. Σὲ τέτοιες σαρμανίτσες ἀναστήθηκεν ἡ οἰκονόμος ἑλληνικὴ ψυχὴ κι' ἔτσι τὴν ἀνασταί-
ναν ὡς ν' ἀντρώσει :

«Τάρνα του καὶ τάρνα του
μέχρι νάρθει ὁ τάτας του
καὶ νὰ τῷ χεὶ ἡ μάνα του.
Πάρτε το, χορέψτε το
καὶ γλυκοχαϊδέψτε το.
Πέστε του νὰ ζεῖ, ν' αὐξάνει,
τὰ κορίτσια νὰ μαθαίνει».

Δε φτάνει ὡς τόσο νὰ τὸ πάρει μόνο ὁ ὕπνος τὸ παιδί γιὰ νὰ τὸ κάμει νερό, γιὰ νὰ τὸ κάμει παλληκάρι. Θὰ χρειαστεῖ καὶ νύφη τὸ παιδί. Θὰ χρειαστεῖ καὶ προῖκα νὰ προκόψει :

«Θὰ παντρεύουν τὸ παιδί μου
θὰ τοῦ φέρουνε τὴ νύφη
μὲ τὰ σούγδου μὲ τὰ μούγδου
καὶ μὲ δώδεκα γαλιότες.
Στὴν ἐμπροστινὴ γαλιότα
τοῦ παιδιοῦ μου εἶν' ἡ γυναίκα,
καὶ στὴν πισινὴ γαλιότα
εἶναι τὰ πεθερικά του
— πού θὰ φέρουνε κοντά του
τ' ἀλοῦγάριαστα προικιά του».

Ἄλλη μητέρα, πὺ φιλόδοξη, θέλει τοὺς γάμους μεγαλοπρεπεῖς, τὴν ἀνοιξὴ μὲ τὰ λουλούδια :

«Τοῦ παιδιοῦ μου ἐγὼ τὸ γάμο
Μάη κι' Ἀπρίλη θὰ τὸν κάμω.
Θὰ καλέσω νειοὺς καὶ γέροντες
Τσ' ἀρχοντιάς τοὺς καλυτέρους.
Θὰ καλέσω καὶ τὸ Σπάνια
γιὰ ν' ἀλλάξει τὰ στεφάνια
καὶ τὴ Ρήγαινα τὴν ἴδια
γιὰ ν' ἀλλάξει δαχτυλίδια».

Σπάνιας, ἐδῶ, εἶναι ὁ Σπανέας (ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο διδαχτικὸ τοῦ ποίημα) Ἀλέξης

Κομνηνός, ὁ ἀνηψιὸς τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου. Στὴν Πάργα ὁ θρύλος σώζον-ταν ἀκόμα ζωντανός.

Ὑπνος, λοιπόν, τὸ παίρνει τὸ παιδί κι' ὕπνος τὸ μεγαλώνει. Γίνεται νέος ὠραῖος καὶ δυνατός. Μὰ οἱ δώδεκα γαλιό-
τες δὲν ἀράζουν στὸ λιμάνι. Κακοὶ καιροὶ τίς παίρνουν στ' ἀνοιχτά. Τὰ γεγονότα τότε περπατοῦν τὸν ἄλλο δρόμο, τὸν πὺ φυσικό, τὸ δρόμο τῆς συμπάθειας, τῆς ἀγά-
πης, τῆς προξενείας καὶ τῆς μνηστείας :

«Παρακαλῶσε, πέρδικα, καὶ προσκυνῶσε κόρη,
νὰ μοῦ δανείσεις τὰ κλειδιά, νὰ μπῶ στὸ περιβόλι,
νὰ κόψω κιτρολάιμονα καὶ κιτροκαρυοφύλλι
καὶ νὰ σοῦ στείλω χάρισμα διαμάντι δαχτυλίδι.
Φτιασμένο εἶναι στὴ Βενετία, στὴν Πόλη
[ἀγορασμένο
κι' ἡ μάνα μου γιὰ νύφη τῆς τόχει ἀποφασισμένο.
— Τὴ μάνα σου τὴν ἀγαπῶ καὶ τῆς φιλῶ τὸ χέρι
καὶ θὰ τὴν κάμω πεθερά, κι' ἐσὲ γλυκὸ μου
ἀηταίρι».

Μὰ ὑπάρχουν περιπτώσεις πού ἡ μητέρα δὲν τίς συμπαθεῖ τίς τέτοιες προξενί-
ες. Πρὸ πάντων δὲν τίς συγχωρεῖ σὰν ἔχει μείνει ἀνύπαντρη ἀδερφή μέσα στὸ σπίτι. Στὴν ἀντιπάθεια τότε φυσικὸ νὰ προστεθεῖ κι' ἐκεῖνη τῆς ἀδικημένης ἀδερ-
φῆς. Οἱ δυὸ γυναῖκες γίνονται συνασπι-
σμός κι' ἀλλοίμοιό σου :

«Φεγγάρι μου βασίλεψε κι' ἄστρα μου τραδηχτήτε
νὰ πᾶει γιὰ ναῦρει ὁ νειοῦτσικος τὴν ἀγαπητικιά
[του,
νὰ μὴ τὸν δοῦν στὴ γειτονιά, νὰ μὴ τὸν δεῖ,
[κανέναν.
Τὸ ξέρει ἡ οὐκὺλα ἡ μάνα του καὶ ἡ Εὐα
[ἡ ἀδερφή του
κι' ἐξήντα βίγλες ἔδωκαν νὰ τὸ καταπατήσουν.
Ἐπῆγε ὁ νειὸς καὶ γλέντησε στῆς κόρης τίς
[ἀγκάλες,
κανέναν δὲν τὸν ἐννοιωζε, κανέναν δὲν τὸν εἶδε,
καὶ μόνο ἡ στρίγγλα ἡ μάνα του καὶ ἡ Εὐα
[ἡ ἀδερφή του
τὸν εἶδαν ὅταν πήγαινε, καὶ τῷ μαθεῖ ὅλη ἡ χώρα».

Ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἔρωτες αὐτοὺς πού τέλος πάντων ἔχουνε τὴν εὐλογία τοῦ «νειοῦτσικου», βρίσκονται κι' ἄλλοι, οἱ ἀνυ-
πόληπτοι, πού ἡ λαϊνὴ μοῦσα τῆς Πάργας τοὺς θυμᾶται :

«Ἀδελφινὸς θὲ νὰ γενῶ νὰ δῶ, στὴ γῆς νὰ φέξω,
νὰ δειῶ τὴ μελαχροινὴ ὁποῦχει ἄντρα καὶ φίλο.
Ὁ ἄντρας τῆς στὴ φυλακὴ κι' ὁ φίλος τῆς
[στὸ σπίτι.

Στὴ φυλακὴ φωμὶ φτωχὸ —καθάριο τρῶν στὸ
[σπίτι.
Ἐλάτε ἀφοκραστῆτε με τ' ὄνειρο ποῦεῖδα ἀπόψε:
Τὸ φίλο μου εἶδα κυνηγὸ τὸν ἄντρα μου ἀλάφι.
Θέμου, καὶ νὰ τὸ σκότωνεν ὁ κυνηγὸς τ' ἀλάφι».

Σίγουρα ὑπῆρχαν κι' ἔρωτες ἀχάριστοι.
Στὴν Πάργα αὐτοὺς τοὺς τραγουδοῦν πολὺ
πικρά, μὰ τρυφρὰ, μὲ τοὺς ἐξῆς ἐξαί-
σιους στίχους:

•Βρυσούλα, ποιὸς σ' ἀνάσκαφε καὶ σ' ἐδγαλε,
[βρυσούλα;
Βρυσούλα, ἐγὼ σ' ἀνάσκαφα καὶ σ' ἐδγαλα,
[βρυσούλα.
Καὶ τώρα ἐσὺ μοῦ γίνηκες ὀχτρός φαρμακωμένος.
Βούρη, θὰ σὲ καταραστῶ, θὰ εἰπῶ βαρεῖα κατάρα:
Νὰ σκουληκιάσει τὸ νερό, νὰ χορταριάσεις, βρύση!
Κι' ἄλλος, κανεῖς, νὰ μὴ βρεθεῖ γιὰ νὰ σὲ
[ξανασκάψει,
μήτε καὶ τὸ νερό νὰ πιεῖ, μήτε νὰ σὲ κοιτάξει».

✱

Ἔτσι περνοῦν τὰ χρόνια κι' οἱ καιροί.
1797, ἡ συνθήκη τοῦ Campo Formio.
Στὸ Ἴόνιο φτάνουν Γάλλοι. Στὴν Πάργα,
πὺ καταλαμβάνεται σὰν κτίση Ἑνετικὴ
διατηροῦνται τὰ προνόμια.

1798, ὁ πόλεμος Γαλλίας — Τουρκίας.
Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, Βεζύρης τῶν Γιαννίνων,
μὲ ἀστραπιαία ἐνέργεια χτυπάει τὴν Πρέ-
βεζα καὶ τὴ λεηλατεῖ. Πέφτουν ἐκεῖ Ρω-
μηοὶ καὶ Γάλλοι ἀδελφωμένοι, κι' ὡς ὑπε-
ρασπιστὲς μὰ κι' ὡς αἰχμάλωτοι. Τὸ κά-
στρο ὡς τόσο τῆς πρήφανης μικρούλας
Πάργας στέκεται καρφί. Μέσα στὰ τείχη
του καὶ στὴν ἀσφαλισμένη περιοχὴ του δὲ
ζοῦνε μόνον οἱ Παργινοὶ ἀνξάρτητοι, δὲ
βρίσκουν μόνον τρόπο νὰ πορεύονται οἱ
Σουλῶτες, μὰ τὴν χάμει χειμαδιὸ κι' οἱ
ἀρματολοὶ τῆς Ροῦμελης κι' οἱ κλέφτες τῶν
Ἀγρᾶφων. Ἐδῶ οἱ Ἀνδρουῖται κι' οἱ
Κατσικογιάννηδες, οἱ Βαρνακιῶτες, οἱ
Μπουκνυβαλαῖοι, οἱ Ποῦλοι, οἱ Ἰσκιοί, οἱ
Δράκοι, οἱ Γρίβες, οἱ Μαυρομματαῖοι, οἱ
Καραῖσκιοι κι' ἄλλοι ἕνα σωρό. «Ἀπὸ τὴν
Πάργα —γράφει στὸ Σουλτάνο του ὁ Ἀλῆς
θὰ πεταχτεῖ ἡ φωτιά πὺ θὰ μᾶς κάψει».

✱

Ἐἶδης πρὸς ἐσᾶς τοὺς Παργιώτας
—εἶναι τὸ πρῶτο γράμμα τοῦ Βεζύρη ἀπὸ
τὴν Πρέβεζα— διὰ τοῦτο γιὰ ὅπου σᾶς
γράφω, κλπ., ἐγὼ πόλεμον μετ' ἐσᾶς δὲν

θέλω, μόνον νὰ κινήσετε δυὸ - τρεῖς νομάτοι
νὰ ἔλθετε νὰ κουβεντιάσωμεν». Πρέβεζα,
12 Ὀκτωβρίου 1797.

«Μόνον νὰ διώξετε καὶ νὰ σκοτώσετε
τοὺς Φραντζέζους», εἶναι τὸ δεύτερο —16
τοῦ ἴδιου μηνός.

«Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, ἡ ὥρα προσ-
μένεται διὰ νὰ δοξασθεῖ ὁ νικητὴς» — ἀρ-
νοῦνται οἱ Παργινοί. «Ὅλοι οἱ Παργινοὶ
μικροὶ καὶ μεγάλοι». Πάργα, 16 Ὀκτω-
βρίου 1798 —αὐθιμερόν.

«Καὶ ἡμεῖς σὲ βεβαιοῦμεν ὅτι εἴμεθα
ἐδῶ καὶ κατὰ τὸ παρὸν εὐρισκόμεθα ὀπλι-
σμένοι εἰς τὰ μεθόρια», τοῦ ἀπαντοῦν
ὅταν τοὺς ἀπειλεῖ ἀπ' τὸ Μαργαρίτι. Καὶ
πάλι: «Ὅλοι οἱ Παργινοὶ μικροὶ καὶ με-
γάλοι». Ὁ Λεωνίδας τῆς Σπάρτης ἦταν
μόνο συντομώτερος.

Ἀκολουθεῖ ἡ παρέμβαση τοῦ Ρώσου
ναύαρχου Οὐζακῶφ κι' ἡ προστασία τῆς
Πάργας ἀπ' τοὺς ἐνωμένους στόλους Ρω-
σίας — Τουρκίας. Στὸ κάστρο τώρα κυμα-
τίζουν οἱ σημαῖες τῶν δύο σύμμαχων κρα-
τῶν. Ἡ δευτέρῃ τους, ἡ χριστιανικὴ, τῶν
Ρώσων, εἶναι δυνατὴ καὶ προστατεύει.
Γι' αὐτὸ καὶ μιὰ συνθήκη πὺ παρ' ὅλα
αὐτὰ τοὺς στέλλει ἀπὸ τὴν Πρέβεζα ὁ Πα-
σᾶς, σχίζεται ἐκεῖ στὴν ἀγορά, μπροστὰ
στὸν κόσμον. Κι' ὁ κόσμος ἔχει ἀγριωθεῖ.
«Διὰ πολλῶν δεήσεων ἔσωσεν αὐτὸν ὁ συγ-
γραφεὺς» μᾶς λέει ὁ Περραιβός, γιὰ τὸν
ἀπεσταλμένο τοῦ Πασᾶ, στὸ ἱστορήμα του.

1800, χάρη στὴ χριστιανικὴ Ρωσία καὶ
πάλι, ἡ Πάργα συμπεριλαμβάνεται στὴν
Πολιτεία τῶν Ἑπτανήσων. Τῆς ἐπιβάλ-
λουν μόνον Τοῦρκον τοποτηρητὴ. Εἶναι ἡ συν-
θήκη τῆς Κωνσταντινούπολης.

Μ' ἕνα της μάτι στὶς κινήσεις τοῦ Πασᾶ,
λοιπόν, καὶ τ' ἄλλο στὶς πολιτικὲς ζυμώ-
σεις, ἡ Πάργα ζοῦσε ἀκόμα ἐλεύθερη.
Κι' ὄχι μονάχα ἀπλῶς ἐλεύθερη μὰ καὶ κα-
λοστεκούμενη ὅπως πρῶτα. Τὸ λαϊκὸ τρα-
γούδι της ἔδινε ἀκόμα κι' ἔλαινε, στὰ κα-
πηλεῖα, στοὺς γάμους, στὶς γιορτές, σὲ
κάθε πανηγύρι. Ἦταν τραγούδι σὰν καὶ
τοῦτο, ἀπ' τὰ παλιά, γιὰ ὠραῖες ἀγάπες:

«Βρέχει ὁ Θεὸς καὶ βρέχομαι, χιονίζει κι' ὤξω
[μάνω].
Δὲν τὸχω πὺ θὲ νὰ βραχῶ κι' ὤξω πὺ θὲ
[νὰ μείνω]

Δὲν τῶχω πού θά χτυπηθῶ (ν) ἀπὸ κακὸ πλευρίτη
ἢ ἀπὸ μαχαιριά πικρή τὸ γαῖμμα μου ἂν θά
[τρέξει.
Μόν' τῶχω ποῦμαι: γέρημος καὶ ποιὸς θὲ νά
[μὲ κλάφει.
— Ἄν δὲ σὲ κλάφει ἡ μάνα σου, ξένε καὶ
[ἡ ἀδερφή σου,
ἐγὼ, κρυφὰ ἀπ' τῆ μάνα μου, μέσα στὸ περιδῶλι,
θά χύσω μαῦρα δάκρυα τὸ χῶμα νά ποτίσω».

*

Στὸ ξάγναντο τοῦ κάστρου κι' ἀντίκρου
στὸ γαρμπὴ καμάρωναν δυὸ πλάτανοι. Ἦ-
ταν δυὸ πλάτανοι ψηλοί, λεβέντες καὶ γεν-
ναῖοι. Τοὺς γύμωναν οἱ ὀστριες τοῦ φθι-
νόπωρου καὶ τοὺς σωριάζανε τὰ φύλλα
δυὸ ἄλωνιές. Μὰ ἡ ἀνοιξή τοὺς ἀντρωνε
καὶ πιὸ πολύ, καὶ πιὸ πολὺ δυνάμωναν
χρόνο τὸ χρόνο. Δίπλα τους, ἀπ' τὴ μετὰ
μεριά πύργοι καὶ πύργοι ἀπανωτοί. Στὴν
ἄλλη, ὁ καλντερημωτὸς ἀνήφορος τοῦ μέσα
κάστρου, κι' ἄλλοι πύργοι. Γύρω-τριγύρω
ἀσβεστωμένα, παστρικά. Κάπου νά, ἐδῶ,
θά γίνονταν ὁ πρῶτος ὁ χορὸς τὸ Μέγα
Πάσχα. Θά γιόμιζαν μὲ κόσμο τείχη καὶ
λιθιές. Στὶς πολεμίστρες θά στήνωνταν τὰ
μπαϊράκια. Στὴ ρίζα τῶν πλατάνων τῶ-
γανα, φερμένα ἀπ' τὸ Φιλιάτι κι' ἀπὸ τὴν
Παραμυθιά. Κλαρίνο, ἓνα βιολί κι' ἓνα λα-
γοῦτο. Ἀρχίζε πρῶτα ὁ ἱηλυκός. Ἦταν
γοργός, ἀνεμιστὸς τῆς πτυχομένης καὶ με-
σάτης φούστας:

«Περιδῶλι μου γραμμένο,
μαργαριταροφραμμένο,
ἔχεις γύρω-γύρω ἄλτάνες
καὶ τριγύρω μαντζουράνες.
ἔχεις καὶ μηλιά στὴ μέση
πού θεργολυγὰ νά πέσει.
Σ' ἓνα μῆλο ὁ νεὸς ξαμώνει
κι' ἡ μηλιά τότε μαλώνει:
Μὴ ζυγώνεις νεῖε στὰ μῆλα
τ' μαραίνονται τὰ φύλλα.
Τάχει ὁ ἀφέντης μετρημένα
καὶ δὲν εἶναι γιὰ τ' ἐσένα».

Γιὰ τοὺς λεβέντες ἦταν ἄλλος: ὁ βα-
ρύς, ὁ σκεφτικός, ὁ μελαγχολικὸς ποῦθελε
προσοχὴ μεγάλη στὸ κλαρίνο:

«Παιδιά, σὰς κλαῖνε οἱ μάνες σας, ἀδέρφια οἱ
[ἀδερφάδες.
Ἄντρες σὰς κλαῖν τὰ ταῖρια σας, σὰς κλαῖνε
[τὰ παιδιά σας.
Κόσμε γλυκέ, κόσμε πικρέ, κόσμε φαρμακωμένε,
κόσμε καὶ ποιὸς θά σὲ χαρεῖ καὶ ποιὸς θά σὲ
[κερδέσει;
Θά σὲ κερδέσουν τὰ δουνά, θά σὲ χαροῦνε οἱ
[κάμποι».

Ἦταν χορὸς πολεμικός, χορὸς προε-
τοιμασίας, ἀλλὰ καὶ μοιρολόγι, ἀπ' τὰ πι-
κρά. Τέτοια μοιρολογοῦνε καὶ στοὺς θάνα-
τους. Στὴν Ἠπειρο καὶ τώρα ἀκόμα μπερ-
δεύουν τὶς χαρὲς μὲ τὶς μεγάλες λύπες τους.
Εἶναι τὶς τόσο λιγοστὲς αὐτὲς οἱ πρῶτες
καὶ τόσο πιὸ πολλὲς καὶ πιὸ συχνὲς οἱ δεύ-
τερες... Τὸ μοιρολόι τὸ τραγουδοῦν καὶ
στὸ χορὸ, μὰ κι' ὁ χορὸς εἶναι πολλὲς φο-
ρὲς βαρὺς σὰν μοιρολόι.

Οἱ νεῖες χαμογελοῦσαν ντροπαλὰ — βλέ-
φαρα μαῦρα πού ἤσκωναν τὴ γῆ στὶς χα-
μηλοβλεποῦσες. Οἱ παντρεμένες ἐκαμάρω-
ναν τοὺς ἀντρες τους, ἡ κάθε μάνα τὸ παι-
δί της. Κάπου ἓνα δάκρυ αὐλάκωνε τὸ μά-
γουλο τῆς χήρας καὶ τῆς ὀρφανῆς. Τὰ πιὸ
περίεργα τὰ παιδόπουλα στριμώγονταν
μπροστὰ· μπροστὰ, νά μελετήσουν τὰ τσα-
λίμια τῶν μεγάλων.

(Συνεχίζεται)

*

Ἀγαπητὴ μου «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»,

Δὲ φταίει κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὸν δυ-
σκολοδιάδαστο γραφικὸ χαρακτήρα μου — καὶ τὴ
νευρικότητα καὶ σπουδὴ μου, κάμποσες φορὲς—
γιὰ μερικὰ λάθη ἢ παραλείψεις λέξεων πού ἐγι-
ναν στὸ α' μέρος τῆς «Πάργας», πούχεις τὴν κα-
λωσύνη καὶ δημοσιεύεις ἀπὸ τὸ προηγούμενο
τεῦχος σου.

Ἄν δὲ σοῦ κάνει κόπο θά παρακαλέσω νά
μοῦ σημειώσεις τὶς ἐξῆς διορθώσεις:

«Τὶς μέρες καὶ ἡ πραγματικὴ συνθήκη» (δ' §
ἀρχῆς). «Στὴν κυματοδαρμένη καὶ τῶ ἀκτῇ» (γ' §
ἐπίσης). «Β λ α χ έ ρ ε ν α» ἀντὶ Βλαχέρηνα. «Κά-
ποιο ποτάμι πού κυλάει ὀρμητικὸ μὲ τὶς βροχὲς
καὶ ἡ τραγουδώντας κάθε καλοκαίρι» (τέλος ἀριστ.
σελ. 55). «Γ η λ α β ο ι» ἀντὶ Γκλαβζι (σελ. 56).
«Τρομαγμένοι» ἀντὶ τρομαγμένον. «ἀκροθαλάσσι»
ἀντὶ ἀκροθαλάσσια, «ξεπλυμένες» ἀντὶ ξαπλωμέ-
νες (ἀριστ., σ. 57). «Ρ ο ζ α λ ί α» καὶ «Ρ ο υ σ α λ ί α»
ἀντὶ Ροζαλίσσι καὶ Ρουσαλίσσι (ἀριστ., σ. 58), καὶ
«Γιατὶ ὅσα ὄνειρα κακὰ» ἀντὶ Γι' αὐτὸ ὅσα
ὄνειρα κακὰ κλπ., στὸ δ' μέρος τοῦ δημοτικοῦ τῆς
ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν δὲν θά ἦταν ἀσκοπο νά
προσθέσεις, νομίζω, πῶς ὁλόκληρο τὸ κείμενο εἴ-
ναι ἡ διάλεξή μου γιὰ τὴν Πάργα ὅπως εἰπώ-
θηκε ἀκριβῶς στίς 19/1/52 στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρ-
χαιολογικῆς. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ θά μοῦ δικαιο-
λογῇ τὸ ὕφος τῆς περιγραφῆς καὶ τὴ συντο-
μία μου στὴν ἱστορικὴ πλευρὰ τοῦ τόπου.

Μὲ πολλὴν ἀγάπη καὶ πολλὴ συγγνώμην γιὰ
τοὺς μπελάδες πού δημιουργῶ.

Ἀθήνα, 15 Φεβρ. 1953.

δικός σου

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

ΠΑΝ. Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗ, Διευθυντοῦ Ζωσιμαίας
— Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων —

ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἐξαιρετικοῦ τούτου περιοδικοῦ, τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας», ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του μέχρι σήμερον εἶναι εὐχάριστος καὶ πλήρης ἐλπίδων διὰ τὸ μέλλον. Ἐξεδόθη εἰς μίαν ἀσυνήθη μορφήν περιοδικοῦ, ἀσυνήθη καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ ποιόν.

Οὐδὲν ἄλλο ἐπαρχιακὸν περιοδικὸν παρουσίασε τὸν ὄγκον τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας», ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἄλλο μέχρι σήμερον ἐπεξετάθη εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ τῆς ἐπαρχίας, ὡς συμβαίνει μὲ τὸ περιοδικὸν τοῦτο κατὰ τὰ πρῶτα τοῦλάχιστον βήματα τῆς ἐκδόσεώς του. Ἡ ἐπιθυμία τῶν ἐκδοτῶν καὶ συνεργατῶν τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας» νὰ καταστήσουν ταύτην ἐστίαν τῆς Ἑπειρωτικῆς ζωῆς εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις, ἦτο τόσῳ μεγάλη καὶ δικαιολογημένη, ὅσον καὶ ἡ ἀγάπη των πρὸς τὴν Ἑπειρον. Ἀλλ' ἡ πραγματικότης πολλάκις εἶναι ἀνωτέρα τῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν καὶ ἐπιβάλλει τὴν συμμόρφωσιν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις της. Καὶ εἶναι ἀπαίτησις τῶν πραγμάτων δι' ἓνα περιοδικὸν τῆς ἐπαρχίας ὁ περιορισμὸς, διότι τοῦτον ἐπιβάλλει ἡ οἰκονομία δυνάμεων καὶ πρὸ πάντων τῶν πνευματικῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἔλλειψις εἶναι τόσον αἰσθητὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπη τὴν σπατάλην αὐτῶν καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι δυνατόν νὰ ἐξευρεθοῦν αὗται. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ ἐπαρχιακοῦ περιοδικοῦ εἶναι τὸ ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ στηριχθῇ, διότι μόνον ἐκ τοῦ ἐδάφους

τούτου θὰ ἀντλήσῃ δυνάμεις διὰ τὴν περαιτέρω ζωὴν καὶ ἐπίδρασίν του.

Τὸ ὅτι ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία», ὡς εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀναγνώστης, εὔρε τὸν δρόμον της πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, ἀποτελεῖ εὐχάριστον γεγονὸς δι' ὅσους ἀποδίδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου μας καὶ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας. Ἰδιαιτέραν δὲ ἱκανοποίησιν ἀποτελεῖ ὁ ἱστορικὸς καὶ λαογραφικὸς χαρακτὴρ τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας» διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς λειτουργοὺς τῆς Ἑπείρου, οἱ ὅποιοι γνωρίζουν νὰ ἐκτιμῶν καὶ νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὴν Ἑθνικὴν Ἱστορίαν καὶ τὸν Λαϊκὸν πολιτισμὸν τῆς ἐπαρχίας διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν νεαρῶν Ἑλλήνων, ἣτις εἶναι ἀνεπίτευκτος ἄνευ τῶν Ἑλληνικῶν ἀξιῶν. Καὶ ἐπειδὴ εἶμαι διδάσκαλος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἐπιμείνω καὶ μὲ τὴν μορφωτικὴν σημασίαν τῶν λαϊκῶν ἐθίμων θὰ ἀσχοληθῶ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο.

I

Περὶ σσότερον συγκεκριμένη διατύπωσις τοῦ θέματος θὰ εἶχεν ὡς ἑξῆς: *Λαογραφία καὶ Ἀγωγή*. Ἀλλὰ δὲν προτιμῶ τὸν ὅρον Λαογραφία, καίτοι καθιερώθη πλέον ἐπισήμως παρ' ἡμῖν ἀντὶ τῶν ὁρθοτέρων *Λαολογία* ἢ *Λαογνωσία*, διότι τὸ δεύτερον συνθετικὸν τοῦ ὅρου δὲν ἀποδίδει τὸ πλούσιον καὶ ζωντανὸν περιεχόμενον τῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων. Ὡς μᾶλλον ἐπιτυχῇ καὶ προσηρμοσμένην εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ θέματος εὗρίσκω τὴν ἔκφρασιν: *Λαϊκὸς Πολιτισμὸς καὶ Ἀγωγή*. Ἀλλὰ διὰ νὰ προχωρήσωμεν ἀπροσκόπτως ἀπαιτεῖται

περαιτέρω διασάφησις τῶν ὄρων τῆς δια-
τυπώσεως ταύτης, διότι μεγάλη σύγχυσις
ἐπικρατεῖ εἰς τὴν καθημερινὴν ἀλλὰ καὶ
τὴν ἐπιστημονικὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἡ ὁποία,
ὡς εἶναι φυσικόν, δυσχεραίνει τὴν κα-
τανοήσιν καὶ ὁδηγεῖ εἰς ἐσφαλμένην καὶ
ἐπιπολαίαν ἀντίληψιν.

Καὶ ἐν πρώτοις ἡ ἔννοια Πολιτι-
σμὸς, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ φιλόσοφος
καὶ Παιδαγωγὸς Ed. Spranger¹ δὲν
σημαίνει οὐτε τὴν ἐπίγειον ἐξα-
σφάλισιν τῆς ἀπλῆς ζωῆς οὐ-
τε τὴν προβληματικὴν εὐτυ-
χίαν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν,
ἀλλὰ σημαίνει πάντοτε ἕνα
αἰώνιον ἀγῶνα, μίαν σκλη-
ρὰν ἀκαμψίαν ἡθικῶν ἀπο-
φάσεων. Πολιτισμὸς εἶναι, κατὰ τὴν
κλασσικὴν διατύπωσιν ἑνὸς ἐκ τῶν ἡγετῶν
τοῦ νεοανθρωπισμοῦ, τοῦ Wilh. V. Hum-
boldt², τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ
σκληροῦ ἀγῶνος τοῦ ἀνθρώ-
που ἐναντίον τῆς φύσεως ἑναν-
τίον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἐκ τοῦ
ἀγῶνος τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον τῶν κατα-
στρεπτικῶν ἐπιδράσεων τῶν φοβερῶν φυ-
σικῶν δυνάμεων προέρχεται ὅ,τι καλοῦμεν
μηχανικὸν ἢ ἐξωτερικὸν ἢ ὑλικὸν πολιτι-
σμὸν—ἡ οἰκονομία, ἡ τεχνικὴ, ἡ εὐμάρεια
καὶ αἱ ἄλλαι εὐκολίαι τῆς ζωῆς, τὰς ὁποί-
ας εὐρίσκουμεν περισσότερον ἀνεπτυγμένας
εἰς τὴν ζωὴν τῆς πόλεως (Civitas) ἐκ τῆς
ὁποίας προέρχεται καὶ ὁ ὅρος Πολιτισμὸς
(Civilisation). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν
διέθετον ἰδιαίτερον γλωσσικὸν ὄρον πρὸς
δήλωσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μηχανικοῦ
τούτου πολιτισμοῦ, διότι δὲν ἀπέδιδον αὐ-
τοαξίαν εἰς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Τοῦναντίον
ὁ πολιτισμὸς τῶν εἶχεν ἀγροτικὸν χαρακτή-
ρα; ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ πρὸ πάντων
τοῦ Ἡσιόδου μέχρι καὶ τοῦ Σωκρά-
τους, ὁ ὁποῖος εἰς τοὺς τρόπους καὶ τὴν
ψυχὴν ἔμεινεν ἀγρότης καὶ φυσικὸς ἀνθρώ-
πος. Διὰ τοῦτο εὐστόχως ἐλέγχθηκαὶ περὶ τοῦ
Σωκράτους καὶ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πο-

λιτισμοῦ ὅτι μοσχοβολοῦν ἀπὸ τὴν ἀγνὴν
καὶ ζωογόνον μυρουδιὰ τῆς γῆς. Ὁ ὑλι-
κὸς πολιτισμὸς ἀναπτύσσεται καὶ ἐκτιμᾶ-
ται περισσότερον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς
παρρησίας, κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν καὶ
πρὸ πάντων κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν,
ὅτε δημιουργοῦνται μεγάλοι καὶ πολυπλη-
θεῖς πόλεις μὲ τὰς παντοειδεῖς αἰσθησια-
κὰς ὑπολαύσεις τῶν, εἰς τὰς ὁποίας τοπο-
θετεῖται ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου.
Ἀλλὰ ποίου ἀνθρώπου; Ἐκείνου τοῦ ξερ-
οζωμένου ὄντος, τὸ ὅποιον μὲ τὴν ἰσο-
πέδωσιν καὶ τὴν μαζοποίησιν καὶ τὴν
ἀπαθλίωσιν, ὡς φυσικὴν τούτων συνέπει-
αν, ἔχασε τὴν ψυχὴν του καὶ ἔγινε πρᾶγ-
μα καὶ ἀριθμὸς—οἱ στρατευόμενοι νέοι
εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν ἦσαν ὑποχρεω-
μένοι νὰ λαμβάνουν ἕνα ὅποιονδήποτε
Ρωμαϊκὸν ὄνομα διὰ νὰ λησμονήσουν μα-
ζὶ μὲ τὸ προσωπικόν των ὄνομα μὲ τὸ
ὅποιον ἔζησαν καὶ τὴν ἀτομικότητά των,
τὸν προσωπικὸν χαρακτήρα των—καὶ ἔζη
ἄνευ πατρίδος καὶ πολιτικῆς ὄντοτος ὡς
κοσμοπολίτης; Ἀλλὰ διὰ τὸν ἀνθρώπον
ἐκείνον, ὁ ὁποῖος χάνει ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν
βαθὺ ἔραν αὐτοῦ οὐσίαν, τὴν ψυχὴν του
καὶ τὴν συνειδησίαν του καὶ τὸ πνεῦμα του,
διὰ τὸν ἀνθρώπον—κτῆνος δὲν ὑπάρχει
εὐδαιμονία, οὔτε εὐτυχία. Ὡς ἀντίδρασις
ἐναντίον τῆς καταστάσεως ταύτης, ἡ ὁποία
ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τοῦ ὑπερτροφικοῦ
μηχανικοῦ πολιτισμοῦ δύναται νὰ ἐρμη-
νευθῇ ἡ στροφή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰς
μυστηριακὰς Θρησκείας καὶ πρὸς τὸν ἀρ-
χαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν (Νεοπυθαγό-
ρειοι, Νεοπλατωνικοί, Ἀττικισμὸς) διὰ
νὰ εὕρῃ ἐκεῖ ὅ,τι πολῦτιμον ἔχασε, τὴν
ψυχὴν του καὶ τὸ πνεῦμα του. Καὶ ἡ προ-
αίρεσις καὶ ἡ προσπάθεια ἤρκεσε διὰ τὴν
σωτηρίαν τοῦ ἀπολωλὸτος—ἁσώτου. Ὅ,τι
δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ μόνος ὁ ἀδύνατος
καὶ ἐλλειπτικὸς ἀνθρώπος τοῦ τὸ ἐχάρισεν
ὡς «δωρηματέλειον» ἢ ἔξ Ὑψους
βοήθεια διὰ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Ὁ Θεῖος Λόγος τοῦ Εὐαγγελίου μᾶς
ἐδίδαξε τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ πολιτισμοῦ,
διὰ τὸν ὅποιον ἀπὸ τοῦ Hegel μέχρι σή-
μερον χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν
Χριστιανικὸς ὅρος πνεῦμα καὶ διὰ τοῦ-
το σήμερον αἱ εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀναφε-

1. «Der deutsche Klassizismus und das
Bildungsleben der Gegenwart Erfurt 1927
σελ. 27.

2. Wilh. V. Humboldt ἔκδοσις Ἀπάντων
ὑπὸ Leitzmann Τομ. IV. σ. 54/55 καὶ I σ. 283.

ρόμεναι ἐπιστῆμαι ὀνομάζονται πνευματικαὶ καὶ ἡ ψυχολογία. ἥτις διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου ἀφορμᾶται ἐκ τῶν σχέσεων τούτου μὲ τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ, λέγεται ψυχολογία τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν. Κατὰ τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν ὁ χειρότερος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν κεῖται ἐκτὸς αὐτοῦ εἰς τὰς καταστρεπτικὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, «ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ»¹ καὶ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τούτου ὀφείλει νὰ ἀγρυπνῇ καὶ νὰ ἀγωνίζεται ὁ ἀνθρώπος.

Ἐκ τῆς συνεχοῦς καὶ σκληρᾶς ταύτης πάλης ἐναντίον τῆς ἰδίας ἡμῶν φύσεως προκύπτει ἡ «ἀποκαταλλαγή» τῶν δύο ἐν ἡμῖν κόσμων εἰς ἓνα «καὶ νὸν ἄνθρωπον», ἡ ψυχικὴ «Εἰρήνη»², «πνεῦμα δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ»³, ὅ,τι γενικῶς ὀνομάζομεν ἐσωτερικὸν ἢ ψυχικὸν πολιτισμὸν — θρησκευτικαί, ἠθικαί, σίσηθικαί ἀξίαι, δίκαιον, κοινωνικὴ ἀγάπη καὶ συμπάθεια κ.τ.δ.

Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες αὐτὸν τὸν πολιτισμὸν ἐξετίμων καὶ εἰς αὐτὸν ἔδιδον μεγάλην μορφωτικὴν σημασίαν. Πρὸς δὲ τὸ πνευματικὸν, τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου πολιτισμοῦ ἐχρησιμοποιοῦν τοὺς ὅρους «εὐρυθμία καὶ εὐαρμοστία»⁴, «Ἑλληνικὴ ἀρμονία»⁵, οἱ ὅποιοι σημαίνουν περίπου ὅ,τι καὶ αἱ ἀνωτέρω θρησκευτικαὶ ἐκφράσεις. Ἀλλὰ καθιερωμένη ἔννοια πρὸς ἐκφρασιν τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ἦτο ἡ λέξις *Paideia*, τὴν ὁποίαν ὁ Κικέρων μεταφράζει *cultura animi* (=καλλιέργεια τῆς ψυχῆς). Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐνθυμίζει τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν (*agri—cultura*) καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅπως διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν φυτῶν εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τὸ εὐνοϊκὸν φυσικὸν περιβάλλον, οὕτω καὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν, διὰ τὸν πολιτισμὸν, διὰ τὴν παίδευσιν τῆς ψυχῆς ἀπαραίτητος προϋ-

πόθεσις εἶναι τὸ πνευματικὸν περιβάλλον — ἐντὸς τοῦ ὁποίου καθίσταται δυνατὴ αὕτη⁶. Καὶ ὡς τοιοῦτον πνευματικὸν περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ συντελεσθῇ ἡ μόρφωσις εἶναι ὁ λαϊκός πολιτισμός.

Μὲ τὸν ὅρον λαϊκός πολιτισμὸς ἐννοῶ τὸν Ἑθνικὸν βεβαίως πολιτισμὸν. Ἀλλ' ὑπάρχει διαφορὰ τις μεταξὺ ἐθνικοῦ καὶ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Δημιουργὸς τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ ἐθνικὴ ὁλότης καὶ καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ κυρίως ὡς αὕτη ἐνσαρκούται εἰς τὰς μεγάλας ἐθνικὰς προσωπικότητας — εἰς τοὺς μεγάλους φιλοσόφους, ἐπιστήμονας, καλλιτέχνας κ.ἄ. Ἐνῶ λαϊκός πολιτισμὸς εἶναι ὅ,τι δημιουργεῖ τὸ ἀνώνυμον πλῆθος, ὁ λαὸς ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν ὀνομαστῶν ἐθνικῶν προσώπων.

Οὕτω π.χ. τὰ λαϊκὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ὡς ἐκδήλωσις τοῦ ἰδιαίτερου τρόπου ζωῆς ἐνὸς λαοῦ, ἡ λαϊκὴ θρησκεία, τὸ λαϊκὸν δίκαιον, ἡ λαϊκὴ ἠθικὴ κ.λ. ἀποτελοῦν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν τὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν. Τὰ ὅρια μεταξὺ ἐθνικοῦ καὶ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἶναι δυσδιάκριτα, ὅπως δυσδιάκριτα εἶναι καὶ τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἦτο ἀναγκαία ἡ γενικὴ αὕτη διασάφησις τῶν γλωσσικῶν ὅρων διὰ νὰ διαπιστωθῇ 1) ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς ἰδέας τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ψυχικοῦ ἐσωτερικοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τὸν ὁῖον ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ ὅρος ἀνθρωπισμός⁷, καὶ 2) ὅτι ὁ πολιτισμός, ὁ ἐθνικὸς καὶ λαϊκός πολιτισμὸς εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιμείνωμεν περισσότερον.

II.

Ὑπῆρξεν ἐποχὴ — καὶ δὲν ἀνήκει αὕτη εἰς τὸ μακρυνὸν παρελθὸν — κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιστεύετο ὅτι τρεῖς εἶναι οἱ συντελεσταὶ τῆς αἰγωγῆς: Ὁ διδάσκαλος — ὁ τροφίμος — καὶ τὰ μορφωτικὰ ἄγαθὰ.

1. Ἐφ. 2,15

2. Ἐνθ. ἀνωτ.

3. Β' Τμ. 1,7.

4. Πλατ. Πρωτ. 326 Β.

5. Πλατ. Λαχ. 189 Α.

6. Ed. Spranger: «Probleme der Kultur-morphologie» 1926, σ. 16.

7. Περβλ. Wern. Jaeger: «Paideia» Τόμ. Ι', 1926, σελ. 7 καὶ ἑξ.

Μακάρι νὰ εἶχον οὕτω τὰ πράγματα, διότι τὰ προβλήματα τῆς αγωγῆς θὰ ἦσαν ὀλίγα καὶ ἀπλᾶ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ εἶχομεν νὰ κάμωμεν μὲ ὠρισμένους, συγκεκριμένους παράγοντας, οἱ ὅποιοι, ὅσον πολύπλοκοι καὶ ἄν παρουσιάζονται, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐρευνηθοῦν καὶ νὰ μορφοποιηθοῦν οὕτως, ὥστε νὰ εἴμεθα ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς αγωγῆς· ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν συμβαίνει τοῦτο. Διότι καὶ οἱ τρεῖς ἀνωτέρω παράγοντες ζοῦν, ἀναπτύσσονται καὶ ἐνεργοῦν ἐντὸς ἐνὸς εὐρυτέρου φυσικοῦ καὶ πνευματικοῦ περιβάλλοντος, τὸ ὅποιον οὔτε νὰ μεταβάλλωμεν δυνάμεθα, οὔτε νὰ τὸ προσδιορίσωμεν αὐστηρῶς.

Ἡ θεωρία τοῦ περιβάλλοντος, ἀναπτυχθεῖσα ἐπὶ βιολογικοῦ ἐδάφους, ἐβοήθησε τὴν ψυχολογίαν εἰς τὴν προσπάθειάν της πρὸς κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκαστον ὃν ζῇ, αἰσθάνεται καὶ ἐνεργεῖ ἐντὸς ἐνὸς ἰδιαιτέρου περιβάλλοντος, μὲ τὸ ὅποιον εἶναι συνυφασμένον εἰς μίαν ὁργανικὴν ἐνότητα. Ἄν ἀποκοπῇ ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦτο τὸ ἰδιαιτέρον δὲν δύναται πλέον νὰ ζήσῃ. Ὅ,τι εἶναι τὸ ὕδωρ π.χ. διὰ τὰ ὑδροβία ζῶα καὶ φυτά, ὁ ἀέρας διὰ τὰ πτηνὰ κ.ο.κ. εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸ φυσικὸν καὶ πνευματικὸν περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου γεννᾶται, ἀνατρέφεται καὶ ἐνεργεῖ καὶ τὸ ὅποιον ὀνομάζεται πατρίς. Ὁ χῶρος τοῦ παρόντος ἀρθροῦ δὲν ἐπιτρέπει διεξοδικὴν ἐρευναν τοῦ περιεχομένου τοῦ ὅρου τούτου. Τοῦτο μόνον δύναται νὰ λεχθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ πατρίς δὲν ἔχει μόνον τοπικὴν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴν καὶ ἔτι πλέον συνδέεται μὲ μεταφυσικόν τι ἀπροσδιόριστον καὶ ἀκατανόητον ἐκτὸς τοῦ ὑποκειμένου νόημα. Πατρίς δὲν εἶναι μόνον ὁ τόπος εἰς τὸν ὅποιον ἐγεννήθημεν, ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνετράφημεν καὶ ὁ ἰδιαιτέρος τόνος καὶ ἡ ἰδιαιτέρα γλῶσσα μὲ τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ πρὸς ἡμᾶς μόνον καὶ πρὸς οὐδένα ἄλλον ὁ ἥλιος τῆς πατρίδος μου καὶ τὸ πατρικὸν μου σπίτι

καὶ ἡ στενὴ γειτονιά μου καὶ ὁ δρόμος καὶ τόσα ἄλλα μὲ τὰ ὁποῖα μὲ συνδέει ἓν εἶδος ὁρησκευτικοῦ δεσμοῦ. Εἴμεθα ριζωμένοι εἰς τὸ πατρικὸν ἔδαφος ὃχι μόνον ὡς φυσικὰ ὄντα, ἀλλὰ μὲ ὅλην μας τὴν πνευματικότητα καὶ τὸν πολιτισμόν. Εἶναι αὐταπάτη, εἰς πιστεύωμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀποξενωθῶμεν τούτου, αὐταπάτη ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ μίαν ξηράν, λογικὴν καὶ μηχανικὴν σκέψιν. Ὅλοι μας ἀσπαζόμεθα τὸ ἔδαφος τῆς πατρικῆς γῆς ὅταν θέλωμε νὰ γίνωμε βασιλεῖς, βασιλεῖς ὃχι ἄλλων, ἀλλὰ, τοῦ ἰδίου ἡμῶν (ἑσωτετικοῦ, ψυχικοῦ) κράτους. Ὅποιος δὲν κατέχει καὶ δὲν τιμᾷ τὸ ἀτομικὸν τοῦτο συναίσθημα οὗτος οὐδὲν κεντρικὸν στήριγμα ἔχει ἐν ἑαυτῷ. Ἀκόμη καὶ οἱ νομάδες τῶν μεγαλοπόλεων, διὰ νὰ κάμω χρῆσιν μιᾶς ἐκφράσεως τοῦ Spengler, διὰ χιλίων δεσμών εἶναι συνδεδεμένοι μὲ τὸν κόσμον των.

Ἀναπνέομεν συνειδητῶς τὴν μυρουδιά τοῦ στενοῦ πατρικοῦ ἐδάφους. Μανθάνομεν νὰ βλέπωμεν τὴν πατρίδα μὲ τὴν κατανουῶσαν ἀγάπην, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ κατ' ἀρχὰς ἡμᾶς εἰς ἡμᾶς αὐτούς, διότι αὕτη (ἡ πατρίς) εἶναι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν μας. Ἀκροώμεθα μὲ εὐλάβειαν καὶ προσοχὴν τῆς γλώσσης, τὴν ὁποῖαν ὁμιλοῦν πρὸς ἡμᾶς τὰ μνημεῖα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος. Εἰς ταύτην κεῖνται αἱ ρίζαι τῆς δυνάμεώς μας. Ἡ ὁδὸς πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸν μόνον διὰ μέσου τοῦ λαϊκοῦ χαρακτήρος καὶ τοῦ πατριωτικοῦ συναισθήματος διέρχεται. Ἐφ' ὅσον μανθάνομεν νὰ κατανουῶμεν τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος, κατανουῶμεν ἡμᾶς αὐτούς. Ἡ πατρίς εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ἐν πνευματικῇ ἐννοίᾳ ἐγέννησεν ἡμᾶς. Αὕτη εἶναι ἐκείνη, ἥτις μᾶς μορφώνει. Μόρφωσις ὅμως σημαίνει διεύρυνσις ὑπὲρ τὰ στενὰ ὅρια τῆς ἀτομικότητος ἡμῶν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ κατανόησεως τῆς ἀτομικότητος ταύτης. Καὶ δικαίως ἀναφωνεῖ ὁ Spranger «ἄλλοιμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος οὐδαμῶς εἶναι ριζωμένος».

1. Π. Κοροντζῆ. «Ἡ θεωρία τοῦ περιβάλλοντος εἰς τὴν ψυχολογίαν» Περ. «Παιδαγωγικὴ Ἐπιθεώρησις» Ἀθῆναι 1946 τεύχος 8.

2. Ed. Spranger: «Der Bildungswert der Heimatkunde» Ἐκδοσις Reclam 1943 σελ. 45/46.

Εὐτυχῶς σήμερον κατενοήθη ἡ ἀνταντικατάστατος μορφωτικὴ ἀξία τῆς πατρίδος καὶ διὰ τοῦτο ἡ Πατριδογνωσία, ὅπως συνήθως λέγεται, ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ἀγωγῆς εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τοῦτο δὲν εἶναι ἀνακάλυψις τῶν νεωτέρων χρόνων, διότι ὁ Πλάτων ἤδη εἶχε τονίσει τὴν σημασίαν τοῦ περιβάλλοντος διὰ τὴν ἀγωγήν. Ἀλλὰ τὸ ὅτι ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐπανέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀποτελεῖ θεμελιῶδες Παιδαγωγικὸν ἀξίωμα σημαίνει ὅτι ἀκολουθοῦμεν ὁρθὴν κατεύθυνσιν καὶ πολλὰ ἐλπίδες ὑπάρχουν πρὸς βελτίωσιν τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας. Μόνον ἡ πατρις ἀποτελεῖ τὸ κατάλληλον ἔδαφος καὶ τὸ περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου μορφώνεται ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλ' ἡ πατρις οὐχὶ ὡς ἄψυχος γεωγραφικὴ ἔννοια, ἀλλ' ὡς τόπος ζωντανός, πλήρης ψυχῆς καὶ πνεύματος, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ἔζησαν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ζοῦν σήμερον ζωοποιοῦντες καὶ καθαγιαζόντες διὰ τοῦ ἰδρώτος καὶ τοῦ αἵματός των τὸ πατρικὸν ἔδαφος.

Εἰς τὴν πατρίδα αὐτὴν ἀνήκομεν εἴτε τὸ θέλωμεν εἴτε ὄχι. Τοῦτο δὲν ἐξαρθᾷ ἐκ τῆς ἐκλογῆς ἡμῶν, ἀλλ' ἡ γέννησις καὶ ἡ μοῖρα ἡμῶν μᾶς συνδέουν δι' ἀκαταλύτων δεσμῶν μὲ τὴν πατρίδα. Ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τούτου περιβάλλοντος ἐγεννήθημεν, ἐντὸς αὐτοῦ θὰ ζήσωμεν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ εἶναι δυνατὴ ἡ μόρφωσις μας, ἥτις συντελεῖται διὰ τῆς φύσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς πατρίδος, μίαν περιοχὴν τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ὁ λαϊκὸς πολιτισμός.

III

Τί σημαίνει λαϊκὸς πολιτισμὸς ἐλέχθη συντόμως ἀνωτέρω. Προσθέτομεν ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐκφράσεις τῆς πίστεως τοῦ λαοῦ εἰς ὠρισμένας ἀξίας, τὰς ἐθνικὰς ἀξίας, ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἦθος ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ λαοῦ, τὸ ἔθιμον εἶναι ἡ συνήθεια, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐκδηλοῦται ἡ ἐσωτερικότης,

ὁ ψυχικὸς χαρακτήρ. Εἶναι φυσικὸν κατὰ ταῦτα τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα νὰ ἐκτινώνωνται εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς ζωῆς. Καὶ πράγματι ταῦτα ρυθμίζουν τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὴν οἰκογένειάν του, πρὸς τοὺς συνανθρώπους του καὶ πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν.

Τοῦτο ἀνέπτυξεν ἤδη ὁ κινέζος ἠθικο-διδάσκαλος Κομφούκιος, ὅστις κατενόησε τὴν ἀξίαν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων διὰ τὴν ἠθικὴν συγκρότησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἠθικὴ του στηρίζεται εἰς τὸ ἔθιμον.

Ἡ Βιολογία διδάσκει ὅτι εἰς τὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται μεταξὺ τοῦ ζωικοῦ ὄντος καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου περιβάλλοντός του, εἶναι εὐδιάκριτοι τρεῖς περιοχαί: ἡ γενετήσιος περιοχὴ, ἡ ἐχθρικὴ καὶ ἡ περιοχὴ τῆς τροφῆς. Καὶ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ἀναφέρονται καὶ εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς κύκλους: Εἰς τὴν διαιώνισιν τοῦ εἶδους, εἰς τὴν προφύλαξιν ἀπὸ ἐχθρικὰς δυνάμεις, καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξασφαλίζεται ἡ ζωὴ. Πῶς γεννῶνται καὶ διατηροῦνται τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα; Ἡ μόνη πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχονται ταῦτα καὶ διὰ τῆς ὁποίας συντηροῦνται εἶναι τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι συνδεμένον μὲ τὴν φήμην, μὲ τὸ «τί θὰ εἰπῇ ὁ κόσμος;». Ἐνεκα τούτου τὰ λαϊκὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ἀναπτύσσονται καὶ ζοῦν ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἀνεπτυγμένον τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς, εἰς στενοὺς κοινωνικοὺς κύκλους, ὅπου τὸ ἄτομον δὲν ἔχει ἀποκοπῇ ἀπὸ τὴν γειτονίαν καὶ ὑπολογίζει τὴν κοινὴν γνώμην.

Ἀλλὰ γενικῶς τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς εἶναι συνυφασμένον μὲ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ περισσότερο μὲ τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν, διὰ τὴν ὁποίαν τὸ φιλότιμον ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν ρυθμιστικὸν παράγοντα, ὅστις καθίσταται μᾶλλον ἐκδηλὸς εἰς τὰς τρεῖς μνημονευθεῖσας περιοχάς, ὡς οἰκογενειακὴ τιμὴ, ὡς τιμὴ τῶν ὀπλῶν καὶ ὡς ἐπαγγελματικὴ τιμὴ. Πρὸς διαφύλαξιν τῆς τιμῆς ταύτης — τοῦ ἦθους — διὰ τῆς ὁποίας ἐξασφαλίζεται καὶ προστατεύεται ἡ Ἑθνικὴ ζωὴ ἐδημιουργήθη ἡ πολὺπλοκος ἐθιμοτυπία, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν μνηστείαν, τὸν γάμον, τὴν πύτιν

καί την αγάπην τῶν συζύγων, τὴν μέριμναν διὰ τὰ τέκνα, τὴν ὑπακοὴν καὶ τὸν σεβασμὸν τούτων πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς μεγαλύτερους, εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ θάρρος τοῦ ἀνδρός, εἰς τὴν τρυφερότητα καὶ τὰς ἄλλας γυναικείας ἀρετάς, εἰς τὰς πολεμικὰς ἀρετάς, εἰς τὸν δεσμὸν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἐργαλεῖα κ.ο.κ. Τὸ αὐτὸ νόημα ὑπάρχει καὶ τὸ αὐτὸ ἦθος ἐκφράζεται καὶ εἰς τὰ λαϊκὰ τραγούδια, εἰς τὰ μοιρολόγια, εἰς τὰς λαϊκὰς παροιμίας καὶ τοὺς μύθους. Ὅλαι αὐταὶ αἱ περιοχαὶ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀνήκουν εἰς τὸ ρυθμιστικὸν πνεῦμα, διότι ἀποτελοῦν κανόνας ρυθμίζοντας τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ. Ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι πρὸ τοῦ ατόμου καὶ ὑπὲρ τὸ άτομον, διὰ τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ ὑποχρεώσεις. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἡ φρονηματιστικὴ ἀξία τούτου, διότι ἀνεπαισθήτως ἐπιδρῶν εἰς τὸν γινόμενον ἄνθρωπον καὶ κἀμινεῖ ἰσχυροτέρους τοὺς δεσμούς αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐθνικὴν ὁλότητα. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι τρεῖς εἶναι οἱ παράγοντες τῆς ἀγωγῆς: Ἡ φύσις, τὸ ἔθος, ὁ λόγος. Ἐκ τούτων ἡ φύσις τοῦ ατόμου εἶναι βέβαια καὶ ζήτημα προσπαθείας καὶ ἐπιλογῆς, ἀλλ' ὥς ἐξαρτωμένη ἀπὸ ἀγνώστους κληρονομικοὺς συντελεστές, μὴ δυναμένους νὰ ὑπολογισθοῦν, εἶναι ζήτημα καλῆς τύχης. Ὁ δὲ λόγος εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινον γνῶρισμα, τὸ ἡγεμονικόν μέρος τῆς ψυχῆς, ὅπως ἔλεγεν ὁ Πλάτων, καὶ ἂν κερδίσωμεν τὸ μέρος τοῦτο κερδίζομεν ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐμφανίζεται ἀργὰ καὶ ὠριμάζει πολὺ ἀργότερον. Ὡστε δὲν μένει παρὰ τὸ ἔθος μετὰ τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ἐπιδράσωμεν μορφωτικῶς εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐξελίξεως του.

Οἱ καλοὶ διδάσκαλοι παντὸς βαθμοῦ γνωρίζουν νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὴν μορφωτικὴν ταύτην ἀξίαν τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ ἄλλοι παραπονοῦνται, συνήθως, διότι

τὸ πρόγραμμα τῶν σχολείων δὲν εἶναι προσηρμοσμένον εἰς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς καὶ ὅτι δὲν εἶναι συντεταγμένον σύμφωνα μετὰ τὸ Παιδαγωγικὸν ἀξίωμα: ἀπὸ τὴν ζωὴν. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος σημαίνει ὑποπτον μετατόπισιν τῆς εὐθύνης. Διότι δὲν παταίει τὸ πρόγραμμα ἂν οἱ μαθηταὶ δὲν γνωρίζουν τὸν τόπον των καὶ τὴν ἱστορίαν του, τὰ μνημεῖα τῆς πόλεως καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῆς μετὰ τὰ ἱστορικά των ὀνόματα, τὰ ἱστορικά τοπωνύμια, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ ἐξωκλήσια, τὰ παλαιὰ σπίτια, τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν διαρρύθμισιν τῆς συγχρόνου λαϊκῆς κατοικίας, ἡ ὁποία εἰς τὰ περισσότερα χωρία τῆς Ἡπείρου καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος προξενεῖ ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν μερῶν πρὸς τὸ ὅλον, τοὺς θρύλους καὶ τὰς τοπικὰς παραδόσεις, τὰ τραγούδια τοῦ τόπου, τὰς Ἑλληνικὰς χαιρετιστηρίους ἐκφράσεις καὶ τὰς ἀγνὰς Ἑλληνικὰς εὐχάς, τὰς ἐργασίας καὶ τὰ τοπικὰ ἐπαγγέλματα καὶ τόσα ἄλλα. Πάντα ταῦτα εἶναι ζωῆ, ἡ γνησία Ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ δημιουργοῦν ἐπίσης Ἑλληνικὴν ζωὴν. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν οἱ διδάσκαλοι ἠσχολοῦντο μετὰ ὅλας τὰς μορφὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ κυριώτεροι καὶ οἱ στοργικώτεροι ἐργάται συγκεντρώσεως λαογραφικοῦ ὕλικου, διότι ἤρχοντο εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τὸν λαὸν τῆς υπαίθρου, ὅπου πρὸ πάντων δημιουργεῖται καὶ συντηρεῖται ὁ πολιτισμὸς οὗτος, ἀλλὰ σπανίως οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι ἐξεμεταλλεύοντο τὰ μορφωτικὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τούτου διὰ μορφωτικοὺς σκοποὺς. Ἐλπίζομεν ὅτι οἱ νέοι διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν τὴν παιδευτικὴν σημασίαν τῆς Πατριδογνωσίας καὶ τοῦ Ἑθνικοῦ πολιτισμοῦ, θὰ στραφοῦν μετὰ ζῆλον καὶ αγάπην πρὸς ἀμφοτέρας τὰς κατευθύνσεις: Καὶ τὴν περισυλλογὴν τοῦ ἀνεκτιμήτου πλούτου τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ καὶ τὸν δι' αὐτοῦ φρονηματισμὸν τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ μας.

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΟΥ

ΗΡΩΪΚΗ ΡΑΨΩΔΙΑ

1

ὦ Μνήμη τῶν ἡρώων ἱερή,
ἀγέραστη κι ἀγέρωχη ἀνορθώσου
καὶ μὲ τῇ σάλπιγγα τῇ βροντερῇ
σήμανε τὸ ἐγερτήριο τῶν ἀθανάτων!..
Βόγγα, παιᾶνα Ἐπίνικε, κι ἐμπρός,
πάνω σὲ τάφους καὶ κρουνοὺς αἱμάτων
ψυχῶν πυρερὶς ὅς ᾗς στηθῇ χορὸς!..

2

Εἰκοσιῇ πρώτη τοῦ Φλεβάρη. Ὁρθοί,
Πανέλληνες, κρατᾶτε τὴν ἀνάσα!
Ὁ πέπλος τῆς σκλαβιάς θ' ἀνασυρθῇ
νὰ παρελάσῃ ἡ Λευτεριά κι ἡ Δόξα.
Μεριάστε σύγνεφα! Λαμπρὴ ἡλιαχτίδα,
ῥφανε χρυσαφένια οὐράνια τόξα
κι ῥψωσε τοῦ θριάμβου τὴν ἀψίδα,
γιὰ νὰ περάσῃ νικητῆς Ἐκεῖνος,
ὁ Στρατηλάτης Κωνσταντῖνος!

3

Μάγισσα φαντασία, ἀνάστησε ξανὰ
τ' ὄραμα τὸ μεγάλο, τ' ἀνιστόρητο ...
Πρῶτο νὰ σέρνῃ τὸ χορὸ στὰ Γιάννινα
τὸ ξακουστὸ Ρηγόπουλο τὸ γλυκοθώρητο,
μὲ νικητήριες λαχὲς καὶ μὲ Ὡσανὰ
στῆς Δόξας τ' Ἀγιονόρος ν' ἀνεβαίνει ...
Καὶ δίπλα του τὸν ἄξιο Κυβερνήτη,
Παλληκαριὰ καὶ Νοῦ τὰ δυὸ μαζί ...

Ὁ Γιὸς τ' Ἀἴτ. ὦ καὶ τὸ Παιδί τοῦ Ψηλορείτη
τοῦ Γένους φυλαχτὸ κι εἰκόνισμα νὰ ζῇ!

4

Μπιζάνι, Μανωλιάσα, Ἀετορράχη,
σὰν φωτεινὰ μετέωρα, βωμοὶ θυσίας,
στῆς Ἱστορίας τὰ σκότι σπλαγίζετε.
Καὶ τὸ φουστᾶτο νά, ὁ στρατὸς ὁ μάρτυρας,
δικαίων τάγματα, ἀθλοφόρων πλήθη
σὲ πανηγύρι πάει σὰν γάμου ψίκι,
μ' αἶμα νὰ γράψη τὸ ἐπικὸ τὸ παραμῦθι.
Τραχιὰ βουνὰ ἡπειρώτικα, λαγκάδια,
σᾶς ἄγιασε τὸ εὐζωνικὸ τσαρούχι!..
Γειά σας, τσολιάδες ιεροπαιοῦχοι!..
Γλέντι γιὰ σᾶς ὁ πόλεμος, τὰ βόλια χίδια...
Πιστοὶ στὸ Χρέος καὶ στὸν πάτριον νόμο
ἔσεῖς δὲν νοιώσατε ποτὲ τοῦ φόβου ἀγκοῦσα.
Τὸ χάρο π. ριπαίξατε τὸν ὀργιστόμο
πάντα μὲ τὸ λεβέντικο τραγούδι,
ποὺ μελωδεῖ παραπονιάρια Μοῦσα.
«Στὰ Πιστὰ καὶ στὸ Μπιζάνι,
ἄχ! τὶ κρύο, Θεέ μου, κάνει!..».

5

Σκίρτα, τοῦ Δρίσκου σταυραῖτὲ Μαβίλη,
ποῦ φέτος πρὸ ὕμα τὸ χειμῶνα
σὲ ξύπνησε τῆς ἀνοιξης τὰ ἡδόνι...
Σοῦ φέγγουνε στὸν τάφο σου καντήλι
τὰ πυροβόλα, ποὺ βρυχιένται, τοῦ Δαγ. ἁλῆ.
Ξεφτέρει φτάνει ὁ θρυλικὸς Βελισσαρίου
στῆς Λίμνης τὴν Ξωθιά τὴ σκλαβωμένη
καὶ μ' ἓνα του ἀναστάσιμο φιλὶ
τὴν ξεκαρφώνει ἀπ' τὸ σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου.

6

Κι ὁ Καβαλλάρης Βασιλᾶς καθὼς ἐστάθη
ἀπ' τὸν προσκυνημένο Ἑσάτ - πασᾶ νὰ πάρῃ

σὺν λάφυρῳ τῇ χρυσομένη σπάθῃ,
 νᾶ, μεθυμένο ἀπ' τῇ χαρᾷ ἓνα παλληκάρι
 ἀπ' τῶν φαριῶν τὰ πέταλα χουφτώνει χῶμα
 καὶ ἄγγελος πάει στὸ κοιμητήρι πέρα
 καὶ τὸ σκορπάει στὸ μνήμα τοῦ γονιοῦ του,
 ρίχνει μιὰ μπαταριά καὶ κράζει :
 « Ἐλεύτερά τὰ Γιάννινα, πατέρα !... ».

7

Γιορτάσιμα ᾄς σημάνουν οἱ καμπάνες
 στὰ Γιάννινα !.. Κι ᾄς στολιστοῦν οἱ τάφοι.
 γιὰ νὰ γαλλιᾶσουν καὶ τὰ κόκκαλα !
 Ἐλᾶτε ἄθῳες μυροφόρες κόρες,
 πλέχτε χλωρὰ στεφάνια, στρώστε βέργια,
 καὶ χύστε ἄγνη σπονδὴ τὰ δάκρυά σας.
 Μέσα στίς ἐκκλησιᾶς τίς δαφνοφόρες
 τρισάγια ψάλτε τους καὶ εὐλογητάρια
 καὶ μελετᾶτε τὰ λαμπρὰ τὰ παλληκάρια ...

8

Ἔλα κι' ἐσύ, πλάστη καλοτεχνίτη,
 καὶ σμίλεψε σημαδιακὸ κιβούρι
 γεροθεμελιωμένο στὸ γρανίτη,
 τῆς ἀντρείᾳς παντοτινὸ μνημόρι.
 Στὴ ρίζα γύρω σκαλιστὰ τρία στοιχεῖα,
 ἄγγελοι πορτοφύλακες ἀράδα :
 Σκυλόσοφος, Πάτερ Κοσμᾶς, Ἀϊ - Γιώργης ...
 Ἐπάνω πολεμόχαρη Ἀμαζόνα
 ἡ μελόψυχη Μητέρα Ἑλλάδα ...
 Μὲ τῶνα χέρι της κρατεῖ τὴ Γαλανόλευκη
 καὶ τὰ παιδιὰ της τὰ νεκρὰ σκεπάζει,
 τὴν ἄλυσόδετη μὲ τᾶλλο κόρη της
 τὴ σκλάβα Βόρεια Ἡπειρο ἀγκαλιάζει !..

(Γιάννινα 1953)

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΛΙΑ ΤΗΣ ΝΟΥΣΙΑΣ

«Έπέσανε τὰ Γιάννενα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε
ἐσβύσανε τὰ φῶτα του κ' ἐκλείσανε τὰ μάτια.
Ἦ μάννα σφίγγει τὸ παιδὶ βαθειὰ στὴν ἀγκαλιά της,
γιατ' εἶναι χρόνοι δίσεχτοι καὶ τρέμει μὴ τὸ χάσει».

ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

ΤΕΤΟΙΕΣ ἦταν ἡ νύχτες ποὺ σκέπαζαν τὰ σκλαβωμένα Γιάννενα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Μιὰ τέτοια νύχτα ἦταν καὶ τούτη, ποὺ τύλιξε μέσα στὴν σκοτεινιά της τὴν ἱστορία ποὺ θὰ ποῦμε παρακάτω.

Ὁ βορριάς φυσοῦσε μ' ὅλη του τὴν ὁρμή. Ἐρχόταν ἀπὸ τ' ἀντικρυνὰ βουνὰ καὶ χύμαγε βαθειὰ στὴ λίμνη μανιασμένα. Ἀφροισμένα βουνὰ τὰ κύματα, χτυποῦσαν βουίζοντας στὶς ὄχθες κουβαλῶντας καλάμια, σαπισμένα ξύλα, σπασμένες βάρκες καὶ φύκια· κι ἀπὸ κάποτε πνιγμένους ἀνθρώπους, ὕστερα ἀπὸ μυστηριακούς, μὰ συνηθισμένους ἐξαφανισμούς. Λὲς κι' ἡ λίμνη ἤθελε νὰ καθαρίσῃ τὸ βυθὸ της γιὰ νὰ δεχτῇ λίγες νύχτες ἀργότερα στὴν ἀγκαλιά της, τὴ Φροσύνη μὲ τὶς δεκαεφτὰ ἀρχόντισες.

Οἱ Γιαννιώτες ἦταν τρυπωμένοι —τρομαγμένα πουλιά— ἀπὸ νωρὶς μέσα στὰ σπίτια τους. Ψυχὴ δὲν ἄκουγες ζωντανή. Μόνο στοὺς τουρκομαχαλάδες περνοῦσε ποῦ καὶ ποῦ κανένα ἀμάξι μ' ἀργοπορημένα τουρκόπουλα ἀπὸ τὰ κρασοπουλιά τῆς Καλούτσιας. Φορούσανε σαμούρια καὶ τὸ κόκκινο φέσι λοξὰ πάνω στὸ μαῦρο φρεῖδι. Ἡ φοῦντα κατέβαινε καὶ χαΐδευε παιγνιδιάρα τὸ μάγουλο. Ἡ ἀλαζωνεία τότε καὶ τὸ νταϊλίκι ψήλωναν ὅλο καὶ πιὸ πολὺ. Σιδερένιες πόρτες ἀνοίγαν ἔπειτα καὶ τοὺς κατάπιναν. Τίποτε ἄλλο φανερό. Τάλλα τὰκρυβε ἡ νύχτα κι' ὁ τρόμος. Τὸ μαῦρο φρεῖδι, ποὺ κάτι τέτοιες νύχτες διάλεγε γιὰ τ' ἀνθρωποκυνῆγι του, σέρονταν ἀθώρητο κι' ἀπόψε στοὺς δρόμους τῶν Γιαννίνων.

★

Ἀνάμεσα στὴν ταραγμένη ἐκείνη νύχτα, φωτισμένο μὲ τὰ πολύχρωμα τζαμιλίκια του μέσα στὸ κάστρο, φάνταζε τὸ πασαδικο σεράϊ.

Ὁ Ἀλῆς ἦταν ἀκόμα ξύπνιος. Πηγαινοερχότανε στοὺς ἀπέραντους διαδρόμους, τοὺς στρωμένους μὲ παχειὰ περσικὰ χαλιὰ ἀνήσυχος. Τί νὰ τὸν κράταγε πάλι ξυπνητὸν τέτοια ὥρα; Ποιὰ ἔχτρα, ποιὸ πάθος καὶ ποιὰ καταχθόνια σκέψη δὲν ἐκλείνε τοῦ θεριοῦ τὰ βλέφαρα; Χαΐδευε τὰ γένια ἡδονικά, ἀφουκράζονταν, ὀσμίζονταν τὸν ἀέρα καὶ περίμενε μὲ λαχτάρα σχεδὸν πρωτόφαντη, τρελλή, κ' ἐνοιῶθε τὸ αἷμα νὰ τρέχῃ καυτερὸ στὶς γερνικὲς φλέβες του.

«Αὐγερινὸς καὶ πούλια εἶναι πασιά μου» τοῦ εἶπαν τ' ἀκριβοπληρωμένα λαγωνικά του. «Τὰ μαλλιά της πέφτουν ὡς τὶς ἀντὶς χρυσᾶ» σὰν ἡλιαχτίδες. Γκοῦλ μπαῆς εἶναι ἡ ὄψη της. Δὲ ματάειδε ἀνθρώπου μάτι τέτοια μαλλιά. Τὴ χτένιζε ἡ μάνα της κείνη τὴν ὥρα. Τρία χτένια ἄλλαζε ὀρθὴ καὶ τὰ τραβοῦσε ἴσια μὲ κάτω ἀνίλαφρα καὶ πάλι τᾶπαιρνε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ τὰ κανάκευε κι' ἐπλεκε τὶς χοντρὲς πλεξοῦδες, πὺ σέρνονταν στὸ λυγερὸ κορμὶ της, σὰν δεντρογαλιές πάνω στὸ κορμὶ τῆς λεύκας».

Κεῖνη τὴ μέρα οἱ «μυστικοὶ» κάνανε τοὺς πραμματευτάδες. Κουμπιά, τσατσάρες, κορδέλλες, κλωστές, μαντήλια μὲ χρυσὴ νταντέλα στὶς ἄκρες, καὶ μπένανε στὶς αὐλές —καλοδεχόμενοι— νὰ πουλήσουν τὴν ὁμορφὴ πραμμάτια. Ἡ Νούσια πῆρε γαλάζιες κορδέλλες γιὰ τὰ μαλλιά. ... Ἡ Νούσια . . τῶλεγε καὶ τὸ ξανάλεγε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Ἀλῆς λιγωμένος. «Αὐγερινὸς καὶ πούλια εἶναι πασιά μου».

Τὸ ἀρωματισμένο λουτρὸ ἄχνιζε ἑτοιμο. Ὁ νοντᾶς μὲ τὰ βυσσινιά βελούδα, τὰ λαχούρια καὶ τὰ γουναρικά ἄγριων ζώων, περίμενε μὲ τέσσερα μπρούτζινα ἀναμμένα μαγκάλια, ἀπὸ ἓνα σὲ κάθε γωνιά. ... Ὅμως δὲν ἐρχότανε ἀκόμα. Ἀκόμα κανένας δὲ φαινότανε. Δὲν ἀκουγότανε οἱ πατημασιὲς τῶν ἀλόγων ἀπάνω στὰ στενὰ καλντερίμια, ὅσο κι' ἂν ἔβαζε τ' αὐτί του ν' ἀκουρμαστῇ. Ἡ νύχτα κόντευε νὰ τελειώσῃ, ὁ βοριάς εἶχε κουραστεῖ κι' ἄφηνε λαχανιασμένος τὸ στερνὸ ἀγκομαχητό του. Ὅμως ἀκόμα δὲ φάνηκε κανεὶς. Ὁ θυμὸς μαζεύτηκε καὶ τοῦ ἔσφιγγε τὸ λαρῦγι. Ἡ καταδίκη ἐτοιμάζονταν στὸ σκοτεινὸ μυαλό του βαρειά κι' ἀνελέητη, γιὰ ὅποιον δῆποτε πὺ θὰ σκέφτηκε νὰ σταθῇ ἐμπόδιο στὸ σκοπὸ του. Ἀκόμα κι' οἱ ἀκριβοπληρωμένοι σπιοῦνοι του, ἀκριβοπλήρωναν κ' αὐτοὶ συχνὰ μὲ τὴ ζωὴ τους τὶς ἀποτυχίες.

Ἦταν σταλμένοι μὲ τὴ ῥητὴ ἐντολὴ —βοῦλα βαρειά σιδερένια στὴ μοῖρα τους— νὰ τὴ φέρουν ἀπόψε. Τούτη τὴ νύχτα κι' ὄχι ἄλλῃ καμμιά.

Οἱ διαταγὲς εἶχαν δοθεῖ καὶ τὰ σχέδια εἶχαν στρωθεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο πανοῦργο μυαλό του. ... Τ' ἀμάξι θὰ περίμενε ἀπὸ τὸν κάτω δρόμο τῶν μποστانيῶν. Ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος θ' ἀμπαιναν, θὰ περνοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ μισιακὸ πηγάδι τῆς ἄλλης αὐλῆς καὶ θ' ἀμπαιναν ξαφνικά στὴν κοιμισμένη φαμίλια. Θᾶδιναν στὸν πατέρα ἓνα σακκουλάκι μὲ λίρες καὶ θὰ τοῦ ἔδειχναν ἓνα γιαλιστερὸ μακρὸ γιαταγάνι μὲ τὰ σημάδια τοῦ πασιά. Ἐνα γιαταγάνι πασαλειμένο μὲ αἷμα. «Ἡ τῶνα ἢ τᾶλλο, καὶ ... τσιμουδιά! ... τ' ἀκοῦτε; τσιμουδιά! Τ' ἄλλα τὰ ξέρετε. Ξέρετε πῶς πληρώνονται οἱ ἀ-υπάκουοι κι' ἀχάριστοι ῥαγιάδες». Ὑστερα θ' ἀκλειναν τὸ στόμα τῆς κοπέλλας καὶ θὰ τὴν ἄρπαζαν Ἡ Νούσια μὲ τὰ χρυσὰ μαλλιά. Ἐνα καινούργιο ἀστέρι τῆς ὁμορφιάς θὰ στόλιζε ἀπόψε τὸ χαρέμι του.

*

Στοὺς πίσω νοντάδες ξάγρυπνη περνοῦσε τὴ νύχτα της κι' ἡ Βασιλική. Ἡ μεγάλη κυρὰ τοῦ χαρεμιοῦ, κι' εὐνοούμενη μόνιμη γυναῖκα τοῦ Ἀλῆ, περιμένε τὴ στιγμὴ νὰ πάη νὰ ἡμερώσῃ τὸ θηρίο. Ὡρὴ τὴν ὥρα καὶ θὰ ξέσπαγε. Ἡ συλλογὴ τὴ βάραινε σὰν νὰ εἶχε πέσει πάνω στὰ στήθη της ὀλάκαιρο τὸ Μιτσικέλι.

— Θὰ πρόφταινε τάχα ἡ κρυφὴ ἔμπιστη γυναῖκα νὰ πάη ὡς τὰ Γάλατα, θᾶβρισκε τάχα τὸ μικρὸ σπητάκι ποὺ εἶχε τὴν κόρη μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά νὰ τοὺς πᾶη τοῦτο τὸ μαῦρο χαμπέρι, γιὰ νὰ διώξουν τὴν κοπέλλα ; Ἀκόμα μιὰ χριστιανὴ θᾶπεφτε σὲ τοῦτα τ' ἀρπάγια. Οἱ δικοὶ τῆς «ἐμπιστοι» τῆς ἔφεραν τὴν εἶδηση ἀπὸ τὸ δειλινό. Τὴν εἶχε σταλμένη ἀπὸ βραδὺς ἡ Βασιλική, μὲ τὴν παραγγελία. Πότε γονατιστὴ μπροστὰ στὸν Ἑσταυρωμένο καὶ πότε πίσω ἀπὸ τὰ καφάσια τῶν παραθυριῶν περνοῦσε τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες.

Ὁ Βελῆ Γκέγκας πηγαινοερχότανε ἀπὸ τὰ σκαλοπάτια τοῦ παλατιοῦ ὡς τὴν κρυφὴ σιδερόπορτα στὸ πίσω μέρος, σὰν στοιχειό.

Ὡρα τὴν ὥρα καὶ θὰ κατέβριζαν δεμένη πιστάγκωνα τὴ δύστηνη φαμίλια, θ' ἄνοιγε τὶς μυστικὲς τρύπες κι' ἀπὸ τὰ μακρὰ λαγούμια μαζί μὲ τοὺς σταλμένους θὰ τὴν περνοῦσε στὰ μουχλιασμένα μπουντρούμια τοῦ κάστρου. Ὅλα τᾶξερε ἡ κυρὰ Βασιλικὴ κι' ὅλα τὰ λογάριζε. Κι' ὅλοι τᾶξεραν τοῦτα τὰ φριχτὰ τερτίπια του, κι' οἱ ῥαγιαδες, κι' οἱ ἀφεντάδες, κι' οἱ ἔμπιστοι τῆς δουλειᾶς του.

... Νὰ διώξουν τὴν κοπέλλα ... ἓνας λόγος ἦτανε ... Ὅμως, ἄς τὰ ζύγιαζαν, ἄς τὰ λογάριζαν κι' ἄς τὰ μετροῦσαν. Αὐτὴ ἔκανε τὸ χρέος τῆς στὴ γενιά τῆς.

«Ἐλεος Σωτῆρα . . . Ἐλεος . . .»

*

Τὴν ἴδια νύχτα ἀπὸ βραδὺς, σ' ἓνα μικρὸ σπιτάκι ἐκεῖ κατὰ τὰ Γάλατα ἀνάμεσα ἀπὸ κλωνόγυρτες ἱτιὲς στὸ βάθος ἑνὸς μεγάλου μπαξέ, μιὰ ἀπελπισμένη μάνα, ποὺ ὡς τώρα χτένιζε ὀρθὴ μὲ τρία χτένια τὸ χρυσὰ μαλλιά τῆς μονάκριβης, ὀρθὴ καὶ τώρα, κίτρινη σὰν λείψανο, κρατοῦσε στὰ τρεμάμενα χέρια τῆς ἓνα ξυράφι κι' ἓνα δαυλί. Ξύριζε τὰ ξανθὰ μαλλιά σύρριζα καὶ μὲ τὸ ἀναμμένο κάρβουνο ἔκανε πληγὲς στὸ τρυφερὸ κεφαλάκι. Τὸ τριανταφυλλένιο στόμα, ἦταν δεμένο μὲ μαντιῆλι γιὰ νὰ πνίγεται τὸ βογγητὸ τοῦ πόνου. Ξύρισε καὶ τὰ φρύδια κι' ἔκοψε τὰ μακριὰ τσίπουρα.

Ἡ ἀνθισμένη ἀμυγδολίτσα ἔμεινε τώρα ἓνα κοίτσουρο χτυπημένο ἀπὸ τὸν κεραυνὸ τῆς μαύρης σκλαβιάς. Ἐκεῖ στ' ὠραῖο κεφαλάκι τῆς, σημάδεψε ἀπύψε κι' ἔρριξε τὴ φωτιά του.

Ἐπесαν στὰ στρώματα καὶ περίμεναν μὲ κομμένη ἀνάσα. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἤρθαν οἱ μπόγηδες, μὲ τὶς λίρες καὶ τὸ κοφτερὸ γιαταγάνι. Ἀναψαν τὴ λάμπα καὶ τοὺς ἄνοιξαν.

«Ποιὰ θέλετε ; Ἡ Νούσια ἔχει κασσίδα νι' ἄλλη θυγατέρα δὲν ἔχουμε. Τί νὰ τὴν κάνει ὁ πασιᾶς μιὰ κασσιδιάρα ; Φέραμε τὴν κασιδογιάτρισσα, τὴν ἔβγαλε κι' ἔκαψε τὶς ρίζες.

Κυττάχτε τὴν, κι' ἂν σῶς κάνει ... κουρμπάνι γιὰ τὸν πολυχρονεμένο μας».

Πῆραν τὸ σακκουλάκι μὲ τὶς λίρες, τὸ βαρὺ γιαταγάνι κι' ἔφυγαν τρέμοντας μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο.

*

Ἡ Νούσια φύλαξε τὰ μακρὰ χρυσὰ μαλλιά τῆς.

— Θυσία στὸ βωμὸ τῆς τιμῆς καὶ τῆς Ρωμιοσύνης — σ' ὅλη της τῇ ζωῇ. Τὰ φύλαξαν ὕστερα κι' οἱ κόρες της κι' οἱ ἐγγονές της, μαζὶ μὲ τὴν ἱστορία τους.

Ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, σώθηκε ἡ ἱστορία τούτη, στὶς κατοπινὲς γενιὲς σὰν θρύλος.

— Στὸ σπίτι τοῦ παποῦ μου στὰ Γάλατα, μέσα σὲ μιὰ σαρακοφαγωμένη κασέλα σκαλιστή, καταχωνιασμένα, ἀνάμεσα σ' ἄλλα παλκωμένα κι' ἀχρηστα ἀπομεινάρια περασμένου καιροῦ, βρίσκονταν τυλισμένα σ' ἓναν τριμμένο μποξιά, λίγα νεκρὰ κίματα ξανθῶν μαλλιῶν. Ἐπερνα ἀπὸ καμμιά φορὰ λίγες μποῦκλες, σὰν ἀπὸ στάχυα ξεροῦ καλαμποκιοῦ καὶ τᾶραβα στὸ κεφάλι τῆς κοῦκλας μου.

Ἡ μάνα ἔλεγε πὼς —τὸ δίχως ἄλλο— αὐτὰ τὰ μαλλιά θᾶναι ἀπὸ τὰ μαλλιά τῆς Νούσιας, κάποιας μακρυνῆς προγιαγιάς μας, ποὺ μιὰ νύχτα ὁ Ἀλῆ Πασιᾶς —τὸ θεριὸ τῶν Γιαννίνων— βάλθηκε ν' ἄρπάξῃ στὸ χαρέμι του.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

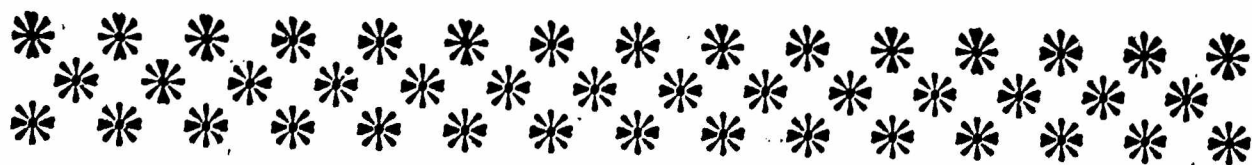
ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΕΜΠΡΟΣ

Ἐμπρός! Ὀλόρθοι, ἀτρόμαχοι.
Μαυρίλα. Ἀστροπελέκι.
Μὰ τὸ σπαθὶ γοργάστραψε,
καὶ νά! ἡ βροντὴ τουφέκι!
Στὸ Πίνδο ἀπ' τὸν Γαῦγετο,
καὶ στὰ Μπαλκάνια, ὡς πέρα,
μιὰ ἡ φλόγα, μιὰ ἡ φοβέρα,
κ' ἓνας ὁ νοῦς. Ἐμπρός!

Ἐμπρός! Βουνά, ψηλῶστε μας,
κ' ὦ θάλασσα, νὰ ἡ ὥρα!
στοίχισε τὰ καράβια μας,
καὶ βοήθα, νικηφόρα.
Ξανὰ τοῦ Ρήγα ἡ σάλπιγγα,
καὶ πάει στὰ μισουράνια:
«Μαυροβουνιοῦ καπλάνια
κι' Ὀλύμπου σταυραῖτοί!»

Ἐμπρός, ἀδέλφια, ἀτράνταχοι!
Κι' ἂν πέφτῃ ἀστροπελέκι,
νά! τὸ σπαθὶ γοργόστραψε,
βρόντησε τὸ ντουφέκι.
Κρήτη, ὁ Μωριάς, ἡ Ρούμελη,
Ἐμπρός! ἡ Ἑλλάδα λάμπει
ἀχολογᾷ οἱ κάμποι,
καῖνε οἱ καρδιές. Ἐμπρός!

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Π Τ Α Σ Ι Ε Σ

— Γίνε δουλευτής.

Π α λ α μ α ς (Δωδεκάλογος του Γέφτου)

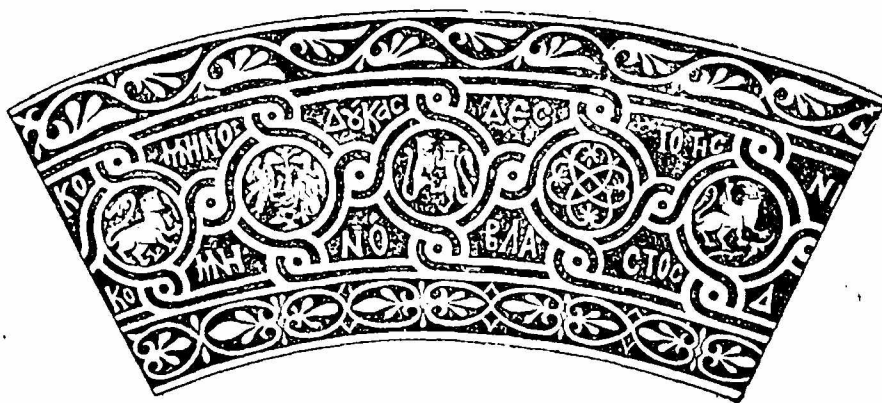
Διαβαίνουν οπτασίες απ' τὰ μάτια σου,
— Θεῶν, ἡρώων καὶ τόπων οπτασίες, —
ἔφηβε, τολμηρὲ καραβοκύρη
τῶν γελαστῶν ὀνείρων, ποὺ κοιτᾷς
νὰ φύγης μακριά, νὰ φύγῃς πέρα
ἀπ' ὅ,τι ξαίρεις κι' ὅ,τι κατακτᾷς.
Διαβαίνουν οπτασίες ἀπ' τὰ μάτια σου,
θεῶν, ἡρώων καὶ τόπων οπτασίες.

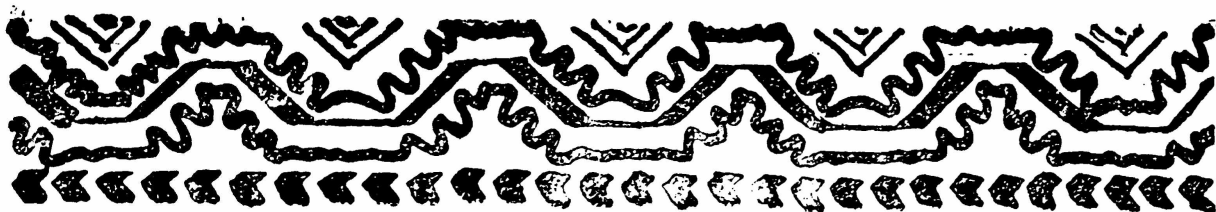
Κάτι πολὺ γνωστό, πρὸς δὲ φαντάζεσαι.
τις οπτασίες θεῶν κι' ἡρώων κρύβει.
Ἀτρόμητε Ὀδυσσεά τῶν ὀνείρων
τὸ πιδ μεγάλο σου ὄνειρο εἶν' ἐδῶ:
ἕνα πιαλὸ κι' ἐρειπωμένο κάστρο
μ' ἕνα φτωχὸ κι' ἀδάμαστο λαό.
Τὸ κάστρο τῆς πατρίδας σου στοχάστηκες
πὼς ξεπερνάει τῇ δόξᾳ τῶν ἡπείρων;

Ὁ πιδ μεγάλος δρόμος κι' ὁ τραγῆτος
στὰ πατρικὰ χαλάσματα γὲ φέρνει.
Νὰ ὄνειρο γιὰ νὰ τὸ κάμῃς πράξη
μὲ γνώση καὶ μὲ θέληση· καὶ νὰ
τῆς ταπεινῆς Ἰθάκης ὁ ἄσπρος βράχος,
ποὺ τὸ χτυποῦν τὰ κύματα βουνά.
Ὁ δουλευτής κι' ὁ χίστης τῆς πατρίδας του
ἥρωας εἶναι καὶ βωμὸς τοῦ ἀξίζει.

Θέλεις; Τολμᾷς; Τὸ πατρικὸ καλύβισον
ἄν τ' ἀγαπᾷς καὶ μ' ἔρωτα καὶ πίστη,
ἔλα νὰ χτίσης. Πλάνες φαντασίες
κι' ἄν σὲ τραβοῦν, ποιητὴ, στὰ μακρινά,
παιδιῶν παιγνίδια αὐτὰ οἱ σοφοὶ τὰ λένε.
Μόνον ὁ χτίστης ζῇ παντοτεινὰ
κι' εἶν' ἡ ψυχὴ του στοιχειωμένος φύλακας
στο ἔργο τὸ γερό, τὸ μετρημένο.

Τὰ χέρια σου ἄς ροζιάσουν· καὶ τὰ μάτια σου,
τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου, ἄς μὴ νυστάξουν.
Ἡ σκόνη ἄς πέση ἐπάνω σου κι' ἄς δείρουν
οἱ θύελλες κ' οἱ βοριάδες τὸ κορμί.
Ὅταν θὰ γείρης κάποτε γιὰ πάντα
νὰ κοιμηθῇς στὴν πατρικὴ σου γῆ,
ἀγύρευτη θὰ βρῇς τὴν ἀποθέωση
στοῦ τάφου τὴν ἀθόλωτη γαλήνη.

† ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Η ΚΑΘΑΡΟΔΕΥΤΕΡΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)*

Εἶμουν τότε πολὺ μικρός· ὄχι πλειότερο ἀπὸ ὀχτὼ χρονῶν.

Ὅταν ξύπνησα εἶχα μέσα μου τὸ συναίσθημα, ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ Καθαροδευτέρα.

Μιὰ μεγάλη λύπη εἶχε δεμένη τὴν παιδική μου καρδιά καὶ δὲν τολμοῦσα νὰ τινάχνω πέρα ἀπὸ τὰ στρώματά μου, μὲ τὴν ψεύτικη ἐλπίδα, ὅτι ἦταν ψέματα, ὅτι δὲν εἶχε ξημερώσει ἡ ἀνήλεη Καθαροδευτέρα. Ἀλλὰ λίγο - λίγο ἔλαβα τὸ θάρρος νὰ πιραδεχθῶ, ὅτι δὲν ἦταν ψέματα, κι' ὅτι ἀληθινὰ ἐκεῖνο τὸ φῶς κι' ἐκεῖνες οἱ ἀργυρόχρυσες ἀχτῖδες, πὺν ἔμπαιναν ἀπὸ τὰς χαραμάδες τῶν πιραθυριῶν κι' ἀπὸ τοὺς φεγγίτες τῆς στέγης εἶταν τῆς φοβερῆς Καθαροδευτέρας. Θυμήθηκα, ὅτι τὴν περασμένη βραδεῖα εἶχαμε ἀπόκριες τυρινές, θυμήθηκα ὅτι εἶχαμε φάγει γκουλιάστρα, αὐτὰ τηγανισμένα, τυρί, ψάρια κι' ὠμορφοφκιασμένη αὐγοτυρόπητα. Θυμήθηκα, ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὸ φαγητὸ τραγουδήσαμε καὶ χορέψαμε. Θυμήθηκα, ὅτι τρυπήσαμε ἓν' αὐγὸ μισοψημένο μὲ τὸ βελόνι, τοῦ περάσαμε ἓν' ἄσπρο ράμμα καὶ τὸ δέσαμε στὴ μύτη ἐνὸς βεργιοῦ, κι' ἔτσι κάναμε τὸ χάψαρη, καὶ περιχύθηκε μὲ τὸ ἀσπράδι καὶ μὲ τὸν κρόκο τοῦ αὐγοῦ ὁ Ζῆκος, τὸ κοπέλλι μας, πὺν ἄνοιξε διάπλατα τὸ στόμα πλειότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ τὸ χάνῃ καὶ νὰ κερδίσῃ τὸ ἀσημένιο κέρασμα. Θυμήθηκα, ὅτι

ὕστερα ἀπὸ τὸν χάψαρη βγήκαμε στὸ μεσοχώρι, ὅπου εἶχαν ἀναμμένη μιὰ μεγάλη φωτιά ἀπὸ τοῦφες πουρναρίσιες κι' οἱ νυφάδες τοῦ χωριοῦ εἶχαν στήσει τὸ χορό. Θυμήθηκα τὸν γκούλιαρα, πὺν στριφογύριζε τρίζοντας ἓνα τρίξιμο σὰ μουγκριτὸ θεριοῦ. Θυμήθηκα, ὅτι ἔτρεχα γύρα στὴ φωτιά τοῦ μεσοχωριοῦ μὲ τὰ συνομήλικά μου καὶ βάναμε ψιλές τοῦφες πουρναρίσιες γιὰ νὰ φέγγῃ καλύιερα, καὶ νὰ φωτίζεται πλειότερο τὸ χοροστάσι.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐνθύμησες περνοῦσαν ἀπὸ τὴν φαντασία μου, σὰν εἰκόνες φωτόλουνστες, χαρωπές, ὠμορφες, γεμάτες τέρψη κι' εὐθυμία, σὰν κῆμα, πὺν διαδέχεται τὸ κῆμα, ἀλλ' ἡ Καθαροδευτέρα γιὰ ἀναμαλλιάρα καὶ ξεδοντιασμένη μὲ αὐστηρὸ πρόσωπο καὶ κάτασπρο φακιόλι, παρουσιάζονταν στὴν στιγμὴ μπροστά μου καὶ μοῦ χαλοῦσε ὅλες ἐκεῖνες τὰς εἰκόνες καὶ μὲ φοβέριζε μ' ἓνα κρανίσιο ραβδί, πὺν κρατοῦσε στὰ χέρια της. ἀπαράλλαχτη, ὅπως μοῦ τὴν εἶχε παραστήσει ἡ μάνα μου τὴν περασμένη χρονιά, πὺν ἠθελα νὰ φάγω τ' ἀπομεινάρια τῆς κίτρινης αὐγοτυρότητας ἀνήμερά της.

Γύρισα καὶ ξαναγύρισα μέσα στὰ στρώματά μου, συλλογίστηκα καὶ ξανασυλλογίστηκα, μελαγχόλησα καὶ ξαναμελαγχόλησα, πικράθηκα καὶ ξαναπικράθηκα καὶ θέλοντας καὶ μὴ, σηκώθηκα τρεκλὰ τρεκλὰ, βγήκα ἔξω στὸ πεζούλι τῆς κρεββάτας κι' ἐκεῖ στήριξα τοὺς ἀγκῶνες μου, ἔβαλα ἀνάμεσα στὲς παλάμες μου τὸ κεφάλι μου κι' αἰσθάνομουν τὰς λαμπερὲς καὶ θαλπερὲς ἀχτῖνες τοῦ ἡλιοῦ μ' εὐχαρίστηση ἀρορητὴ νὰ μὲ θερμαίνουν. Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ, πὺν ἔπλεα σὲ πέλαγο μελαγχολίας, ἄκουσα τὴ μάνα μου,

* Πιστὸ ἀντίγραφο, ἀπὸ δημοσιευμένο μὲν διήγημα, τὸ αὐτόγραφο ὁμῶς τοῦ Χρίστου Χριστοβασίλη κείμενο, πὺν μαζὶ μὲ ἄλλες ἐργασίες του βρίσκονται στὸ ἀρχεῖο τοῦ φίλου τοῦ συγγραφέως Γεωργίου Β. Σωτήρη. παραχωρημένο ἀπὸ τὸ γοῖο τοῦ τελευταίου, φιλόλογο Μάνθο Οἰκονόμου.

νὰ μανλάη τὸ σκυλί μας μὲ ἡμερη φωνή :

— Κῶ, Μοῦργκα, κῶ !

Σήκωσα τὸ κεφάλι μου καὶ βλέπω στήν αὐλὴ τὴν μάννα μου νὰ χύνη καταγῆς ἀπὸ τὸ μεγάλο τεψὶ καὶ πιθαμιάρικα κομμάτια πῆττα καὶ τὸν σκύλο μας τὸν Μούργκα νὰ τὰ καταπίνῃ, ἐνῶ παρέκει οἱ γάτες μας ἔτρωγαν μὲ τὶς οὐρὲς σηκωμένες τ' ἀπομεινάρια τῶν ψαριῶν.

Ξακολούθησα γιὰ κάμποσες στιγμὲς νὰ βλέπω αὐτὸ τὸ σκυλογατοπανήγυρο, σὰν ποῦ βλέπει κανεὶς τὸ σπίτι του νὰ κατατρώγῃ ἢ φωτιά, ἢ νὰ τὸ συμπαίρνῃ τὸ ποτάμι, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ κράξῃ βοήθεια. Μοῦ ἔρχονταν ὄρεξη νὰ κλάψω, νὰ κλάψω, νὰ κλάψω κι' ἂν μοῦ παρουσιάζονταν ἡ Καθαροδευτέρα μπροστά μου μὲ τ' ἄσπρο τῆς τὸ φακιόλι καὶ τὴν κρανίσια τῆ βέργα στὸ χέρι τῆς, θὰ περνοῦσε πολὺ ἄσχημα μαζί μου.

Αἰστάνομουν τὴν πείνα νὰ μοῦ θερίξῃ τ' ἄντερα, ἀλλ' ὅχι πείνα γιὰ ψωμὶ ξερὸ ἢ τὸ πολὺ—πολὺ ψωμὶ καὶ κρομμύδια, ἀλλὰ πείνα γιὰ γκουλιάστρα, γι' αὐτὰ τηγανισμένα, γιὰ τυρὶ γιὰ πῆττα γιὰ ψάρια, καὶ ζήλευα τὴ θέσῃ τῶν γατιῶν καὶ τοῦ σκυλιοῦ, ποῦ ἔνιωθα ἐκείνη τὴν στιγμὴ, χωαὶς νὰ φοβοῦνται τὸ ραβδί τῆς Καθαροδευτέρας.

Εἶπα στὴ μάννα μου μὲ παράπονο γεμῆτο φαρμάκι :

— Ὡρ' μάννα ! Ἡ Καθαροδευτέρα μόνο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ; Δὲν εἶναι γιὰ τὰ σκυλιὰ καὶ γιὰ τὰς γάτες ;

Ἐκείνη (Θεὸς σχωρὲς τι) μ' ἀπολογήθηκε ἀμέσως :

— Γιὰ τοὺς ἀνθρώπ'ς, γιὰ μ' εἶναι μοναχά. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπ'ς πῶχουν ψυχὴ καὶ καρτεροῦν Δευτέρα Παρουσία ! Τὰ κατημένα τὰ ζῶα δὲν ἔχουν ψυχὴ, κι' οὔτε Καθαρὴ Δευτέρα φοβοῦνται, οὔτε Δευτέρα Παρουσία καρτεροῦν. Αὐτὰ τὰ κακόμοιρα παιδιὰ μου δὲν πεθαίνουν ... ψοφοῦν.

Κι' ἄλλο κακό ! Κοντὰ στήν Καθαρὴ Δευτέρα, μοῦ παρουσιάστηκε κι' ἡ Δευτέρα Παρουσία ! Μ' ἔπιασε ἕνας κρύος φόβος κι' εἶπα στὴ μάννα μου δειλὰ δειλὰ.

— Τί λογῆς εἶναι ἡ Δευτέρα Παρουσία, μάννα ;

— Αὐτὴ, γιὰ μ' εἶναι ποῦ εἶναι !

Μοῦ ἀποκρίθηκε ἡ μάννα μου, ἐνῶ ἔξυνε τὸ τεψὶ μὲ τὸ μαχαίρι γιὰ νὰ βγοῦν τὰ κολλημένα πέτρα.

— Πῶς εἶναι μάννα ;

— Εἶναι μιὰ γυναῖκα ψηλὴ ὥς τὴ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ, χωρὶς κρέας ἀπάνω τῆς, σὰν ξέρακας, μὲ τὰ κόκκαλα μοναχά. Τὸ ὄλο τῆς ἀπὸ τὸ κεφάλι ὥς τὰ ποδάρια εἶναι μὲ ἄρμάθα κόκκαλα μὲς σ' ἓνα ποκάμισο. Βαστάει στὸ χέρι τῆς μιὰ ζυγαριὰ μεγάλῃ, κι' ὅταν θὰ σωθῇ ὁ κόσμος καὶ κρίνῃ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὴ θὰ ζυγιάξῃ τὸν κάθε ἀνθρωπο μὲ τὴ ζυγαριὰ τῆς, κι' ὅσοι θὰ εἶναι βαρνοὶ θὰ πᾶνε στὴν Κόλαση καὶ στὰ σκοτεινά, ποῦ βράζει ἀκατάπαυστα ἡ πίσσα καὶ τὸ κατράνι, κι' ὅσοι θὰ εἶναι ἁλαφροὶ θὰ πᾶνε στὸν Παράδεισο, στὸν ἥλιο στὸν προσήλιο !

— Καὶ ποιοὶ θάνατι βαρνοί, μάννα, καὶ ποιοὶ ἁλαφροί ;

Τῆς εἶπα τρέμοντας.

— Ὅσοι ἔχουν ἁμαρτίες θάνατι βαρνοί.. Ἄμαρτία εἶναι νὰ λὲς ψέμματα, νὰ κλέφτῃς, νὰ σκοτώνῃς, νὰ δολοφονεῖς, νὰ φθοῖς, νὰ μὴν εἶσαι Χριστιανός, καὶ ν' ἀρτάνεσαι τὰ τετραδοπαράσκευα καὶ τὰς σαρακοστὲς.

Στάθηνκα κάμποση ὥρα συλλογισμένος ἀπὸ τὴν ἐντύπωση, ποῦ μοῖ ἔκαναν τὸ λόγο γιὰ τῆς μάννας μου καὶ πλειότερο ἐκείνη ἢ εἰκόνα τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ποῦ εἶταν ψηλὴ ὥς τὴ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ δὲν εἶχε κρέας ἀπάνω τῆς ὀλωσδιόλου, ἀλλὰ τὸ ὄλο τῆς εἶταν μὲ ἄρμάθα κόκκαλα, ντυμένα μ' ἓν ἄσπρο ποκάμισο ἀπὸ τὸ κεφάλι ὥς τὰ ποδάρια.

Ἐχασα στὴ στιγμὴ τὴν ἐπιθυμία, ποῦ εἶχα γιὰ τὴν γκουλιάστρα, τ' αὐτὰ τὰ τηγανισμένα, τὸ τυρὶ, τὴν πῆττα, καὶ τὰ ψάρια, καὶ πῆγα νὰ νιφτῶ καὶ νὰ χτενιστῶ, καὶ νὰ βγῶ ἔξω νὰ βρῶ τοὺς συντροφους μου νὰ παίξω, ἐνῶ ἡ μάννα μου μὲ τὴν ἀδερφή μου καὶ τὰς ὑπηρετρίες καταγέρονταν νὰ πλένουν καὶ νὰ καθαρίζουν ὅλα τὰ χαλκώματα καὶ τὰ πιάτα τοῦ σπιτιοῦ μὲ δυνατὴ λεσίβα.

Βγῆκα ἔξω, ἀντάμωσα τοὺς συντροφους μου, τοὺς προσκάλεσα νὰ παίξωμε, ἀλλὰ εἶταν ἀνόρεχτοι γιὰ παιγνίδια. Περάσαμε ἀπὸ τὸ μεσοχώρι, εἶδαμε τὴ σβυ

σμένη φωτιά τῆς ἀποκριᾶς καὶ τὸν τσακισμένον τὸν γκούλιαρα καὶ μᾶς ἔπιασε τὸ παράπονο. Μᾶς φάνηκε σᾶ νὰ βλέπουμε ἐκεῖ τὸ μνῆμα τῆς χερᾶς μας, καὶ κατρακυλοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια μας τὰ δάκρυα κόμποι—κόμποι, σᾶ μαργαριτάρια.

Ἀφ' οὗ φέραμε ἀκόμα κάμποσους γύρους στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, βγήκαμε στὴ ρίχη, πού εἶταν ἡ ἐκκλησιά. Ὁ νάρθηκας τῆς ἐκκλησιᾶς μας κι' ἄλλο δυσάρεστο, πολὺ δυσάρεστο, τὸ σχολειό. Τί κακὸ πρᾶγμα καθαροβδομάδα καὶ σχολειὸ μαζύ. Τὸ καλὸ εἶταν ὅτι ὁ δάσκαλός μας, ὁ παπᾶς, εἶχε πάει στὸ χωριὸ του ἀπὸ τὸ Σάββατο γιὰ ν' ἀποκρέψη σπίτι του καὶ μποροῦσε ν' ἀργήσῃ κάνα δυὸ μέρες ἀκόμα.

Καθήσαμε στὸ νάρθηκα κάμποσο, κι' ἐκεῖ ὁ καθέννας μας μὲ τὴν ἀράδα ἔκανε τὸ δάσκαλο στοὺς ἄλλους καὶ τοὺς χτυποῦσε μὲ τὴ βέργα, ἀλλ' ἀνάλαφρα κι' ὅχι ὅπως μᾶς χτυποῦσε ὁ δάσκαλος.

Ἀπ' ἐκεῖ γυρίσαμε ὁ καθέννας σπίτι του μὲ τὸ ζωνάρι πλατύχειρο ἀπὸ τὴν πεῖνα.

Μπαίνοντας στὸ μαγειρειὸ τοῦ σπιτιοῦ μου, εἶπα στὴ μάννα μου μελαγχολικά :

— Πεινάω, μάννα !

— Ἀνοιξε τὴν κασσέλλα (μοῦ εἶπε) καὶ πᾶρε ψωμάκι καὶ φᾶε !

— Τίποτε προσφάγι ;

Τῆς εἶπα μὲ παράπονο . . .

— Σήμερα προσφάγι, παιδί μ', σὲ καλό σ' ! (Μοῦ ἀπολογιήθηκε). Σήμερα εἶναι τρίμερα ! Εἰς τὶ θὰ πῇ τρίμερα ; Νὰ μὴ φᾶς καθόλου τρεῖς μέρες !

— Δὲν τρῶν τίποτε ἄλλο σήμερον ἀπὸ ψωμί ;

Τὴν ξαναρώτησα.

— Τίποτε ! Τίποτε !

Μοῦ ξανάειπε ἐκείνη διαταχτικά.

— Κανένα σῦκο, κάνε μ' !... Καμμιά σταφίδα . . .

— Ὅχι, μοναχέ μ' ! Δὲν κάνει ! Τὴν Τετράδη θὰ σοῦ δώσω σῦκα καὶ σταφίδες.

Σήμερα κι' αὐριο δὲν κάνει νὰ φᾶμε κανένα γλυκὸ πρᾶμμα ! εἶναι ἁμαρτία . . .

— Πῶς νὰ κάνω, ἐγὼ πού θέλω προσφάγι ; Καμμιά ἐλιά δὲν κάνει ;

— Μπᾶ ! μπᾶ ! Φτιῦσε γλήγορα μὴ μαγαρίς τὸ στόμα σ', πού καὶ τ' ἀναβάν'ς ἀκόμα.

— Πῶς νὰ κάνω, πού θέλω προσφάγι ;

Ἐκανε πῶς συλλογιέται κι' ὕστερα ἀπὸ λίγο, μοῦ εἶπε.

— Ἄν θέλ'ς καλὰ καὶ σὸν' προσφάγι, ἔνα πρᾶμμα μπορεῖς νὰ κάν'ς . . . Νὰ πᾶς πλαγινὰ καὶ νὰ βρῆς περδικοφωλιές . . .

— Κι' ὕστερα θὰ φάω προσφάγι ;

— Θὰ φᾶς τὰ περδικαῦγα, πού θὰ βρῆς στὲς περδικοφωλιές.

— Τρῶν' περδικαῦγα σήμερον ;

— Τρῶν βέβια ! . . .

— Τὰ θέλω καὶ τηγανισμένα . . .

— Ἀ ! ὅχι ! Μόνο ψημένα ἢ βρασμένα κάν' . . .

— Ἀς εἶναι κι' ἔτσι . . . (εἶπα μὲ χριστιανικώτατη συγκατάβαση). Ἄλλ' εἶναι καλὰ τὰ περδικαῦγα, σὰν τὰ κοταῦγα ;

— Καλύτερα ἀκόμα !

— Δὲν μοῦ τῶλεγες, καημένη, τόση ὥρα, παρὰ μ' ἄφινες νὰ τυραγνιοῦμαι ;

Πετάχτηκα στὴ στιγμή ἔξω ἀπὸ τὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ μας, σᾶ ζαρκάδι τρομαγμένο. Σκέφτηκα νὰ πάω πλαγινὰ μόνος μου, ἀλλ' ἤθελα καὶ συντροφιά. Ἐπιθυμοῦσα νᾶχω μαζύ μου καὶ τὸν ἀχώριστο φίλο μου τὸν Γιάννη.

Σιμόνω στὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ του καὶ φωνάζω :

— Γιάν' ! Γιάν' !

— Ὅρσε !

Μ' ἀπολογήθηκε ὁ Γιάννης, μ' ἓναν κόμματο ψωμί ἀραποσίτικο, στὸ χέρι του.

— Ἐλα γρήγορα !

— Τί μὲ θέλ'ς ;

— Ἐλα γλήγορα ! σ' λέω !

Βγήκε ὁ Γιάννης στὸ δρόμο, δαγκάνοντας ξέκαρδα ἓνα κομμάτι ψωμί, σᾶ νὰ εἶταν ζυμωμένο μ' ἀγκάθια.

— Τί μὲ θέλ'ς ;

Μοῦ εἶπε μελαγχολικά.

Ἀφ' οὗ τὸ ψωμί (τοῦ εἶπα σοβαρὰ) κι' ἄ-ϊντε νὰ πᾶμε γιὰ περδικαῦγα στὰ πλάγια.

— Τί νὰ τὰ κάνουμε τὰ περδικαῦγα ;

Μ' ἐρώτησε μ' ἀπορία.

— Τί νὰ κάνουμε ; (Τοῦ λέγω) Νὰ τὰ φᾶμε !

— Καὶ τρῶν αὐτὰ τώρα τὴ μεγάλη σαρακοστή ;

— Ἀπὸ τ' ἄλλα τ' αὐτὰ δὲν τρῶν, ἀλλὰ περδικαῦγα τρῶν ! Μοῦ τὸ εἶπ' ἡ μάνα μου.

Ἡ μάννα μὲν εἶταν ἡ πλειὸ πολύξερη τοῦ χωριοῦ, καὶ τὸ μόνο, ποὺ δὲν εἴξερε, εἶταν τὰ γραμμата. Δὲν εἴξερε οὔτε νὰ διαβάξη, οὔτε νὰ γράφῃ. Ὅλα τ' ἄλλα τὰ εἴξερε. Ἦξερε ὅλες τὲς γιορτὲς μὲ τὲς ἡμερομηνίες, καὶ ποιὲς εἶταν βαρειές, ποὺ κάνουν καὶ τὰ γαιδούρια σκόλη, ποὺ λέγει ὁ λόγος, καὶ ποιὲς εἶταν ἀλαφρές. Εἴξερε πότε εἶναι δρύμες, πότε εἶναι χάση τοῦ φεγγαριοῦ, πότε γιόμωση καὶ πότε πιάση. Ἦξερε πότε εἶταν δυσεφτιά καὶ πότε ὁ Φλεβάρης εἶχε εἴκοσι ὀχτὼ καὶ πότε εἴκοσι ἑννιά μέρες. Ἦξερε ποιά τετραδοπαράσκεινα εἶναι ἄρτσι - βούρτσι. Τέλος πάντων ἡ μαννούλα μου (Θεὸς σχωρέσ' τη)* πολλὰ γιὰ τὸ χωριὸ της, καὶ ὁ φίλος μου ὁ Γιάννης ἄκουσε ὅτι τὸ εἶπε ἡ μάννα μου, ὅτι τῶν περδικαῦγα τὴν Καθαρὴν Δευτέρα, πέταξε τὸ ψωμί ἀπὸ τὰ χέρια του στὲς κόττες, ποὺ ἔβοσκαν γύρω μας κι' ἔτρεξε μαζύ μου γιὰ περδικαῦγα.

Πήραμε ἴσια τὰ πλάγια, πότε ἐγὼ μπροστὰ κι' αὐτὸς πίσω, πότε - πότε αὐτὸς μπροστὰ κι' ἐγὼ πίσω. Ἐὼ νὰ βροῦμε περδικαῦγα κι' ἐκεῖ νὰ βροῦμε, τρέχομε δεξιά, τρέχομε ἀριστερά, τότε ἴσια κίτω, πότε ἴσια πάνω, μέσα στὰ βράχια καὶ στοὺς γκρεμούς, στὲς οἰβες καὶ στὶς σπηλιές, στὰ πλάγια καὶ στὲς νεροσυρμές, παντοῦ σ' ὅλους τοὺς γνώριμους τόπους τοῦ χωριοῦ μας, βγάλαμε ἀλεπὲς ἀπὸ τὲς τρύπες τους, λαγούς ἀπὸ τὲς τοῦφες τους, προντίσαμε γεράκια ἀπὸ τὲς φωλιές τους, περδίκια ἀπὸ τὲς βοσκές τους, ἀλλὰ πουνενὰ περδικοφωλιές καὶ περδικαῦγα!

Ὅλη τὴν ἡμέρα ψάξαμε χωρὶς νὰ βροῦμε τίποτε! Μήπως μοῦ εἶχε εἰπῇ ψέμματα ἡ μάννα μου; Ἀλλ' αὐτὴ δὲν λέγει ποτὲ ψέμματα, κι' οἱ παραγγελίες της κάθε τόσο εἶταν:

— «Μὴν κλέψης, μὴ φονέψης, μὴν ψευτομαρτυρήσης...»

Ψάχνοντας, ψάχνοντας ὅλη τὴν ἡμέρα, βρεθήκαμε βασίλειμα ἡλιοῦ σὲ μιὰ βαθειὰ λακκιά, ποὺ εἶχαμε ἓνα φοβερὸ ἀνήφορο γιὰ νὰ βγοῖμε στὸ χωριό. Τὰ ποδάρια μας εἶταν κομμένα, κι' ἀπὸ τὴν κούραση κι' ἀπὸ τὴν πείνα. Ἀλλὰ τί πείνα! Πείνα

μὲ δύντια, ποὺ μποροῦσε νὰ ροκκανήσει καὶ πουνάρια! Πῶς νὰ βγάλωμε τὸν ἀνήφορο καὶ νὰ πῶμε στὸ χωριό; Δοκιμάσαμε ν' ἀνηφορήσωμε, ἀλλὰ τὰ ποδάρια μας ἔκσμαν πρὸς τὰ πίσω, ἀντὶ νὰ κάνουν πρὸς τὰ ἔμπρός. Ἔτσι ἀποφασίσαμε, θέλοντας καὶ μὴ, νὰ μείνωμε στὴ λακκιά, μισὴ ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριό, καὶ δὲν εἶταν ἡ ἀπόσταση τῆς μισῆς ὥρας, ποὺ ἔκανε τὸ χωριὸ νὰ μᾶς εἶναι μακριὰ, ὅσο εἶταν ὁ ἀνήφορος.

Σὲ λίγο ἀκούσαμε νὰ μᾶς φωνάζουν πὸ μιὰ ράχη.

Μᾶς εἶχαν χάσει οἱ μάννες μας κι' ἔβαλιν τὸν πορτόγυρο τοῦ χωριοῦ νὰ φωνάξῃ ἀπ' ὅλες τὲς ράχες τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ μᾶς βροῦν.

Καλὰ ἀκούαμε τὰ ὀνόματά μας, ἀλλὰ δὲν εἶχαμε τὴν δύναμη ν' ἀπολογηθοῦμε σ' ὁ φώναγμα τοῦ πορτογύρου καὶ νὰ τοῦ δώσωμε νὰ καταλάβῃ ποῦ βρισκόμαστε.

Ἐκεῖ ποὺ κοθόμαστε ἀπελπισμένοι καὶ βλέπαμε μὲ τρόμο νὰ μαυρίζῃ πλειότερο ἡ νιχτα καὶ νὰ σφίγγῃ τὸ κρύο, ἀκοῦμε κοντά μας ἓνα δυνατὸ γκάρισμα: «γκάρρ». Μάλιστα καταλάβαμε ἀπὸ τὴ φωνή, ὅτι εἶταν τὸ γαιδούρι τῆς γειτόνισσάς μας τῆς Ταίταινας. Πλειὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ. Ἐκεῖνο τὸ γκάρισμα μοῦ φάνηκε γλυκότερο κι' ἀπὸ τ' ἀηδονολάλημα! Εἶταν γκάρισμα γεμᾶτο ἐλπίδα καὶ χαρὰ γιὰ μᾶς τοὺς δύο, τοὺς ἀποκαμωμένους.

Βάλαμε καὶ τὴν τελευταία μας δύναμη νὰ μπορέσωμε νὰ πᾶμε κοντά του. Τὸν βρήκαμε πρὶν βοσκοῦσε ξεσαμάρωτο καὶ ξεκαλίστρωτο, πρᾶγμα, ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ σκεφτοῖμὲ λίγο, πῶς νὰ οἰκονομήσῃ τὸν δρόμο μας. Τέλος ἀποφασίζομε νὰ τὸ καπιστρώσωμε μὲ τὰ ζωνάρια μας, νὰ καβαλλικέψῃ ὁ ἓνας κι' ὁ ἄλλος νὰ κρατιέται τὸν ἀνήφορο ἀπὸ τὴν οὐρά του, κι' ἔτσι νὰ ξεκινήσωμε γιὰ τὸ χωριό.

Γιὰ λόγους οἰκογενειακούς, παρὰ σωματικῆς ὑπεροχῆς, καβαλλήκεψα ἐγὼ, ὁ δὲ σύντροφός μου ὁ Γιάννης πιάστηκε ἀπὸ τὴν οὐρά.

Ἔτσι ἡ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει ἀποδομένη ξεκίνησε γάλι - γάλι γιὰ τὸ χωριό. Προχω-

* Λεῖπει τὸ ρῆμα.

ρεύσαμε ἀγάλι - ἀγάλι καὶ σὲ μιὰν ὥρα εἵμαστε στὰ πρόθυρα τοῦ χωριοῦ.

Τὸ χωριὸ εἶταν ἄνω - κάτω γιὰ τὸν χαμό μας, κι' ὁ ζευγίτης ρωτοῦσε τὸν πιστικὸ ὅλη τὴν ἡμέρα κι' ὁ πιστικὸς τὸν ζευγίτη, ἂν εἶχαμε φανῇ πουθενά! Κοντὰ στὲς μάννες μας καὶ στοὺς σπιτιακούς μας, ποῦ στενοχωριῶνταν κι' ἔτρεχαν ἀπ' ἔδω κι' ἀπέκει, εἶταν κι' ἡ γειτόνισσά μας ἡ Τσίταινα, ποῦ εἶχε χαμένον τὸν σωτήρα μας, τὸ γαῖδούρι της. Μιὰ τσιούπρα, ποῦ μᾶς πρωτόειδε καὶ τοὺς τρεῖς, ἔτρεξε νὰ τὸ εἰπῇ στὲς μάννες μας γιὰ νὰ πάρη συχαρήκια. Σὲ μιὰ στιγμή, καὶ πρὶν νὰ φτάσωμε στὸ μεσοχώρι, ἔτρεξε ὅλο τὸ χωριὸ νὰ μᾶς ἰδῇ, σὰν τίποτε καινούργια φαινόμενα, ἢ σὰν νὰρχόμαστε ἀπὸ πολύχρονο καὶ μακρυνὸ ταξίδι καὶ μᾶς ρωτοῦσαν μὲ περιέργεια πῶς εἶχαμε χαθῇ ὅλη τὴν ἡμέρα.

Μέσα στὰ σκοτάδια κάποιος μὲ πῆρε στὴν ἀγκαλιά κι' ἔχασα τὸ γαῖδούρι ἀπὸ κατωθιό μου. Εἶταν ἡ μαννούλα μου, ποῦ μὲ φιλοῦσε κλαίοντας καὶ ρωτῶντας με.

— Τί μῶγεινες σήμερα, ψυχούλα μου, πὶ ὦ νᾶσκάζα ; ...

— Πήγαμε γιὰ περδικαῦγα μὲ τὸν Γιάννη ...

— Χαλασιά μ' καὶ φορτούνα μ' παιδάκι μ' !

— Ψωμί, μάννα !

Τῆς εἶπα λιγοθυμισμένος.

Εἶχαμε μπῆ στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ μας.

— Ἐνα κομμάτι ψωμί !

Φώναξε ἡ μάννα μου χουγιαχτὰ στὲς ὑπερέτριες, καὶ πρώτη ἡ ἀδερφή μου ἓνα χοντροκόμματο ψωμί μοῦ παρουσίασε κλαίγοντας.

Ἄρχισα ἀμέσως νὰ τὸ καταπίνω. Νόμιζα ὅτι ἔτρωγα ὄχι ψωμί ξερό, ἀλλὰ ψωμί ζυμωμένο μὲ μέλι.

— Μάννα ! (ρώτησα) μὲ μέλι τὸ ζύμωσες σήμερα τὸ ψωμί ;

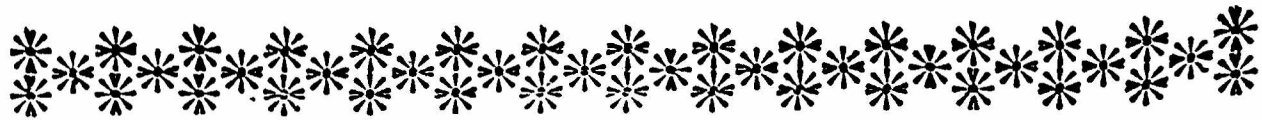
— Ὁχι, παιδί μ' !

— Ἀλλὰ τότε, γιατί εἶναι ἔτσι γλυκό ;

— Ἐτσι εἶναι, παιδί μ', τὸ ψωμί τῆς Καθαροδευτέρας γιὰ τὰ καλὰ παιδια ! ...

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Μ. ΖΟΥΜΠΟΥ

ΣΤΟΝ ΠΥΡΓΟ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

(ΕΠ' ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ 40ΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ)

... Πύργε πού στέκεις ἔρημος στῆς νύχτας τὸ σκοτάδι,
γιὰ πές μου ποιὸς σ' ἐγκρέμισε καὶ σ' ἔκανε ρημάδι ;
Ἡ λεβεντιά κι' ἡ δόξα σου πὺν ἐχάθη κι' ἡ χαρά σου
κι' ἀπόμεινες μὲ τὴ στερνὴ πὺν δείχνεσαι θωριά σου ;..
Τὴ νύχτα, στὸ τρισκόταδο, πὺν οἱ ἄνεμοι μουγκρίζουν
ποιοὶ πόνοι, τάχα ποιοὶ καῦμοί, τὰ σπλάχνα σου ξεσχίζουν ;
Πύργε, δὲν ἀποκρίνεσαι νὰ εἰπῇς τὰ περασμένα,
σὰν ποιὲς νὺ γνώρισες χαρὲς καὶ συμφορὲς ὀϊμένα.
Στοῦ Μεσσαιῶνα τοὺς φρικτοὺς κι' ἀραχνιασμένους δρόμους
ἐξήσες κι' ἐδοκίμασες σκληροὺς, θλιμμένους χρόνους.
Τώρα δὲ σοῦμειναν χαρὲς, τὰ νειάτα σου χαθῆκαν,
οἱ δόξες σου διαβήκανε, οἱ στόλοι τραβηχτήκαν.
Μέσα στὰ κούφια στήθια σου —σκέψεις οἱ νυχτερίδες—
πετῶν σὰν ἥσκιοι ἄνθρωποι ἀπὸ μικρὲς θυρίδες.
Ἀντιλογιὰ στοὺς βόγκους σου, στὶς πίκρες πῶχουν σβύσει,
τὴν ὁμορφιά σου, τώρα πειὰ θλιμμένο κυπαρίσσι (*)
κοντὰ σου στέκει σκέλεθρο, σιωπηλό, στὸ χρόνο,
καί, κάπου - κάπου συμπονάει μ' ἓνα θλιμμένο τόνο ...
Ἀχολογᾷ στὸν ἄνεμο καὶ τρῆζει, λυπημένο,
στερνὸ τῆς Μοίρας λείψανο, τὸν πόνο φορτωμένο.
Τὰ φύλλα του στὸ πέρασμα τῶν χρόνων μαδηθῆκαν
σαρακωθῆκαν τὰ κλαδιά, τὰ νειάτα του χαθῆκαν.
Σημάδι ἀπόμεινε στερνὸ αὐτοῦ νὰ μαρτυρήσῃ,
τὴ δόξα καὶ τὶς μέρες σου σὺτὲς ὅπ' ἔχεις ζήσει.
Μὰ σὰν σὲ βρῇ ἡ Ἀνοιξη κάθε χρονιά γεμίζει
καὶ σὺ μὲ τάνθη της πυκνὰ τὶς πέτρες σου στυλίζεις.
Φανταχτερός, λουλουδιαστός, ὁλόχρυσος φαντάζεις,
τὴν παλιωμένη γέρικη ὄψι σου τότε ἀλλάζεις.
Κι' ὅπου ὁ ἀγέρας ἔσκουζε μὲ θρῆνο στοὺς χειμῶνες
τώρα οἱ κισσοὶ φουντώνουνε κι' ἀνθοῦν οἱ ἀνεμῶνες.
Καὶ τὰ ρημάδια θέμελα κι' οἱ θόλοι σου πὺν στάζουν
τώρα δροσιὰ καὶ γλωρασιὰ τριγύρω τους μοιράζον.
— Σ' εἶδα στὸ χινοπώριασμα μὲ δίχως καμμιὰ χάρι.
τὴν ὄψι σου ἐφώτιζε βερέμικο φεγγάρι ...
Ἡ καλαμιὰ ἀπ' ἀντίπερα, στῆς λίμνης τὴ μαυρίλα
ἐφεωνητῶν κλαψιάρικων, σκορποῦσε ἀνατριχίλα ...

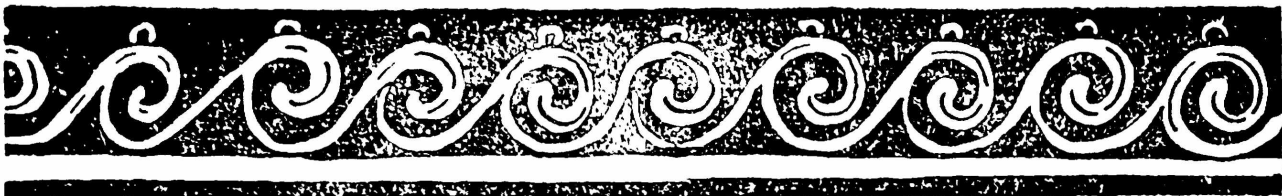
* Εἰς ἀπόστασιν τινα ἀπὸ τοῦ Πύργου, ὑπῆρχεν αἰωνόβιος καὶ μεγαλοπρεπὴς κυπαρίσσιος.
Τὸ θρέμμα τοῦτο ἰὼν αἰῶνων, κατεκόπη κατὰ τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς.

Σ' ἄν πόσοι μέσ' τὶς πόρτες σου, σ' ἰς φυλακές σου πόσοι
 ἐπέσανε καὶ χάθηκαν, πόσους ἔχουν σκοτώσει ; ..
 Στὰ χρόνια τῆς πικρῆς σκλαβιάς μπουντρούμια τὰ κελλιά σου,
 οἱ τοῖχοι, τ' ἀγκωνάρια σου καὶ τ' ἄλλα μακελλεῖά σου ...
 Τὸ Βαϊμούνδο εἶδες ἐσύ, θριαμβευτὴ στὸ χρόνο
 καὶ τοὺς δεσπότες Κομνηνοὺς, νὰ στήνουνε τὸ θρόνο.
 Τοῦ βάρβαρου Θωμᾶ Πριλάπ, δοκίμασες τὴ βία,
 τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Τούρκων τὴ μανία.
 Στὰ σωθικά σου κρύβονται τὰ μυστικά τῶν χρόνων
 κι' οἱ θόλοι σου σταλαῖζουνε τὰ δάκρυα τῶν πόνων ...
 Κι' ἀκαρτερώντας ἔλεγες : " Ἀς ἰδῶ ψηλὰ στοῦ Κάστρου
 λαμπρὸ τὸ θρόνισμα Σταυροῦ, τὸ γκρέμισμα τοῦ ἄστρου.
 Κι' ἦρθε καιρὸς χαρούμενος κι' εὐλογημένη ὥρα
 κι' ἀπὸ χιλιάδες στόματα ἐν' ἄσμα βγαίνει τώρα :
 — « Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα, μάτια πολλὰ τὸ λένε,
 μάτια πολλὰ τὸ λένε, ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε ! »
 Γέλασε, Πύργε, σύγκορμα, τὰ ρεπιοθέμελά σου
 βλέπουν τὸ φῶς τῆς λευτεριάς, σκιοῦν τὰ σωθικά σου !
 Τὸ φῶς ξεχύνεται γλυκὸ στὰ σκοτερὰ μαδάρια
 γιὰ πάντα ἐχάθηκε ἡ σκλαβιά, χαρῆτε παλληκάρια !
 — Ἐλεύθερα τὰ Γιάννινα, τραγουδιστὰ γιορτάζουν,
 μέσ' τοὺς ἀνθούς τῆς μυγδαλιάς, μύρια πουλιὰ φωνάζουν.
 Καὶ λέν τὸ λυγερόφωνο τῆς λευτεριάς τραγοῦδι :
 — « Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα, μάτια πολλὰ τὸ λένε,
 μάτια πολλὰ τὸ λένε ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε ! »

Ἱστορικά σημειώσεις

Πρόκειται περὶ τοῦ ἐντὸς τοῦ Κάστρου τῶν Ἰωαννίνων καὶ παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ τειμένους Ἀρσλάν πασσᾶ, ἐνθα τὸ Δημοτ. Μουσεῖον, ἐρεπωμένον ἀρχαίον Μεσαιωνικοῦ πύργου, τοῦ ἱστορικοῦ « Γουλᾶ ». ἀναφερομένου εἰς τὸ χρονικὸν Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ, ὅπου διεξήχθησαν μεγάλοι καὶ τρομεροὶ μάχαι κατὰ τὸν μεταξὺ Ἰωαννιτῶν καὶ Ἀλβανῶν πόλεμον κατὰ τὸ ἔτος 1379 κατὰ τὸν ὁποῖον πύργον (μετὰ τοῦ Καστελλίου ἐννοεῖται γύρωθεν), ἀνεκατέλαβον οἱ Ἰωαννῖται « διὰ τῆς βοηθείας τῶν Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, λαβόντες ἐκ τῆς ἀντιπέραν κεμένης φερωνύμου Ἐκκλησίας (Μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων τότε τυχανούσης), ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν, τὴν « θαυματουργὸν εἰκόνα », τοῦτον καὶ ἐξορμήσαντες μετὰ θάρρους καὶ βοῆς ἐναντίον τῶν κατεχόντων τὸν πύργον καὶ τὸ Καστέλλιον Ἀλβανῶν, ἐκφωνοῦντες ἐκεῖθεν στεντορεῖας « ροφτ, ροφτ, (= Ζήτω, Ζήτω) καὶ οὕς Ἀλβανούς μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Καστελλίου, συνέλαβον ἅπαντας καὶ κατακόψαντες αὐτοὺς εἰς τὴν λίμνην ἀπέρριψαν ... Τὸν ἐν λόγῳ πύργον, πρῶτον ἐστὶν Βυζαντινὸν κτίσμα, καθ' ὁμολογίαν τῆς Ἀννης

Κομνηνῆς (Ἀλεξιάς), ἐπεσκεύασεν ὁ καταλαβὼν τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων Βοημοῦνδος ἐν ἔτει 1081, καὶ μετέπειτα, ὁ ἡγεμὼν καὶ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Ἀγγελος Κομνηνός, πρῶτος καταλαβὼν τὴν χώραν ταύτην κατὰ τὸ 1204, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας ὑπὸ τῶν ἐπικαταρτάτων ἐκείνων φράγκων τῆς Δ' Σταυροφορίας καὶ ἰδρύσας τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου, τὸ ὁποῖον διετηρήθη ἐπὶ διακόσια περίπου ἔτη (1294-1430) ἀναπτύξαν καὶ συγκατέστησαν τὸν Ἑλληνοβυζαντινὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Ὁρθόδοξον θρησκείαν καὶ διεξαγὼν πλείστους ἀγῶνας καὶ πολέμους πρὸς ἀναριθμήτους ἐχθρούς. Χάρις εἰς τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου, ἡ χώρα μας καὶ ἡ Ἑλλάς, περιέσσωσε τὸν Ἑθνισμὸν καὶ Χριστιανισμὸν τῆς, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ὧς καὶ τὸν πατριωτισμὸν κλπ. τὰ δὲ Ἰωάννινα ἔκτοτε ἠρξισαν ἀναδεικνυόμενα καὶ ἀναπτυσσόμενα, καταστάνα πόλιν περίλοπρον καὶ πρωτεύουσα καὶ « Ἀστὺ ὀνομαστὸν καὶ πολυάνθρωπον » μὲ πληθυσμὸν μέγαν : « μεμείστωται δι' οἰκητόρων », πλοῦτῳ καὶ φήμῃ τοῖς πολλοῖς διαφέρων καὶ τιμᾶται καὶ ἐναθροῦνται » κατὰ τὸ Αὐτοκρατορικὸν Χρυσόβουλον τοῦ Ἀνδρονίκου.

ΟΥΙΛΛΙΑΜ ΣΑΡΟΓΙΑΝ

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ Η "ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΚΩΜΩΔΙΑ."

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΑΝΝΗ ΕΥ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Ο ΟΥΙΛΛΙΑΜ ΣΑΡΟΓΙΑΝ γεννήθηκε στο Φρέσνο της Καλλιφόρνιας από 'Αμερικανούς γονείς, αρμενικής καταγωγής. Από μικρός ακόμα, 13 χρονών, αποφάσισε να γίνει λογοτέχνης κι άρχισε να διαβάζει ότι βιβλίο έπεφτε στα χέρια του και να γράφει. Από όχτῶ χρονών δούλευε έφημεριδοπώλης κι στα δεκατρία του έγινε διανομέας τηλεγραφείου. 'Αφού τελείωσε τό σχολείο στα δεκαπέντε χρόνια του άσχολήθηκε με πολλών ειδῶν δουλειές. Σά λογοτέχνης έπεβλήθηκε τό 1934. Έγγραψε πολλά διηγήματα, πού έκδόθηκαν σέ χωριστούς τόμους και θεατρικά έργα. Τό μυθιστόρημά του «Η ανθρώπινη κωμωδία» άπ' όπου και τό παρακάτω άπόσπασμα, έκδόθηκε τό 1943 και την ίδια χρονιά κυρίστηκε στόν κινηματογράφο. Τό 1940 τό θεατρικό έργο του, «Η ώρα της ζωής σου» βραβεύθηκε με τό βραβείο Pulitzer και τό Βραβείο Κριτικών της Ν. Υόρκης. Ο Σαρογιάν δέ δέχτηκε τό βραβείο Pulitzer, λέγοντας πώς τό έμπόριο δέν έχει τό δικαίωμα νά πατρονάρει την τέχνη.

Ο διανομέας κατέβηκε άπό τό ποδήλατό του μπροστά στο σπίτι της κυρα Ρόζας Σάντοβαλ. Ζύγωσε στην πόρτα και χτύπησε άπαλά. Καταλάβαινε πώς κάποιος ήταν μέσα στο σπίτι. Δέ μπορούσε ν' άκούσει τίποτα· ώστόσο ήταν σίγουρος πώς τό χτύπημα θάφερνε κάποιον πίσω άπό την πόρτα, και ήθελε, πόσο τό ήθελε! — νά ιδεί πούδ θά ήταν αυτός ό άνθρωπος — αυτή ή γυναίκα, ή Ρόζα Σάντοβαλ, πού θάκουγε τώρα για

ένα φωνικό, πού έγινε στόν κόσμο και θά τῶνιθε βαθιά μέσα της. Η πόρτα άνοιξε ύστερα άπό λίγο, μά δέν κινήθηκε διαστικά πάνω στους ρεζέδες. Η πόρτα άνοιξε έτσι, σαν κι αυτή πού ήταν πίσω της — όποια κι αν ήταν —, δέν είχε τίποτα νά φοβηθεί στόν κόσμο. Έτσι, άνοιξε ή πόρτα, και νά ή γυναίκα!

Γιά τόν Όμηρο, ή Μεξικάνα ήταν έμορφη. Μπορούσε νά καταλάβει πώς πέρασε όλη της τή ζωή ύπομονετικά, και τώρα, ύστερα άπό την ύπομονή τόσων χρόνων, τά χελλια της πήραν ένα ευγενικό, άγιασμένο χαμόγελο. Μά όπως σ' όλους τους άπλους ανθρώπους, πού δέν παίρνουν τηλεγραφήματα, τό φανέρωμα του διανομέα στην έξώπορτα, τή γιόμισε σκέψεις και κάτι σαν άόριστο φόβο. Ο Όμηρος ένωσε πώς ή κυρα - Ρόζα Σάντοβαλ ταραχτήκε πού τόν είδε. Η πρώτη της κουθέντα, ήταν ή κουθέντα, πού λείει καθένas ευθύς σά νιώθει κάποιος ξάφνιασμα. Είπε «Α» σά νά μή περίμενε νά ιδεί τόν διανομέα άνοίγοντας την πόρτα, μά κάποιον άλλον, πού τόν ήξερε έδῶ και χρόνια και θά χαίρονταν νά καθίσει δίπλα του. Πρίν ξαναμιλήσει, σπούδαξε τά μάτια του Όμηρου κι αυτός κατάλαβε πώς ή γυναίκα ένωσε κιόλας ότι τό τηλεγράφημα δέν είχε άπ' αυτά πού καλοδεχόμαστε.

«Έχεις τηλεγράφημα για μένα; ρώτησε.

Δέν ήταν λάθος του Όμηρου. Η δουλειά του ήταν αυτή· νά μοιράζει τηλεγραφήματα. Μά κι έτσι πού ήταν, τοῦ φαίνονταν πώς ένα μέρος άπό τό κακό ήταν και δικό του. Ένωθε στενοχώρια και σά νά

ἦταν ὁ μοναδικὸς φταίχτης γι' αὐτὸ πού γίνονταν. Σύγχρονα ἤθελε νὰ πεταχτεῖ ἴσια ἔξω καὶ νὰ πεῖ: «Ἐγὼ εἶμαι μονάχα ἓνας διανομέας, κυρα - Σάντοβαλ. Λυποῦμαι κατάνκαρδα πού σοῦ φέρνω τέτοιο τηλεγράφημα, μὰ τὸ κάνω γιατί αὐτὴ εἶνε ἡ δουλειά μου».

«Γιὰ ποιὸν εἶνε ;» εἶπε ἡ Μεξικάνα.

«Κυρίαν Ρόζαν Σάντοβαλ, ὁδὸς Γ ἀριθμὸς 1129» ἀπάντησε ὁ Ὀμηρος. Ἀπλῶσε τὸ χέρι του μὲ τὸ τηλεγράφημα στὴ Μεξικάνα, μὰ αὐτὴ δὲν τ' ἄγγιξε.

«Εἶσαι ἡ κυρα - Σάντοβαλ ;» ρώτησε ὁ Ὀμηρος.

«Σὲ παρακαλῶ, ἔμπα μέσα, εἶπε ἡ γυναίκα· κάνε μου τὴ χάρη. Δὲ μπορῶ νὰ διαβάσω Ἑγγλέζικα. Διαβάζω μόνο τὴν Πένσα, πού ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Μεξικουῦ». Σώπασε ἓνα λεπτὸ καὶ κοίταξε τὸ παιδί πού στέκονταν ἀδέξια τόσο κοντὰ στὴν πόρτα, σὰ νὰ ἦταν μέσα κι ὅξω στὸ σπίτι.

«Πές μου, σὲ παρακαλῶ, τί λέει τὸ τηλεγράφημα ;»

«Κυρα - Σάντοβαλ, ἀπάντησ' ὁ διανομέας, τὸ τηλεγράφημα λέει...»

Τώρα ἡ γυναίκα τὸν σταμάτησε. «Μὰ πρέπει ν' ἀνοίξεις τὸ τηλεγράφημα καὶ νὰ μοῦ τὸ διαβάσεις. Δὲν τ' ἀνοίξεις ἀκόμα».

«Ναί, θειά» εἶπε ὁ Ὀμηρος σὰ νὰ μιλοῦσε στὸ δάσκαλό του, πού μόλις τοῦ διόρθωσ' ἓνα λάθος ποῦκαμε.

Ἀνοίξε· τὸ τηλεγράφημα μὲ δάχτυλα νευρικά.

Ἡ Μεξικάνα ἔσκυψε καὶ μάζεψε τὸ σκισμένο, τσαλακωμένο φάκελλο καὶ πᾶσχισε νὰ τὸ ἰσιώσει. Κάνοντας τὴ δουλειά τούτη εἶπε: «Ποιὸς ἔστειλε τὸ τηλεγράφημα, ὁ γιός μου ὁ Χουάν Ντομίγκο ;»

«Ὁχι, θειά, εἶπ' ὁ Ὀμηρος. Τὸ τηλεγράφημα εἶνε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν».

«Ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν ;» ἀπόρησε ἡ Μεξικάνα.

«Κυρα - Σάντοβαλ, εἶπ' ὁ Ὀμηρος κοφτά, ὁ γιός σου εἶνε σκοτωμένος. Μπορεῖ νὰ εἶνε καὶ λάθος. Ὅλοι κάνουν λάθη κυρα - Σάντοβαλ. Μπορεῖ νὰ μὴ εἶνε τὸ παιδί σου. Ἴσως νὰ εἶνε καὶ ἓνας ἄλλος. Τὸ τηλεγρά-

φημα λέει πὼς ἦταν ὁ Χουάν Ντομίγκο. Μπορεῖ ὅμως τὸ τηλεγράφημα νὰ εἶνε λάθος».

Ἡ γυναίκα ἀπὸ τὸ Μεξικὸ ἔκανε σὰ νὰ μὴν ἄκουσε τίποτα.

«ὦ, μὴ σκιάζεσαι, τοῦ εἶπε, ἔλα μέσα. Ἔμπα μέσα. Θὰ σοῦ δώσω γλυκά». Ἐπίασε τὸ παιδί ἀπὸ τὸ χέρι, τὸ ἔφερε στὸ τραπέζι στὴ μέση στὸ δωμάτιο καὶ τὸ ἔβαλε νὰ καθίσει ἐκεῖ.

«Ὅλα τὰ παιδιά ἀγαποῦν τὰ γλυκά! Θὰ σοῦ φέρω γλυκά»,

Μπήκε σ' ἓνα ἄλλο δωμάτιο καὶ γύρισε εὐθύς μ' ἓνα παληὸ κουτί ἀπὸ σοκολατάκια στὸ χέρι. Ἀνοίξε τὸ κουτί στὸ τραπέζι κι ὁ Ὀμηρος εἶδε μέσα κάτι παράξενα γλυκά.

«Νά, εἶπε, φάε αὐτὸ τὸ γλυκό. Σ' ἔλα τὰ παιδιά ἀρέσουν τὰ γλυκά».

Ὁ Ὀμηρος πῆρε ἓνα κομάτι γλυκὸ ἀπὸ τὸ κουτί, τὸ ἔβαλε στὸ στόμα του κι ἄρχισε νὰ μασάει.

«Δὲν ἔπρεπε νὰ μοῦ φέρεις αὐτὸ τὸ κακὸ τηλεγράφημα, εἶπε. Ἐσὺ εἶσαι καλὸ παιδί —σὰν τὸν μικρό μου τὸ Χουανίτο, ὅταν ἦταν παιδάκι. Φάε κι ἄλλο ἓνα κομάτι». Κι' ἔβαλε τὸν διανομέα νὰ πάρει κι ἄλλο ἓνα κομάτι γλυκὸ.

Ὁ Ὀμηρος κάθονταν μασώντας τὸ σκληρὸ γλυκὸ κι ἡ γυναίκα τοῦ Μεξικουῦ κουβέντιαζε: «Εἶνε γλυκὰ τοῦ τόπου μας, ἀπὸ κάκτους. Τὸ ἔκανα γιὰ τὸν Χουανίτο μου, νὰ τὸ φάει σὰν θάρχονταν πίσω στὸ σπίτι μας, ἀλλὰ τώρα τὸ ἔφαγες ἔσὺ. Κι ἐσὺ παιδί μου εἶσαι».

Ἀξαφνα τότε ἄρχισε νὰ κλαίει μ' ἀναφυλητά, θαστώντας τὸν ἑαυτὴς, λὲς καὶ τὸ κλάμα ἦταν ντροπὴ. Ὁ Ὀμηρος ἤθελε νὰ σηκωθεί ἀπάνω καὶ νὰ φύγει τρέχοντας, μὰ καταλάβαινε πὼς ἔπρεπε νὰ μείνει. Τοῦ φαίνονταν πὼς θὰ μείνει ἐκεῖ ὅλη του τὴ ζωὴ. Δὲν ἤξερε καλὰ—καλὰ τί ἄλλο νὰ κοιτάξει νὰ κάνει, γιὰ νὰ ξαλαφρώσει τὴ δυστυχία τούτης τῆς γυναίκας· κι ἂν ἀκόμα τοῦ ζητοῦσε νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ παιδιοῦ της, δὲ θ' ἄρνιόνταν, γιατί ἤξερε πὼς δὲ θὰ μποροῦσε. Σηκώθηκε ὀρθός, λὲς κι' ἤθελε νὰ πεῖ πὼς θάρχιζε νὰ ξαναφτιάσει ὅτι δὲ μπορούσε πιά νὰ σιαχτεῖ. Καταλαβαίνει τὴν τρέλα τῆς ἐπιθυμίας του κι ἔγινε περισσότερο ἀδέξιος ἀπὸ πρῶτα. Ἐλεγε καὶ ξανάλεγε μέσα του

δλοένα: «Τί μπορῶ νά κάνω; Τί διάβολο μπορῶ νά κάνω; Τί ἄλλο εἶμαι ἀπὸ ἓνας διανομέας;

Ἐκφηνικὰ ἡ γυναῖκα τὸν πῆρε στήν ἀγκυλιά της λέγοντας. «Μικρό μου παιδί, παιδάκι μου!»

Δὲν καταλάβαινε γιατί, μὰ αἰσθάνονταν πληγωμένος ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, ἄρρωστος σ' ὅλο τὸ κορμί του καὶ τὸ αἷμα του κι ἐνιωθετὴν ἀνάγκη νὰ ξεράσει. Δὲ συχαίνονταν τῇ γυναῖκα ἢ κανέναν ἄλλον, μὰ τοῦ φαίνονταν τόσο ἄδικο τοῦτο τὸ κακό, ποὺ τῆς ἦρθε, καὶ τόσο γιομάτο ἀσχήμια ποὺ τὸν ἀρρώσταινε καὶ δὲν ἤξερε κι ἂν ἀκόμα ἤθελε νὰ ζήσει κι ἄλλο.

«Ἐλα, τοῦ εἶπε ἡ γυναῖκα, κάθισ' ἐδῶ». Τὸν ἔβαλε μὲ τὸ ζόρι κι ἔκατσε σὲ μιὰ ἄλλη καρέκλα καὶ στάθηκε ἀπὸ πάνω του. «Ἄσε με νὰ σὲ κοιτάω» τοῦ εἶπε. Τὸν κοίταξε παράξενα κι ὁ διανομέας, βαθιὰ ἄρρωστος σ' ὅλα τὰ μέσα του, δὲν μπορούσε νὰ κουνηθεῖ. Δὲν ἐνιωθε οὔτε ἀγάπη, μήτε μίσος, μὰ κάτι ποὺ ἀγγίζει τὴν ἀηδία. Σύγχρονα ὅμως ἐνιωθε μεγάλη συμπόνοια, ὄχι μονάχα

γιά τὴ φτωχὴ τούτη γυναῖκα, μὰ γιὰ κάθε πρᾶμα καὶ γιὰ τὸν γελοῖο τρόπο ποὺ ζοῦν καὶ πεθαίνουν οἱ ἄνθρωποι. Ἀναλογίστηκε πὼς θὰ ἦταν τούτη ἐδῶ παληότερα· μιὰ ὁμορφὴ νιὰ γυναῖκα, καθισμένη δίπλα στήν κούνια τοῦ μωροῦ της. Τὴν εἶδε νὰ κοιτάει μὲ θαυμασμό τὸ ἀνθρώπινο τοῦτο πραγματάκι, ἄφωνο, ἀδοήθητο καὶ γιομάτο ἀπὸ τὸ μελλούμενο κόσμο. Τὴν εἶδε νὰ κουνάει τὴν κούνια καὶ τὴν ἄκουσε νὰ τραγουδάει στὸ παιδάκι της.

«Τώρα, κοίταξέ την» εἶπε μέσα του.

Ἀξαφνὰ δρέθηκε πάνω στὸ ποδήλατό του κατεβαίνοντας γλήγορα τὸ σκοτεινὸ δρόμο καὶ ξεστομίζοντας παιδιάστικες τρελὲς βλαστήμιες.

Σὰν ἔφτασε στὸ Τηλεγραφεῖο, τὰ δάκρυα εἶχαν στεγνώσει ἀπὸ τὰ μάτια του· ὥστόσο κάτι ἄλλο εἶχε ξεκινήσει μέσα του κι ἐνιωθε πὼς τοῦτο δὲ θάχει σταματημό. «Ἀλλιῶς θ' ἀξίζω κι' ἐγώ, ὅσο κι ἓνας πεθαμένος» φώναξε σὰν νᾶθελε νὰ τὸν ἀκούσει καὶ κάποιος ἄλλος ποὺ τ' αὐτιά του θα-ρυάκουγαν.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

— Θὰ μᾶς κἀν' τοῦ πουργουκόκκι¹, γλιέπ'ς!

Ὅτι δὲν χρειάζονται καὶ πολὺ μεγάλες φροντίδες ἢ περιποιήσεις γιὰ ὅσους δὲν εἶναι ἄξιοι γι' αὐτές.

— Θέλει τέχνη τ' ἄργανου².

Ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ εἰδίκευση καὶ ἡ πεῖρα γιὰ τὸ κάθε πρᾶγμα.

— Θέλεις τοῦ τρανὸ χουλιάρ' πάρι κι μιγάλου φκιάρ'.

Ὅτι γιὰ νὰ κερδίσης πολλὰ, πρέπει νὰ κοπιᾷζης καὶ πολὺ.

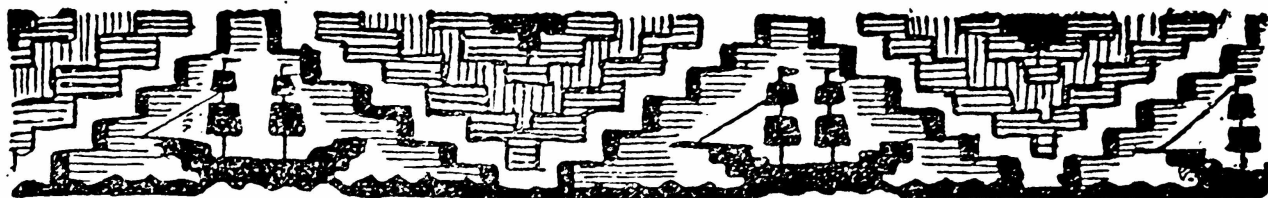
— Θυμαῖμι κι τοῦ τρήμιρου,³ μαῦρου χουρὸ ποὺ κάνου. (Ἔλεγαν καὶ θυμούμινους «τοῦ τρίμηρου» κλπ.).

Ὅτι δὲν μπορεί νὰ νοιώσῃ κανεὶς τὸ «καλό», ὅταν ξαίρει ὅτι σὲ λίγο θὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ δυσάρεστη φάσι αὐτοῦ, ποὺ δοκιμάζει κανεὶς εὐχάριστα τώρα.

1. Πρινοκόκκι, πολὺτιμο προϊόν, ἄλλοτε.

2. Μεγάλου τύμπανου, μὲ τὸ ὁποῖον, συνοδείᾳ ζουρνᾶ, ὁ μακαρίτης Μᾶρκος ἀνοίγε τὸ Τριώδι στὴν Καλοῦσα (1910).

3. Ἡ παροιμ. φρ. εἶναι παρμένη ἀπὸ ἀποκρηάτικο τραγούδι τῆς τελευταίας Κυριακῆς (Τυρινῆς) καὶ θυμίζει τὴν παλαιότερη ἀπόλυτη νηστεία «τοῦ Τρήμερου». Τὴν Καθαρὴ Δευτέρα, Τρίτη καὶ Τετάρτη οἱ παλαιότεροι δὲν ἔδαναν τίποτε στὸ στόμα τους, οὔτε ψωμί, μερικὲς μάλιστα οὔτε νερό, Τὴν Τετάρτη τὸ ἀπόγευμα μετὰ τὸν ἑσπερινὸ γύριζαν στὸ σπίτι καὶ ἔτρωγαν κάτι.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

2. ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

ΔΥΣΤΥΧΑ ΧΡΟΝΙΑ είχαν πλακώσει και τότε στον τόπο μας. Όλο πόλεμοι γινόνταν κι οί γυναίκες με τα παιδιά που έμεναν δίχως προστάτη περνούσαν μαύρες μέρες. Ο θεϊός μου υπηρετούσε από χρόνια στο μέτωπο. Άλλα και τον πατέρα μου τον είχαν καλέσει στην επιστράτευση με τις μεγάλες ηλικίες. Τότε έγινε ο αποκλεισμός, παρακοντά ήρθε κι η γρίπη που έστειλε πολλούς στον άλλο κόσμο. Η πείνα έκοβε τα γόνατα πολλών, ύστερα έρχονταν κι ο θάνατος να τους θερίσει.

Έμεις τα παιδιά είχαμε μένει σαν πρόβατα χωρίς τσοπάνο. Ποιός θάδινε σημασία σ' έμάς; Οί μεγάλοι, που δούλευαν κίολας, έτρωγαν άλεσμένες άγριάδες. Κάποτε έστελναν στο μύλο και κότσαλα, γούτσια καλαμποκιού, που τ' ανακάτευαν έπειτα με λίγο άλεύρι να ξεγελάσουν την άναφαγιά τους. Μάζωναν άγρια χόρτα με το σουγιά και τ' αλείρωναν βρασμένα. Αυτά μως έσωσαν καθώς και το γάλα, απ' την άνοιξη και πέρα, που το πασπαλίζαμε μ' αλείρι.

Έκείνον τον καιρό, με τις επιστρατεύσεις, το χωριό μας είχε μένει χωρίς δάσκαλο. Κι ούτε ήταν έλπίδα νάρθει κανένας από πουθενά. Μια μέρα όμως παρουσιάζεται, στα καλά καθούμενα, ένας νέος καλοντυμένος, σωστός λιμοκοντόρος, που δήλωσε στο μεσοχώρι πως ήταν δάσκαλος σταλμένος απ' το Έπουργείο κι έβαλε να βαρέσουν την καμπάνα για να συναχτούν τα παιδιά.

Κινήσαμε απ' τους μακρινούς μαχαλάδες μας και πήγαμε να ιδούμε τον καινούργιο δάσκαλο. Πέρασαν χρόνια πολλά από τότε και δε θυμούμαι καλά. Πάντως η έντολη που έδωσε ήταν αυτή:

— Να πητε στίς μανάδες σας να σᾶς δώσουν λεφτά για βιβλία. Οί μεγάλοι να πάρουν κι από ένα τετράδιο, οί μικροί από μια πλάκα να γράφουν. Όποιος δέ φέρει λεφτά να τοῦ αγοράσω, δέν έχει να πατήσει στο σχολειό. Τ' ακούσατε καλά; Έτσι να πητε στίς μανάδες σας...

Όρισε και το ποσό, αρκετό για κείνα τα χρόνια, και θαρρώ ίδιο για όλους, ξεκομμένη ταρίφα. Πήγαμε στα σπίτια μας, επιμείναμε στίς γυναίκες και κεινές, απ' τις οικονομίες που είχαν κάμει πουλώντας άβγά στο γυρολόγο, άντис ν' αγοράσουν κερί για την εκκλησιά ή μαντήλια για το κεφάλι τους, μᾶς έδωσαν τα λιανώματα δεμένα καλά σε κανένα ρεντζολάνι, να μην τα χάσουμε στο δρόμο, κι έμεις τα παραδώσαμε σχεδόν με ευλάβεια στο νεόφερτο δάσκαλό μας.

Ἐκεῖνος κατέβηκε στὸ παζάρι, στὴ Φιλιππιάδα, ν' ἀγοράσει μόνος του τὰ ὄργανα τοῦ φωτισμοῦ μας, ἀλλὰ ἔκαμε καλὰ καὶ δὲν ξαναγύρισε στὸ χωριό. Περιμέναμε δυὸ - τρεῖς μέρες, περιμέναμε μιὰ βδομάδα νὰ ἔρθῃ ὁ δάσκαλος, καὶ τότε κατάλαβαν οἱ χωριανοὶ πὼς ὁ δάσκαλος ἦταν ἀπατεώνας, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μαζεύουν τὰ λεφτὰ τοῦ κοσμάκη μὲ ψευτιές. Πρωτύτερα ὅμως δὲ βρέθηκε κανένας ποὺ νὰ τοῦ κόβει λιγάκι γιὰ νὰ ζητήσει ἀπ' τὸν ψευτοδάσκαλο τὸ διορισμό του ἢ ἄλλο χαρτί, πῶς τὸν λένε τουλάχιστα. Τόση ἀθωότητα βασίλευε ἀκόμα σ' ἐκεῖνα τὰ χωριά.

Ἀφοῦ κήκαν οἱ χωριανοὶ μου ἀπ' τὸν ξένο, ἀποφάσισαν νὰ βάλουν δικό τους ἀνθρώπο στὸ σκολειό, ἔστω καὶ μὲ λιγώτερα γράμματα. Διάλεξαν λοιπὸν ἓνα παιδαρέλι, τὸ γιὸ τοῦ Κώτσου Παπᾶ, ἀγγόνι τοῦ παπᾶ Γιωργάκη, ποὺ εἶχε μάθει κάμποσα ἀπ' τὸν παπούλη του καθὼς κι ἀπ' τὸν πατέρα του, ποὺ ἔκανε τὸν ἀριστερὸ ψάλτη στὴν ἐκκλησιά μας, βοηθώντας τὸν παπᾶ στὴ λειτουργία. Κάτι κανόνισαν νὰ τοῦ δίνουν, σὲ εἶδος νομίζω, «γέννημα», παραπέρα στὶς σοδειές, μαζὶ μὲ τὸ παπαδικό.

Ἔτσι ὁ Γιώργος τοῦ Κώτσου Παπᾶ, ἀνάλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ δασκάλου. Θάταν ὡς δεκαοχτώ, δεκαεννιά χρονῶν, ἀλλὰ τὸ ψηλό του μπόι τὸν ἔκανε νὰ φαίνεται στὰ μάτια μας πιὸ μεγάλος. Ἐξὸν ἀπ' τὸ ἀνάστημά του ἐπιβαλλόταν μὲ τὴ δυνατὴ του φωνή, μὲ τοὺς ἀπότομους, ζωηροὺς τρόπους του καὶ μὲ τὰ κατσαρά του μαλλιά ποὺ ξεπετιόνταν σὰν τοῦ τσαλαπετεινοῦ.

Ὅλα αὐτὰ τὰ προσόντα χρειάζονταν ἐκεῖ μὲ τὸ παραπάνω, γιατί ἀλλιῶς θὰ τοῦ ἔπαιρναν τὸν ἀέρα οἱ μαθητές του, ποὺ μερικοὶ ἀπὸ τὰ ψηλώματα, τὴ συνοικία τοῦ βουνοῦ, τὸν ἔφταναν στὰ χρόνια καὶ στὴν ἀξιάδα. Γι' αὐτὸ ὁ νέος δάσκαλος φυλαγόταν νὰ μὴν ἀπλώνει χέρι ἀπάνω τους οὔτε νὰ τοὺς ἀποπαίρνει στὰ βρισίδια, παρὰ, ὅταν ἔρχονταν ἀδιαβαστοὶ (κι αὐτὸ γινόταν συχνά), προτιμοῦσε νὰ δίνει τόπο τῆς ὀργῆς του μπροσιὰ σ' ἐκείνους τοὺς ἀνυπόταχτους γιδοβοσκούς. Ἀπεναντίας μάλιστα προσπαθοῦσε νὰ τοὺς καλοπιάσει, ἐπιζητώντας τὴ συμμαχία τους κι ἐξαντλώντας τὴν αὐστηρότητά του σ' ἐμᾶς τοὺς μικροὺς.

—Ἐ, χοντροκέφαλοι! μᾶς φώναζε. Ἐσεῖς θέλετε ξυλιές γιὰ νὰ γιομίσει τὸ ξερό σας...

Στὶς μικρότερες τάξεις ἔβανε ἀπὸ ἓναν μεγάλο μαθητὴ, εἶδος ἐπόπτη, εἶδος σωφρονιστή, μὲ ἀπεριόριστα δικαιώματα στὴν τιμωρία τῶν μαθητῶν. Αὐτοὶ οἱ ἀνεξέλεγκτοι τοποτηρητὲς μᾶς ἄστραφταν «μπατσαλιές», «ἀφανταλιές», «πσωκεφαλιές» γιὰ τὸ τίποτε. Οἱ «φοῦσκοι» καὶ οἱ «μπάτσες» ἦταν ἡ κυριώτερη ἔνδειξη τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς ἐξουσίας τους. Μονάχα ἓνας δὲν μᾶς ἔδερνε ἄδικα, κι αὐτὸς ἦταν ὁ ταχτικὸς βοηθὸς τοῦ δασκάλου, ὁ ἐπιμελὴς μαθητὴς του. Εἶχε μιὰ ἔκφραση νοημοσύνης στὸ πρόσωπό του, κι αὐτόν, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, τὸν σεβόμασταν.

Μὰ ὁ δάσκαλος δὲ μᾶς ἔδινε καὶ τόσες εὐκαιρίες γιὰ σεβασμό.

Ἐκεῖ μέσα στὸ παρακλήσι τοῦ Ἀηνικόλα, ποὺ εἶχε γίνει σκολειό μας, ἔβγαζε συχνὰ ἀπ' τὴν τσέπη του μιὰ κομμάτι ψωμὶ —κατακίτρινη μπομπότα— καὶ ροκανοῦσε μὲ ὄρεξη λύκου, βουτώντας κιόλας τὶς χαιψιές, πρὶν τὶς καταπιεῖ, σ' ἓνα σιγάτο μὲ ζάχαρη.

— Τί κοιτᾶτε, μωρέ ; Λίμα σᾶς ἔπιασε ! Νά, τώρα πὺν θὰ σᾶς ἀπολύσω, θὰ φᾶτε κι ἑσεῖς, θὰ περιδρομιάστε ...—

Τὸν ζηλεύαμε γιὰ τὴ ζάχαρη πὺν ἔτρωγε, μᾶς φαινόταν γλύκισμα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀκριβά, γιὰτὶ ἐμεῖς τὸ μεσημέρι, ἀνεβασμένοι στὰ παράθυρα τοῦ Ἀηνικόλα ἢ κουρνιασμένοι στὰ γύρω τσουγκάρια, δὲν εἶχαμε γιὰ προσφάϊ παρὰ ἢ ἀρμυρὴ πρέντζα σὲ φύλλα γκουτσοοπιᾶς ἢ λίγα στεγνὰ φασούλια, «γρίλια», ἢ κρεμμύδια ψημένα στὴ χόβολη ἢ τέσσερες πέντε «κοκόσιες», καρύδες, πὺν τύχαινε νάναι καὶ μισοσάπιες ἢ «κουστενίκες», διηλ. δύσκολα ἔβγαινε τὸ σοῦμπρο τους, ἢ ψίχα. Αὐτὲς τὶς πραμάτειες εἶχαμε στὸ μάλλινο σακούλι μας, τὸ «τσατσούλι», σὲ πάνινο χώρισμα στὴν ἄκρη, γιὰ νὰ μὴ λερώνονται τάχα τὰ βιβλία.

Ὁ δάσκαλος εἶχε φίλους, συνομηλίκους του, πὺν συχνὰ ἔρχονταν νὰ τὸν ζητήσουν ἀπάνω στὸ μάθημα. Κάτι τοῦ λέγαν σιγά, ἔπιαναν τὰ γέλια κι ἐκεῖνος γυρνώντας σ' ἐμᾶς ἔλεγε μὲ σοβαρὸ ὕφος :

— Ἐγὼ ἔχω λίγη δουλειὰ τώρα. Διαβάστε μόνοι σας ἀριθμητικὴ (ἔτσι τὸ πρόφερνε) κι ὅσοι ἔχετε μολύβια ζωγραφίστε τὸν Ἀηγιάννη τὸν Πρόδρομο ... μᾶς ἔδειχνε τὴν εἰκόνα στὸ τέμπλο.

Σὲ τέτοιες στιγμὲς βιάζονταν πάντα νὰ φύγει μὲ τὴν ἀνυπόμονη παρέα του, τὸν Κίτσο Καρά, τὸν Κώτσιο Μπατση καὶ τοὺς ἄλλους. Ἡ «λίγη δουλειὰ», πὺν προφασίζονταν πὺς εἶχε, δὲν ἦταν ἄλλη ἀπὸ τὰ χαρτιά. Πήγαιναν παραπάνω στὸ μαγαζὶ καὶ παίζαν κολτσίνα ἢ ξερή. Τὸ χαρτοπαίγνιο ἄλλοτε βαστοῦσε λίγο (ἢ πρώτη, ἢ δεύτερη κι ἢ «καλή», γιὰ νὰ «τὰ πατοῖσουν»), ἄλλοτε κράταγε μιὰ ὥρα καὶ παραπάνω. Στὴν τελευταία περίπτωτῃ οἱ ἐπιμελητὲς λάβαιναν ἐντολὴ νὰ μᾶς βγάλουν διάλειμμα, γιὰ νὰ ξεχυθοῦν οἱ περισσότεροι σὰν ἀκράτητα κατσίκια κλεισμένα στὸ μαντρί, ν' ἀπολυθοῦν στὰ γύρω χωράφια καὶ στὰ ὑψώματα διψασμένοι γιὰ τρέξιμο καὶ γιὰ παιγνίδι.

Οἱ πιὸ μεγάλοι, οἱ «βουνίσιοι» αὐτοὶ πὺν ξεχώριζαν ἀπὸ μᾶς γιὰτὶ φοροῦσαν ἀνοιχτές, βλάχικες «μανίκες» καὶ ἄσπρα σαλβάρια σὰν τοὺς πατεράδες τους μὲ κανένα μαχαιράκι κρυμμένο στὴ ζώση, —γιὰ νὰ μένουν ξέμακρα ἀπ' τοὺς ἄλλους σὰ νταῆδες πὺν ἦταν, ἔπιαναν ἓνα βραχάκι ἀπέναντι ἀπ' τὴν ἐκκλησιά, σὰν ὑποψήφιοι κλαρίτες, καὶ τὰ λέγαν μοναχοὶ τους. Ἄν ζύγωνε κανένας δῆθεν τυχαῖα ἐκεῖ κι ἔστηνε τ' αὐτί του γιὰ λίγο, θ' ἄκουγε πὺς σχεδίαζαν ζωοκλοπὲς—κατὰ τὸ πρότυπο τῶν «τρανύτερων»—ἢ (ποῖος θὰ τὸ πίστευε σήμερα ;) καμιά ἀπαγωγὴ χωριανῆς, πὺν τοὺς χτύπησε στὸ μάτι.

Ἐκανε πολὺ καλὰ λοιπὸν ὁ δάσκαλός μας καὶ δὲν ἄνοιγε λογαριασμοὺς μ' αὐτοὺς τοὺς ἐπίφοβους μακρομάλληδες.

Περνοῦσαν ὅμως καὶ χατήρια σ' αὐτόν.

— Δάσκαλε, δάσκαλε ! σήκωνε τὸ δάχτυλό του κάθε δειλινό, τὴν ὥρα πὺν ἀκουμποῦσε ὁ ἥλιος στὴ ράχη, ὁ Περικλὴ Τσουλογιάννης.

— Τί θέλεις ;

— Νὰ πάω στὰ στεφάνια γιὰ τὰ γίδια ;

— Σύρε.

Γὰ «στεφάνια» ἦταν οἱ ἀπότομοι γκρεμοὶ πὺν ὑψώνονταν ἀπάνω ἀπ' τὸ χωριό. Ἐκεῖ ἔβουσκαν τὰ γίδια τοῦ μικροῦ Περικλῆ κι ἔπρεπε νὰ πάει κάθε ἀπόγεμα ὁ ἴδιος νὰ τὰ κατεβάσει. Μποροῦσε νὰ φύγει καὶ ἀργότερα, μὰ ζητοῦσε τὴν ἄδεια ἀπὸ τρεῖς ὥρες μέρα, γιὰ νὰ γλυτώσει καὶ τὸ μάθημα μὲ τὴν εὐκαιρία.

Σὲ ἄλλους πότε ἐπέτρεπε ὁ δάσκαλος νὰ φύγουν καὶ πότε ὄχι, ἀνάλογα μὲ τὶς διαθέσεις του. Μὰ γιὰ τὸν Περικλῆ ἔκανε πάντα ἐξαίρεση, ἐπειδὴ ἦταν συγγενῆς του καὶ ἐπιπλέον τοῦ πήγαινε κάθε τόσο ἀβγά· τὸ κρατοῦσε ὅμως κρυφὸ, γιὰ νὰ μὴν τὸ μάθουν οἱ ἄλλοι καὶ γίνει τυχὸν στὸν ἴδιον ζημιὰ.

Σὲ μιὰ εἰδικὴ περίπτωση ἔδινε ὁ δάσκαλος μόνος του ἄδεια.

— Λεωνίδα! καλοῦσε μπροστὰ σ' ὅλους τὸ Γκοτζιά, τὸν πιστὸ μαθητὴ του, τὸν ἔξυπνο καὶ καλὸ. Σύρε νὰ ἐτοιμάσεις τὰ καλάμια καὶ νὰ βγάλεις σκουλήκια...

Ξέραμε τότε σὲ μιὰ ὥρα τὸ πολὺ θ' ἀπολοῦσε κι ἐμᾶς ἀπ' τὸ σκολειό. Τὰ σκουλήκια πὺν ἔλεγε ἦταν γιὰ δόλωμα καὶ τὰ καλάμια γιὰ ψάρεμα στὸ ποτάμι. Ὁ δάσκαλος εἶχε συνήθεια νὰ ψαρεύει ἀφότου λαγάριζαν τὰ νερά, μαζὶ μὲ τὸ μαθητὴ του, θυμίζοντας —σ' αὐτὸ μονάχα— τὸ Χριστό.

Μὰ στοὺς ἀδύνατους δὲ φερνόταν καθόλου ἱπποτικά.

Εἴχαμε ἓνα συμμαθητὴ πὺν ἦταν τρευλὸς, δὲ μποροῦσε νὰ τὰ προφέρει ὅλα καθαρά. Ὁ δάσκαλος ἔφερνε καὶ τὸ μεγάλο του ἀδερφό, τὸ Γιαννούλη, κολίγα στὰ χαρτιά, νὰ κάνουν γοῦστο μαζὶ.

— Πῶς σὲ λένε; ρωτοῦσε τὸ μαθητὴ, τάχα πῶς δὲν ἤξερε τ' ὄνομά του.

— Ἀμπη... πρόφερνε ἐκεῖνος κατακόκκινος, μὴ μπορώντας νὰ πετύχει τὸ «Λάμπρη».

— Γιὰ πὲς λύκος.

— Ὑκος.

— Ὅχι εἴκοσι, μωρέ! Λύκος! Λύκος νὰ σὲ φάει!

— Ὑκος σὲ φάει...

— Ἐμένα χαμένε;

Ἐκαναν τότε πῶς θύμωναν, τὸν ἔβαναν νὰ τὸ ξαναπεῖ, καὶ δὸς τὸ γέλια ἀπὸ μεγάλους καὶ μικροὺς, μαθητὲς καὶ θαμῶνες.

Ἐνας ἄλλος μαθητὴς πὺν τοῦ εἶχε προτίμηση ὁ δάσκαλός μας, ἦταν κάποιος Δημητράκης τῆς Ρίνας, μοναχοπαίδι χήρας. Αὐτὸς ἔδινε καὶ ἀφορμὴ μὲ τὶς ἀταξίες του, κακομαθημένος ἀπ' τὸ σπίτι, μὰ κι ὁ δάσκαλος εἶχε συνηθίσει θαρρεῖς νὰ τὸν δέρνει κάθε μέρα. Ἐκεῖνος βέλαζε, ρέκαζε, οὐρλιαζε, γινόταν κυνηγητὸ μεταξὺ δασκάλου καὶ μαθητῆ μέσα στὸ σκολειό, σηκώνονταν ὅλοι στὸ ποδάρι, οἱ φωνὲς ἔφταναν ὅξω, πέρα, ὥσπου ἀπὸ γειτονιὰ σὲ γειτονιὰ ροβολοῦσαν κάτου στὰ Λακώματα, ἐκεῖ πὺν καθόταν ἡ μάνα τοῦ Δημητράκη, κι ἐρχόταν ἡ ἴδια ἡ χήρα, τρεχάτη, ἀναμαλλιασμένη, φωνάζοντας τὸ δάσκαλο «Γιούδα!» ἀπάνω στὸν τυφλὸ της θυμό, ἴσα ἴσα γιὰ τὰ πάει θάρος μὲ τὴν παρουσία της κι ὁ ἔξαντλημένος ἀπ' τὰ κλάματα μοναχογιὸς της, πὺν ἀδιάντροπα καὶ περιγελαστικὰ ἔβγαζε τώρα τὴ γλώσσα στὸν ἀποσβολωμένο ἀντίπαλό του, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ ἄλλοι διασκεδάσαμε ἀπὸ καρδιάς μας σὰ νὰ βλέπαμε ἀπλέρωτο θέατρο.

Ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ ξαδέρφη μου ἡ Λάμπρω, ποὺ ἐξακολουθοῦσε νάχει ζῆλο γιὰ γράμματα, ἔκαμε κάποιο λάθος στὴν προπαίδεια. Ὁ δάσκαλος δὲν τῆς τὸ συχώρησε κι ἔβαλε ὅλη τὴν τάξη νὰ τὴν φτύσουν, συνηθισμένη τιμωρία γιὰ τότε. Ὅταν μάλιστα βρῆκε τὸ σωστὸ κάποιος ἀπὸ μικρότερη τάξη θριαμβευτικά, ὁ δάσκαλος μᾶς ἔβαλε ὅλους πιά νὰ τὴ φτύσουμε.

Ἡ κοπέλα στάθηκε κατατροπιασμένη γιὰ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐξευτελιστικὴ καταδίκη. «Φτού, φτού!» περνοῦσαν μπροστά της καὶ φτύναν, μερικοὶ στὸ πρόσωπο, οἱ πιδὲ πολλοὶ στὸν ἄερα.

— Ἐσὺ τί στένισαι; μὲ ἀποπῆρε ὁ δάσκαλος βλέποντάς με δισταχτικό.

— Δὲ θέλω ... μουρμούρισα γιὰ τὸν ἀνήκουστο ἐξαναγκασμὸ του.

— Ἄιντε γλήγορα, γιὰτὶ θὰ βάλω νὰ φτύσουν κι ἐσένα! μὲ φοβέρισε, ἔτοιμος νὰ προχωρήσει.

Τί νὰκανα, πέρασα κι' ἐγώ, ὑποκύπτοντας σὲ μιὰ ποταπότητα, εὐχαριστημένος ποὺ δὲν κηλιδώθηκα περισσότερο παρὰ μ' ἓνα φτύσιμο στὸν ἄερα, σὰν τοὺς πιδὲ διακριτικούς.

Ἀπὸ κείνη ὁμως τὴν ἡμέρα μίσησα τὸ δάσκαλό μας κι ἡ Λάμπρω ἔμεινε στὸ σπίτι της, κοντὰ στὴ θειά μου, ἔχοντας διδασχεῖ ἀρκετὰ ἀπ' τὸ σχολεῖο καὶ τὴν ἀπονιά του στὴν τρυφερὴ ἐκείνη ἡλικία.

ΒΑΣΟΥ Π. ΜΠΕΧΛΗ

ΠΙΚΡΙΑ ΜΕ ΜΙΚΡΕΣ ΔΟΣΕΙΣ

1

Τὴν ἄρνηση ἔχουμ' ὑψώσει σὲ περιωπὴ
Μὰ κάθε τι τριγύρω μᾶς βαρβαίνει
Καὶ διαρκῶς ἡ πλήξη μας αὐθαίνει
Στὴν ἄγωνα ποὺ ζοῦμε σιωπῇ.

4

Ξέρουμε πὼς βαδίζουμε στὴν ἄβυσσο ποὺ χαίνει
Κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας, ἐκεῖ στοῦ δρόμου τὴ στροφὴ
Μὰ δὲν ὑπολογίζουμε διόλου τὴν ἐπιστροφὴ
Ποὺ μοναχὴ διέξοδος στὴν ἀγωνία μας μένει.

12

Τὰ κύματα μᾶς σύντριψαν τὸ πλοῖο μιὰ βραδυὰ
Μὰ τώρα ποὺ ἀπλώθηκεν καὶ πάλιν ἡ εὐδία
Τὰ θλιβερὰ συντρίμια του μαζέψαμε στὴν ἀμμουδιά
Νὰ φτιάξουμε—μὰ δὲν ἀρκοῦν—ἔστω καὶ μιὰ σχεδιά.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΗΡΘΑΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ !...

Στά 1937, πέθανε ένας μεγάλος φιλο-ηπειρώτης και φιλέλληνας; ο Γάλλος René Puaux, διακεκριμένος συνεργάτης της σπουδαιότερης έφημερίδας του Παρισιού «Le Temps». Στη νεκρολογία που δημοσίευσε γι' αυτόν στα 'Ηπ. Χρονικά της ίδιας χρονιάς, ο Περικλής Βιζουκίδης, τον αποκαλεί άνθρωπο των γραμμάτων, δημοσιογράφο, λογοτέχνη, αλλά πρό παντός, ένθουσιώδη λάτρη του ωραίου, και ζωηρό και ακατάβλητο αγωνιστή κάθε καλού αγώνα. Το Ρενέ Πωώ, γράφει εκεί, μπορούμε να τον θεωρήσουμε δικό μας, και μάλιστα ανενδοίαστα· όχι μονάχα για όσα είπε και έγραψε και έκανε για τη «δυστυχισμένη 'Ηπειρο», αλλά και για όσα συνολικά όφειλει σ' αυτόν ο 'Ελληνισμός, για τα δίκαια του οποίου παλλόταν η ευγενής και ιπποτική γαλατική ψυχή του. Και να ποιές ήταν οι τελευταίες φράσεις της τελευταίας από την 'Ελλάδα για το 'Ηπειρωτικό ζήτημα ανταπόκρισής του: «Έχω διατρέξει, γράφει, όλη αυτή τη χώρα (την 'Ηπειρο), την οποία; κοσμοκρατορικά όνειρα, θέλουν ν' αποσπασουν από την 'Ελλάδα, με την οποία τη συνδέουν τα πάντα: γλώσσα, και παραδόσεις και θρησκεία κι ανατροφή, αλλά και αιώνων πατριωτικό μαρτύριο. Τη στιγμή που γυρίζω στη Γαλλία, άφου άκουσα την ιστορία τόσων πόνων, άφ' ου άντελήφθηκα με τα ίδια μου τα μάτια τη θαυμάσια δύναμη του πατριωτισμού, τον οποίο τίποτε δέ μπορούσε ν' άπελπίση, έννοω πληρέστατα το γυιό εκείνο, ο οποίος, το πρωί της παράδοσης του Μπιζιανιού, τη στιγμή κατά την οποία οι πρώτοι εϋζωνοι έμφανιζόταν στον 'Αη—Γιάννη (Μπουνίλας), έτρεξε στο Νεκροταφείο, και έκκενώνοντας το όπλο του επάνου από τον τάφο του πατέρα του που του είχε κληροδοτήσει την έλπίδα της άπελευθέρωσης, την οποία όμως ο ίδιος δέν είχε μπορέσει να τη δηπραγματοποιούμενη, του φώναξε:

— Πατέρα!... Πατέρα!... 'Ηρθαν οι 'Ελληνες!...

Δ.Σ.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Από τη Θεσσαλονίκη τά τελευταία

χρόνια μάς έρχονται τα πιο όμορφα μηνύματα πνευματικής ζωής. 'Η σοβαρότητα των κάθε είδους έκδηλώσεων στους τομείς της λογοτεχνίας και της τέχνης γενικώτερα, τοποθετεί πιά την πρωτεύουσα του Βορείου 'Ελληνισμού σε ίση με την 'Αθήνα, αν όχι και σε καλύτερη κάποτε μοίρα. 'Εκείνο που πιο πολύ είναι χαρακτηριστικό είναι η ζωντάνια των πνευματικών ανθρώπων της, που δημιουργεί αυτόματως τον σεβασμό και την ανάθεωρηση κάποιων παλιών αντιλήψεων, των 'Αθηναίων πρό παντός, για τις δυνατότητες της έπαρχίας. Τις σκέψεις αυτές μάς φέρνει το τεύχος του περιοδικού «'Ελληνικά», που βρίσκεται στα χέρια μας. Είναι, όσο ξέρομε τουλάχιστον, το πρώτο ειδικό περιοδικό με αξιώσεις, που εκδίδεται στην συμπρωτεύουσα, και αποτελεί συνέχεια των «'Ελληνικών» που εκδίδονταν πριν από τον πόλεμο από τους καθηγητάς της 'Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο 'Αθηνών και 'Ακαδημαϊκούς κ. κ. Κ. 'Αμαντον και Σ. Β. Κουγέαν. Στην καινούργια του περίοδο το διευθύνουν οι φωτισμένοι επιστήμονες και καθηγητά του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. κ. Στ. Κυριακίδης και Λίνος Πολίτης. Οι μελέτες του, φιλολογικές, ιστορικές και λαογραφικές, γραμμένες από σοφούς και φιλέρευνους επιστήμονες αποτελούν θαυμάσιες συμβολές, που ρίχνουν φώς σε σκοτεινά ή άμφισβητούμενα σημεία των θεμάτων στα οποία αναφέρονται. 'Η λεπτομερής ανάλυση των μελετών αυτόν θ' άπαιτούσε χώρο πολύ· άπ' όσες όμως περιέχονται στο πρώτο τεύχος του 12ου τόμου πρέπει να σημειωθούν μερικές, όπως του καθηγητού κ. 'Ι. Θ. Κακριδή για τη Γυναίκα του Σκανδαύλη—όπου με υπέροχη κριτική σκέψη διατυπώνονται γνώμες για το απόσπασμα μιας χαμένης αρχαίας τραγωδίας,—του κ. Ν. Π. 'Ανδριώτη τά Συντακτικά και μορφολογικά, του κ. 'Α. Βακαλοπούλου τη Συμβολή στην 'Ιστορία και όργάνωση της Φιλικής 'Εταιρίας και του κ. Ε. Κριαρά για τον Ψυχάρη και τις Πολιτικές και Θρησκευτικές του ιδέες. 'Η «'Ηπειρωτική 'Εστία» που ιδιαίτερα χαίρεται για τέτοιου είδους πνευματικά φανερώματα εύχεται από την άκριτική σκοπιά της στο άδελφό περιοδικό κάθε προκοπή.

Β.Β. Σφ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸν περασμένο μῆνα ἐκλείσεν ἕνας χρόνος ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Γρηγορίου Ξενόπουλου. τοῦ ἀξιωτέρου πεζογράφου κατὰ τὸ πρῶτο ἡμῖσι τοῦ 20οῦ αἰῶνα στὴ χώρα μας. Ὁ Γρ. Ξενόπουλος γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 ἀπὸ γονεῖς Ζακυνθινούς καὶ στὴ Ζάκυνθο πέρασε τὰ παιδικὰ καὶ ἐφηβικὰ του χρόνια. Οἱ ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν πατρίδα του ἦταν τόσο ζωηρές στὴν ψυχὴ του, ὥστε ἀργότερα, ὅταν δόκιμος πιά συγγραφεὺς ἀσχολήθηκε μὲ τὸ δράμα, τὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ διήγημα, ἡ Ζάκυνθος μὲ τὰ ἔθιμά της καὶ μὲ τοὺς τύπους της τοῦ ἔδωσε τὰ κύρια πρόσωπα τῶν ἔργων του. Ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης ἔκαμε τὴ Σκίαθον πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεων του, ἔτσι πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεων τοῦ Γρ. Ξενόπουλου ἦταν ἡ Ζάκυνθος. Ἀλλ' ἐνῶ ὁ Σκιαθῆτης διηγηματογράφος ὑπογραμμίζει τίς ἀπαλὲς ψυχὲς καὶ σκληραγωγημένες ζωὲς τῶν συμπατριωτῶν του πλαιοιώνοντας συχνὰ τίς ἀφηγήσεις του μὲ μιὰ ἀπλοϊκὴ θρησκευτικότητά, ὁ Ξενόπουλος ἔγραφε μὲ ἄλλο στόχον· ἐθεσε ἄλλο σκοπὸ στὴν πέννα του: νὰ βοηθήσῃ στὴν πρόοδο καὶ νὰ συμβάλῃ στὴν ἀπόρριψιν τῶν προλήψεων καὶ τῶν κοινωνικῶν προκαταλήψεων, πού ὑπῆρχαν στὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα του καὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ξενόπουλος ὑπῆρξε ὁ πολιτισμένος συγγραφεὺς, πού, χωρὶς νὰ εἶναι πρωτοπόρος, στόθηκε πάντοτε σύγχρονος στὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Ζάκυνθον τὸν Ξενόπουλον τὸν ἐνέπνευσε καὶ ἡ Ἀθήνα. Ζάκυνθος καὶ Ἀθήνα ἐνέπνευσαν τὸν Ξενόπουλον τὸ ἀστικὸ μυθιστόρημα, πού τὸ ἀνέδειξε ὁ Ξενόπουλος στὴν Ἑλλάδα καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον. Μυθιστορήματα ὅπως «ὁ κόκκινος βράχος», δράματα σὰν τὴ «Στέλλα Βιολάντη» καὶ διηγήματα σὰν τὸ «Ζακυνθινὸ μαντήλι» θὰ μείνουν σὰ νεοελληνικὰ γράμματα σὰν πνευματικὰ δημιουργήματα πού ἀποτελοῦν διαμαρτυρία γιὰ τίς βάρβαρες συνήθειες ἐνὸς καθυστερημένου τόπου καὶ γιὰ τὴν τυραννίαν τῶν γονέων, πού σατραπικὰ καὶ ἀψυχολόγητα ἐπιβάλλουν τὴν ἀντίληψή τους. Ἐξ ἄλλου διηγήματα σὰν τὸν «κακὸ δρόμον» ἀποτελοῦν δείγματα ὕφους μὲ προσπάθεια φιλοσοφικῆς ἐξέτασιν τῶν ἐγκοσμίων. Ὁ Ξενόπουλος δὲν ἔμεινε ξένος καὶ πρὸς τὸ παιδί. Τὸ μυθιστόρημά του ἡ «ἀδελφούλα μου» εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς παιδικῆς φιλολογίας στὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιστολὲς πού δημοσίευσε ὡς «Φαίδων» στὴ «Διάπλαση τῶν παιδῶν» ἀποτελοῦν μιὰ θετικὴ προσφορὰ ἐπὶ 50 περίπου χρόνια στὴ μόρφωσιν τῶν Ἑλληνόπουλων. Ὁ Ξενόπουλος ἐργάστηκε ἐπὶ 50 χρόνια χωρὶς διακοπὴ καὶ μᾶς ἔδωσε ἕνα πλῆθος ἀπὸ δράματα, μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, χωρὶς νὰ ὑπολογισθῇ ἡ ἄλλη ἐργασία του στίς ἐφημερίδες. ὅπου τὴν κυριώτερη προσφορὰ του ἀποτελεῖ ἡ «Κριτικὴ». Γιατί εἶναι ἀλήθεια

ὅτι ὁ Ξενόπουλος εἶχε μιὰ κριτικὴ δεξιότητα μὲ τὴν ὅποια κατῴρθωσε νὰ ξεχωρίσῃ πρῶτος τὴν ποιητικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Καβάφη καθὼς καὶ τὴν ἀξία τῶν ποιημάτων τοῦ Γρυπάρη. Μιὰ φορὰ μονάχα ἀπειλῆσε ὅτι θὰ πάψῃ νὰ γράφῃ —τὸ 1918— ὅταν ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἔδωκε τὸ «ἀριστεῖον τῶν γραμμάτων» σὸν ποιητὴ Γρυπάρη, ἀντὶ νὰ τὸ δώσῃ σ' αὐτὸν ὅπως τὸ περιμενε. Τότε ὁ Ἀγγελος Βλάχος, πού ζοῦσε ἀκόμα τοῦ ἔγραψε ποιητικὸ γράμμα, ὅπου ἔλεγε «μὴ θύμωσιν, Γρηγόριε, πιάσε τὴν πέννα ἀλὶ...» Μὰ ὁ Γρηγόριος καμῶνονταν τὸν θυμωμένο, ἢ προσπαθοῦσε νὰ δημιουργήσῃ θόρυβον. Γιατί δὲν τοῦ ἔλειπε καὶ ἡ σχετικὴ φιλοδοξία, εἴτε χάριν τῆς ἰδίας τῆς δόξης, εἴτε γιὰ λόγους κυκλοφορίας τῶν βιβλίων του. Ὅταν πέθανε ὁ Παλαμᾶς, γράφοντας γιὰ τὸν Παλαμᾶ, ἔγραφε πρὸς πολλὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Καὶ μιλῶντας γιὰ τὸ βραβεῖον Νόμπελ, πού γι' αὐτὸ ἦταν δυὸ φορές ὑποψήφιος ὁ Παλαμᾶς, ἀνέφερε πῶς κι' ὁ ἴδιος εἶχε ὑποδειχθῇ γιὰ τὸ Νόμπελ, ἀλλὰ θεώρησε σωστὸ νὰ τὸ πάρῃ πρῶτα ἕνας ποιητής... Καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ, ὅταν τὸ βραβεῖον Νόμπελ τὸ πῆρε ἡ Ἰταλίδα συγγραφεὺς Grazia Deledda, ἔγραφε ὅτι καὶ στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν πεζογράφοι πού μποροῦν νὰ παρουσιάσουν ἔργον σὰν τὸ δικό της ἴσως καὶ καλύτερον ἀκόμα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πῶς, ἂν ἔπρεπε νὰ βραβευθῇ κάποιος Ἕλληνας πεζογράφος γιὰ τὸ Νόμπελ, αὐτὸς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ Ξενόπουλος. Ἀλλ' ὑπάρχει ἕνας ὁρος στὴ διαθήκην τοῦ διαθέτη, πού δὲν τὸν ἐκπληρώνει οὔτε τὸ ἔργον τοῦ Ξενόπουλου μὲ τὴν ἀξία του πού δὲν βγαίνει πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδας, οὔτε τὸ ἔργον τοῦ Παλαμᾶ μὲ τὴν ἀναγνωρισμένη διεθνή ἀξία του: «ὅτι τὸ βραβεῖον φιλολογικὸ ἔργον ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φιλολογικὴν τὴν ἀξίαν πρέπει νὰ ἐξυπηρετῇ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά». Καὶ τὸ ἔργον τοῦ Παλαμᾶ, ὅσο κι' ἂν ὁ ἴδιος ἔλεγε ὅτι δὲν ἔχει ρίζας καὶ γι' αὐτὸ ἔχει φτερά, ἦταν βαθεῖα ριζωμένο στὴν ἑλληνικὴ γῆ... Ἐνῶ τὸ ἔργον τοῦ Ξενόπουλου ἦταν ριζωμένο στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία...

Τ.Σ.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΛΑΪΝΑΣ

Μιὰ νέα χριστιανικὴ ἡπειρώτικη φυσιογνωμία, ἔρχεται σὸ προσκήνιον τῆς τοπικῆς ἱστορίας: Ὁ ἴσαμε χτέες, ἀγνωστος στοὺς πολλούς, «ἐν ἐλαχίστοις Ἱερομόναχος Χρυσάνθος (τὸ κοσμικὸν τοῦ ὀνομα, Χριστόδουλος, πατρὸς Δημητρίου) Λαϊνᾶς ἢ Λαενᾶς, πρώην, ἄλλου ἴσως ἐπώνυμου, χάριν σὸ πολῦτιμον χειρόγραφον τοῦ «Ἀναστασίου υἱοῦ Κωνσταντίνου ἱερέως, ἐκ κώμης Γραμμένου», τοῦ κοινότερα γνωστοῦ σὰ παλαιὰ Γιάννινα, ὡς Τασιοῦλα Οἰκονόμου Γραμματικοῦ, ἀρ-

χίζει νὰ ἀνατέλλῃ στὸν ὀρίζοντα τῆς ἡπειρώτικης διασημότητος. Ὁ Χρῦσανθος Λαϊνός, ἀποτελεῖ, καὶ μέχρι σήμερα, παράδοση στὴν Κόνιτσα, ὅπου ἔζησε τὰ περισσότερα χρόνια τῆς θαυμαστῆς ζωῆς του, κί' ὅπου εἶναι θαμμένος. Πιθανὸ νὰ κατὰγεται ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ἴσως ὅμως κί' ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ἐδῶ, στὴ Θήβα, στὴ Χαλκίδα, στὴν Πάτρα, εἶχεν ἀδερφούς, ἀδερφές, ἀνεψιούς, (στὴν τελευταία αὐτὴ πόλιν, τοὺς Χρυσανθόπουλους) καὶ στὴν Ἀθήνα, καὶ τώρα ἀκόμα, μικρανεψιούς. Ζητώντας ἐλεημοσύνη, γιὰ νὰ ἐλεῇσθαι ἄλλους, πολυσέβαστος στὰ περιτρίγυρά του, μιὰ δύναμις ἀγαθοποιός, εἶναι ὁ Ὑμνογράφος, ὁ Συναξαριστής, ὁ Ἐγκωμιστής τοῦ Νεομάρτυρά μας, πρὸς τὸν ὁποῖο κατέχεται ἀπὸ ἀμετρη εὐλάβεια. Εἶναι ταυτόχρονα κί' ὁ πρῶτος — μὲ δαπάνη του — ζωγράφος του. Στὸ Σπῆτι τοῦ Ἀγίου. ὑπάρχουν δυὸ μεγάλες εἰκόνες τοῦ Ἀη-Γεώργη: ἡ μιὰ τοῦ 1849, ὅπου ὁ Νεομάρτυρας, ἱστορεῖται ἀνάμεσα στὸν ὁσιο Χρῦσανθο καὶ τὸν Ἅγιο Ἀρτέμιο, κί' ἡ ἄλλη, τῆς 3ῃς Γενάρη τοῦ 1838, δεκατρεῖς μὲν ἡμέρες μετὰ τὸ μαρτύριον, καμωμένες κί' οἱ δυὸ μὲ ἐξοδα τοῦ Χρῦσανθου. Ὅσοι μποροῦν νὰ μᾶς ποῦν, ὅ,τι δῆποτε, γιὰ τὴν ἐξαίρετη αὐτὴ ἡπειρώτικη φυσιογνωμία, ἃς μὴν ἀμελήσουν νὰ τὸ κάνουν: ἃς γράψουν πρὸς τὸν ὑποφαινόμενο. (Γεωργίου Β' 29, Γιάννινα).

Δ.ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Στις 21 τοῦ Φλεβάρη ἐ.ἔ., κλείνουν σαράντα χρόνια ἀπ' ὅταν ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ Στέφανος Σαλαμάγκας ἱατρός, σὲ εὐμύτατα κοινωνικά στρώματα τῶν καιρῶν τῆς τουρκοκρατίας γνωστὴ ἡπειρώτικη φυσιογνωμία. Γεννήθηκε στὰ Γιάννινα στὰ 1868· ἀριστοῦχος τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, σπούδασε ὑπότροφος τῆς Κοινότητος τῶν Γιαννίνων τὴν ἱατρικὴν στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, συμπλήρωσε δὲ τίς σπουδές του στὸ Παρίσι (1893 - 1894). Ἐγκατεστημένος ἐδῶ ἀπὸ τὸ 1897 ἀναμίχθηκε ἐνεργότατα στὰ Κοινοτικά τῆς ὑπόδουλης πατρίδας του, καὶ κατέλαβε διαδοχικὰ ὅλα τὰ κοινοτικά ἀξιώματα. Ἐφορος Ἐκπαιδευτηρίων στὰ 1911, ἱδρύσει ἐδῶ τὴ θρησκευτικὴ Ἀδελφότητα «Θεοτόκος», σωματεῖο μὲ εὐρύτατη ἐθνικὴ—κοινωνικὴ καὶ θρησκευτικὴ δράση, πλουτισμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, μὲ ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα «Θρησκευτικὴ Σάλπιγξ», βιβλιοθήκη, Ἀναγνωστήριον, Μουσικοδιδασκαλεῖον, Νυκτερινὰς Σχολάς, Τυπογραφεῖον, Αἵθουσαν κηρυγμάτων, Ἱεροκήρυκες, Ἐξομολόγους, Ἱεροψάλτες. Δόκιμος χειριστὴς τοῦ καλὰ μὲ ἀφῆκε σὲ περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια, ἐκλεκτὰ

δείγματα τῆς πνευματικῆς τουέργασίας. Εἶναι ὁ πρῶτος νεκρὸς στὸν ὁποῖο παρουσίασαν ὅπλα οἱ Ἑλληνες στρατιῶτες.

Δ.Σ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῶν Κατσανοχωρίων

Φίλη «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»

Εἰς πραγματεῖαν συνεργάτου σας περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως «Κατσανοχώρια» τῶν Ἰωαννίνων εἶδομεν ὅτι παράγει τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Κασσιανὸν τοῦ Βυζ. Κράτους.

Ἡ γνώμη αὕτη μᾶς φαίνεται ὅχι ὀρθή. Ὁ στρατηγὸς πέρασε τόσες ἐπαρχίας· πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ τὸ ὄνομα τοῦ μόνον στή· περιφέρειαν «Κατσανοχωρίων»;

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλοβρύτων μιὰ περιφέρειαν περὶ τὴν Κλειτορίαν (Μαζαίικα) φέρει τὸ ὄνομα «Κατσάνες».

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀκόμη ἓνα ἀπὸ τὰ 4 σέμπτια τοῦ Καζᾶ Καλαβρύτων ἦτο καὶ τὸ Σέμπτι «Κατσάνας». Ἐχομεν δὲ καὶ οἰκογενειακὰ ὀνόματα «Κατσανιώτης».

Ὡστε δυνατόν ἡ λέξις «Κατσάνας» νὰ εἶναι τουρκικῆς ἢ ἀλβανικῆς προελεύσεως. Εἰς τὴν ἀναζήτησιν αὐτὴν πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ ὀνομασίαι «Καρακατσάνης» ἢ «Σαρακατσανῶν», μήπως ἔχουν καμμίαν συγγένειαν.

Μετὰ τιμῆς

Β. Παπαγεωργίου

πρῶην Ἐπιθεωρητῆς Δ. Σχολείων Ἰωαννίνων

Αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰσμαὴλ Κεμάλ Βλιώρα Ἀγαπητὴ «Ἠπειρ. Ἑστία»,

Παρακαλῶ ὅπως φιλοξενήσητε εἰς τὰς στήλας σας τὰ κάτωθι πρὸς ἐπανόρθωσιν μιᾶς ὀφλεψίας διαπραχθείσης ἐκ μέρους μου, κατὰ τὴν δημοσίευσιν εἰς τὰς σελίδας τοῦ Γ' τεύχους τῶν ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Ἀλβανοῦ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ Ἰσμαὴλ Κεμάλ Βλιώρα πρὸς τὸν Μίνωα Λάμπαν.

Αἱ ἐπιστολαὶ ἐκεῖναι ἀνῆκον εἰς τὴν ἐκ Δροβιάνης οἰκογένειαν Μιχαὴλ Βιδούρη, κληρονόμου τοῦ ἀειμνήστου Μ. νωὸς Λάππα, μὲ παρεδόθησαν δὲ πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν παρὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ συμπatriώτου μας κ. Ἀλεξάνδρου Μανοπούλου, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστῶ καὶ διὰ τῆς παρούσης δημοσίως.

Εὐχαριστῶν διὰ τὴν φιλοξενίαν, διατελῶ μετὰ τιμῆς καὶ πατριωτικῶν χαιρετισμῶν,

Νικ. Β. Πατσέλης

Τὰ Ἱστορικὰ Μνημεῖα τῶν Ἰωαννίνων

Φίλη «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»

Ὁ ἀξιδίτιμος κατὰ πάντα καὶ συμπαθὴς Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων κ. Σ. Δάκαρης μὲ

τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς του, εἰς ἀπάντησιν δι-
κῆς μου, (ιεῦχος Ἰανουαρίου σελ. 105—106)
φαίνεται θιγείς ὡς μὴ ἔδει.

Βεβαίῳ τὸν ἐπιστολογράφῳ σας πὼς
ἡ ἐπιστολή μου δὲν εἶχε καμμιὰ αἰχμὴ προ-
σωπική, οὔτε διόθεσιν νὰ τὸν θίξῃ.

Δὲν ἀπευθυνόταν προσωπικὰ στὸν κ. Δά-
καρη, ἀλλὰ γενικὰ σὲ κάθε ἀρμόδιο καὶ δι-
ερμήνευε αἰσθήματα πικρίας καὶ ἀπογοητεύ-
σεως ὅχι μόνο δικὰ μου μὰ καὶ πολλῶν ἄλ-
λων συμπολιτῶν μας καὶ ξένων.

Ἦσαν τὸ περασμένο καλοκαίρι πῆγομε
στὸ Κάστρο καὶ τὸ νησί μετὰ τὸν Γενικὸ Ἐπι-
θεωρητὴ τῶν Ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος κ.
Ἑλπίδ. Ζανουδάκι καὶ εἶδε τὰ χάλια στὰ
ὁποῖα βρίσκονται ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ἱστορικά
μας μνημεῖα, κούνησε τὸ κεφάλι καὶ μετὰ ἀπο-
καρδίῳ μου εἶπε: «Φεύγω μετὲς θλιβερώ-
τερές ἐντυπώσεις, καλύτερα νὰ μὴ τὰ εἶχα δῆ»

Τὰ ἴδια ἀσφαλῶς καὶ χειρότερα, ἴσως,
θὰ λένε καὶ πλείστοι ἄλλοι. Ὅλα οὗτὰ βέ-
βαια κάθε ἄλλο παρὰ τιμοῦν τὸν τόπο μας.

Ἄν, παραδεχθῶμε αὐτὸ πρὸς βεβαίῳ
ὁ κ. Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων, χρειάζονται
σαράντα ὀλάκερα ἑκατομμύρια γιὰ τὴν ἀπο-
κατάστασιν τοῦ τάφου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, δηλ.
τὴν κατασκευὴ νέου κιγκλιδώματος καὶ διευ-
θέτησιν τοῦ πέριξ χώρου, ποῦ θὰ κόβονταν
ἀπὸ τὰ κονδύλια τῶν ἀνασκαφῶν ἢ ὑποστυ-
λώσεων βυζαντινῶν κλπ. μνημείων κ' ἐπειδὴ
οἰκονομικὴ ἀνθρωπότης στοὺς δύσκολους αὐ-
τοὺς καιροὺς δὲν πρόκειται νὰ παρουσιασθῇ
ποτέ, δὲν νομίζω πὼς θὰ πρέπει νὰ περ-
μεινόμενους καλλυτέρους καιροὺς καὶ νὰ ἐγκαταλεί-
ψουμε καὶ τοῦτα στὴν τύχην, ὅλλὰ θὰ μπο-
ροῦσαν οἱ ἀρμόδιοι — οἱ οἰοῦντο — νὰ δι-
έθεταν λίγα, πολὺ λίγα χρήματα γιὰ λίγο
σῶμα καὶ οἰδηροπασσάλους γιὰ τὴν προσω-
ρινήν, ἔστω περιφράξιν τοῦ τάφου τοῦ Α.Π.
καὶ μερικὰ κυβικά λιθάρια γιὰ νὰ βουλῶσιν
τὰ χάσματα τῶν παραθυρίων τοῦ προστόκου
τοῦ Φετχιέ Τζαμιοῦ, ὅπως συνέβη καὶ μετὰ,
πρὸ τῆς παληᾶς Ἐφορείας Ὑλικοῦ Πολέμου,
λουτρά, γιὰ νὰ προληφθοῦν μεγαλύτερες κα-
ταστροφές.

Ἡ ἐρέπωσις τοῦ Τζαμιοῦ αὐτοῦ, ὅπως
εἶχα πῆ καὶ στὴν προηγούμενη ἐπιστολή μου,
πολὺ θὰ ζημίωνε τὴν αἰσθητικὴ γραμμὴ τοῦ
Κάστρου, πρὸς ἔχει γίνῃ πιά τὸ σύμβολο τῶν
θρυλικῶν μας Γιαννίνων.

Ἀκόμα ἄς με συμπαθήσῃ ὁ κ. Σ.Δ. γιὰ
τὴν διαφορετικὴ ἀντίληψιν πρὸς ἔχω ἀπ' αὐτόν,
γιατὶ τὸ νὰ πονεῖ κανεὶς καὶ τὸ τελευταῖο λι-
θάρι τοῦ τόπου του καὶ νὰ διαμαρτύρεται γιὰ
τὴν οἰκτρὴ ἐγκατάλειψιν δὲν μοῦ φαίνεται πὼς
εἶναι «ἀκαρπὴ πολυπραγμοσύνη», ὅπως τὸ
θέλει, μὰ πολὺ «μετρημένη, συνετὴ καὶ
ζυγισμένη κριτική», ἂν τὴν περνεῖ γιὰ κριτική,
ποῦ ἕκμα ἐγὼ καὶ ποῦ πρέπει νὰ κάμνῃ κά-
θε ἐλεύθερος πολίτης γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου.

Καλλίτερα νὰ τὰ φωνάζουμε ἐμεῖς, ἔστω

καὶ εἰς ὧτα μὴ ἀκούστων, παρὰ νὰ μᾶς τὰ
ψάλλουν οἱ ξένοι.

Ὅσο μὲν νὰ πῶ πὼς ὀφείλω χά-
ριτος στὸν κ. Σ.Δ., γιατί μοῦ ἔδωκε τὴν εὐ-
καιρίαν νὰ τὰ ἐπαναλάβω γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ
(καὶ τελευταία), μήπως καὶ προκύψῃ κάτι τὸ
κολό.

Τὰ ἄλλα γιὰ τοὺς διαχειριστικοὺς δαιδά-
λους καὶ λοιπὰς διατυπώσεις δὲν ἐνδιαφέρουν
τὸ πολὺ κοινόν.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενίαν

Μ' ἐκτίμησιν

Κ. Φωτόπουλος

Ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου

Ἀγαπητὴ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»

Συμπληρωματικὰ πρὸς ὅσα μετὰ τὸν τί-
τλο αὐτὸ πολὺτιμα ἔγραψε ὁ φίλτατος
Γεώργιος Οἰκονόμου σὲ σειρά ἀπὸ τεύχη
τῆς Ἠπ. Ἑστίας, παρέχω κατωτέρω γιὰ
ἕναν Ἰωαννίτη ἱεράρχην σημείωμα, παρ-
μένο ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιον «Ὁ Φάρος τῆς
Ἀνατολῆς», ἔτος 1902, σελ. 123 ὅπου καὶ
φωτογραφία του:

Τὸ σημείωμα αὐτό, ἔχει ὡς ἑξῆς:
«Λεόντιος Ἐλευθεριάδης:
Γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις ἐσπούδασεν ἐν
τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ριζαρείῳ σχολῇ τῶν
Ἀθηνῶν, καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς
τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ
Ἐθνικῷ Παρθεναγωγείῳ Κωνσταντινου-
πόλεως ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι 1890, ὅτε ὁ Πα-
τριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ' διώρισεν αὐτὸν
Μέγαν Ἀρχιμανδρίτην, προϊστάμενον δη-
λαδὴ τοῦ Πρεσβυτερίου τοῦ Πατριαρχι-
κοῦ Ναοῦ.

Ἐν ἀρχαίς τοῦ 1885, παράλαβὼν αὐ-
τὸν μετ' αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Καλλιίδης ὁ
Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἐχειροτό-
νησεν αὐτὸν Ἐπίσκοπον Κίτρους. Τῷ 1893
προεβιβάσθη εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Παραμυ-
θίας καὶ Φιλιατῶν ἥτις ἐπὶ τῆς ἀρχιερα-
τείας αὐτοῦ προεβιβάσθη εἰς Μητροπό-
λεως βαθμὸν ὑπὸ τοῦ οἴκου. Πατριάρ-
χου Ἀνθίμου· τέως ὑποκειμένη τῇ Μητρο-
πόλει τῶν Ἰωαννίνων. Τῷ 1896 προεβιβά-
σθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Φιλαδελφείας,
ἀφ' ἧς τῷ 1899 μετέβη εἰς τὴν Μητρόπο-
λιν Μελενίκου, ἣν ἠναγκάσθη νὰ κατα-
λίπῃ τῷ 1901 κατὰ Φεβρουάριον, μετατε-
θεὶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Κασσανδρείας,
τὴν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Χερσονήσῳ».

*

Ὁ Λεόντιος, εἶναι γιὸς τοῦ ἀπὸ τὰ

1. Περὶ τούτου πρβλ. Ἀθηναγόρα. Ἡ ἐκκλη-
σία τῶν Ἰωαννίνων. «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά» τ.
Γ' (1928) σελ. 44.

2. Περὶ τούτου πρβλ. «Μεγάλη Ἑλληνική»
Ἐγκυκλοπαίδεια Τόμος Α' σελ. 722α.

μέσα του 19ου αιώνα έγκατεστημένου στα Γιάννινα 'Ιταλού πολιτικού, φυγάδα Επαναστατικού 'Επιδόμου, πρόσπαπτου μου και μιάς, κατά παράδοση που σώζεται στην οικογένειά μου Σουλιώτισσας από την πατριά των Μπντισαράων... Ήταν εξαιρετικά μορφωμένος, και άναφέρω εδώ μερικές από γνωστές βιβλιογραφικά έργα-σίες του.

1) Λεοντίου Κασσανδρείας, «Μοναστηριακά περιουσία εν 'Ηπειρώ», εις «'Εκκλησιαστικήν 'Αληθειαν», έτος ΚΓ', σελ. 355-356, 362-363, Κωνσταντινούπολις. (Βλ. Εύλογίου Κουρίλλα, Βιβλιογραφία 'Ηπειρου - 'Αλβανίας, στα 'Ηπ. Χρονικά 1929, σελ. 135).

2) Λεοντίου 'Ελευθεριάδη, Μητροπολίτου στο Μενελίκου ('Ιωαννίνου).--«Βιογραφία του 'Ιωαννίνων 'Ιωακείμ Μενελικίου - Μενελικλήν». — «Ταχυδρόμος» 12 και 13 Νοεμβρίου 1900. — (Βλ. 'Ηπ. Χρον. 1928, σελ. 43).

3) Λεοντίου 'Ελευθεριάδου, «Σιγγίλιον Προκοπίου Πατριάρχου». — «Ταχυδρόμος» ('Εφ. Κωνσταντινουπόλεως) αριθ. 1769, 1771 (πρόκειται περί Σιγγιλίου εκδοθέντος εν έτει 1771, και άναφερομένου εις την Σχολήν Γκιούμα εν 'Ιωαννίνοις).

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙ ΤΗΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Β. Τσουμάκας, επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων Προβιάς: «... δι' όσους... άνέγνωσαν το περιοδικόν τοΰτο, παύζει πύσα σύστασις... δι' όπερ εις άποφύγησιν απόλυσιν διά κάθε 'Ηπειρωτικήν Σχολήν ή διδασκαλικήν Βιβλιοθήκη... Από όλους ήμας τους 'Ηπειρώτας... θα έξωστηθή, όχι μόνον ή διατήρησις, αλλά και ή βελτίωσις ενός τόσης άξίας διά τα γράμματα και τον 'Ηπειρωτικόν πολιτισμόν περιοδικόν...»

Α. Γ. Μεταξάς, επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων Φιλιατών: «... πρόκειται περί περιοδικού, το όποιον παρά το μικρόν σχετικώς διάστημα της έκδοσός του, έχει άποκτήσει κέρως υπερίσ του πνευματικού κόσμου της Χώρας...»

Εδμ. Μακρίτς, επιθεωρητής Δημ. Σχολείων Κονιτισίας: «... Έχον πλήρη επίγνωση του έξπαινετικού σκοπού τον όποιον επιδιώκει ή 'Επ' 'Ημών Έκδοσις της «'Ηπειρωτικής 'Εστίας» την όποση εις την πνευματικήν όντας άναγέννησιν και άνοσησιν των της 'Ηπείρου, διατίθηται πάσης εύνοιας συνιέναι... την κτήσιν και άνάγνωσιν του περιοδικού διά τον προοδόν σου.

Ραδιοσταθμός Θεσσαλονίκης. — «... σημαντικότερα άπ' όλα... είναι ή «'Ηπειρωτική 'Εστία»... ή έκδοσις του περιοδικού αυτού αποτελεί δείγμα εύγενούς όπομησης και ήρμης προσπά-

θείας, για την ήρωση της πνευματικής στάθμης της έλληνικής έπαρχίας...».

Κ. Σ. Κώστας, Γουρά Μεσολογγίου. — «... χαμαρώνω τά τεύχη σου σά μιά μεγάλη, μοναδική νίκη του έπαρχιακού περιοδικού...».

Ηλίας Λάμπας, Θεσσαλονίκη. — «... σάς συγχαίρω για την άξέπαινον προσπάθειαν... ή όποία αποτελεί τον άφενδή μάρτυρα ότι ή 'Ηπειρος, παρά τη φτώχεια της, διατηρεί άσβεστον τον πυρήνα της διανοητικής ζωής...».

Π. Δ. Μηλιώτης, Θεσσαλονίκη. — «... ό κ. Περιζλής Βίζυνδίδης, καθ' ηγήτης του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης... με έξουσιοδοτεί να σας έξφράσω τά έξκαρδια συγχαρητήρια του, ως και τάς εύλικρινείς εύχάς του προς ευόδωσιν του έργου σας το όποϊον ιδιαίτέρως έξετίμησε...».

Δημ. Σιατόπουλος, 'Αθήνα. — «... πέρνω τά τεύχη της ήμορφης «'Η.Ε.» και μήνα με μήνα, διαπιστώνω μιά βελτίωση όχι τυχαία. Είμαι κατενθουσιασμένος από την πνευματική προκοπή σας. Συνεχίστε και ή νίκη δική σας... Όλοι έξτιμούν το έργο σας...».

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Παναγιώτη Κανελλόπουλου: **‘Ο Χριστιανισμός και ή έποχή μας**. 'Από την ιστορία στην Αιώνιότητα.

‘Ο κ. Παναγιώτης Κανελλόπουλος έχει άναμφισβήτητα, μίαν ιδιόζουσα θέση στα έλληνικά γράμματα. 'Έχει άσχοληθεί με τά πιο άνομοισιδή είδη του γραπτού λόγου: Δοκίμιο, Μελέτη, Κοινωνιολογία, Ποίηση, Θέατρο.

‘Ο κ. Κανελλόπουλος έξέδωσε, μιστά από δύο περίπου χρόνια, το θεατρικό του έργο — θεατρική βιογραφία — «Όλιβέρ Κρόμνελ». Ένα έργο ριμαλέο, που ήθελε να δώ τό φώς του προσκηνίου. Από αυτή την παράλειψη δέν ζημιώθηκε, φυσικά, τό έργο. Ζημιώθηκε τό «Β-θνικό θέατρο», που θα έπρεπε να τό είχε συμπληρώσει στο δραματολόγιό του.

‘Η καινούργια πνευματική προσφορά του έκλεκτου συγγραφέως έγινε με τό βιβλίο «‘Ο Χριστιανισμός και ή έποχή μας». Ένα βιβλίο που πραγματεύεται την επίδραση της χριστιανικής θρησκείας σ' όλους τους λαούς της γής και σ' όλες τις έποχές.

Κάθε σελίδα του, όσο κι' αν άναφέρεται σε ζητήματα και προβλήματα, που τά χωρίζουν αιώνες και δεκαετηρίδες, είναι τόσο σφίχτα συνδεδεμένη και άλληλένδετη με τις άλλες σελίδες του βιβλίου, ώστε το έργο του κ. Κανελλόπουλου γίνεται ένα δίωμα το συγγραφέα, παρά μιά ιστορική άναγκαστική. Και τό συναισθηματικό τό δοκιμάζει κάθε άναγνώστης, που έχει μέσα του άφομοίωσιμα ιστορικοκοινωνικά στοιχεία.

Βρίσκει στο έργο του κ. Κανελλόπουλου μιά λύτρωση από τό άγχος, που κατέχει κάθε σημερινόν πνευματικόν άνθρωπον, Γιατί ό συγγρα-

φεύς τοῦ διβλίου ἀπαντᾷ σὲ μύρια ἐρωτηματικά, ποὺ γεννοῦν στὸν ἀναγνώστη τὰ τόσο συνταρακτικά προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας.

Ὁ κ. Κανελλόπουλος, ποὺ γράφει στὸν πρόλογο τοῦ διβλίου του ὅτι «ἔγραψε ὡς παιδαγωγός», ἔχει τὸ χάρισμα τῆς σαφήνειας. Ἐκθέτει τὶς σκέψεις του τόσο παραστατικά, ὥστε ἕνας ἀπαράμιλλος τεχνίτης τοῦ λόγου. Καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν ἀναγνώστη του.

«Τὸ διβλίο τοῦτο ἔγραψα σὲ σαρανταπέντε μέρες. Ἀπὸ τὰ τέλη Ἀπριλίου ὡς τὰ μέσα Ἰουνίου τοῦ 1952. Τὸ δούλεψα, ὅμως, μέσα μου ἔσαν ὀλόκληρο χρόνο. Κι' ὡς τὰ τέλη Ἀπριλίου 1952 βασάνιζα τὸν ἐαυτόν μου καλώντας τον στὸ ἔργο». Συνεχίζει στὸν πρόλογο τοῦ διβλίου.

Ἐγραφα πὼς τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ἕνα βίωμα τοῦ συγγραφέως του. Αὐτὴ τῇ γνώμῃ τὴν σχημάτισα, διαβάζοντας τὸ διβλίο τοῦ κ. Κανελλόπουλου. Προσέχοντας, σὲ δευτέρῃ ἀνάγνωση, στὸν πρόλογο τοῦ ἔργου, εἶδα πὼς καὶ ὁ συγγραφεὺς του κάνει λόγο γιὰ ἕνα ἔργο μιᾶς ζωῆς. Νὰ ἢ σχετικῇ παράφρασις, ἀπὸ τὸν πρόλογο :

«Εἶπα ὅτι τὸ διβλίο μου τοῦτο τὸ δούλεψα μέσα μου ἔσαν ὀλόκληρο χρόνο. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἄλλη. Πάλευα γιὰ νὰ τὸ ἀρξίσω ἔσαν ὀλόκληρο χρόνο, ἀλλὰ τὸ δούλεψα μέσα μου, χωρὶς νάχω τὴν πρόθεση νὰ τὸ γράψω, μιὰν ὀλόκληρη ζωὴ. Σὲ σαρανταπέντε μέρες, δηλαδὴ σὲ ὅσες χρειάζεσθαι γιὰ νὰ τὸ γράψω τὸ διβλίο τοῦτο, δὲν ἔδαντεται, βέβαια, τὸ χρέος μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς».

Γιὰ νὰ παρουσιάσῃ πειστικῇ τὴν ἐπίδραση ποὺ εἶχε ὁ χριστιανισμὸς σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ στὴν διαμόρφωση τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀναφέρει στὸ μεγαλόπνοο αὐτὸ διβλίο ἱστορικά πρόσωπα καὶ γεγονότα, ποὺ ἀφῆνον κατὰπληκτο τὸν ἀναγνώστη, γιὰ τὴν ἱστορικὴ συνέπεια, ποὺ δίνει σ' ἕνα τὸσο ποικίλο καὶ πολυθόρο ὄλικο.

Ὁ Ὀλίβερ Κρόμγουελ, ὁ ἄνευ στέμματος Βασίλεως τῆς Μ. Βρετανίας, ὁ ἥρωας τῆς ὁμώνυμης θεατρικῆς βιογραφίας τοῦ κ. Κανελλόπουλου, λίγο πρὶν παραθῶσι τὸ πνεῦμα, ἀνέκραξε : «Ὁ Κύριε ! Εἶμαι ἕνα ἄλλο πλάσμα. Καὶ μένα τὸν ἀνάξιο μὲ διάλεξες ὡς ὄργανο γιὰ νὰ σὲ ὑπηρετήσω !...»

Τὶς σελίδες τοῦ διβλίου τοῦ κ. Κανελλόπουλου, τίς τονίζει διαρκῶς μιὰ αἰσιοδοξία. Ὁραματίζεται, ὁ συγγραφεὺς του, τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ ἀνθρώπου στὶς πηγὲς τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. Τὸ διβλίο αὐτὸ εἶναι ἕνα κήρυγμα αἰσιοδοξίας. Οἱ ἄνθρωποι, ἡγήτορες καὶ λαοί, παρ' ὅλη τὴν τελειοποίησιν τῶν πολιτικῶν τους ἐκπαισμιῶν, θὰ ἠμυῖνον τὰ λόγια τοῦ Θεανθρώπου :

«Ἰδοὺ ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω ἔαν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσεται πρὸς αὐτόν καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ καὶ αὐτός μετ' ἐμοῦ».

Καὶ ὦν κ. Κανελλόπουλον ἀπασχολεῖ τὸ ἐρώτημα : «Γιατί δὲν ἀνοίγουμε τὴν θύρα ; Τὴν κρούει ὁ Ἰησοῦς. Ἄν τὴν ἀνοίξουμε, θὰ μῆνι ὁ Ἰησοῦς καὶ θὰ δειπνήσῃ μαζί μας».

Τὸ ἔργο του τελειώνει μὲ τὸ αἰσιόδοξο αὐτὸ συμπέρασμα :

«Κι' ἀποκλείεται, τάχα, ν' ἀποφασίσουν οἱ ἄνθρωποι νὰ ζήσουν ὑπεύθυνα τὸ φοβερὸ κενὸ ποὺ ὑπάρχει μέσα τους ; Ἀποκλείεται, τάχα, νὰ περάσουν ἀπὸ μιὰ κρίσιν ἱερῆς ἀδυναμίας καὶ νὰ αἰσθανθῶν, ὅστερα, τῇ δύναμει ν' ἀκούσουν τὸν χτύπο ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς ψυχῆς τους ;»

«Τί τοὺς ἀπομένει νὰ μάθουν ἢ νὰ διασπασθῶν ; Κάτι ἐλάχιστο ποῦ, ὥστόσο, μπορεῖ νὰ γίνῃ μεγάλο γιὰ τὴν ψυχὴ τους. Ἀνάμεσα στὰ ἐρχόμενα ὑπάρχει καὶ ὁ ἐρχόμενος. Ὁ αἰώνιος Ἐρχόμενος. «Ὁ ὦν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος». Ἄν τὰ γεγονότα ποὺ ἔρχονται εἶναι κρίσιμα καὶ φοβερά, ὁ Ἐρχόμενος εἶναι πρᾶος καὶ ἀπαλός. Χτυπάει τὴν θύρα τους τόσο ἡμερα καὶ διακριτικά ποῦ δὲν τὸν ἄκουσιν. Ὡστόσο, μποροῦν νὰ τὸν ἀκούσουν. Θὰ τὸν ἀκούσουν σήμερα λίγοι, αὔριο περισσότεροι. Καὶ θὰ τοῦ ἀνοίξουν τὴν θύρα γιὰ νὰ μῆν. Καὶ θὰ δειπνήσῃ μαζί τους».

Μ' αὐτὴ τὴν σελίδα τελειώνει τὸ ἔργο τοῦ κ. Κανελλόπουλου. Ὁραματίζεται τὴν ἐποχὴ, ποὺ θὰ βασίλευσιν στὴν γῆ ἡ εἰρήνη, ὅπως τὴν εὐαγγελίζονται τὰ χριστιανικὰ κηρύγματα.

Νίκος Πρωτόπαπας

Ἰωάννης Μπέκου : *Οἱ πύλες δὲν οδηγοῦν πρὸς Θεά. Χρονικὸ 1940 - 1950.*

Οἱ δογματισμοί, στὴν λογοτεχνία, εἶναι πάντα ἐπικίνδυνοι. Δημιουργοῦν ἀδικαιολόγητα «ταμπού», ποὺ κάποτε ἀπογοητεύουν καὶ τοὺς λογοτέχνιας καὶ τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους τῆς χώρας.

Δὲν πέρασε πολλὸς καιρὸς, ποὺ ἀπὸ τὴν «Νέα Ἑστία», συγγραφεῖς τοῦ κύρους ἐνός Θεοτοκά καὶ ἐνός Ἀλικῆ Θούλου, ἐξέμνησαν τὶς γυναικῆς συγγραφεῖς, γιὰ τὰ ἀξιόλογα ἔργα, ποὺ παρουσίασαν τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὄμινο, στὴ γυναικεῖα συμβολὴ στὴν λογοτεχνία μας, ἀπουσιάζει τὸ ὄνομα τῆς δ. Ἰωάννας Μπέκου, τῆς συγγραφέως τοῦ διβλίου, ποὺ ἔπασχε γιὰ σήμερα τὴ στήλῃ αὐτῇ. Καὶ εἶναι γνωστό, πὼς τὸ διβλίο τῆς αὐτοῦ, «Οἱ πύλες δὲν οδηγοῦν πρὸς Θεά», εἶναι μεταγενέστερο. Κυκλοφόρησε ὅστερα ἀπὸ τὴν εὐθυραμικὴ αὐτῇ ἀρθρογραφίᾳ τῆς «Νέας Ἑστίας». Μὰ ἡ δ. Ἰωάννου Μπέκου πρωτοφάνηκε μ' ἕνα, ἐπίσης ἀξιόλογο, διβλίο. Τὴν «Δεσποινίδα Μποθαρά». Δὲν ἔπασχε νὰ τὸ διαβάσω. Ἀλλὰ εἶμαι ἐξάσως πὼς καὶ τὸ διβλίο αὐτὸ θὰ εἶχε ὅλα τὰ χαρακτηριστικά τοῦ καινούργιου τῆς ἔργου. Καὶ συνεπῶς ἡ συμβολὴ μιᾶς τέτοιαις λογοτεχνικοῦ δὲν ἔπρεπε ν' ἀγνοηθῇ, κατὰ τὸν ἀπολογισμὸν αὐτόν, γιὰ τὰ ἔργα τῶν ἐλλήνων συγγραφέων.

Δὲν ἔπασχε νὰ διαβάσω, ὅπως γράφω, τὴν «Δεσποινίδα Μποθαρά». Φαντάζομαι πὼς τὸ ρομάντζο τῆς ἐκεῖνο θὰ τὸ ἐνέπνευσε ὁ πόθος τῆς νοσταλγίας, τῆς φυγῆς, κατὰ τὸ μεγάλο τῆς πρότυπο τοῦ διάσημου γάλλου συγγραφέως Φλωμπέρ.

Τὸ «Οἱ πύλες δὲν οδηγοῦν πρὸς Θεά» εἶναι

τό ακρον αντίθετον. Είναι έμπνευσμένο από μιὰ διάθεση ύποταγής στο μοιραίο. Στην διαπίστωση τῶν ήρώων του, ότι θά μέλουν στον ίδιο τόπο, άνίσχυροι νά τανύσουν τὰ άτροφικά φτερά τους, σέ τόσο, όπως τούς άντικρύζουν, κλειστούς όρίζοντας. Στο σημείο αυτό οι ήρωες τής δ. Μπέκου μοιάζουν τούς ήρωας του μυθιστορήματος «Άργώ» του κ. Θεοτοκά. Είναι τόσο άόριστη, τόσο άχνή ή όμοιότης, πού ίσως νά αποκλείεται οίαδήποτε επίδρασις του περίφημου αυτού έργου του κ. Θεοτοκά.

«Οί πύλες δέν οδηγούν πουθενά» χαρακτηρίζονται από την συγγραφέα, σαν χρονικό 1940—1950. Καί όσες έπιφυλάξεις κι' άν έχη κανείς για την μορφή του διβλίου της, βρίσκω πως περιλαμβάνει στίς σελίδες του πολλές φάσεις από την Ιστορία μιās γενεάς. Καί όσο και άν δέν φαίνεται άμέσως ότι τὰ γεγονότα πού διηγείται άφορούν την συγγραφέα—τό διβλίο της είναι έξιστόρησις τής ζωής ενός νέου, από τὰ έφηδικά του χρόνια—ό αναγνώστης πείθεται από τόν αόθορμητισμό και τή ζωντάνια, πού δίνονται αυτά τὰ γεγονότα, ότι ή δ. Μπέκου εκθέτει μιὰ περιπέτεια τής ζωής της.

Στην περίοδο αυτή, 1940 - 1950, πού τή γνωρίζουμε όλοι, έχον διαδραματισθή τὰ συνταρακτικώτερα γεγονότα του αιώνος μας, πού όλοι σχεδόν βρεθήκαμε κάτω από την άμείλιχτη επίδρασή τους. Καί όμως ή δ. Μπέκου διηγείται με τόση χάρη, με τόση δύναμη, ώστε νά αισθάνεται κανείς την άγωνία και τό δέος, πού γεννά ή θύμησης γεγονότων, πού τὰ έζησαν οι περισσότεροι αναγνώστες.

Τό διβλίο αυτό είναι γεμάτο από προτερήματα. Σε κάθε του σελίδα είναι διάχυτη ή ποιητική πνοή, πού αναδίνεται από τή διήγηση τής δ. Μπέκου. Καί κάθε κεφάλαιο του χρονικού είναι και μιὰ θαυμαστή απόδειξη τής τέχνης της. Από κάθε σελίδα προκύπτουν φυσιολογικώτατα τὰ γεγονότα, πού συνθέτουν τό άδιέξοδο του ήρωα του διβλίου, πού μάταια ζητεί μιὰ διέξοδο από τὰ έποχιακά αυτά προβλήματα. Καί όταν άντικρύση τίς πύλες, στο άδιέξοδο αυτό, βλέπει, με δέος, ότι δέν οδηγούν πουθενά.

Και τό γεγονός ότι ή συγγραφέας του διβλίου αυτού κατώρθωσε νά περιγράψη, με τόση ζωντάνια, όλα αυτά τὰ προβλήματα, πού κάποτε μάς άπασχόλησαν όλους μας, μαρτυρεί την αξία του έργου της.

Νίκος Πρωτόπαπας

Μητροπολίτου Έρμουπόλεως Εθαγγέλου : «Ο πολέμαρχος Χατζημιχάλης Νταλιάνης, Άλεξάνδρεια, 1950.

Αέν ήταν έδαία άγνωστος ό ήρωας τής μονογραφίας του συμπατριώτη μας Σεβασμιότατου κι' έλλογιότατου Μητροπολίτη Έρμουπόλεως κ. Εθαγγέλου (Ψίμα). Χατζημιχάλης Νταλιάνης, πόν όποιον, με τόση στοργή, με τόση συμπατριωτική υπερηφάνεια και τόσο άδρές φράσεις έμφα-

νίζει ό συγγραφέας της, σέ κάθε λεπτομέρεια τής πολεμικής ή άλλης ζωής του. Είναι όμως τώρα, πολύ λεπτομερειακή, και με έξαντλητικά περισυλλογιακή προσπάθεια, ή έμφάνιση πού γίνεται του ήρωϊκού αυτού τέκνου του Δελδινακίου από τό συμπατριώτη του λόγιο, ή όποία διασχίζεται σέ όλα της τὰ στάδια, από τόν ένθουσιαστικό λυρισμό με τόν όποιο ό Σεβασμιότατος σ. έφερε σέ πέρας την έργασία του.

Διακηρύσσονται σ' αυτή αλήθειες, άντικρούονται άμφοδότησεις, διαλύονται πλάνες, και θαρραλέα—με τή συνείδηση τής Ιστορικής άποστολής—άναιρούνται συκοφαντικές ή παραπλανητικές διαθέσεις, διατυπώνονται μομφές για ήθελημένες άδιαφορίες ή παραλείψεις, μαστιγώνονται διαστρεβλώσεις τής Ιστορικής αλήθειας. Άναστηλώνονται περιφρονημένα δίκαια τών Ήπειρωτών.

Τό τελευταίο μάλιστα έπεισόδιο τής πολυκύμαντης ζωής του Χατζημιχάλη, κι' ό σφαγισμός τών έγκαταλειμένων παληκαριών μας στο Φραγκοκαστέλλο, είναι γραμμένα με τονισμένη λυρικότητα και με συγκίνηση πηγαία, πού έρρισκε άμεση άνταπόκριση. Οι σκιές του Χατζημιχάλη και τών όπαδών του, ίσως έβηκαν έτσι μιὰ δικαίωση· κι ίσως πάσουν τώρα τό αιώνιο πέρασμά τους στα κακοτράχαλα και ματωμένα εκείνα πεδία, ίσως σταματήσουν τό διάδα τής διαμαρτυρίας τους, για μιάν άδικη πράξη, κι ίσως ήσυχάσουν οι μέχρι σήμερα άνήσυχες και θλιβερές ψυχές τους.

Δ. Σ.

Νίκου Στρατάκη : *Είπεν ή ψυχή μου*, ποιήματα, Άθήναι, 1952.

Ό κ. Στρατάκης έχει εκδόσει ως τώρα, τρεις ακόμα ποιητικές συλλογές : «Τραγούδια του Στρατοκόπου», «Δεύτεροι παλμοί» και «Ό δρόμος τών Άστρων». Εκτός αυτού έχει κι' ένα πλούσιο μεταφραστικό έργο τών Γάλλων ποιητών, πού κρήθηκε ευμενέστατα από τούς έγκυροτέρους δικούς μας και ξένους κριτικούς.

Αέν έτυχε νά διαβάσω τὰ προηγούμενα ποιήματα του κ. Στρατάκη. Ή συλλογή όμως «Είπεν ή ψυχή μου» μάς δείχνει ένα ποιητή με ώριμο ταλέντο και αόθορμητη ποιητική φλέβα. Τὰ τραγούδια του, κινούμενα στο ρυθμό και τή ρίμα τής παράδοσης, δονούνται από πηγαίο λυρισμό, εδαισθησία και μουσικότητα. Ό στίχος του λεπτός, άρμονικός, καλοδουλεμένος συνδυάζόμενος με τή γνησιότητα τής έμπνευσής του δημιουργεί άβίαστα τό κλίμα τής καλλιτεχνικής συγκίνησης. Ό παραλογισμός, ή εκζητηση, ή άνειλικρίνεια, και τό άκατάληπτο, είναι πράγματα πού δέν έχουν θέση στην ποίηση του κ. Στρατάκη. Ό ποιητής συνεχίζει έπιτυχημένα τή μεγάλη παράδοση τών νεοελλήνων λυρικών κι' αυτό είναι κάτι πού πρέπει νά έξαρθή ιδιαίτερα στη σημερινή έποχή πού χαρακτηρίζεται από κούφια μίμηση ξένων προτύπων και άπομακρύνει την ποίηση από τίς γνήσιες πηγές τής.

Ι.Ν.Ν.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

1.— Παρουσία τῶν ἐπισήμων ἐγένετο εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων δεξολογία ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει. Μετὰ τὸ πέρασ ταύτης ἐγένετο δεξίωσις εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Ἡπείρου.

2.— Εἰς ἡλικίαν 112 ἐτῶν ἀπεβίωσιν εἰς Ἰωάννινα ὁ Ε. Τάσιος ἐκ Β. Ἡπείρου.

3.— Μὲ ἐπιβλητικὴν ἐπισημότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐγένοντο εἰς Κόνιτσαν τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλείσης Φρειδερίκης Κατ' αὐτὰ παρέστησαν ὁ ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν κ. Κανελλόπουλος, ὁ ὑφυπουργὸς κ. Δημόρατος, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπιτελείων κ.κ. Τσιγκούνης, Κιτριλάκης, Λάμπας καὶ Κελαϊδῆς, οἱ στρατηγοὶ κ.κ. Ἰωάννου, Μπαλαντᾶς, Δόβας καὶ Τσοταλός, ὁ Γεν. Διοικητὴς Ἡπείρου κ. Τσιτσάρας, ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων κ. Κιτσιδης, οἱ βουλευταὶ κ.κ. Παπαδόπουλος, Ἰωάννου καὶ Ζωτος ὡς καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὀρχῶν τοῦ Νομοῦ. Πρὸ τῶν ἀποκαλυπτηρίων ὠμίλησεν ὁ ὑπουργὸς κ. Κανελλόπουλος ἐξάρας τὴν σημασίαν τῆς ἐπετείου.

— Εἰς δηλώσεις του εἰς Ἰωάννινα ὁ κ. Κανελλόπουλος ἐτόνισεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀντιμετωπίζει μὲ ρεολισμὸν τὰ Βαλκανικὰ προβλήματα καὶ περισσότερον ὄλων τὸ Βορειοηπειρωτικόν.

4.— Ὁ Γεν. Διοικητὴς Ἡπείρου κ. Τσιτσάρας εἰς τὸ ἐπισκεφθέντα αὐτὸν Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑνώσεως Ζαγορισίων Ἰωαννίνων ἐτόνισεν ὅτι θὰ ἐνδιαφερθῇ ζωηρῶς διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς καταστραφείσης περιοχῆς.

5.— Ἐνεκρίθη πίστωσις 300 ἑκατομμυρίων δραχ. διὰ τὸ Διοικητήριον τῆς Ἡγουμενίτης.

6.— Συνεπεία τῶν βροχῶν ὑπέστη καθίζησιν τὸ ἔδαφος εἰς τὴν Κονιότητα Ἀσπροχωρίου. Σουλίου συνεπεία τοῦ ὁποῦ ὑπάρχει κίνδυνος κατορρεύσεως τὴν οἰκίων.

7.— Εἰς Ἄρταν λόγῳ τῶν βροχῶν ἐπλημύρυσεν ὁ Ἀραχθὸς μὲ κίνδυνον νὰ καταστραφῇ ἡ κολλιεργεῖα τοῦ κάμψου.

8.— Κατόπιν χορηγηθείσης νέας πιστώσεως ἀποπερατοῦται τὸ Σανατόριον Ἰωαννίνων καὶ θὰ παραδοθῇ εἰς χρῆσιν τὸν Φεβρουάριον.

9.— Διὰ τὸ Διοικητήριον Ἰωαννίνων ἐχορηγήθη νέα πίστωσις ἐκ 450 ἑκατομ. δραχμῶν.

10.— Λόγῳ τῶν συνεχιζομένων βροχῶν ἐπλημύρυσεν τὸ λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων.

11.— Εἰς Ἄρταν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ μουσικοφιλολογικοῦ Συλλόγου «Σκούφας» θεατρικὴ παράστασις μὲ τὸ ἔργον «Οἱ δῖπους τύραννος» σημειώσασα πλήρη ἐπιτυχίαν.

— Εἰς Σαγιάδα ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια θεμελιώσεως ἱεροῦ ναοῦ χόροστατοῦντος τοῦ Σεβασμ. Δωροθέου.

12.— Εἰς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων συνεχίζεται ὑπὸ τῶν δασικῶν ὑπηρεσιῶν τὸ ἔργον τῆς ἀναδασώσεως καὶ δεινδροφυτεύσεως.

13.— Ἀπεστάλησαν εἰς Ἰωάννινα τὰ σχέδια τῆς θεμελιωθείσης νέας Ζωσιμαίας Σχολῆς συντόμως δὲ θὰ ἀρχίσουν οἱ ἐργασίαι ἐν σκαφῇ τῶν θεμελίων.

14.— Ὑπὸ μηχανικοῦ τοῦ ὑπουργείου Προνοίας συνετάχθησαν μελέται σχεδίου πόλεως Φιλιπιάδος, Κονίτης καὶ Παραμυθᾶς.

15.— Ἀφίχθη εἰς Ἰωάννινα ὁ κ. Φ. Δραγούμης, πρῶτον ὑπουργός, ὅστις μετέβη εἰς Κόνιτσαν πρὸς ἐπιθεώρησιν τῆς Ἀναγνωστοπούλειου Σχολῆς.

16.— Ἡ Μάννα τοῦ Στρατιώτου κ. Λύκα περιοδεύσασα εἰς τὰς περιοχὰς Πωγωνίου καὶ Κονίτης διένειμεν εἰς τοὺς ἀνδρας τῶν ΤΕΑ ἱματισμόν.

17.— Ἡ 116η ἐπέτειος τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Πολιοῦχου Ἰωαννίνων ἐωρτάσθη μετὰ πόσης ἐπισημότητος. Εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου ἐτετεixoθη μορμαρινὴ πλάξ μὲ τὰς ἐξῆς λέξεις: «Χριστῷ παθὼν πίστεως ὑπὲρ, ἀγχιωτὴν δεχθεὶς ἰῶδε τὸ ὦ νέος μάρτυς Ἰωαννίνων Γεώργιος ἐξελίπε γαῖαν ἔτει σωτηρίῳ αἰῶνι Ἰανουαρίου ιζ'».

18.— Ἀπεφασίσθη ἡ ἀσφαλτόστρωσις τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Β. γλας μέχρι Κονίτης.

19.— Ἀπεφασίσθη ἡ κατάργησις ὄλων τῶν ἀποθηκευτικῶν κέντρων τῆς Ἡπείρου πλην τῶν Ἰωαννίνων.

20.— Εἰς Ἄρταν ἐξεργάγη πυρκαῖα πρᾶξις ἡσασα σημαντικὰς ζημίας.

21.— Οἱ γεωργικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων προσέφερον εἰς τὸν ἔρανον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως τῆς νέας Ζωσιμαίας Σχολῆς 1.202.000 δραχ. Ἐπίσης ὁ κ. Σ. Λούτης τραπεζιτικὸς ὑπάλληλος ἐν Ἀθήναις προσέφερον 1.000.000 δραχμάς.

22.— Ἐκ τοῦ Ἑράνου τῆς Βασιλείσης ἀπεφασίσθη ἡ χορήγησις σημαντικῶν πιστώσεων εἰς τοὺς πορρομεθορίους νομοὺς διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν οἰκίων τῶν συμμοριοπλήκτων.

23.— Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Μοργαριτίου Θεοπρωτίας ἀνευρέθησαν κοιτάσματα λιγνίτου.

24.— Εἰς τὸν Νομὸν Θεοπρωτίας βαίνει ἱκανοποιητικὰς ἡ διάνοιξις τῶν ὁδῶν βάσει τοῦ προγράμματος «Πρόνοια Ἑργασίᾶ».

26.— Ὑπὸ τοῦ ἀφίχθέντος εἰς Ἰωάννινα μηχανικοῦ τοῦ Ἑράνου τῆς Βασιλείσης κ. Βερυκίου ἐγένετο ἡ παραλαβὴ τῶν κάτωθι ἀποπερατωθέντων ὑπὸ τοῦ Ἑράνου διδασκηρίων: Περάματος, Κρύας, Ἀσφάκας, Νεγράδων, Γεροπλατάνου, Βασιλικοῦ, Πεκλιορίου, Καρσαίων, Τραπεζῆς, Μηλιάς, Μοισιοῦτης, Ἀνω Λίππας, Ἐλάφης, Γκολεμῆς, Κεμμαριάς, Χοροκοπίου, Πραμάντων, Μαυροπούλου, Δρυμάδων, Γρεβενετίου καὶ Πεντολάκκου.

27.— Διεκόπη ἡ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία Ἰωαννίνων—Ἀθηνῶν μέχρι 22 Μαρτίου.

28.— Εἰς χιονοδρομικοὺς ἀγῶνας τοῦ Βερύλου θὰ μετὰσχη καὶ τμήμα τοῦ Ε. Ο. Σ. Ἰωαννίνων.

29.— Ἐπὶ γιουγκοσλοβικοῦ ἀτμοπλοίου

ἐγένετο εἰς Πρέβεζαν ἡ πρώτη φόρτωσις ἡπειρωτικῆς ὀρύξης διὰ τὸ ἐξωτερικόν.

30.—Ἐκ μέρους τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Νεότητος ἀπεστάλησιν 4014 κυτία μὲ ἱματισμόν, σχολικὰ ὑλικά καὶ τρόφιμα προοριζόμενα διὰ τὰ σχολεῖα Ἑπείρου.

3.—Λίαν συντόμως ἀρχίζει ἡ ἐκτέλεσις τῆς 3ης σειρᾶς ἀρδευτικῶν ἔργων εἰς τὴν πεδιάδα Κονίτης.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Στὴ σειρὰ τῶν διαλέξεων, ποὺ ὁργανώνει ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» δόθηκε τὴν 1η Φεβρουαρίου ἡ ὁμιλία τοῦ Δικηγόρου κ. Πάνου Φάντη μὲ θέμα «Γεώργιος Χατζῆς - Πελλερέν». Ὁ ὁμιλητής, πρὶν εἶχε κατὰ τὰ φοιτητικὰ του χρόνια νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ τὸν ἀειμνηστο Χατζῆ, μᾶς μίλησε γιὰ τὴ δραματικὴ ζωὴ του καὶ ἀνέλυσε τὸ ἔργο του ὡς δημοσιογράφου, δραματικοῦ ποιητῆ καὶ χρονογράφου μὲ ἀκρίβεια καὶ ἀντικειμενικότητα.

Τὸ πυκνὸ καὶ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον, ποὺ συγκεντρώθηκε στὸ Στρατιωτικὸ Θέατρο, ἀκουσε τὸν κ. Φάντη μὲ προσοχὴ καὶ ἐνδιαφέρον ὀφειλόμενο καὶ στὸ θέμα ἀλλὰ καὶ στὸν ἀψογον ὁμιλητῆ.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας ἀπήγγειλε μερικὰ ἀπὸ τὰ πρὶν χαρακτηριστικὰ ποιήματα τοῦ Πελλερέν ἡ δις Μάγδα Παπαδοπούλου.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Περιφερείας Φιλιππῶν

Ι. Συγκεντρώσεις

1. Στὸς Φιλιππῆς. Ἐγινε στίς 11 Νοεμβρίου 1950. Πῆραν μέρος οἱ 60 διδάσκαλοι καὶ οἱ 13 Νηπιαγωγοὶ τῆς Ἐπαρχίας Φιλιππῶν τῆς Περιφερείας.

Στοὺς συγκεντρωθέντας μίλησε διεξοδικὰ ὁ Ἐπιθεωρητὴς κ. Ἀλ. Μεταξᾶς. Ἐκαμε ἀξιολόγησιν τοῦ ἔργου τοῦ δημοδιδασκάλου καὶ μάλιστα τοῦ ἀκρίτα δημοδιδασκάλου, διεκήρυξε τὶς ἀρχὰς ποὺ πρέπει νὰ διέπουν τὸ ἔργον αὐτό, διέγραψε κατευθύνσεις, ἀνέπτυξε βασικὰς παιδαγωγικὰς καὶ διδαχτικὰς ἀρχὰς κλπ.

2. Στοῦ Βουτζαρά. Ἐγινε στίς 16 Νοεμβρίου 1950. Σ' αὐτὴν πῆραν μέρος οἱ 21 δημοδιδάσκαλοι τῆς Ἐπαρχίας Κουρῆν τῆς περιφερείας. Καὶ πρὸς αὐτοὺς μίλησεν ὁ Ἐπιθεωρητὴς κ. Μεταξᾶς.

3. Στὸς Φιλιππῆς. Ἐγινε τὴν 1 Φεβρουαρίου 1951 καὶ πῆραν μέρος οἱ δημοδιδάσκαλοι καὶ οἱ Νηπιαγωγοὶ τῆς Ἐπαρχίας Φιλιππῶν τῆς Περιφερείας. Στὴ συγ-

κέντρωσιν αὐτὴ παρευρέθη καὶ ὁ Νομάρχης Θεσπρωτίας κ. Δ. Κόπανος.

Στοὺς συγκεντρωθέντας μίλησαν κατὰ σειράν: Ὁ Ἐπιθεωρητὴς κ. Μεταξᾶς, ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἑξαταξίου Σχολείου τῆς ἑδρας κ. Ν. Κορδῆς καὶ ὁ Νομάρχης κ. Κόπανος.

Οἱ ὁμιλίαι καὶ τῶν τριῶν περιστράφηκαν γύρω στὸ μεγάλο θέμα: Ὁ δημοδιδάσκαλος ἀνάμεσα στὸν ἐπαναπατρισθέντα καὶ ἐπαναπατριζόμενο ἀκριτικὸν μας πληθυσμό.

II.— Π α ι δ α γ ω γ ι κ ῆ ς Σ υ ν ε δ ρ ί ε ς

Ἐπειτα ἀπὸ παρακολούθησιν τῆς ἐργασίας ἐπιθεωρηθέντων Σχολείων ἔγιναν οἱ παρακάτω παιδαγωγικὰς συνεδρίες:

1) Στὸ Τσαρακλιμάνι, στίς 20-4-1951

2) Στὸ Μαυρονέρι, καὶ 3) Στὸ Παληοχώρι.

III.— Τ ο π ι κ ᾶ Σ υ ν ἑ δ ρ ι α.

1) Στοῦ Βουτζαρά, στίς 4 Μαρτίου 1951. Παραυρέθησαν σ' αὐτὸ οἱ Διδάσκαλοι τῶν 12 γύρων Σχολείων. Ὁ Δ/λος τοῦ ἐκεῖ 1) ταξίου Δημοτ. Σχολείου κ. Δ. Μπέσιας παρουσίασε στοὺς συναδέλφους του ἓνα συνολικὸν κομμάτι τῆς καθημερινῆς στὸ Σχολεῖο του ἐργασίας.

2) Στὴ Σίδερη, μὲ συμμετοχὴ 32 δημοδιδασκάλων, στίς 23-4-51. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ Συνέδριον ἔγιναν πρακτικὰς διδασκαλίας ἀπὸ τὸ Διευθυντὴ τοῦ σχολείου Δ/λο κ. Θ. Ἐξαρχο καὶ ἀπὸ τὴν διδασκάλισσα Μ. Μουσμούννη.

Ἐπακολούθησε διεξοδικὴ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὸν ὀρθότερον τρόπο δ/λίας τῶν παραπάνω μαθημάτων κλπ.

3). Στὸ Φοινίκι, στίς 21-11-1951 Σ' αὐτὸ τὸ Συνέδριον δίδαξαν ὑποδειγματικὰ: α) Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀ. Μεταξᾶς: 1) Ἀνάγνωσιν καὶ 2) Ἐν. Δ/λία μὲ θέμα: Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μας καὶ μὲ ἐνύφανσιν σ' αὐτὸ τῶν παρακάτω ἐπὶ μέρους μαθημάτων: Πατριδογνωσίας, Λεκτικῶν Ἀσκήσεων, Ἀναγνώσεως, Ἰχνογραφίας, Τοπικοῦ θρύλου. β) Ὁ δ/λος τοῦ Σχολείου Π. Τσατίσας. 1) Ἀριθμητικὴ καὶ 2) Ἱστορία.

4) Στὸ Παληοχώρι στίς 2-12-1951. Ἐδῶ δίδαξε πάλιν ὁ Ἐπιθεωρητὴς Α. Μεταξᾶς: 1) Ἐν. δ/λία στίς Α' Β' τάξεις. Ἐνότητα: τὸ σπῖτι. Ἐνύφανε δὲ τὰ ἐξῆς

μαθήματα : Πατριδογνωσία, Λεκτικὲς ἀσκήσεις, Ἀνάγνωση, Ἀριθμητική, Χειροτεχνία, Παραμύθι. 2) Ζωολογία. Ὁ δὲ Δ)λος τοῦ Σχολείου Θ. Κουτσοχοῆτος δίδαξε Φυσικὴ Πειραματικὴ.

5. Στοῦ Βουτσαρά, στίς 7 12-1951. Σ' αὐτὸ δίδαξε μόνον ὁ Ἐπιθ)τῆς Α. Μεταξᾶς. 1) Ἐν. Δ)λία στίς Α'Β' τάξεις. 2) Ἀνάγνωση. 3) Γεωμετρία. 4) Ζωολογία καὶ 5) Ἀριθμητική.

6) Στῇ Λεπτοκαρνά, στίς 20 12-1951. Σ' αὐτὸ παρηκολούθησαν τὸν Ἐπιθ)τῆ τους οἱ δημοδιδάσκαλοι στίς ἐξῆς διδασκαλίαις του : 1) Ε.Δ. στίς ΑΒ τάξεις. 2) Ἀνάγνωση καὶ 3) Φυτολογία.

7. Στοὺς Ἀγίους Πάντες, στίς 28-2-1952. Δίδαξε καὶ πάλιν ὁ Ἐπιθεωρητῆς κ. Α. Μεταξᾶς : 1) Ε.Δ. στίς ΑΒ τάξεις 2) Ἀνάγνωση (Ε'ΣΤ'). 3) Ἱστορία καὶ 4) Ζωολογία.

8) Στοὺς Φιλιάταις, στίς 29-3-1952. Δίδαξαν : α) Ὁ Ἐπιθεωρητῆς κ. Α. Μεταξᾶς Ε.Δ. στήν Α' τάξη, β) Ἡ Δ)λισσα Ροδάνθη Τσαλούκη, στήν τάξη της, Β' Ἐν. Δ)λία, γ) Ὁ Διευθυντῆς τοῦ Σχολείου καὶ δ)λος τῆς Στ' τάξεως Ν. Κορδῆς τὸ κεντρικὸ μᾶθημα τῆς ἡμέρας — Φυσικὴ Πειραματικὴ.

9. Στοῦ Βουτσαρά, στίς 8-11-1952. Στὸ Συνέδριον αὐτό, τὸ πρῶτο τοπικὸ τοῦ Σχολ. ἔτους 1952-53, πῆραν μέρος οἱ δ)λοι τῶν Σχολείων τῆς Ἐπαρχίας Κουρέντων τῆς Περιφερείας. Δίδαξε καὶ σ' αὐτὸ ὑποδειγματικὰ ὁ Ἐπιθ)τῆς Α. Μεταξᾶς Ἀνάγνωση (ΓΔ). 2) Ε.Δ. στίς ΑΒ τάξεις 3) Φυσικὴ Πειραματικὴ (Ε'ΣΤ') καὶ 4) Θρησκευτικὰ.

10. Στῇ Λεπτοκαρνά, στίς 11-11-1952. Δίδαξε καὶ σ' αὐτὸ ὑποδειγματικὰ ὁ Ἐπιθεωρητῆς Α. Μεταξᾶς.

IV. Γενικά Συνέδρια.

Συγκροτήθηκαν στήν ἔδρα τῆς Περιφερείας — Φιλιάταις — δυὸ Γενικά Συνέδρια.

Τὸ πρῶτο στίς 9 - 11 Μαΐου 1951. Τὸ τίμησαν ὁ Νομάρχης Θεσπρωτίας κ. Κόπανος, ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητῆς Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως, Ἀντιπρόσωπος τοῦ Μητροπολίτου, Προϊστάμενοι ὑπηρεσιῶν τοῦ Νομοῦ, ὁ Ἐπαρχος Φιλιατῶν, ὁ Δήμαρχος Φιλιατῶν, ὁ Πρόεδρος Συνδέσμου Φίλων

Στρατοῦ κ. Ἀθανασᾶκος, ἐπίλεκτα μέλη τῆς κοινωνίας, Στρατιωτικοὶ κλπ. Τὸ παρηκολούθησαν ὅλοι οἱ δάσκαλοι, οἱ διδασκάλισσες καὶ οἱ νηπιαγωγοὶ τῆς Περιφερείας. Συζητήθηκαν τὰ παρακάτω θέματα :

1. Ὁ Δημοδιδάσκαλος καὶ δὴ ὁ ἀκρίτας, ὡς ἐθνικὸς καὶ ἐκπολιτιστικὸς παράγων. Εἰσηγηταί : α) Ὁ Δημοδιδάσκαλος Φιλιατῶν Ν. Κορδῆς καὶ β) ὁ Δημοδιδάσκαλος Πλαισίου Τ. Βασδέκης.

2. Ἡ διδασκαλία τῶν Φυσιογνωστικῶν μαθημάτων στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Εἰσηγηταί : α) Ὁ δημοδιδάσκαλος Κουρέντων Κων. Σταμάτης. β) Ὁ δημοδιδάσκαλος Δεσποτικοῦ Δημ. Δαῆς.

3. Ἡ ἐπὶ ὀρθῶν ψυχολογικῶν βάσεων καὶ μεθοδικῶν ἀπαιτήσεων ὁργάνωσις καὶ διεξαγωγή τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Α' τάξει : α) Κεχωρισμένως διδασκομένη. β) Ἐν συνδιδασκαλίᾳ μετὰ τῆς Β'ας. Εἰσηγηταί : α) Ὁ δημοδιδάσκαλος Ἐλαίας Σ. Τσαντίνης καὶ β) ἡ διδασκάλισσα Γολᾶς Π. Βακόλα.

Τὸ δεύτερο στίς 18 - 20 Σεπτεμβρίου 1952 Τὸ τίμησαν ὁ Νομάρχης Θεσπρωτίας κ. Κόπανος, ὁ Ἐπαρχος Φιλιατῶν κ. Ἐξαρχάκης, ὁ Ἀντιπρόσωπος τοῦ Μητροπολίτου, οἱ Στρατιωτικὲς καὶ Πολιτικὲς Ἀρχές, ὁ Δήμαρχος Φιλιατῶν κ. Δ. Σπανόπουλος, ὁ Θεολόγος ἱεροκλήρυξ κ. Α. Κοκολιός, ἐκλεκτὰ μέλη τῆς κοινωνίας Φιλιατῶν κλπ.

Συζητήθηκαν τὰ παρακάτω θέματα :

1. «Ὁρια καὶ δυνατότητες ἀποδοτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν δι' ὑπ' ἀριθ. 3095/17.10.50 ἐγκυκλίου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κοινοποιηθέντων Προγραμμάτων μονοτοταξίου καὶ διταξίου Δημοτ. Σχολείων. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς των εἰς τὴν πράξιν. Ἀναγκαῖαι τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις. Εἰδικώτερον παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων καὶ προῦ ὁθέσεων ἐφαρμογῆς τῆς καθιερουμένης διὰ τῶν προγραμμάτων αὐτῶν εἰς τὰ 1τάξια καὶ 2τάξια Δημοτ. Σχολεῖα Ἐλαίας Διδασκαλίας».

Εἰσηγηταί : α) Ν. Σκόπας, δημοδιδάσκαλος τοῦ Δημοτ. Σχολείου Καλοχωρίου καὶ β) Σ. Τσαντίνης, δημοδιδάσκαλος τοῦ Δημοτ. Σχολείου Ἐλαίας.

2) «Ἡ διὰ τῆς ἐλευθέρως συζητήσεως

τῶν μαθητῶν διεξαγωγή τῆς διδασκαλίας. Πῶς ἐπιτυχῶς οἱ μαθηταὶ ἐθίζονται εἰς ταύτην. Πῶς ἐπιτυχῶς ἐποικοδομεῖται καὶ τελειοποιεῖται αὕτη».

Εἰσηγηταί: α) Κ. Κοντοπᾶνος, δημοδιδάσκαλος τοῦ Δημ. Σχολείου Ριβεντῆς καὶ β) Μ. Μάκκας, δημοδιδάσκαλος Δημοτ. Σχολ. Γκριμπόβου.

3. «Βασικὰ προβλήματα τῶν Σχολείων τῆς Περιφέρειας. Τρόποι καὶ μέσα ἀντιμετωπίσεώς των». Εἰσηγητὴς ὁ δημοδιδάσκαλος Δεσποτικοῦ Δημ. Δαῆς.

4) «Τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας. Ὁρθὴ τήρησις αὐτῶν. Τακτοποιήσις τοῦ Ἀρχείου». Εἰσηγητὴς ὁ Δ)λος Σίδφρης Θ. Ἐξαρχος.

5) «Τί πρέπει νὰ διδάσκεται καὶ πῶς νὰ διδάσκεται εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον». Εἰσηγήτρια ἡ Νηπιαγωγὸς Μ. Μουσμούνη.

Παρακαλοῦμε τοὺς ἀγαπητοὺς μας συνεργάτας νὰ ἔχουν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τους, ὅτι τὰ χειρόγραφα ποὺ στέλλουν στὸ περιοδικό, εἴτε δημοσιευθοῦν εἴτε ὄχι, δὲν εἶναι δυνατόν — γιὰ πολλοὺς λόγους — νὰ ἐπιστρέφονται καὶ ὑποτίθεται ὅτι πάντοτε μένει — καὶ πρέπει νὰ μένη — στὰ χέρια τους ἀντίγραφο τῆς στελλόμενης ὕλης. Μόνο σὲ ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, θὰ εἶναι δυνατόν στὸ περιοδικό, νὰ μὴ ἐφαρμόζη τὴν καθιερωμένη πιά γιὰ ὅλα τὰ ἔντυπα ἀρχή.

Θωμ. Εὐθ., Worcester Mass. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. — Γ. Παπαγ., Μαραθῶνα. Μᾶς συγκινεῖ καὶ ἡ ἄλλη εὐγενικὴ προσφορά σας, γιὰ τὴν ὁποία θὰ σᾶς γράψουμε ὅταν ὠριμάσῃ τὸ θέμα ἐνεργοῦμε. — Στ. Στεργ., Καβάλα. Στείλαμε καὶ γράψαμε. — Β. Σκαφ., Φάρσαλα. Ὁ κ. Σ. μᾶς διαβίβασε τὸ μήνυμά σας· θὰ σᾶς γράψουμε κι ἐμεῖς. — Γ. Γαλδ., Σέρρας. Εὐχαριστοῦμε καὶ ἀντεπυχομένο. — Χρ. Σολωμ., Ἀθήνα. Θερμότητα εὐχαριστοῦμε περιμένουμε ὅλα ἀνυπόμονα. Σᾶς γράψουμε. — Α. Χαλ., Λονδίνο. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ. — Αἰδσα. Γ. Παῖς., Χιονάδες. Πήραμε εὐχαριστοῦμε οἱ ἐργασίαι σας εἶναι πάντοτε ἐπρόσδεκτες. — Β. Μπ., Ἀθήνα. Πήραμε, εὐχαριστοῦμε περιμένουμε. — Μ. Οἶκ., Elisabethville. — Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν στοργή σας. Στείλαμε καὶ στοὺς δυὸ ὅλη τὴ σειρά. — Γ. Γάγ., Ἀθήνα. — Εὐχαριστοῦμε θερμὰ, δημοσιεύεται. — Ἑλλ.

Λαογρ. Ἐταιρεία, Ἀθήνα. Πήραμε εὐχαριστοῦμε θερμότητα γράψουμε. — Λογοτεχνικὴ Πνοή, Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε, στείλαμε. — Ν. Πρωτ., Ἀλεξανδρούπολη. Πήραμε, εὐχαριστοῦμε βιβλιοκρισία δημοσιεύεται. Γράψουμε. — Κ. Κωνστ., Γουριά. Ἐντυπα ἐστάλησαν ταχυδρομικῶς εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Γράψαμε. — Μιλτ. Τζ., Ἀγρίνιο. Εὐχαριστοῦμε θερμότητα γιὰ ὅλα ὁ κ. Σ. εὐχαριστεῖ θερμὰ κι ἀντεπιστέλλει. — Γ. Καρ., Πάτρα. Θερμότητα πάντοτε εὐχαριστοῦμε ταχυδρομοῦμε ἐγγωρίαν ἐφημερίδα. — Τάκ. Δαν., Ριγγιάδες (Κέρκυρα). Ἡ συννεργασία σας ἐδόθη εἰς σκ τοιογράφον διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐλπίζομε νὰ ἐπανέλθωμε γρήγορα. — Δ. Ν. Δολ., Kuwait. Ἐστάλησαν διὰ συστημένου δέματος ὅλα. — Χρ. Μηλ., Θεσσαλονίκη. Ἐστάλη συστημένον πρὸ 10ήμερον. — Ἀλκην Ἀγγινόν, Ἐνταῦθα. Ἐπύραμε εὐχαριστοῦμε. — Β. Βελ., Ἀθήνα. Θερμότητα εὐχαριστοῦμε δημοσιεύεται. — Τακ. Τσ., Ἀθήνας. Συννεργασία ἐλήφθη. Μετάφρασις Πινδάρου ἔχει ἤδη δημοσιευθῇ (τευχ. Δεκεμβρίου). Συμφωνοῦμε ἀπολύτως. Γράψουμε καὶ ἰδιαιτέρως. — Γ. Θεόδ., Ἀθήνα. Ἀναμένομε, εὐχαριστοῦμε. — Παν. Χρ., Θεσσαλονίκη. Ἐλάβομεν, εὐχαριστοῦμε, γράψουμε καὶ ἰδιαιτέρως.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ: Ἀλκὴ Κωτσάκη: «Ἀρματοδρόμοι — Ἑλληνικὴ Γῆ» Ἀθήναι 1953. Κ. Μ. Κιούρη καὶ Α. Νικολαΐδη: «Ἡπειρωτικὴ ψυχὴ» (εἰκονογραφημένον Λεῦκωμα) Α' τομ. Ἰωάννινα 1913. Δημήτρης Σιατοπούλου: «50 χρόνια Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς» Ἔκδοσις περιοδικῶ «Ἡρῆκος», Λονδίνο 1953. Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας: «Λαογραφία» Τριμηνιαῖον Δελτίον, τόμοι Β', Γ', Δ', Ε', ΣΤ', Ζ', Η', Θ', Ι', ΙΑ', ΙΒ', καὶ ΙΓ'. Ἀθήναι 1910—1950.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Κιβωτός», 14ον, Φ)ριος 1953. Ἀθήναι. «Βορρ)κός Ἀγών», 12ον, Ν)βριος -Δ)βριος, Ἀθήναι. «Μορφές» 76ον Ἰαν, Θεσσαλονίκη. «Νέοι Θεσμοὶ» 33ον, Ἀθήναι. «Ἀκτῆνες», 135ον, Φ)βριος, Ἀθήναι «Κρῆκος» 25-26 Λονδίνον. «Λογοτεχνικὴ Πνοή», 1ον, 2ον, 3ον, Ἀθήναι 1952. «Πνευματικὴ Ζωή» 12ον Ἀθήναι «Δελτίον Χριστ. Ἐνώσεως Ἑκπαίδ. Λειτουργῶν» 36 37ον Φ)βριος 1953. «Ἐκλογὴ» 88ον Φ)βριος 1953.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «Ἡπειρωτικὰ καὶ Ἀρτεργατικὰ Νέα» Ἀθήναι «Ξενοδοχειακὸν Βῆμα» Ἀθήναι. «Ἡπειρ. Μέλλον» — Ἀθήναι. ἔτος 15ον (9ον) φ. 97)251. «Στρατ. Νέα» — Ἀθήναι. «Θεσπρ. Νέα» — Ἀθήναι. «Ἐλευθ. Λόγος» — Ἀρτα. «Θεσπρ. Βῆμα» — Ἡγουμενίτσα. «Β. Ἡπειρος», «Ἐθν. Ἀγών», «Κῆρυξ», «Ἡπειρ. Ἀγών» — Ἰωάννινα.

Σ ημ. — Στὴ σελ. 200 τοῦ παρόντος τεύχους «Ἱστορικαὶ σημειώσεις» ἡ χρονολογία 1294 νὰ γίνῃ 1204.

Τυπώνεται και θα κυ-
κλοφορήσει προσεχώς :

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

“Η ΣΠΗΛΙΑ ΤΟΥ ΣΚΥΛΟΣΟΦΟΥ,,

Ο Λαΐσσης — Τρίκης Διονύσιος
ὁ Φιλόσοφος καὶ τὸ Ἑπειρωτικὸ
κίνημα τοῦ 1611

Θὰ διατίθεται καὶ ἀπὸ τὸ Τμήμα Βι-
βλίου τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας».

Σ η μ.—Οἱ «Περίπατοι στὰ Γιάννινα»
τοῦ αὐτοῦ συγγραφέα ἐξαντλήθηκαν
ἐτοιμάζεται ἀνατύπωσις μετὰ τὴν προσ-
θήκη τῆς Βας καὶ Γης σειρᾶς.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΟΙΝΟΠΟΙΪΑ

Γ. Π. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Στοὰ Λιάμπεη 14—Τηλ. 6-35

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

- Διαρκὲς παρακαταθήκη γνησίων οἶ-
νων ΖΙΤΣΗΣ εἰς φιάλας, (ἀφροδῶν
καὶ μὴ, γλυκέων καὶ προύσιων).
- Ἐκλεκτὰ κρασιὰ καὶ ρετσίνα εἰς γα-
λόνια ποικίλης περιεκτικότητος καὶ
εἰς χῶμα.
- Γενικὸν ἐμπόριον οἶνων, ποτῶν καὶ
ἡδυπότων.

Ἐπισκευθῆτε, γράψατε :

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΟΙΝΟΠΟΙΪΑ

ΓΕΩΡΓ. Π. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Στοὰ Λιάμπεη 14

ΕΚΘΕΣΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ἀποβλέ-
πουσα εἰς μίαν πλήρη καταγραφὴν, συγ-
κέντρωσιν καὶ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΝ τῶν πά-
σης φύσεως Ἑπειρωτικῶν βιβλίων, με-
ταφράσεων, ἡμερολογίων, λευκωμάτων
καὶ λοιπῆς πνευματικῆς παραγωγῆς (ἐκ-
δομένης καὶ ἀνεκδότου) τῆς ἀπανταχοῦ
Ἑπειρωτικῆς διανοήσεως, παρακαλεῖ
θερμῶς τοὺς συγγραφεῖς, ἐκδότας καὶ

κατόχους τῶν ὅπως ἀποστείλουν ἀνὰ ἓν
ἀντίτυπον τούτων εἰς τὴν παρ' αὐτῇ
ὀργανουμένην ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟ-
ΘΗΚΗΝ ἢ ὁποῖα, ἐν καιρῷ, καὶ μετὰ τὴν
κάπως πλήρη συγκέντρωσιν τῶν Ἑπει-
ρωτικῶν ἐντύπων θὰ ὀργανώσῃ ἐκθεσιν
Ἑπειρωτικοῦ Βιβλίου εἰς Ἰωάννινα, τὰς
ἄλλας πόλεις τῆς Ἑπείρου καὶ τὰς Ἀ-
θήνας.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ — ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ

Ο “ΚΡΟΝΟΣ,,

ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 5. (Τηλ. 54407)

ΑΘΗΝΑΙ

- Εἰσιτήρια ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ
δι' ὅλων τῶν μεταφορικῶν μέσων
- Τμήμα ἐκδόσεως διαβατηρίων κλπ. τα-
ξειδιωτικῶν ἐγγράφων.
- Αεροπορικὰ δέματα δι' ὅλα τὰ μέρη
τοῦ κόσμου.

Προτιμᾶτε διὰ τὰ ταξιδιά σας τὰ

Ἑπειρωτικὰ Γραφεῖα

Τουρισμοῦ καὶ Μεταναστεύσεως

“ΚΡΟΝΟΣ,,

ΔΗΜ. Γ. ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΙΑΤΡΟΣ

ΜΑΙΕΥΤΗΡ - ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ - ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΟΣ

Ἐπὶ 4ετίαν βοηθὸς τῆς Δ' Μαιευτικῆς
καὶ Γυναικολογικῆς Κλινικῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

- Ἐρρημόζει ὅλας τὰς νέας ἐπιστημο-
νικὰς μεθόδους διαγνωστικῆς καὶ
θεραπευτικῆς.

Δέχεται καθ' ἐκάστην ἐν τῇ Ἱατρείᾳ του

ΟΔΟΣ ΣΑΜΟΥΗΛ 1—ΤΗΛ. 6-72

(Ἐναντι Κέντρου «Ἀλσος»

Ἰωάννινα

Σ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ